תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע · סדר נשים

בן יהוידע על סוטה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על סוטה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-סוטה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ג. 12
דף ג: 12
דף ד. 14
דף ד: 15
דף ה. 17
דף ה: 25
דף ז. 26
דף ז: 27
דף ח. 28
דף ח: 28
דף ט. 29
דף ט: 32
דף י. 36
דף י: 46
דף יא. 57
דף יא: 59
דף יב. 67
דף יב: 71
דף יג. 75
דף יג: 82
דף יד. 87
דף טו. 92
דף טז: 92
דף יז. 93
דף כ. 94
דף כ: 97
דף כא. 97
דף כא: 98
דף כב. 99
דף כב: 102
דף כו. 104
דף ל: 105
דף לא. 107
דף לב: 108
דף לג. 109
דף לג: 111
דף לד. 112
דף לד: 113
דף לה. 116
דף לה: 121
דף לו. 123
דף לו: 125
דף לז. 136
דף לז: 137
דף לח: 138
דף לט. 142
דף לט: 142
דף מ. 143
דף מא. 145
דף מא: 146
דף מב. 147
דף מב: 149
דף מג. 154
דף מד. 157
דף מד: 158
דף מו. 159
דף מו: 159
דף מז. 163
דף מז: 168
דף מח. 169
דף מח: 171

דף מט. 172
דף מט: 176

דף ב.

אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים". נראה לי בס"ד כינה הביאה והתשמיש של אשה בשם שֵׁבֶט על דרך שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות סג.) על פסוק אֲעֶשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב, יח) זכה עזר לא זכה כנגדו מנגדתו, וכן השבט פעם יהיה עזר לאדם להשען עליו ולהסמך בו והוא רגל שלישית לזקנים ותשי כח ופעם משמש לחביטה והכאה שחובטים ומכים בו ואז נקרא **שֵׁבֶט הָרֶשַׁע** (תהלים קכה, ג) וכן הביאה והתשמיש באשה לפעמים תהיה נגדית לבעלה ותקרא שֵׁבֶט הָרֶשַׁע ולפעמים תהיה עזר ונקראת **שֵׁבֶט מִישׁוֹר**.

גם עוד יש לכנות אבר התשמיש של הזכר לשבט כי כן הוא באמת כינוי אבר התשמיש שמכונה בשם שֵׁבֶט והיינו הצדיק אבר התשמיש שלו נקרא **שֵׁבֶט מִישׁוֹר** בסוד שֵׁבֶט מִישׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ (תהלים מה, ז) והרשע שמטמא אבר התשמיש שלו נקרא **שֵׁבֶט הָרֶשַׁע**.

ובזה פרשתי לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה (בראשית מט, י) כי שבט כינוי ליסוד של התפארת ויהודא כינוי למלכות נוקבא קדישא. וידוע מה שאמרו בזוהר הקדוש (זהר חלק א' קיב.) על פסוק רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר (שמואל א ב, ט) דא אתתא, כי האשה מכונית בשם רֶגֶל, וזהו שנאמר לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע הוא אבר התשמיש של הרשע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים, **גּוֹרַל** בהפוך אתוון **רֶגֶל** רוצה לומר אשה צדקת הראויה לצדיקים.

ולפי פשט המאמר קרי לזווג ונשואין של איש ואשה בשם גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. ונראה לי בס"ד הטעם על פי מה שכתב הרב בני יששכר (חלק ב' דף טז) בשם מהרש"ז [מורינו הרב שניאור זלמן מלאדי] ז"ל הטעם שמגריל הכהן ביום הכיפורים על שני השעירים גורלות, כי הגורל תלוי ברצון העליון ומורה על בחינת הרצון עיין שם. וזווג איש ואשה תלוי ברצון העליון דכתיב (משלי יח, כב) מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵהֹ' לכן מכנה הזווג והנשואין של איש ואשה בשם גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים שזה תלוי ברצון כמו הגורל.

וְקָשִׁין לָזַוְּוגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, ז) **"אֱלֹקִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת"**. נראה לי בס"ד דמיון הקושי הזה דמדמהו לקושי קריעת ים סוף הוא על פי **רבינו האר"י** זלה"ה [זכרונו לחיי העולם הבא] בשער הגלגולים וזה לשונו: דע כי הנה רבותנו ז"ל אמרו בפרק קמא דסוטה על פסוק 'מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה' שיש זווג ראשון ושני ומה שאמרו 'קשה לזווגם כקריעת ים סוף' איירי בזווג שני דאין הבנת זווג ראשון ושני כפשוטו דהא יש כמה זווגים שניים שהם טובים מן הראשנים וכאשר תראה כן מעשים בכל יום, אבל ביאור הענין דע כי כאשר האדם הוא חדש, רוצה לומר כי אז הוא

פעם הראשנה שבא בעולם הזה דאז בת זוגו נולדה עמו כנודע הנה כשיגיע זמן לקיחתו אותה מזדמנת לו כרגע בלי שום טורח כלל!

ואמנם אם זה האיש חטא איזה חטא והוצרך להתגלגל בסיבתו אלא שהוא מאותם שכתוב בהם וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ (שמות כא, ג) כנזכר בסבא דמשפטים שמגלגלים גם בת זוגו שתחזור להתגלגל לטובתו, הנה האדם הזה כשיגיע זמן לקיחתו אותה אינה מזדמנת לו כרגע אלא אחר טורח גדול לפי שכיון שנתגלגל על סיבת עון יש מקטרגים עליו למעלה ורוצים למנוע אותה ממנו ומכניסים ביניהם קטטות ועל זה נאמר 'קשה לזווגם כקריעת ים סוף' וזהו הנקרא זווג שני רוצה לומר שהיא בת זוגו האמיתית אלא שכבר נזדמנה לו פעם אחרת בתחלה ועתה בזה הגלגול נקרא זווג שני כי אשה זו היא עצמה האשה הראשנה אבל הזווג הוא שני ולכן לא אמרו זווג שנית אלא שני דחוזר אל הזווג ולא אל האשה וכו' עיין שם.

נמצא בזה זווג שני דנקיט **מצד הנפש** היא גדולה ממנו כי היא לא היתה צריכה להתגלגל שכבר נתקנה בביאה ראשונה והוא צריך לגלגול כי חטא בביאה ראשנה אך **מצד הגוף** הוא גדול ממנה כי הוא בעלה והוא הזן ומפרנס אותה והיא צריכה אליו ומחמת הפכיות זו נעשה הקושי בזווג זה כי בהיותה מצד הנפש גדולה ממנו יקטרגו המקטרגים באומרם אין זה ראוי שתנשא לו זאת שהיא מתוקנת וכיוצא בזה הקושי היה קושי קריעת ים סוף דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שמות רבה כא, ו) שר הים לא קבל שיקרע כי אמר למשה רבינו ע"ה הים גדול ממך שאתה נבראת בששי והים בשני, אך באמת יתרון זה שיש לים הוא רק מצד הגוף אבל מצד הנפשות משה רבינו ע"ה הוא גדול ביותר כי נפשות ישראל נבראו קודם בריאת העולם הזה כולו ולכן דימה קושי דזווג שני לקושי קריעת ים סוף.

ומה שאמר הכתוב על זה **מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה** ולא אמר 'בית' רמז בזה דאיש ואשה שזכו שם י־ה ביניהם (יז.) ולכן רמז על זווגם בתיבת 'ביתה' שהוא אותיות 'בת י־ה' רוצה לומר מצות הזווג היא בת י־ה שבו נשלם שם י־ה בין איש ואשתו. וקראם **יְחִידִים** כי תחילתם עומדים יחידים זה יושב יחיד בבית אביו וזו יושבת יחידה בבית אביה. והא דנקיט בזה שם **אֱלֹקִים** ולא שם הוי־ה כי אלקים גימטריא פ"ו [86] שהוא ראשי תיבות **פְּרוּ וּרְבוּ** (בראשית א, כח), פריה ורביה שזאת המצוה של פריה ורביה תלויה בזווג איש ואשה.

בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. מקשים למה לא אמרה: פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי? ונראה לי בס"ד על פי מה שכתוב בספר כוכב מיעקב בהפטרת מסעי על מאמר וַאֲבָרֶכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאוֹר (בראשית יב, ג) דהכתוב מהפך הסדר דאצל הברכה הזכיר השם יתברך את פעולת עצמו

תחלה ואחר כך הזכיר את המברכים דאמר לו 'ואברכה את מברכיך' ובקללה הזכיר המקללים תחילה ואחר כך הזכיר הפועל היוצא מאתו יתברך דאמר 'ומקללך אאור' ולא אמר אאור את מקללך?

ופירש שם כי כלל הענין הוא בחוקי ההגיון להקדים תמיד הסיבה למסובב והנה בהשפעת הטובה הקדוש ברוך הוא הוא בעל הסיבה כי הוא מטיב רק מצד היות חפצו להטיב ובהפך אצל הרעה האדם הוא בעל הסיבה כי הוא המסבב לעצמו את הרעה לכן יפה אמר הכתוב על הסדר **וַאֲבָרֲכָה מְבָרְכֶיךָ** שהקדים הכתוב להקדוש ברוך הוא תחלה אצל הטובה אך אצל הרעה אמר **וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר** כי המקלל הוא הגורם לעצמו את מארתו כי מפני שקלל לכן יאור עתה נמצא הוא עצמו סיבב את רעתו.

ובזה פירש מאמר רבותנו ז"ל (במדבר רבה ב, טז) אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אני ראשון לטובה ואחרון לרעה ראשון לטובה (הושע ב, כה) 'וְאָמַרְתִּי לְלֹא עַמִּי עַמִּי אַתָּה' ואחר כך 'וְהוּא יֹאמַר אֱלֹקָי' אבל ברעה אמר תחלה (הושע א, ט) 'כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי' ואחר כך אמר 'וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה לָכֶם' והוא מבואר היטב על פי האמור עיין שם.

והנה ידוע מה שאמרו בגמרא (כתובות נט:) תני רבי חייא אין אשה אלא לבנים, כלומר אם לא בשביל שתוליד בנים לא היתה האשה נבראת כי לא נבראה אלא רק לצורך זה שתנשא לאיש ותוליד ממנו בנים וכן הוא אומר לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב, יח)

נמצא האשה היא סיבה לנשואין שישאנה האיש כדי שיוליד ממנה בנות שאם לא היה יוצא ממנה בנים לא היה האיש נושא אותה ומאחר כי בחוקי ההגיון הוא להקדים הסיבה למסובב לכן בת קול מכרזת **בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** כי בת פלוני להיותה ראויה לבנים לכן מזדווגת לפלוני כדי שיוליד ממנה בנים.

ובזה יובן בס"ד הכתוב נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר (ירמיה לא, כא) כלומר היא הסיבה להדבק בגבר והיינו תְּסוֹבֵב לשון סיבה. ועוד נראה לי תְּסוֹבֵב ג' בַּר, כי לדעת בית שמאי חיוב פריה ורביה ב' זכרים ונקבה אחת (יבמות סב.) נמצא הם ג' בנים וכיון דאין אשה אלא לבנים שהוא שם כולל זכרים ונקבות נמצא היא סיבה לפריה ורביה שהיא לידה של ג' בר.

ועוד נראה לי בס"ד קושיא הנזכר שבאה בת קול ללמדנו מוסר השכל שתהיה הנקבה טפילה לזכר ולא תתגדל ותתנשא עליו ולכן אמרה לשון זה לתלות הנקבה בזכר ולא אמרה פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי. ובזה יובן מאמר רבותנו ז"ל (בבא בתרא קמא.) בת בתחלה סימן יפה לבנים, פירוש ממה דנקטה בת קול בת בתחלה שאמרה בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי ולא נקטה הבן בתחלה שלא אמרה פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי הנה בזה הלשון דנקטה בת קול יש סימן יפה

לבנים הזכרים כי מזה אנו למידין שהבנות יהיו טפלים לבנים הזכרים ולא להפך!
או נראה לי בס"ד על פי מה שאמר בס"ד בסה"ק **אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ** בהפטרה של פרשת וילך בפסוק תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב (מיכה ז, כ) דאמרו רבותינו זכרונם לברכה יש האיש מחזר על בת זוגו שהולך אצלה לישא אותה וכמו שמצינו ביעקב אבינו ע"ה ויש בת זוגו הולכת אצלו לישא אותה וכמו שמצינו ביצחק אבינו ע"ה. וידוע שיש לישראל עם הקדוש ברוך הוא דין אשה ובעלה והוא יתברך אמר שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם (מלאכי ג, ז) שתפס השיטה כיצחק אבינו ע"ה וישראל אומרים הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה (איכה ה, כא) דתפסי השיטה כיעקב אבינו ע"ה. ולכן מבקשים תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב עיין שם. ולכן כאן אומרת בת קול בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי דתופסת השיטה כיצחק אבינו ע"ה שתהיה מחזרת והולכת אצל הזכר לינשא לו.
ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל דהנקבות שורשם בגבורות והזכרים בחסדים ובבריאת העולמות למעלה יצאו הגבורות קודם שיצאו החסדים ובזה ניחא שהקדים הנקבה לזכר שאומרת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי ואינה אומרת פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי עד כאן דבריו נר"ו.
והנה מקשים למה בזכר מזכיר שמו ובנקבה לא הזכיר שמה? ונראה לי בס"ד דהנקבה היא דין והזכר רחמים ולכן כוחות הדין נאחזים בנקבה יותר מן הזכר ולכן המזיקין והשדים נדבקים בנקבה יותר כידוע ועל כן לא הזכירה שמה כדי שלא יהיו המזיקין והשדים אשר ישמעון דברי בת קול מכירים בה ויתעוררו לרדוף להדבק בה מה שאין כן בזכר אין חשש פן בהזכרת שמו יתעוררו וירדפו להדבק בו.
ועוד נראה לי בס"ד דהנקבה בתחילתה בטילה היה לגבי אביה שאין לה רשות על עצמה שלא תוכל לקדש עצמה ורק אביה יכול לקדשה לכן מזכרת אותה על שם אביה כי הוא העיקר שלה ובידו תלויה אבל הזכר מתחילתו אינו בטל לגבי אביו דאין אביו יכול לקדש לו אשה ואין לו רשות עליו ולכן מזכרתו בשמו.
ועוד תרצתי דרך הלצה דהנקבה כל נדונייה שלה וצורכי נשואיה הוא מאביה ולכן תכבדנו בת קול בדבר זה של הנשואין להזכיר את בתו על שמו כי לולי הוא איך היתה נשאת כיון דהיא 'לית לה מגרמה כלום' אבל הזכר אינו צריך לתת מעות לאשה עד שיקחנה ועל הרוב אינם מביאים מעות מזומנים לצורך הנשואין אלא אדרבה הזכרים הם נעזרים מן הבנות שלוקחים בעת הנשואין מעות בעין מן אבי הכלה לכך לא תלתה בת קול את הבן באביו אלא קראתו בשמו.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ דלאו אורח ארעא שתזכיר בת קול שם הנקבה ולכן העלימה שמה וזכרה אותה על שם אביה.

בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שְׂדֵה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. הקשה הרב בעל עין יעקב ז"ל דאמרינן בעלמא שהדרך ארץ הוא להפך מתחלה יטע אדם כרם ואחר כך יבנה בית ואחר כך ישא אשה (לקמן מד.) ולמה כאן מקדים בת קול אשה לבית ולשדה? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דבאה ללמד מוסר לבני אדם שיגיעו לשלושים שנה ויותר ואין נושאים אשה באומרם עד שימצא לו קרן להתפרנס בו ובית לדור בו, לכך הקדימה האשה לבית שהוא מקום דירה ולשדה שהוא מקום הפרנסה. ומה שאמר דרך ארץ שיטע כרם ויבנה בית ואחר כך ישא אשה, היינו בהיות לְאֵל יָדוֹ לעשות את כולם שצריך להקדים זה בזה כפי הסדר ההוא ולא איירי שיהיה טורח בעסק משא ומתן וכיוצא עד שירויח הרבה שיוכל להיות נוטע כרם מן הריוח כדי להתפרנס בו ולבנות לו בית דירה כדי לישב בו וישאר גדול בלא אשה.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ דכאן נקטא אשה בתחלה משום דנשואי אשה שייך בכולי עלמא אך שדה ובית לא שייכי בכולי עלמא כי יש שאין להם מזל לקנות בית או שדה כלל כל ימיהם ויש נמי שיש להם בית ושדה בירושה מן אבותם ואין קונים הם לעצמם כלום עד כאן דבריו נר"ו.

לֹא קַשְׁיָא הָא בְּזוּג רִאשׁוֹן הָא בְּזוּג שֵׁנִי. נראה לי בס"ד דידוע דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות לד.) אין אשה מתעברת בביאה ראשונה אלא בביאה ראשונה הוא עושה אותה כלי דשביק בה רוחא שזה הרוחא ישאר בה לעולם ולא יזוז ממנה גם אחר שימות בעלה ומן ביאה שניה ואילך אז יועיל שתתעבר מבעלה.

ונמצא לפי זה פועל של ביאה ראשונה אין בו שום קושי כי אפילו אם תהיה עקרה או הוא עקר שביק בה רוחא בזווג זה הראשון אך פועל הזווגים הבאים אחרי זה מזווג פעם שניה ואילך שהוא בעבור הבנים שתתעבר ממנו זה קשה כקריעת ים סוף כי אפשר שתהיה היא עקרה או הוא עקר ולא יועילו הזווגים שהוא מזדווג עמה לעשות פועל או אפילו אם אינם עקרים אפילו הכי אין מתעברת מן הזווגים שלו במהרה אלא אחר כמה שנים מחמת סיבות שנוגעים בדבר זה או מצדו או מצדה.

ועל זה נאמר **קָשֶׁה לְזַוְּגָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף** פירוש הקושי הוא על הפועל שהוא העיבור הנעשה מן הזווג ומה שאמר בת קול **בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** קאי על פועל של זווג ראשון דהיינו ביאה ראשונה שהיא מקבלת ממנו רוחא ואומרת בַּת פְּלוֹנִי תהיה לְפְלוֹנִי לקבל ממנו רוחא דדבוק בה עד שתמות.

ולזה אמר בגמרא כאן **הָא בְּזוּג רִאשׁוֹן הָא בְּזוּג שֵׁנִי** דלא קאי על שתי נשים דלא קאמר הא באשה ראשונה הא באשה שניה אלא קא באשה אחת וקאי על פועל של זווג ראשון דהוא כדי להיות שביק בה רוחא לעשותה כלי ועל פועל של זווג שני ואילך שהוא כדי שתתעבר.

ובזה יתורץ דקדוק אחר שכתבנו לעיל בהא דנקיט **בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** ולא נקיט פְּלוֹנִי לְבַת פְּלוֹנִי, כי הבת קול איירי בפועל ביאה ראשונה דשביק בה רוחא והיינו דעושה אותה כלי דהיא הנתקנת ונעשית כלי והיא המקבלת רוחא ממנו ואין הוא מקבל רוחא ממנה ואין היא עושה אותו כלי וכיון דהפועל וחידוש הזה הוא נעשה בה לכן הזכירה קודם.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד אומרם **הָא בְּזוּג רִאשׁוֹן הָא בְּזוּג שֵׁנִי**, ואקדים מעשה נורא שהובאה בשם מהר"א הכהן ז"ל [הרב אליהו הכהן האיתמרי בעל שבט מוסר] על הרב יצחק פאסי ז"ל שנשא אשה אלמנה וכל זמן שהיא חוץ מפניו היה אש אהבתה בוער בלבו, וכיון שהיה רואה אותה ובא אצלה לביתה היה נכנס כעס בלבו עליה להכותה, ואחר שיצא מן הבית שעומד שלא בפניה היה מתחרט ותבער אהבתה בקרבו. ושאל מרבינו האר"י ז"ל על אודות המקרה הזה שקרה לו!

והשיב לו ברוח הקודש שזאת האלמנה ששמה מלכה היה בעלה הראשון חסיד וצדיק שלא נמצא בו אלא עון אחד ובעת שנפטר היתה אשתו מעוברת ממנו ואחר כך ילדה בן ומן השמים הכניסו נפש האב בבנו ונגזר עליו שיחיה ששה שנים דוקא וימות כדי שיראה מיתה עוד הפעם ויכופר לו על אותו עון.

וזו היתה סיבת המחלוקת שהיה לרבי יצחק פאסי עם אשתו האלמנה כאשר היה נכנס אצלה לביתה ששם היה עומד בנה עמה שהוא נפש בעלה הראשון וכרוך אחריה שבשעה שנכנס מהר"י פאסי לבית יוצא הרוח אשר בבן האלמנה מלבה שהוא נפש בעלה הראשון ומתקוטט ומריב עם רוח מהר"י פאסי ואומר לו הֲגַם לְכָבוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת?! מאחר שהוא עומד וחונה בגוף הבן שהוא עודנו קטן וכרוך אחר אמו בבית. והרוח של מהר"י פאסי משיב וטוען שהוא לא ידע כלום וכדין תורת משה רבינו ע"ה לקח אותה דהתורה התירה האלמנה לכל איש ישראל חוץ מכהן גדול וזה היה סיבת המחלוקת ולכן מחמת כן היה מתמלא מהר"י פאסי כעס להכות את האלמנה כשהוא בבית דשם עומד גם כן בן אלמנה אשר בקרבו הרוח של בעלה הראשון דהרוחות מריבים זה בזה ואין הגופים מרגישין בכל זאת! עד כאן דבריו עיין שם.

והנה מצינו בקריעת ים סוף היתה מחלוקת וטענה בין מיכאל שר ישראל ובין עוזה שר מצרים כי בקריעת ים סוף כתיב מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת (תהלים סח, ז) ואמרו רבותינו

זכרונם לברכה (בראשית רבה סח, ד) בכי ושירות, דמצרים נטבעין ובוכין בתוך הים בצד זה וישראל עומדים בתוך הים בצד אחר ואומרם שירה על הנס! ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים א, כ; טו, ה, זוהר תרומה קע:, ילקוט ראובני בשלח פב, פט) דעוזה היה טוען מה אלו עובדי עבודה זרה אף אלו עובדי עבודה זרה! מפני מה אלו ניצולים ואלו טובעין? והדבר יפלא איך יטעון כן? והלא כל אותם אנשים מישראל שהיו עובדי עבודה זרה במצרים מתו בחושך ואלו שיצאו כולם צדיקים ונקיים כמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (שמות יג, יח)!

אך מפורש הדבר כי טענתו היתה מחמת פסל מיכה שהיה עם ישראל בתוך הים כמו שאמרו רבותנו ז"ל (סנהדרין קג:) על פסוק וְעָבַר בַּיָּם צָרָה (זכריה י, יא) זה פסלו של מיכה. על כן אף על פי שישראל שהיו בתוך הים כולם אינם עובדים עבודה זרה חס ושלום, עם כל זה מאחר שהיה פסל מיכה שהוא עבודה זרה עומד עמהם בתוך הים והוא כרוך עמהם ודבק עמהם במקום אחד חושב עוזה לטעון בזה שיהיו כל ישראל דין עובדי עבודה זרה חס ושלום מחמת העבודה זרה הזו שהיא כרוכה עמהם במקום אחד בתוך מחניהם.

וטענה זו של עוזה דומה לטענה של אותו הרוח של בעל הראשון דהאלמנה שטוען מאחר שהוא עודנו בבית אחד עם אלמנתו שהוא עומד בתוך הבן שלה הקטן שהוא כרוך אחר אמו נמצא כאלו הוא עודנו בתוכה ואיך יכבוש את המלכה עמי בביתי! כן עוזה טוען להביא אשמה של עבודה זרה לישראל מחמת פסל מיכה שהיה עומד במקום אחד עמהם וכרוך אחריהם.

אמנם מיכאל שר ישראל טוען כמו טענה של רוח מהר"י פאסי שהוא אין לו ידיעה מכל זה והוא לקח האשה כדת משה וישראל כן מיכאל טוען: אם פסל מיכה כרוך אחריהם ועומד עמהם במקום אחד אין לישראל ידיעה בכל זאת והם הולכים ועומדים לפי תומם בתוך הים ולכן אין להטיל אשמה על ישראל מכח פסל מיכה!

והנה יש צד הסברת פנים לטענתו של עוזה ויש צד הסברת פנים לטענתו של מיכאל וכיון דאיכא לצדד לכאן ולכאן לכן היה קושי בקריעת ים סוף שיהיו ישראל ניצולין ומצרים טובעים כי אז רק עשה השם יתברך חסד שהטה כלפי חסד שדחה טענת עוזה לגמרי בשתי ידים והטביע את מצרים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים.

וזהו כונת הגמרא כאן דמתרץ כאן בזווג ראשון כאן בזווג שני פירוש מה שאמר דקשה לזווגם בקריעת ים סוף איירי בזווג כלומר באשה אלמנה שלוקחת בעל שני שאין זה בעלה הראשון דאז יזדמן כהאי עובדא דמהר"י פאסי הנזכר שיריבו הרוחות של בעל

ראשון ושל בעל שני זה בזה ולהכי קשה לזווגם כקריעת ים סוף שגם שם היה ריב בין מיכאל שר ישראל ובין עוזה שר מצרים על דרך שכתבנו דאיכא לצדד לכאן ולכאן ולכך היה קושי בנס ההצלה שנעשה לישראל בקריעת ים סוף. והא דקאמר ארבעים יום קודם יצירת הילד בת קול אומרת בת פלוני לפלוני דמשמע בנושאין זה את זה בנקל בלתי שום טורח ובלי מריבה איירי בזווג ראשון שזו לוקחת בעל ראשון שאין זה בעל שני כדי שיהיה מריבה בין הרוחות.

דף ג.

אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בְּסֵתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי. נראה לי בס"ד כיון שעבר על דברי **תורה** [611] שמספרה תרי"א יחסר מספר תרי"א מן מספר **סֵתֶר** [660] וישאר מספר **גָּלוּי** [49] שהסתר יהיה גלוי!

ועל זה יש לפרש הכתוב אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ (ירמיה כג, כד) קרי בה אֶרְאֶנּוּ וגו' כלומר אראהו לאחרים ואגלה אותו, אבל הוא יתברך פשיטה דרואה אותו ולא אצטריך לומר זה.

אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת (**במדבר** ה, **יב**). נראה לי בס"ד רובו של שטן '**שט**' ורובו של מות שהוא דרגא דיליה הוא '**ות**' וצירוף שניהם **שְׁטוּת** דהמתפתה לעבירה נדבק ונאחז בו רובו של שטן ורוב דרגא דיליה כי הרשע נקרא מת אבל הצדיק נקרא חי.

דף ג:

זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. נראה 'זנות כעס' [613] גימטריא תרי"ג כמנין רמ"ח אברים ושס"ה גידים שהם כללות הגוף הנקרא בשם בית בקהלת.

ומה שאמר **אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ** כלומר אין כאן רעה זו של כקריא לשומשמי בחרבן הבית אלא יענש עונשים אחרים.

בַּתְּחִילָּה, קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד (**דברים כג, טו**). נראה לי בס"ד איש ואשה שזכו שם י־ה ביניהם (יז.) נמצא שכינה שורה בקרב השם של איש ואשה שהוא שם י־ה וכיון שחטאו נסתלקו אותיות י־ה ונשאר אש ואש.

כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (**ישעיה נח, ח**): "**וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ**". נראה לי בס"ד תואר אדם הוא תואר המשובח שניתן לישראל דוקא והוא שם המיוחד להם כמו שאמרו רבותנו ז"ל (יבמות סא.) אתם קרוים

אדם ואין העובדי כוכבים קרוים אדם, ולפני אותיות 'אדם' יש אותיות 'בהן' [57] שהם מספר **אוֹן** [57] בחול"ם שהוא לשון חוזק והוא תואר המצוה שנקראת און בחול"ם. ועוד נמי בהן הם מספר **אָוֶן** בקמ"ץ וסגו"ל שהוא תואר העבירה, ואם האדם זכה מזדמן לידו מצוה הנקראת אוֹן בחול"ם שרמוזה לפני אותיות שם אדם שהוא שם המיוחד לישראל דוקא ואם לא זכה מזדמן לידו עבירה הנקראת אָוֶן בקמ"ץ וסגו"ל ולזה אמר בלעם 'לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב' (במדבר כג, כא) שלא נמצא אצלם אָוֶן אלא אוֹן בחול"ם.

ובזה יובן הפסיק בהושע (הושע יב, ט) וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ לִי עָוֹן אֲשֶׁר חֵטְא, פרוש אף על פי שעשרתי נזדמן לידי אוֹן בחולם שהוא שם המצוה וזהו מצאתי **אוֹן** לִי כָּל יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ לִי עָוֹן אֲשֶׁר חֵטְא, שאין מוצאים בי **אָוֶן** שהוא עון.

והנה אף על פי שאותיות בהן שקודם אדם יהיו מספר אוֹן בחול"ם וגם מספר אָוֶן בסגו"ל וקמ"ץ אך ודאי יותר קרוב להיות הרמז על אוֹן בחול"ם שהוא אינו אלא רק תנועה אחת קטנה מהיות הרמז על אָוֶן בקמ"ץ וסגו"ל שהוא שתי תנועות גדולות.

גם ודאי הרמז של קודם שם אדם לא בא אלא להורות על אוֹן בחול"ם שהוא שם המצוה ובעבור זה נתן הקדוש ברוך הוא שם אדם לישראל להורות להם שיעשו אוֹן בחול"ם ולא הורה להם בזה על אָוֶן בקמ"ץ וסגו"ל והוא הדבר אשר ביארנו בדברי בלעם שאמר 'לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב' כלומר כשנתן ליעקב שם אדם לא הביט להורות בו על אָוֶן אלא על אוֹן בחול"ם.

וכיון שנתן הרמז של אוֹן בחול"ם שהוא שם המצוה לפני אותיות אדם המיוחדים לישראל הורה להם בזה כי המצוה אינה מלפפתם והולכת עמהם אלא מקדמתו לאדם והולכת לפניו ולכן היא רמוזה לפני אותיות שם אדם. וזהו שנאמר כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, כי כן הרמז שלה הוא מונח לפני אותיות שם אדם המיוחד לבר ישראל שנאמר 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ' (ישעיה נח, ח) מפני שצדקיך שהוא אוֹן שלך רמוז באותיות שלפניך שהם לפני אותיות שם המיוחד לך.

ובזה יובן בס"ד כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז (תהלים כא, ד) פירוש **בִּרְכוֹת טוֹב** היא מצוה, **תְקַדְּמֶנּוּ** שמקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא ששם **תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז** כמו שאמרו רבותנו ז"ל (ברכות לד:) עולם הבא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ופירש רבינו האר"י ז"ל שהעטרות הם אורות הנבראים מן המצות.

דף ד.

כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה לְסוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם וְאֵינוֹ מוֹצֵא. נראה לי בס"ד דהוי מדה כנגד מדה דהאשה נקראת לחם כמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל (בראשית לט, ו) ונראה הטעם שנקראת לחם דאמרו רבותינו זכרונם לברכה אין הפרנסה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בעבור אשתו (בבא מציעא נט.) דכתיב וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ (בראשית יב, טז) ובתוך הבית מצוי כל מיני מזון של הסעודה וידוע דהסעודה נקראת לחם כמו שנאמר עֲבַד לְחֶם רַב (דניאל ה, א) וכן מַדּוּעַ לֹא בָא בֶן יִשַׁי אֶל הַלֶּחֶם (שמואל א' כ, כז) ועל כן שמאס באשתו של היתר אשר הלחם מתברך בעבורה שדבק באשה זונה לכן **כִּכַּר לֶחֶם וְאֵינוֹ מוֹצֵא** (משלי ו, כו).

או יובן בס"ד הטעם כי ידוע ששם זונה יאמר על זונה שהיא נותנת אתנן להבועל אותה אך המזנה בשביל שלוקחת אתנן אינה נקראת זונה בעצם יען כי אפשר היא מזנה בשביל האתנן ולא חומדת הזנות וכמו שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל על פסוק וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנַן לֹא נִתַּן לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ לָכֵן זוֹנָה שִׁמְעִי דְּבַר ה' (יחזקאל טז, לד).

ולזה אמר **כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה** רוצה לומר שיש לה שם זונה בעצם שהיא נתנה לו אתנן, רוצה אחר כך שיתנו לו אתנן ככר לחם ואינו מוציאו, הכונה כיון שהוא לקח אתנן כדי להתפרנס באיסור ועבירה לכן מדה כנגד מדה **מְבַקֵּשׁ לֶחֶם וְאֵינוֹ מוֹצֵא**.

ומה שאמר **לְסוֹף** נראה הכונה אפילו אם לא היה לו כן שמבקש לחם בגלגול זה יהיה לו כן בגלגול אחר.

כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה (משלי ו, כו). נראה לי בס"ד הטעם ומה שייכות יש לזה עם זה? על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים בסוד נטילת ידים שהוא כדי להרחיק הקליפות מקצוות האצבעות על ידי מימי החסד וזהו הטעם שצריך להגביהם נגד ראשו ממש ובפרט אם הוא בשבת דצריך להרחיקם בתכלית הריחוק עיין שם. וכן כתב עוד רבינו ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב בענין נטילת ידים שצריך לכוין ברחיצת ידיו בשם מ"ב דעל ידי שם מ"ב אתה מעלה את הידים ממקום הקליפה למקום הקודש כי כל העלאה היא על ידי שם מ"ב עד כאן דבריו עיין שם.

נמצא ענין נטילת ידים קודם אכילה הוא לדחות הקליפה שלא תהא יונקת מן הקדושה והאוכל בלא נטילת ידים נמצא הוא מהנה את הקליפה ולכן אמר **כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה** כי הקליפה מכונית בשם 'אשה זונה' כנודע.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש הטעם דהאשה נקראת לחם דכתיב כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל (בראשית לט, ו) ואשה זונה היא לחם טמא ומזוהם ולכן הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא

נְטִילַת יָדַיִם דהוה ליה אוכל לחם טמא ומזוהם הרי זה כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה שהיא לחם טמא.

דף ד:

כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. נראה לי בס"ד מדה כנגד מדה כי ענין נטילת ידים הוא לכוין לעקור את הידים ממקום הקליפה להעלותם למקום הקודש וכמו שכתבנו לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות. ולכן כיון דלא נטל ידיו לעקור הידים ממקום הקליפה מדה כנגד מדה הוא נעקר מן העולם בר מינן.

ועוד נראה לי בס"ד כי ידוע דנטילת ידים הוא צורך ותיקון העשיה שהוא סוד שם אדנ־י כי ה'אכילה' [66] היא בעשיה והיא שם אדנ־י עם הכולל [66] ואוכלת מן אור שם 'א־ל הוי־ה' [57] שביצירה שהוא מספר 'אוכל' [57] ואז צריכה העשיה לעלות א־ל היצירה לקבל משם שפע א־ל הוי־ה שהוא מספר אוכל ולכן עושין נטילת ידים כי אין שום עליה אלא באמצעות הידים שלוקחים הדבר ההוא ומעלים אותו למעלה ולכן תחלה צריך שתערה עליהם מים שהוא סוד מימי החסד לגרש הקליפות וכנזכר בשער טעמי המצות פרשת עקב כל זה באורך עיין שם.

נמצא לפי זה נטילת ידים קודם אכילה היא לצורך ותיקון השייך לבחינת שם **אדנ־י** שהוא מספר אכילה וידוע כי המים שהם מסוד החסד נרמזים בשם **מו־ם** שהוא שם השנים ושבעים מע"ב שמות של 'וַיִּסַּע וַיָּבֹא וַיֵּט' שהוא שם האחרון שבהם.

והנה אותיות מו־ם ואותיות מים שוים הם שאם תאריך יו־ד של מים תהיה וא־ו ואז הוי מים אותיות מו־ם דשם ע"ב הנזכר. וכן אם תקצר אות וא־ו של מו־ם תהיה אותיות מים ואל תקרי מו־ם אלא מים. ועל כן הנזהר בנטילת ידים מאירים בו ב' שמות אלו שהם שם אדנ־י ושם מו־ם של ע"ב שמות הנזכר שהוא סוד מים.

ושני שמות אלו נרמזים בתוך ובקרב אותיות עוֹלָם שאם תמלאם כזה **עי־ן וא־ו ל־מ־ד מ־ם** ותקח אותיות המלוי כמו שהם תמצא בהם אותיות שם אדנ־י ואותיות שם מו־ם ולזה הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָ'עוֹלָם' רוצה לומר מהארת שני שמות הקודש הרמוזים בתוך אותיות עולם.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כו) "**וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד**". יש להבין מה שייכות יש לזה עם זה? ונראה לי בס"ד דגסות הרוח מתייחסת לעין וללב דכתיב הֵ' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינָי (תהלים קלא, א) וידוע דעין ולב הם איברים המולכים בגופו של אדם דהעין היא מלך וגדול באיברים הגלויים כי

היא אבר גלוי וכל טובת ועמידת הגוף תלויה בעין דהא סומא חשוב כמת (נדרים סד:) נמצא האיברים חשובין בטלים בלעדי העין, והלב מלך וגדול באיברים הפנימיים כי הוא אבר פנימי.

והנה שני איברים אלו **עין ולב** אם יהיו מקודשים יתקדשו כל האיברים כי מן העין תצא **ראיה החושית** שכל עמידה וקיום של הגוף תלוי בראיה דהא סומא חשוב כמת, והלב יצא ממנו **ראיה השכלית** כי הלב מהרהר ומחשב ורואה ראיה שכלית וכל קיום והעמדה של הגוף תלויה בראיה השכלית כי בלעדם יהיו כל מעשיו במכשול וברוע.

ואם שני אברים אלו יתמלאו גאוה וגסות הרוח אז תסתלק הקדושה מהם לגמרי שאין רוח קדושה שורה במקום רוח גאוה וכיון שנעשו ערומים מרוח קדושה שנסתלק מהם אז יתעסקו בסרסרות שיהיו סרסורים של עבירה כי כן מנהגו של עולם כל אדם שיורד מנכסיו עוסק בסרסרות, ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בירושלמי ברכות פרק א' מובא בילקוט שמעוני סוף פרשת שלח) 'עינא וליבא תרי סרסירי דעבירה אינון' שיהיו שני איברים אלו סרסורים של זנות. וכיון שעשו אלו סרסרות של זנות נגמר על ידם עסק העבירה כי כל מקח וממכר שיש לו סרסור מוכרח שיגמר וכל שכן אם יעסקו בו שני סרסורים ודאי יגמרו אותו!

ולזה אמר **כָּל אָדָם שָׂיֵשׂ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ** יען כי כיון שיש בו גסות הרוח שמשכנה בעין ובלב ממילא נסתלק רוח קדושה מן עין ולבו מאחר ששרתה שם גסות הרוח וכיון שנסתלקה מהם רוח קדושה שירדו מנכסיהם אז מוכרח שיהיו סרסורים של עבירה של זנות וכיון שהם שנים תעלה בידם עסק הסרסרות הזה ואז בודאי נכשל האדם באשת איש.

ועוד נראה לי בס"ד טעם לזה דאיסור ערוה פוגם בשם י־ה דאיש ואשה שזכו שם יה ביניהם (יז.) ובעל גאוה פוגם בשם י־ה כי לכן תיקון שלו להתענות ט"ו יום כמנין שם י־ה וכנזכר בשער רוח הקודש ולכן כָּל אָדָם שָׂיֵשׂ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ בר מינן.

כָּל אָדָם שָׂיֵשׂ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ.. עוֹלָא אָמַר: כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה! (**ישעיה ב, כב**). נראה לי בס"ד דקאי על דברי רבי שמעון בן יוחי דאמר כָּל אָדָם שָׂיֵשׂ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, דאיירי בבעל תורה דלהכי נקיט כָּל כלומר אפילו שהוא בעל תורה! ועל זה אמר עולא '**כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה**' דעניין אחד יש להם כי זה שהוא בעל תורה ומתגאה אומר שהוא מתנהג בגאוה לכבוד התורה וזה הבונה במה בשעת איסור הבמות אומר אף על פי שנאסרו הבמות הנה אני

בונה במה לכבוד השם יתברך להקריב לו קרבן עליה ונמצא אלו דעת אחת יש להם בהיתר זה ובאמת תרווייהו עבדי איסורא.

שֶׁנֶּאֱמַר: "**חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא**" (ישעיה ב, כב). נראה לי בס"ד דדייק לה מדכתיב הָאָדָם בה־א הידיעה כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות סא.) על פסוק אָדָם אַתֶּם (יחזקאל לד, לא) היינו 'אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים קרויים אדם', וכתבו התוספות שהעובדי כוכבים קרויים האדם בה־א.

ופרשנו הטעם כי אדם [45] גימטריא מ"ה שהוא שם ענוה הנקראת 'מה' כמו שנאמר וְנַחְנוּ מָה (שמות טז, ז) והענוה היא מצויה אצל ישראל כמו שאמרו רבותנו ז"ל (חולין דף פט.) אמר הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם שכל זמן שאני נותן גדולה לכם אתם ממעטין עצמכם, נתתי גדולה לאברהם אמר וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר (בראשית יח, כז) נתתי גדולה למשה וכו' ולכן ישראל נקראים בשם 'אדם' שהוא מספר מ"ה.

אבל העובדי כוכבים אין להם מדת מה ונקראים הָאָדָם [50] בתוספת ה־א שהוא מספר טמא [50] והוא מספר הרמוז בראשו של **נחש** שהוא נו"ן גימטריא 'טמא' שהביא טומאה לעולם ולכן הנחש התחתון ארס שלו הוא בראשו דוקא.

ולכן הגאה שהוא כעובד עבודה זרה שמטמאה במשא כנדה וכאלו בא על עריות שמטמאין את הנפש הנה הוא נקרא בשם הָאָדָם שהוא מספר 'טמא' והוא מספר נו"ן שבראש הנחש שהביא טומאה לעולם.

וזהו שנאמר **חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם** זה הגאה שנקרא האדם **אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ** חלק תיבת נְשָׁמָה לשתים וקרי בה 'נוּן שָׁמָה בְּאַפּוֹ' שהוא מקום חיות שם אות נו"ן הנחש שהוא מספר טמא שהביא טומאה לעולם ועל ידי כך **בַּמֶּה נֶחְשָׁב הוּא**? שגופו נחשב לבמה בשעת איסור הבמות שקרבן אשר מקריב עליה חשוב כמו קרבן טומאה!

ומה שפירש רש"י ז"ל שמחזיק עצמו כבעל נפש, נראה לי כונתו שחושב עצמו כמו אנשים הגדולים שהגוף שלהם נחשב בערכו כמו נפש דשאר בני עלמא כן הוא גופו מחזיק אותו בעיניו כמו נפש דשאר בני אדם ולזה אמר הכתוב 'אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ' והיינו **בְּאַפּוֹ** [89] עולה מספר **גוף** [89] כלומר הגוף שלו חושב אותו בערך נשמה של אחרים.

דף ה.

כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ.. אַפִּילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר, דִּכְתִיב (משלי כא, יד) "**מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף**" **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם**. יש להבין צְדָקָה בַּסֵּתֶר היכא רמיזה ביד? ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד אותיות מנצפ"ך כי מ־ם ופ־ה הם בחינת

הבל ומתפשטים בחוטם ופה ואותיות נצ־ך בחינת קין ומתפשטים בזרוע וכף ואצבעות דהיינו נו־ן בזרוע וכ־ף בהכף וצד־י באצבעות.

והנה ג' אותיות אלו סדרם באלפא ביתא דמנצפ"ך הכ־ף הוא ראש החמשה והנו־ן הוא תוך החמשה והצד־י הוא סוף החמשה הרי נמצא הם ראש ותוך וסוף שהם ראשי תיבות 'סתר' מלתתא לעילא.

ועל זה אמר הכתוב **מַתָּן בַּסֵּתֶר** רוצה לומר צדקה הנעשית ביד שהיא מתקנת ג' אותיות שהם 'סתר' **סוף תוך ראש** שהם אותיות צנ־ך המתפשטים שם הנה זה התיקון **יִכְפֶּה אָף** כי על ידי הצדקה שעושה בידים ממתק ג' גבורות שהם ג' אותיות המתפשטים שם. ועל זה שפיר דרש רבי יוחנן בתיבת יד של צדקה בסתר כי צדקה הנעשית ביד היא תיקון ומיתוק ג' אותיות צנ־ך שהם סוף תוך ראש ראשי תיבות סֵתֶר.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף מִתְמַעֵט (איוב כד, כד). נראה לי בס"ד דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין כד.) סימן לגסות הרוח עניות, כי הגאה עונשו שיבא לידי עניות. והטעם פרשתי דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים קיג:) ארבעה אין הדעת סובלתן וחד מנייהו 'דל גאה' ולכן זה המתגאה אם הוא עשיר יעני כדי שלא יתגאה כפי הטבע דדל מתגאה אין הדעת סובלתו.

והנה אדם במלואו 'אל**ף** דל**ת מם**' סופי תיבות 'פתם' שהוא נטרקון **פת מ**זון ולזה אמר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ 'לְסוֹף' רוצה לומר ברמז של סוף אָדָם שהוא פת מזון מִתְמַעֵט שיעני ואז יתמעט פתו ומזונו בר מינן.

או יובן בס"ד אומרו לְסוֹף מִתְמַעֵט דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדה לא.) שלשה שותפים באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו, והנה חלק האב והאם ניתן בתחלה שהוא ההזרעה שלהם ואחר כך נותן הקדוש ברוך הוא חלקו נמצא חלקו יתברך בא לבסוף.

ופרשתי בס"ד במקום אחר כי באותיות 'אדם' נרמזו השלשה שותפין שבאדם כי באות אל**ף** נרמז שמו יתברך כי צורת **א**' הוא וא־ו ושני יודין שהוא מספר שם הוי־ה ברוך הוא ונשאר **דם** הוא מספר 'אב אם' [44].

ולכן אם האדם יתגאה יסתלק אות א' משם אדם שיש לו כי על הגאה אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד, ולכן אות א' שבו רמוז חלק שמו יתברך יסתלק ממנו וישאר רק אותיות דם שהם רומזים לאב ואם שלו וזהו שאמר **כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף** רוצה לומר חלקו יתברך שהוא בא לבסוף שהוא רמוז באות א' דאדם **מִתְמַעֵט** שמסתלק אות א' ונשאר דם.

כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בְּהוּ "בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל". הא דדימה לזה שחזר בו מן הגאוה ונעשה עניו לאברהם יצחק ויעקב נראה לי בס"ד, דכתבו חכמי המוסר אותיות אהיה הם מדת העניו דאף על פי שיש בידו חבילות חבילות של תורה ומצות ומעשים טובים אינו חושב עצמו שהגיע לגדר השלימות ואף על פי שהוא צדיק גמור שלא חטא כלל אלא תמיד אומר על עצמו '**אהיה**' דעדיין לא הייתי מתוקן אלא אהיה לעתיד על ידי שיעזרני השם יתברך להרבות תורה ומצות ומעשים טובים מה שאין כן הגאה חושב עצמו '**היה**' שנעשה שלם ומתוקן אפילו בדבר מועט שיש לו!

נמצא מדת העניו לומר על עצמו 'אהיה' והגאה אומר על עצמו 'היה'. והנה בין אהיה לבין היה יש הפרש אות א' ובזה פרשתי **וְחוֹטֶא אֶחָד** (קהלת ט, יח) הוא מספר א' שאינו אומר אהיה אלא היה **יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה** כי זה עניו וזה גאה.

ולכן ראשי תיבות **א**ברהם **י**צחק **י**עקב הוא מספר אהיה [21] שהם אף על פי שהרבו תורה ומצות ומעשים טובים ובאו לגדר השלימות שהיו צדיקים גמורים כל אחד אומר על עצמו תמיד 'אהיה' ואינו אומר 'היה' ולכן זה שחזר בו ממדת הגאוה ונעשה עניו שמדתו לומר אהיה שהיא רמוזה בראשי תיבות אברהם יצחק ויעקב דמהו אליהם דראשי תיבות שלשתם עולה מספר אהיה.

והא דכינה פטירתם בלשון קפיצה דכתיב יִקְּפְצוּן (איוב כד, כד) נראה לי בס"ד שזו היא מדת הצדיקים שבעת פטירתם אין להם עכבות עד שיגיעו למקומם אשר בגן עדן אלא תכף ומיד כשנפטרים מעולם הזה קופצים ובאים לגן עדן דאין להם גלגול ולא עונשים אפילו של פחד בלבד באמצע הדרך! וכמו שכתב הרב פתח עינים ז"ל בעירובין (עירובין נג:) במאמר זו קצרה וארוכה וזו ארוכה וקצרה עיין שם. וידוע **מי שהוא עניו ניצול מן הגלגול וכאלו הקריב כל הקרבנות ועונותיו נמחלין** ולכן קופץ ובא מהכא להתם ולא יאחר ולזה אמר כַּכֹּל יִקְּפְצוּן אלו הענוים.

(**איוב כד, כד**) **חַד אָמַר: כִּי סָאסָא דְּשִׁיבְלְתָא. וְחַד אָמַר: כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ**. קשה מה הפרש יש בין הא להא דפליגו ביה רבנן? ונראה לי בס"ד דיש הפרש בעניות בין אם תהיה לאדם אחר הרגלו בעונג וטובה ועושר שנעשה מלא מכל טוב ואחר כך נתרוקן וראשו לארץ יגיע, לבין עניות שהאדם מורגל בה מתחילתו שזה לא ירגיש כל כך ביסורין שלה.

ומאן דאמר **כְּסָאסָא דְּשִׁיבְלְתָא** שהוא הנקרא זקן השבולת שהם חוטים דקים וריקנים מפרי ותנובה מתחילתם זה יורה על עניים ודלים מתחילתם שהורגלו בכך ואין זה מן הקשות דהרגל על כל דבר הוא טבע ומאן דאמר **כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ** שהיא מלאה בר וגדושה כן הם מלאים כל טוב ויבא יום אידם ולא ישאר בידם מאומה וימותו מתוך

דלות הנה זו הדלות שמתים בה תהיה קשה עליהם אלף פעמים על מי שהורגל בדלות מתחילתו וכמו ענין המשל שהביא בספר משפט צדק על פסוק לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל עֹבְרֵי דָּרֶךְ (איכה א, יב).

מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט (**איוב כד, כד**). מאמר זה תמוה דלא חזינן כהאי גונא בשבלים! שזה אפשר להיות בזרעים של ירקות שהאדם מלקט הגבוה לאכלו כי הגבוה הוא גדל כל צרכו ולכן לוקטו לאכלו וממתין על השפלים שיגדלו ויגבהו כמוהו אבל השבלים דחיטים או שעורים, הדרך לקוצרם הגבוהים והשפלים ביחד.

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמרו חכמי המוסר אב ובנו יצאו לשדה וירא הבן שדה נטועה שבלים של חיטים והיו החיטים יפות שהשבולת מלאה חיטים יפים ובריאים ומחמת כובד שלהם הושפלו ראשיהם ונעקמו למטה ולא היתה השבולת עומדת בקומה זקופה כי כן טבע שבלים הבריאות ומליאות שאין בקנה שלהם כח לסבול הכובד ומוכרח שראשיהם כפופים למטה והיו עם אלו השבלים המלאות כמה שבלים שלקו בתחילתם ואין בתוכם חטים וכיון דאין להם כובד עומדים זקופים. וישאל הבן מאביו: למה אלו זקופים ואלו כפופים? ויאמר לו: בני, אלו הכפופים הם מלאים בר והם דמיון לאנשים השלמים המלאים חכמה ודעת ומצות ומעשים טובים שדרכם להתנהג בענוה ושפלות ואין להם גובה ראש ואלו הזקופים הם דוגמת בני אדם ריקים מכל טוב ואין בהם לא תורה ולא מצוה ואלו דרכם להתנהג בגובה ראש וקומה זקופה ומראים עצמן גבוהים ועליונים על הכל! עד כאן דבריו.

וכן המאמר כאן מדמה את גסי הרוח לשבולת שנראה ראשה למעלת מחברתה וכמו שפירש רש"י ז"ל והיינו שבולת הריקנית שעומדת זקופה אשר אליה נדמו גסי הרוח שהם ריקנים מכל טוב ומתגאים בגובה ראש ועל זאת השבולת הביא רב אסי ותנא דבי רבי ישמעאל '**מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט**' פירוש נכנס לטייל בתוך שדהו בעודה מלאה שבלים של חטים שהם בריאות וטובות דמוכרח שיהיו כולם כפופים וכשרואה בתוכם שבלים גבוהים שראשם זקוף אז ידע כי אלו ריקנים הם ואין הנאה של כלום מהם ולכן דרך הלוכו וטיולו הוא מלקט הגבוה הגבוה שהוא ריקן ומשליכן וזורקן לחוץ דמה הנאה בהם שישארו ושיקצרום עם החטים ויעשו זבל יותר בחיטים בתערובתם עמהם.

(**ישעיה נז, טו**) "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ" **רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא חַד אָמַר: אִתְּי דַּכָּא וְחַד אָמַר: אֲנִי אֶת דַּכָּא**. נראה לי בס"ד הכונה מאן דאמר **אִתְּי דַּכָּא** כלומר מי שהוא עניו ביותר אזכהו

גם בעודנו חי בעולם הזה יתגבר על החומר שלו שיסתלק במחשבתו מעולם הזה שלא יהיה לו רצון ותאוה לעולם הזה כי מחמת שהוא מתדבק בקדושה יתירה יקשר מחשבתו תמיד בעולם העליון וכאשר כתב הרב ערבי נחל (ערבי נחל, קרח א׳) על מאמר בזוהר הקדוש (זוהר חלק ב' פט:) דהוו אמרי חברייא לרשב"י 'ווי לדרא כד יפוק מר מעלמא' ולזה אמר '**אִתִּי דַּכָּא**' דהדכא שהוא העניו אזכהו להתגבר על חומרו שגם בעודו חי בעולם הזה הוא אתי שדבק ומקשר מחשבתו בעולם העליון.

וחד אמר '**אֲנִי אֶת דַּכָּא**' דסבירא ליה אם כה יעשה הקדוש ברוך הוא לעניו יפסידו התחתונים בעולם הזה דאז לא יהיה העולם התחתון נשפע מזכות הצדיק הזה מאחר דהוא כאלו מסולק ממנו וכמו שאמרו החברים לרשב"י 'ווי לדרא כד יפוק מר מעלמא' שהיו חוששין פן יקשר מחשבתו בעולם העליון ביותר ובזה יגיע נזק לעולם התחתון אחר שיהיה מסולק ממנו במחשבתו לא יהיה נזון בזכותו. לכן מפרש '**אֲנִי אֶת דַּכָּא**' רוצה לומר אזכהו להשרות שכינתי עליו גם בעוד שיש לו רצון ותאוה לקנייני עולם הזה דאינו מסתלק במחשבתו מענייני עולם הזה.

ונראה כי המלאכים שאמרו (שבת פח:) תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם (תהלים ח, ב) כונתם לומר אף על פי שנתת להם התורה וזכו בה, זאת עשה להם שיתעלו מצד מחשבתם ויעלו לכאן במחשבתם כמאמר מאן דאמר דסבירא ליה **אִתִּי דַּכָּא**.

והנה למאן דאמר '**אֲנִי אֶת דַּכָּא**' מצינו כן עשה השם יתברך עם אדון הנביאים משה רבינו ע"ה שנתן לו כח רצון ותאוה לעולם הזה שלא יסתלק במחשבתו מעולם הזה כדי שיהיה העולם הזה נשפע בזכותו בהיות לו רצון ותאוה בו ולכן השרה שכינתו עליו בדרך פלא, שדרך הנביא לא תשרה עליו רוח נבואה אלא אם כן יתבודד ויפשט מחשבתו מעולם הזה ויסתלק מה שאין כן משה רבינו ע"ה אינו צריך להתבודד ולפשט מחשבתו מעולם הזה אלא בעודנו עומד ומדבר עם בני אדם התחתונים ומסתכל במעשיהם שורה עליו רוח נבואה ומתנבא!

וקרוב לזה עשה עם אברהם אבינו ע"ה דכתיב וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל (בראשית יח, א) בלתי התבודדות אלא רואה ומביט בעסקי עולם הזה.

ובזה תבין ענין נפלא למה משה רבינו ע"ה בעת פטירתו היתה קשה עליו פרידתו מעולם הזה מה שלא נמצא כן אצל צדיקים אחרים! ובזה מובן היטב כי בחייו נתן לו השם יתברך כח תאוה ורצון בעולם הזה כדי שלא יעלה במדרגות הקדושה באופן שיהיה מסתלק במחשבתו מעולם הזה לגמרי ולא יהיה לו תאוה ורצון בעולם הזה כלל שאז יפסידו התחתונים שוכני ארץ ההשפעה מזכותו וכמו שכתב הרב ערבי נחל על צדיק

כזה. ומאחר שבחייו נתן לו השם יתברך כח זה של תאוה ורצון ולכן בעת פטירתו אף על פי שנסתלק כח זה ממנו עם כל זה מחמת הרושם שלו שנשאר בקרבו היתה קשה עליו פרידתו מעולם הזה כי כל דבר קדושה אפילו מסתלק מניח רושם בהכרח וכח זה להיותו נברא ונשפע מאתו יתברך הנה הוא כח קדושה ובעת פטירתו אפילו שנסתלק ממנו מוכרח שנשאר רושם במקומו ודוק היטב.

לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי. נראה לי בס"ד מאמר דוד המלך ע"ה אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי (תהלים קכא, א) פירוש **אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים** הידועים שהיו גבוהים ולא זכו להשראת שכינה בקבלת התורה ובזה אדע ואבין כי **מֵאַיִן** היא מדת הענוה שהאדם חושב עצמו לאין ממנה **יָבֹא עֶזְרִי** שעל ידי הענוה אזכה לכל טוב.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגַדְּעוֹ כַּאֲשֵׁרָה. נראה לי בס"ד הא דנקיט כַּאֲשֵׁרָה על פי מה שאמר מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל שהגאוה באה מיסוד האש ולכן אמר כַּאֲשֵׁרָה שהיא תיבה מורכבת משתים שהם '**אש ירה**' לשון יָרָה יְיָ"ה (שמות יט, יג).

או יובן בס"ד תואר ישראל הוא המשובח אשר בשם זה בלבד נקראים לעתיד ולכן יש אות למ־ד בסופו כי אות ל' הוא עליון על כל האותיות רמז שהם יהיו עליונים על הכל וכמו שנאמר וּנְתָנְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ (דברים כח, א) אך גם עתה כל איש יהודי אשר נקרא בשם יִשְׂרָאֵל אם יתגאה יסתלק גג הלמ־ד העליוני שהוא צורת וא־ו זקוף וישפל ו' זה להיות עומד למטה בתוך הלמ־ד ואז יהיה הלמ־ד אות ה' מדה כנגד מדה הוא נתגאה לכך יסתלק משמו ו' העליון הזקוף למעלה וירד מטה.

ואם תעמוד על האמת תמצא כי כן שורת הדין מחייבת שזה המתגאה שמאס בענוה הנקראת דַּכָּא ואז יחסר מספר דַּכָּא [25] ממספר למ־ד שהוא שלושים וישאר חמשה לכך יהיה אות ה' שהיא מספר חמשה במקום אות ל' ואחר שנעשה אות ל' של **יִשְׂרָאֵל** אות ה' נמצא אותיות **אֲשֵׁרָה** ולזה אמר 'רָאוּי לְגַדְּעוֹ כַּאֲשֵׁרָה' שדמה כריתתו לכריתת אשירה וגם עוד כי האדם הוא עץ השדה.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֵין עָפָר נִנְעָר (**ישעיה כו, יט**). קשה איך בשביל גאוה לא יקום בתחיית המתים? ואם כן לא שבקת חיי לכל בריה דרוב בני אדם נכשלים בגאוה! ועוד הוה ליה למימר אֵינוֹ קָם בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים ואמאי נקיט 'נִנְעָר'?

ונראה לי בס"ד כי התחיה לעתיד תהיה כמו תחיה שהיתה בזמן יחזקאל הנביא ע"ה שבתחילה עלה עור ובשר וגידין איבריו על העצמות ונעשו כולם אדם שלם בכל איבריו ורק רוח אין בהם ואחר כך באה בהם הרוח ועמדו על רגליהם, וכן תהיה התחיה לעתיד

לעצמות ובעת שתהא הרוח בהם ויעמדו ידמה להם כאלו היו ישנים ונעורו עתה משינתם שאין מרגישים ואינם זוכרים צער המיתה וחבוט הקבר והנחתם בעפר כמה מאות שנים אלא עומדים בריאים וחזקים בלתי הרגשת שום צער ושום מיחוש כלל כאדם שישן וניעור משנתו בריא אולם ובאופן זה יש להם נחת רוח הרבה מאד!

ברם אלו בני אדם שהיה להם גסות הרוח ולא עשו תשובה על זה אף על פי שהם קמים בתחיית המתים אינם קמים כאדם שניעור משנתו שהוא בריא אולם ואין בו מיחוש אלא קמים כאדם חולה ממכה גדולה שהיה לו בבשר גופו ואמר הרופא לקרוע אותה וכדי שלא יסתכן מצער קריעת המכה נתן לו הרופא משקה של תרדמה שקורין באנ'ג כדי שלא ירגיש בצער קריעת חתוך בשרו ואחר שתצא ממנו התרדמה הוא עודנו חולה ומרגיש בחלישות גופו ולא כאדם הנעור משינתו בריא אולם. ולזה אמר **אֵין עֲפָרוֹ נִנְעָר** כי גופו שנעשה עפר וחיה עתה אינו עומד כאדם הניעור משנתו אלא כחולה המושכב על מטתו.

מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לְעָפָר בְּחַיָּיו (ישעיה כו, יט). נראה לי בס"ד הכונה כי מלוי אותיות עָפָר כזה ע־ן פ־ה ר־י־ש הם אותיות 'ישינה' ואותיות המלוי הם שכנים לאותיות הפשוט שהם עומדים בצידם והעניו רואה גוייתו בעיניו שהיא ישינה שאין לה יכולת לעשות שום פעולה כי כל גוף ישן בטלין כוחותיו ואינו פועל כלום! ולזה אמר **מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לְעָפָר בְּחַיָּיו** כלומר רואה גוייתו כאילו היא ישינה שאין לה כח לעשות חיל וזו המחשבה שחישב על גוייתו שהיא ישינה רמוזה באותיות השכנים לעפר שהם מלוי אותיות עפר.

וזו היא מדת הצדיקים הענוים כמו שנאמר אֲנִי 'יְשֵׁנָה' וְלִבִּי עֵר (שיר השירים ה, ב) כלומר רואה אני את עצמי כאלו **אֲנִי 'יְשֵׁנָה'** דלית בכוחי למעבד כלום ובזה **'לִבִּי' עֵר** בתחיית המתים נקיט 'לב' כי הוא עיקר הגוף אך הכונה היא על כל הגוף ועוד כי הציור הזה שאדם מצייר על גוייתו שהיא ישינה הוא בלב שהוא מחשב בכך ולכך בתחייה שהיא שכר על זה נקיט הלב שאמר ולבי ער בתחיה.

ועוד נראה לי בס"ד אומרו **מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לְעָפָר**, כי אותיות השכנים לאותיות 'עָפָר' באלפ"א בית"א מלפניהם ומאחריהם המה עולים מספר 'תש' והעניו רואה עצמו תש כח הן מצד החכמה הן מצד הגבורה הן מצד העושר.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת עָלָיו (תהלים קלח, ו). נראה לי בס"ד דידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דהשברים הם בלאה דינא קשיא והתרועה ברחל דינא רפיא וידוע דהשברים 'גנוחי גנח' ותרועה 'ילולי ילל' ולזה אמר **הַשְׁכִינָה** שהיא סוד רחל **מְיַלֶּלֶת עָלָיו** שמעוררת עליו הדינים שהם בסוד תרועה שנקראת יללה

ויליף לה מפסוק וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יֵיָדֵע (תהלים קלח, ו) על פי מה שכתוב בקהילת יעקב בשם רבותנו ז"ל באגדת בראשית רחוק זו שכינה דכתיב מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי (ירמיה לא, ב) עיין שם. ולזה אמר כאן ממרחק סוד השכינה שהיא רחל יידע ולשון ידע נאמר בתרועה דכתיב אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה (תהלים פט, טז).

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ (**ישעיה נז, כ**). פירוש הגאה מתבלבל ומצטער אפילו מדיבור קל של בזיון ונחשב בעיניו כאלו קללוהו קללות נמרצות והכוהו על הלחי וכמו שנאמר הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר חַם לִבִּי בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִּבְעַר אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי (תהלים לט, ד) וכאשר ביאר בזה מהרי"א ז"ל.

תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בְּשִׁמְינִית. עיין בפתח עינים שכתב בשמות שם ע"ב בבית השביעי משורה שמינית יש שם **ענ"ו** עיין שם. ובזה נראה לי בס"ד תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה (קהלת יא, ב) כי אותיות ענו הם בבית שביעי משורה שמינית. ובשער מאמרי רבותנו ז"ל מפורש בשם רבינו האר"י ז"ל דהגאוה היא בהוי־ה דס"ג וזה מה שאמרו בתיקונים דבשם ס"ג עתיד הקדוש ברוך הוא לנטלא נוקמיה מן ס"מ גס רוחא וכו' ולכן בעל הגאוה נקרא 'גס רוח' כי הוא אותיות ס"ג. והנה ח' פעמים ח' הם ס"ד וכשתקח חלק אחד מהם שהוא שיעור אחד משמונה שבשמנית עדיין אינו בכלל גס הרוח כי לא נכנס בגבולו של ס"ג אבל אם יהיה בו יותר משיעור הנזכר אפילו כל שהוא יכנס בכלל גס הרוח הנקרא בעל גאוה עד כאן לשונו.

ואמרתי בס"ד כי היתר שיעור זה של אחד משמונה שבשמנית שהותר בשביל כבוד התורה נרמז בהצעת סדר זה עצמו של אחד משמונה שבשמנית והוא מיני מדרגות המספר באלפ"א בית"א הם שלשה והיינו אות ח' היא אות שמיני והשמנית שלה הוא אחד. וכן אות פ"ה סתומה היא שמנית בעשרות והשמנית שלה הוא עשרה וכן אות פה פתוחה היא אות שמיני במאות והשמנית שלה הוא מאה הרי סך הכל של שמנית שבשמנית המה קי"א כמנין אלף במלואו שרומז לתורה כמו שאמרו חז"ל (שבת קד.) אלף חכמה אלף בינה, וכן משמעותו לשון לימוד אֱאַלֶּפְךָ חָכְמָה (איוב לג, לג), אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי (תהלים נה, יד) ונרמז בזה לומר כי היתר שיעור הגאוה בשמונה שבשמנית הוא בעבור כבוד התורה הרמוזה באות אלף במילואו שהיא קי"א שבזה המספר רמוזים השמונה שבשמנית.

אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא אִם כֵּן מַשִּׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר (**ישעיה סו, כג**). זוכר אחריתו שאין לו קיום והעמדה כבשר זה שאין לו קיום אלא סופו להסריח ולא יתגאה שרואה עצמו כאלו הוא מתקיים לעולם כאדמה הזאת אשר היא לעולם עומדת ואינה מוסרחת.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף נִפְחַת. נראה לי בס"ד אות א' דאדם רומז לשמו יתברך כי צורתו הוא וא"ו ושני יודי"ן [26] כמנין שם הוי"ה ומספר אותיות **דם** הם 'אב אם' [44] ומי שהוא גס רוח אומר הקדוש ברוך הוא 'אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד' לכן יסתלק אות א' מן אדם וישאר דם שהוא מספר 'אב אם' ומספר חול [44].

ולזה אמר **לְסוֹף נִפְחַת** שנפחת ממנו אות א' שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלַשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת' (ויקרא יד, נו) שנרמז בתיבת סַפַּחַת שהוא ס' פחת פרוש אות א' שרומז לשמו של הקדוש ברוך הוא שהוא הסומך לכל הנופלים הנה שם זה הסומך פחת משם אדם שנחסר ונפחת ממנו.

דף ה:

בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים נא, יט). נראה לי בס"ד יש נמוכי הרוח לעיני בני אדם בלבד אבל לבם מלא גאוה דאלו אינם נמוכי הרוח לפני הקדוש ברוך הוא שגם לבם שפל ועניו ואמר **מִי שָׁדַּעְתּוֹ** 'שְׁפָלָה' אותיות 'לשפה' [שפה = 385] שהוא גימטריא שכינה [385] רוצה לומר כונתו בענוה לשמה.

וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִמְאֶסֶת (תהלים נא, יט). מקשים מהיכא תיתי שתהיה תפלתו נמאסת דקא משמע לן שאין תפלתו נמאסת?

ונראה לי בס"ד הכונה לפעמים מתפללים על טובה ואם יעשה הקדוש ברוך הוא בקשתם תהיה להם הטובה ההיא לרעה דהיינו יתפללו על מטר שהוא טובה ובאותו מקום היה טמון בארץ זרע של ארבה שאם ירד מטר יתגדל מחמת המטר ויהיה ממנו חיל הרבה גדול ועצום שלא היה מניח אפילו אילן אחד בארץ ההיא וכל שכן זרע אדמה ולא עוד אלא מטיל זרע שיהיה ארבה בשנה האחרת! אך מחמת שלא קבל הקדוש ברוך הוא תפלתם ולא הוריד גשם מת זרע הארבה שהיה טמון בארץ ולא הזיק נמצא הקדוש ברוך הוא לא קבל תפילתם לטובתם אך עם כל זה תפילה כזו אצל העניו אינה נמאסת שלא ידחה אותה הקדוש ברוך הוא לגמרי אלא יעשה לה פועל במקום אחר דאין להם ארבה או יצנענה לשנה אחרת לארץ זו עצמה.

כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים נ, כג). נראה לי בס"ד **שָׁם** רוצה לומר מחשב ושוקל בדעתו כמו משמנין ביניהם והיינו על כל מה שמגיע לו בעולם הזה לפי דרכו הן לטוב הן להפך אינו אומר מקרה טבעי הוא ומנהגו של עולם הוא, אלא מאמין שהכל מגיע לו בהשגחה פרטית מאת השם יתברך לעורר אותו על מעשיו ולכן הוא מחשב בכל דבר למה היה כך? ולמה היה כך? לראות מה מדה כנגד מדה יש בו ואז יתעורר לידע על מה ועל מה בא לו הדבר הזה!

ועל כן כיון שזה מאמין באמונה שלימה בהשגחתו יתברך אפילו בדברים קלים ודברים הנראים טבע גמור אז מדה כנגד מדה **זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** כלומר יש כמה דברים שהם טובות נשגבות ונסים גדולים ואין בעל הנס מרגיש בהם אז זה יזכה לראות ולהרגיש בכל נס ישועה הנעשה בעולם מדה כנגד מדה כיון שהוא מאמין כל כך בהשגחתו יתברך.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש הכונה שמתבונן על דרכיו ואורחותיו שהולך בהם שנראים לעיני הכל שהם טובים והוא מתבונן בהם אם יוולד מהם דבר רע או מכשול בדבר אחר על דרך מה שאמר הכתוב יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת (משלי טז, כה) וכיון שהוא מתבונן בהם לדעת הסוף והנולד מהם אז **זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** אשר יושיע לאוהביו שלא יביאם לידי מכשול וכמו שנאמר שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל (תהלים קיט, קסה) כן אף על פי שלפעמים ישנה בדבר אחר ולא יכוין על האמת אז הקדוש ברוך הוא שומרו ועושה לו סיבות לשמירתו מאותו דבר שלא יכשל בו לפי תומו עד כאן דבריו נר"ו.

דף ז.

עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ. נראה לי בס"ד הטעם לעורר אותה בזה שהקדוש ברוך הוא ברא דדים לאשה במקום בינה שהוא הלב ולא עשאה כבהמה כדי שלא ינק הולד סמוך לטנופת ולא תדבק נפשו בטומאה ואיך רדפה אחר הטומאה ונטמאה ממקום הטנופת?! וגם **סוֹתֵר שְׁעָרָהּ** לרמוז שהקדוש ברוך הוא ברא לכל שער גומא אחת ולא הניח שתי שערות בגומא אחת שאם לא כן היתה ניטל מאור עיניו של אדם ואיך היא עשתה שתי פתילות בנר אחת שהם בעלה והנואף ועל כן בדין שיחשך ויחלש אור שמשה **וּמֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי** שהוא עשוי מסיב הגדל בדקל סביבותיו וכן הַנְּקֵבָה תְּסוֹבֵב גֶּבֶר (ירמיה לא, כא) הנמשל לדקל והיא לא סבבה בעלה שהוא טוב וכשר לה אלא סיבבה את הנואף שהוא רע וגם חוגרה בחבל רמז שעשתה חבלה בסבוב בעלה.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש עושה לה חגורה בחבל לרמוז כי בגדה באור מקיף שנתן לה בעלה בעת הקידושין כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל שהבעל נותן לאשה אור מקיף בעת קדושין עד כאן דבריו נר"ו.

וְאוֹמְרִים לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לְשַׁמְּעָן. נראה הכונה דכאשר מספרים לה הודאת יאודה והודאת ראובן וכיוצא נראה מדבריהם שהדברים ההם היו כפשוטן ונעשו בשאט הנפש וכאלו עשו עון גמור ובאמת לא היה בידם עון ממש ומה שנעשה לא נעשה בשאט

הנפש בעבור תאוה רעה אלא דברים אלו הם כבשונו של עולם! והם מוכרחים להזכירם לפניה שתבין שהם כפשוטם ונעשו בשאט הנפש כדי שתודה ועל זה אומר 'וְאוֹמְרִים לָהּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לְשַׁמְּעָן הֵיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ' יען כי באמת דברים אלו הם כבשונו של עולם ולא היו מצד תאוה רעה חס ושלום!

דף ז:

יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ? נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ (איוב **טו, יח**). הקשה הרב עיון יעקב ז"ל הוה ליה להזכיר ראובן קודם כי הוא הבכור? עיין שם. ונראה לי בס"ד הודאת יהודה עדיפה דכתיבה בתורה להדיה דכתיב וַיֹּאמֶר יְהוּדָה צָדְקָה מִמֶּנִּי (בראשית לח, כו) מה שאין כן ראובן הודאתו היא על פי הקבלה.

ועוד נראה לי בס"ד הודאת יאודה עדיפה שהיתה בפרהסייא בבית דין של שם בן נח במקום המשפט בפומבי.

ועוד נראה לי בס"ד הודאת יאודה על ביאה ממש כמו ענין זה שמבקשים מן הסוטה להודות בו אך ראובן לא שכב עם בלהה ממש חס ושלום! כי אם חלל יצועי אביו שהיה הולך ובא לפני אוהל אביו שנתכוון לבטלו מן פריה ורביה באותה לילה והודה שהוא היה ההולך ובא ונתכוון בעבור לבטלו מן פריה ורביה.

ועוד הקשה הרב עיון יעקב ז"ל אמאי לא הזכירו לה הודאה דעכן? ותירץ הודאת עכן לא היתה בענין זנות אלא בדבר אחר. ועוד תירץ דחוששים להזכיר הודאת עכן פן תמנע מלהודות שתחוש שמא אחר שתודה יענישו אותה כאשר עשו לעכן אחר הודאתו עיין שם. **ובני ידידי** כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ דהודאת עכן לא היה בה רבותא כל כך כי הוא הודה אחר שכבר יצא עליו הגורל והוה ליה כאלו העידו בו עדים עד כאן דבריו נר"ו.

מִיָּד "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה" עָל אֵיבְרֵיהּ לְשָׁפָא. פירוש יאודה ודאי היה מתפלל תמיד על עצמו תפלה זו דיעול אבריה לשפא ובא משה רבינו ע"ה ואמר שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה (דברים לג, ז) שהתפלל שישמע קולו במה שהוא מתפלל דיעול אבריה לשפא ואז 'עָל אֵיבְרֵיהּ לְשָׁפָא'.

לֹא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתְיְבְתָּא דִּרְקִיעָא. פירוש דידוע כי הנפש דגדלות היא יושבת בגן עדן התחתון ומתלבשת בגוף רוחני כדמות גוף שהיה בעולם הזה ממש ורק הוא רוחני שאינו צריך לאכילה ושתיה אלא ניזון מריח גן עדן וידוע כי לאלו הנפשות השוכנים בגן עדן התחתון יש להם זמנים ידועים בימות השנה שעולים מגן עדן התחתון לגן עדן העליון וזהו הנקרא 'מתיבתא דרקיעא' וכמו שאמרו בגמרא (בבא מציעא פה:)

על אותו חכם שביקש מן אליהו זכור לטוב להראות לו נפשות הצדיקים כשעולים מגן עדן התחתון למתיבתא דרקיעא אשר בגן עדן העליון ואמר לו דבכולהו מצי לאסתכולי לבר מן גוהרקא דרבי חייא ובניו לא יוכל להסתכל! ונתן לו סימן דגוהרקא דרבי חייא ובניו מנפשיה סליק ומנפשיה נחית והשאר עולים ויורדים על ידי מלאכים הממונים על כך עיין שם. ואצל יאודה היה לו עונש זה שלא היתה נפשו עולה מגן עדן התחתון למתיבתא דרקיעא אשר בגן עדן העליון כשאר צדיקים בזמנים הידועים לכך והתפלל עליו בדבר זה.

דף ח.

אֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת. נראה לי בס"ד לכך חוש הראיה יוצא מן השחור שבעין ולא מן הלובן כי השחרות כינוי ליצר הרע וכמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק הַשַּׁחֲרוּת הֶבֶל (קהלת יא, י) וכן דרשו רבותנו ז"ל (בראשית א, ה) 'לָאוֹר יוֹם' זה יצר הטוב 'וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה' זה יצר הרע.

ולכן יוצא חוש הריאות מן השחור הרומז ליצר הרע לרמוז שאין היצר הרע שולט באדם אלא בריאות שהוא רואה שבמקום שיש ראיה יש יצר הרע שהוא שחור ולכן **ראיה** [216] גימטריא **גבורה** [216] לרמוז עיקר גבורת האדם במלחמת יצר הרע הוא בראיה שלו ששם שולט וזה הפתח שהיצר הרע נכנס בו אצל האדם!

ועוד נראה לי בס"ד בזה דאחר אותיות '**עין**' יש '**כסף**' שהוא לשון 'תאוה' כמו נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי (תהלים פד, ג) וכן נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה (בראשית לא, ל). ואחר '**כסף**' יש '**צלע**' זו דאשה שנבראת מן הצלע לרמוז כי מן העין יהיה לאדם כסף רוצה לומר 'תאוה' בצלע זו אשה.

דף ח:

וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל (קהלת ז, כז). נראה לי בס"ד דקאי על עונות דקים מאד שהם קטנים באיכותם ומדתם ולכך דימה אותם לפרוטה שאין שיעור פחות ממנה כי פחות מפרוטה אינו ממון. גם מכנה העונות בשם פרוטה כי פרוטה **פְּרוּטָה** [300] גימטריא **יֵצֶר** [300] שהם באים לאדם מן עצת היצר. גם פרוטה **טוֹרֵף ה'** [300] שעל ידי העון טורף חמשה חלקי הנפש שבאדם.

אַף עַל גַּב מִדָּה בְּטֵילָה, בְּמִדָּה, לֹא בָּטֵיל. נראה לי בס"ד בתוך אותיות **מִדָּה** במלואם כזה מ־**ם** דל־**ת** ה־י יש אותיות 'מתיל' שהוא רוצה לומר ממשיל, דהיינו עושה לאדם

דברים שהם נמשלים ודומין למדה העקרית וזהו **בְּמִדָּה** רוצה לומר במה שרמוז בתוך מדה זה **לֹא נִתְבַּטֵּל**.
והא דזכר ששה דברים שהם 'סְאָה וְתַרְקַב וְקַב וְרוֹבַע תּוֹמֶן וְעוּכְלָא' נראה לי בס"ד כנגד שש קצוות שמגיע בהם הפגם של החטא שהם מעלה ומטה וארבעה צדדין.

דף ט.

הֵיא חָגָרָה לוֹ בְּצֵילְצוּל. קשא הוה ליה למנקט זה אחר אומרו פָּרְסָה לוֹ סוּדָרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ?
ונראה לי בס"ד דהצלצול הוא מלבוש מיוחד לזונות שהוא לבוש פריצות ואין בו צניעות שהוא דק מאד שהבשר נראה מתוכו וחוגרת בו בחצי גופה מן מתניה ועד רגליה ולכן לא תחגור בזה בפרהסייא בהיותה על פתח דאם כן מכירין בה בני אדם עוברים ושבים שהיא זונה גמורה אך על פתח ביתה תעמוד מקושטת בסודרין ובקשוט פנים וכחול עינים וקליעת שער כי דברים אלו אינם מיוחדים לזונות.
ואחר שהזכיר דברים אלו שהיא עומדת בהם בפתח הבית אמר הראתה לו באצבעה כי כשיעבור הנואף על פתח הבית רומזת לו באצבע שיכנס לבית דאין האיש בביתו ואין זר בבית ואחר שיכנס לבית אז תחגור בצלצול לפניו כדי להבעיר בו אש התאוה ביותר ולכן זכר חלוקה דצלצול אחר האצבעות.
הֵיא הֶאֱכִילָתוֹ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם. יש להבין אכילת המעדנים ודאי תהיה קודם ביאה ואמאי נקיט חלוקות אלו אחר חלוקות של הביאה שאמר פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרֵיכָהּ וְקִיבְּלַתּוּ עַל כְּרֵיסָהּ?
ויש לומר דודאי דהנואף מזנה עמה בגניבה ובסתר לא תוכל להאכילו ולהשקותו בעת שהוא מזנה עמה אך היא תאכילהו ותשקהו כשיבא לביתה בעת שבני אדם מצויין שאי אפשר לזנות עמה. והוא נכנס בדרך וזיית"א והיא תאכילהו ותשקהו למצוא חן בעיניו ולכן נקיט חלוקות אלו בפני עצמו לבסוף ולא ערבינהו בהדי הפרטים דנקיט בענין הביאה.
אי נמי אכילה ושתיה עושה לו לפרקים כאשר תמצא עת ראוי לכך אך כל אותם מילי הם מצויים אתה תמיד.
"**חִצֵּי אֲכַלֶּה בָּם**" **חִצֵּי כְלִין, וְהֵן, אֵינָן כָּלִין**. נראה לי בס"ד על פי מה שאמרו רבותנו ז"ל (ילקוט שמעוני נ"ך תרל"ה) על פסוק וַיהִי ה' מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה (תהלים ט, י) משל למלך שכעס על בנו ונשבע על אבן גדולה או על קורה אחת גדולה לזרקה

עליו ואחר שנשבע אמר אם אזרוק עליו אבן זו או קורה זו כמו שהיא ימות ואם לא אזרוק כבר נשבעתי! מה עשה? שבר את האבן ואת הקורה לחלקים קטנים וזרקן בזה את זה נמצא קיים שבועתו ובנו נשאר בחיים, לכך נאמר 'מְשַׁגֵּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה' שישבר עת הצרה לעתות הרבה כדי לשים ריוח בין עת לעת שיהיו יכולים לסבול.

וכן כאן אמר **חִצֵּי אֻכְלָה בָּם** (דברים לב, כג) כי המכה והגזרה רעה הגדולה מכונית בשם חץ ואם יזרקנה עליהם בבת אחת לא יתקיימו בעולם על כן משבר החץ שהוא המכה הגדולה לחלקים קטנים ויביאם עליהם בזה את זה דנמצא הגזרה נתקיימה והם לא אבדו מן העולם וזהו שנאמר **חִצֵּי כָלִין** רוצה לומר אעשה מן החץ האחד הגדול חיצים הרבה ואז חיצי כלים שאפשר לזרקם כולם עליהם **וְהֵן אֵינָן כָּלִין** בזריקה זו.

אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כ, כב) "**בְּמִלְאוֹת** [**שְׂפְקוֹ**] **סְפֻקוֹ יֵצֶר לוֹ**". פירש רש"י ז"ל 'ספקו כל רצונו' וקשא היכא משמע שתתמלא סאת עונות שלו?

ונראה לי בס"ד אחרי אות קו־ף באלפא ביתא יש אותיות 'רשת' וידוע כי סאת העונות מכונית בשם רשת במקראות תהלים ומשלי כי הם רשת של יצר הרע שצד בם את האדם ואותיות **סְפֻקוֹ** הם סוֹף ק', שאם תניח אות הוא־ו בין סמ־ך ופ־ה תהיה נקראת סוף ק' והכונה סאת העונות שהיא הרשת הרמוזה בסוף אות ק' כשתתמלא אז יצר לו. ואמר לשון **יֵצֶר** כי זו הצרה באה לו על ידי היצר הרע שהוא השטן אשר אחר שמחטיאו מקטרג ומביא עליו צרה.

דָּוִד דִּכְּתִיב "**טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ**" (איכה ב, ט). פירוש שערים של ההיכל דקיימא לן לרבנן דאלו השערים דוד המלך ע"ה הזמינם. ואמרתי בס"ד טעם שהזמין הוא את שערי ההיכל כי ראה ברוח הקודש שהקדוש ברוך הוא יעשה לו נס בהם אחר פטירתו כשבא שלמה המלך ע"ה להכניס הארון שדבקו זה בזה ואמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה עד שאמר זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ (דברי הימים ב' ו, מב) נענה שנפתחו השערים וידעו הכל שהוא נקי מאותו עון (סנהדרין קז:) ולכן הוו חביבין עליו אותם השערים והזמינם הוא בעצמו.

וכתב הרב עיון יעקב ז"ל אף על גב דמשה קדים נקיט לדוד ברישא משום דשל דוד מפורש בכתוב מה שאין כן של משה רבינו ע"ה גמרא עיין שם.

ועוד נראה לי בס"ד הצלת מעשה ידיו של משה רבינו ע"ה היתה בידי אדם ולא היתה בדרך נס בידי שמים. ועוד דהיתה קודם החרבן מעת שנבנה מקדש ראשון דלא הוה עדיין שעת זעם אך הצלת מעשה ידיו של דוד המלך ע"ה אית בה רבותא טפי דהיתה

בידי שמים בדרך נס וגם דהיתה בעידן רתחא בשעת החרבן ממש דהכל נחרב ונשרף והשערים ניצולו.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ בשל דוד המלך ע"ה איכא רבותא טפי דשלטו ידי אויב בכל דברים הנבחרים קדשי קדשים והיכל ומזבח והשערים שהם תשמיש לאלו ניצולו מה שאין כן משכן נגנז כולו, עד כאן דבריו נר"ו.

מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד, קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו וכו'. קשא למאי אצטריך לפרש פרטים אלו? וסגי למימר נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד כּוּלוֹ!

ונראה לי בס"ד דידוע במשכן נעשה תיקון לחמשה אותיות שם אֱלֹקים שנפגמו בעגל דהיינו לאותיות 'אלה' שנפגמו בעשיית העגל ולאותיות 'מי' שנפגמו במה שהיו מנשקין אותו ואלו החמשה דברים 'קְרָסִים קְרָשִׁים בְּרִיחִים עַמּוּדִים אֲדָנִים' הם כנגד חמשה אותיות שם אלקים שנפגמו בעגל ונתקנו בעשיית המשכן.

ולכן תמצא ראשי תיבות חמשה דברים הנזכר הוא מספר **רגע** [273] כמנין שלשה שמות אלקים דקטנות עם שלשה כוללים שעולים חר"ן ועם ט"ו אותיותיהם הם מספר 'רגע' כמו שכתב הרמ"ז [הרב משה זכות] ז"ל כי הפגם היה משולש מצד המעשה ומצד הכבוד ומצד המחשבה ובשלשה אלה הגבירו עליהם מדת הדין ונעשה בהם גערה! ורגע הוא **גער** דהגערה היא מן הדין בסוד וְיִתְמְהוּ מְגַעֲרָתוֹ (איוב כו, יא) וכנזכר בספר מ"א, ועל ידי מעשה המשכן בחמשה דברים הנזכר שהם ראשי תיבות 'רעג' גבר החסד הנקרא מַעְיַן גַּנִּים (שיר השירים ד, טו) המשקה לחמשה גנים והיינו **מַעְיַן גַּנִּים** [273] עולה מספר 'רעג' וכמפורש כל זה בדרשותי על התורה בס"ד.

איך שיהיה הנה בחמשה דברים אלו נרמז תיקון הפגם שנעשה בחמשה אותיות שם אלקים ובזה מובן הטעם שנגנז אוהל מועד ונשאר קיים לרמוז כי אותו התיקון שנעשה בו לחמשה אותיות שם אלקים נשאר קיים ולא חזר לקלקולו אחר שחטאו ישראל אחר כך בעבודה זרה ומאחר דהתיקון נרמז בחמשה דברים אלו לכך פירש אותם כאן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָסָיו קְרָשָׁיו וכו' לרמוז טעם שנגנז הוא להורות על תיקון הנעשה בחמשה דברים אלו נשאר קיים לעולם גם אחר שחטאו אחר כך בעבודה זרה בעגלי ירבעם ושאר מלכי ישראל וגם במקצת מלכי יאודה.

שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ. נראה לי בס"ד מדה כנגד מדה כיון שהוא היפך ועיקם ראיית עינו שנתן עיניו במה שאינו שלו דנמצא אינו רואה ראיה ישרה אלא הפוכה לאחור על כן עִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל (תהלים

יח, כז) שיתהפכו ויתעקמו אותיות **עין** להיות צירוף **עני** שישאר עני מכל אשר יש לו בידו שנוטלין אותו ממנו.

דף ט:

הוּא אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאָשָׁא אֶת חַוָּה. (**בראשית ג, טו**). קשא אם אדם ימות בעבור העון גם חוה תמות! ומתי ישאנה? ואפשר דחשב אדם ימות תכף בשביל ששמע מפי הקדוש ברוך הוא אבל חוה ששמעה הצווי מן האדם לא תמות תכף.

ועוד נראה לי בס"ד כפי רוב דברי רבותנו ז"ל סבירא ליה לידת קין והבל היתה אחר החטא ועל כן חשב אם יאכלו לא ימותו אלא עד אשר יזדווג אדם עם אשתו כדי שלא יהיה ביטול המין של אדם וחשב אחר שיזדווג אדם עם חוה ותתעבר ממנו זכר ונקבה ימות אדם כי אין עוד צורך בו לקיום המין אך חוה לא תמות אלא עד שתלד אותם ותניק אותם והוא חשב שצריך להם חדשי העיבור כשאר בעלי חיים ולא ידע שתהיה לידתם בנס שעלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותאומתו והבל ושתי תאומותיו ולכן כיון דחשב דחוה מוכרח שתשאר בחיים בחודשי עיבור וימי יניקה חשב שישאנה בימים הללו.

וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּהוּ. קשא כפי סדר הדורות הוה ליה למנקט גחזי בתר אבשלום ואדניהו? ונראה לי בס"ד דרצה למנקט את גחזי בהדי בלעם ודואג ואחתופל דכולם אין להם חלק לעולם הבא וכמו דנקיט להו תנא דמתניתין בסנהדרין פרק חלק (משנה סנהדרין י, ב) ארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא ואלו הן בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי.

אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׁעָרוֹ, לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ. נראה לי בס"ד **שער** אותיות **עשר** ואותיות **ערש** והכונה כיון שנתגאה בשער שלו סופו חטא עד שבא על עשר פלגשי אביו ואחר כך נהרג בעשר חניות של ברזל וגם העשר נהפך לערש על דרך מה שאמר הכתוב הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל (דברים ג, יא) וגם מספר שבט ברזל יואב [569] עולה שער [570].

ומה שאמרו **לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים** נראה לי בס"ד הטעם שתואר איש הוא מורה על חשיבות כמו 'איש ירושלים' (משנה אבות א, ה) והוא גנב לב דוד המלך ע"ה שהיה גדול המעלה שנקרא איש (נחמיה יב, כד) וגם לב בית דין שכל אחד מהם ראוי לתואר 'איש' וגם לב ישראל שכולם נקראו בשם איש דכתיב כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל (שופטים כ, יא) לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים שכל שבט [311] מספרו איש [311].

תָּנוּ רַבָּנָן שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד. הא דאמר **מָרַד** ולא אמר חָטָא לרמוז חטאו היה כמו מרד כי אמר 'הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי' (שופטים יד, ג) דקדק בלשון 'הִיא' לומר להם אפילו אם תביאו לי טובה ממנה מבנות ישראל לא אקח אלא זו! ולכן ענייננו דומה למרד שאינו עושה

בשביל תאות לבו.

ובאמת שזה היה בהשגחה פרטית כדי לנקום מפלשתים ולכן אמר **בְּעֵינָיו מָרַד** ללמדינו שבחו מתוך גנותו כיון שעניינו היה כמו מרד דלא עביד בשביל תאוה מזה מובן כי נתגלגל לידו דבר זה בשביל ישראל וכמו שנאמר כִּי מֵהֶ' הִיא כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים (שופטים יד, ד) שהיה זה לטובת ישראל לנקום מפלשתים.

ועוד נראה לי נקט לשון מרד כי 'עין עין' [260] עולה ר"ס כמנין ימרוד [260].

כִּי אֲזַל מִיהָא בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אֲזַל. קשא איך שמשון שהיה גדול הדור והיה גלגול נדב בן אהרן הכהן ע"ה יכשל בכך לילך אחר ישרות עיניו לישא בת אל נכר? גם אומרו כִּי מֵהֶ' הִיא (שופטים יד, ד) איך יהיה רצון מאת ה' שיבעול בת אל נכר? ואם כדי להתגרות בפלשתים לטובת ישראל יהיה על ידי סיבה אחרת, ולמה נעשית הסיבה באופן זה שהוא מגונה מאד?

ונראה לי בס"ד דמצינו בדברי המקובלים ז"ל שהביא הגאון חיד"א בחומת אנך בענין שלמה המלך ע"ה איך עלה על לבו לישא נשים נכריות? ואמרו דכונתו היתה כדי לברר ניצוצי קדושה אשר באומות ההם על ידי ביאתו עליהם אך לא כיון בזה על האמת כי בירור ניצוצי קדושה שנעשה בנפילת אפיים הוא שישלח נפשו למדור הקליפות לברר משם ניצוצי קדושה אך הוא הביא אותם נכריות לביתו ועשאם מלכות ועל ידי כך נתגברו ולא נעשה הבירור עיין שם.

וכן הענין כאן שיש ניצוצי קדושה בקליפת פלשתים שאי אפשר לבררם מהם אלא על ידי ביאה שיבא עליהם בתשמיש המטה וגם שמשון ע"ה נתכוון לכך כדי לברר ניצוצי קדושה מקליפת פלשתים על ידי ביאתו שיבא על בנותיהם ונתחכם גם כן בדבר זה שהוא ילך אצלם כדוגמת נפילת אפיים ולא יביאם אצלו ועל זה נאמר 'כִּי מֵהֶ' הִיא כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים' והתואנה הוא על ניצוצי קדושה להוציא מקליפת פלשתים.

אך חסרון אחר היה בזה מצד שמשון כי לא היתה כל כוונתו לשמה כאשר היה אצל יעל עם סיסרא בביאתו עליה אלא היה מעורב עם כוונתו כונה של תאוה גשמית וזרה ומחמת שהיתה תאוה זרה משותפת עם כונתו הטובה לכך נענש בעיניו.

בזה יובן הטעם דאמר לקמן שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאֵמָתוֹ אֵמָתוֹ שיהיה זַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף, והיינו להורות כי מן השמים היה רצון בדבר זה בשביל הבירור.

ובזה מובן דברי רבותנו ז"ל במדרש (בראשית רבה צח, יג) שאמר שמשון בעת שצמא למים רבונו של עולם אם אין ביני לבינם [לפלשתים הערלים] אלא המילה, כדאי הוא שלא

אפול בידם! ויש להבין למה נקיט מילה, והלא כמה מצות יש בינו לבינם? ובזה ניחא שזכר אבר המילה אשר שם ברכו ה' שיהיה זרעו כנחל שוטף ואם לא היה רצון מן השמים שיקח בתם למה סייעו ברבוי הזרע שלו? ועל כן אין פתחון פה למקטרג עליו בשעת סכנה ההיא מצד שלקח בתם! ואמר מליצה זו שרמז בה על רבוי הזרע שלו שנקרא מים שנתברך בו להיות כנחל שוטף לעת עתה שהוא צמא למים כדי לסתום פה המקטרג.

דַּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דַּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דַּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו (שופטים טז, יח). פירש הרב עיון יעקב ז"ל לשון דלות ועוני. ונראה טעם בזה כיון שהלך אחר עין שלו בדרך הפכפך הפך הדין נהפכו לו אותיות **עין** לאותיות **עני** שנעשה עני ודל בשלשה אלה.

ונקיט ג' דברים **מַעֲשָׂיו כֹּחוֹ לִבּוֹ** דראשי תיבות שלהם 'מלך' כי הוא היה שופט שהוא במקום מלך באותו זמן והיא דלדלה אותו בשלשה דברים הרמוזים בשם המעלה והשררה שלו וזה היה לו בשלשה דברים הנזכר מפני שהלך אחר מראה עיניו שיש בהם שלשה גוונים לבן וירוק ושחור.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש בשביל שזאת היתה אשה שלישית לכך דלדלה אותה בשלשה עד כאן דבריו נר"ו.

בִּגְמַר בִּיאָה נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו. נראה ודאי דלאו משום הנאתו נצטער אותו צדיק עד גדר ש'תִּקְצַר נַפְשׁוֹ לָמוּת' אלא נצטער על השחתת זרע קודש לבטלה מחמת שנשמטת בגמר ביאה היה זורה הזרע בחוץ. ויליף לה מן וַתְּאַלֵּצֵהוּ (שופטים טז, טז) כי האל־ף יתחלף בחי־ת וקרי בה 'וַתְּחַלְּצֵהוּ' מלשון וְחָלְצָה נַעֲלוֹ (דברים כה, ט) כן היא שלפה אותו מעליה מחמת שנשמטה מתחתיו ונשלף האבר מאותו מקום.

ונראה לי בס"ד הטעם שהיתה סיבת מיתתו מחמת דבר זה שנשמטה מתחתיו ושלפתו דעל כן צר לו והוכרח לגלות לה הסוד ובזה שלטו בו פלשתים עד שבזה הענין מת, היינו מן השמים רצו להורות בזה דאין לשמשון דין בועל ארמית שקשורה בו ככלב וכמו שאמרו רבותנו ז"ל (ג:) על פסוק (בראשית לט, י) וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ בעולם הזה לִהְיוֹת עִמָּהּ בעולם הבא, כי זאת הארמית עשתה פיגול דמיוני בזה שתשמט מתחתיו ותתפרד ממנו והיתה מיתתו בסיבה זו להורות כי מיתתו היתה כפרה עליו שנתפרד מן הארמית ולא נשארו כל אותם הנכריות שבעל דבוקים בו ככלב אלא נשאר אותו צדיק נקי בעולם הבא ולא דבקתו הרעה מפני שבאמת הוא מתחלה ועד סופו היה לו כונה לשמה בזה וכאמור לעיל ונתכפר לו עון זה במיתתו ונטהר ונקה לגמרי.

דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר (**שופטים יג**, ד). פירש רש"י משרת ענבים וכו' וקשא דברים כאלה לא שייך לקרותם דבר טמא אלא צריך לקרותם דבר אסור?

ונראה לי בס"ד כיון דאסורים לנזיר באכילה אסורים גם במגע דאסור ליגע בם כדי שלא ישכח ויאכלם וכמו שאמרו (עבודה זרה נח:) לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב [תרגום: לך לך אומרים לנזיר, סביב לכרם אל תתקרב] **כי** דברים אלו מותרים לכל העולם וגם אצל הנזיר היו מותרים מקודם וחיישי רבנן לשכחה לכך אסור ליגע בהם וכיון דאסור ליגע בהם נדמו בזה לדבר טמא שאין האדם נוגע בו כדי שלא יטמא לכך קראם דבר טמא. ויש לרמוז 'טמא' ראשי תיבות **טעם מיין אסור**.

הוּא נִתְאַוָּה לְדָבָר טָמֵא לְפִיכָךְ נִתְלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא (**שופטים טו, יט**). נראה לי בס"ד בטיבותיה משתעי כי מצינו כתוב וַיִּמְצָא לְחִי חֲמוֹר טְרִיָּה (שופטים טו, טו) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש ויחי (בראשית רבה צח, יג) מהו טריה? בר תלתא יומין, רוצה לומר החמור ההוא היה בן שלשה ימים כי טריה בלשון יון שלשה עיין שם. וצריך להבין למה הוצרך ללמדינו שהיה החמור בן שלשה ימים?

ונראה לי בס"ד שבו נרמז על חטא שלקח שלשה נשים נכריות דכתיב בהו בְּשֵׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם (יחזקאל כג, כ) אחת בְּתִמְנָתָה (שופטים יד, א) ואחת בְּעַזָּה (שופטים טז, א) ואחת בְּנַחַל שֹׂרֵק (שופטים טז, ד) ושלשתם בשר חמורים בשרם וזה נרמז **בְּחֲמוֹר טְרִיָּה** שהיה בן שלשה ימים לומר אף על פי שידע הקדוש ברוך הוא שיחטא בשלשה נשים חמורים עשה לו נס בחמור זה. וכאן נברא לו המים בתוך לחי החמור ההוא שהיה בן שלשה ימים שרמוז בו על שלשה נשים נכריות אשר לקח לרמוז בזה אף על פי דהשם יתברך יודע שיחטא בשלשה נשים שבשר חמורים בשרם לא מנע ממנו חיותו במים בעת שהיה צמא אלא ברא לו חיותו!

וזהו כונת המאמר אפילו **שֶׁהוּא נִתְאַוָּה לְדָבָר טָמֵא** אלו נשים נכריות אשר בשר חמורים בשרם עם כל זה **נִתְלוּ חַיָּיו** המים **בְּדָבָר טָמֵא** הוא החמור שהיה בו רמז על אלו הנשים אשר נתאוה להם.

חָלְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ. נראה לי בס"ד דדריש תיבת לְפַעֲמוֹ (שופטים יג, כה) **פועל מ'** דאיתא בזוהר הקדוש יעקב אבינו זכה לבינה בהיותה בסוד מ"ם ומשה רבינו ע"ה זכה לבינה בהיותה בסוד סמ"ך ולכן פועל מ' נרמז על יעקב אבינו ע"ה.

מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוֹג. נראה לי בס"ד הכונה שבא לו כח וגבורה ושפע גדול מאור פנימי ומאור מקיף וזהו כזוג שיש בו דמיון לפנימי ולמקיף ומאחר

שהאיר בו אור פנימי ואור מקיף לכך נתגבר על הקליפות ונצח את פלשתים נצחון גדול ושלם.

צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ, וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה. נראה לי בס"ד אין הדברים כפשוטן אלא הכונה על השרים הממונין על אותם הרים שהיו צריכין תיקון ובירור וזהו **עֲקָרָן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה** כדי לבררם ולתקנם על דרך וסכסכתי מצרים במצרים. או יובן בס"ד **צָרְעָה** רמז לקליפת הזכר שהוא הנושך בצרעה כנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשערי הפסוקים בתהלים שכל מיתה ויסורין ונזקין באים מן הזכר דקליפה. **וְאֶשְׁתָּאוֹל** רמז לקליפת הנקבה כי תחלק התיבה לשנים וקרי בה 'אשת אויל' אם תניח חיר"ק באויל ואמר ששבר כח הזכר וכח הנקבה וזהו **עֲקָרָן** ועוד **טְחָנָן זֶה בָּזֶה** בסוד הבירור שבירר מהם ניצוצי קדושה.

דף י.

שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף (שופטים יג, כד). **לפי פשוטו** הכונה שתהיה כמות אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם אך תהיה רב האיכות שיהיה יוצא ממנה זרע רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

ועל דרך האמת הכונה שברכו באמתו שיוכל על ידי ביאתו בתשמיש המטה לתקן ולברר בירור גדול בניצוצי קדושה והיינו אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם כלומר כמו הצדיקים הנקראים בני אדם שלא תטמא בביאות אלו בנות הערלים אלא תשאר בקדושתה וְזַרְעוֹ היוצא בביאה יהיה כְּנַחַל שׁוֹטֵף לשטוף את ניצוצי קדושה מן הקליפה.

גם אפשר לומר אומר אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם כי היא היה גלגול נדב בן אהרן הכהן ע"ה ובא לתקן על אשר לא נשא נדב אשה כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל וידוע נדב נקרא 'בן אדם' כי עליהם אמר הכתוב וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם (במדבר ט, ו) ופירש רבינו האר"י ז"ל דנדב ואביהוא נקראים בני אדם ממש מצד הנפש שלהם שלקחו מאדם הראשון וכנזכר בשער הגלגולים עיין שם.

רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. נראה לי בס"ד כונתו בטענה זו על פי המעשה שכתב הגאון חיד"א ז"ל (בשם הגדולים חלק א' מערכת המ"ם אות ס"ד) על הרב הקדוש **רבי חיים כפוסי** זיע"א [זכותו יגן עלינו אמן] וזה לשונו הרב החסיד מורינו הרב רבי חיים כפוסי בעל הנס זללה"ה [זכרונו לברכה לחיי העולם הבא]: היה דיין במצרים ונסתמא והיו מרננים עליו שחס ושלום לקח שוחד ואמר בתוך קהל ועדה כי שמע דבת רבים יחדיו ירננו שלקח

שוחד ואם האמת אתם כן יהיה תמיד הענן יכסנו ואם הוא נזהר מאד בזה יאירו עיניו כבראשנה ונתקבלה תפלתו בהלו נרו!

ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור והיה חותם מאומד הדעת וכמעט אין האותיות ניכרות כמי שלא ראה וראיתי חתימתו אחר כך ה' **נסי חיים כפוסי** כתיבה מאושרת ועד היום גוי הנשבע לשקר על קברו נענש תנצברוך הוא זכותו יגן עלינו זלה"ה עד כאן לשונו.

ולפי זה כמו שטען הרב החסיד רבי חיים כפוסי ז"ל לפני השם יתברך שיחזיר לו מאור עיניו כדי להצילו מן החשד והרינון של הבריות מפני שהיה דיין ויבואו לתלות בזה דכתיב כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר (דברים טז, יט) כן בטענה זו בא שמשון ע"ה לפני השם יתברך לאמר הן אמת שראוי הוא ללקות בעינים מפני שמרד בעיניו בענין הנשים אך מאחר שהיה שופט ודיין של ישראל לא יבואו העולם לתלות העורון בעבור הנשים אלא יבואו לתלות בשוחד חס ושלום מפני שדבר זה מפורש בתורה כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר והוא קרוב לחשד בזה יותר!

ובאמת אנכי לא קבלתי שוחד כל דהו משום אדם! ואפילו שירות קלה להעביר מקל ממקום למקום לא נהניתי ובודאי לא ניחא קמיה שמייא לחשוד אותי בדבר שאני נקי וצדיק בו! לכן תעזרני עתה לנקום מהם נקמת עיני כדי שיתברר כל שעשו מצד בחירתם עשו ולא היתה גזרה זו מן השמים שהראיה הצלחתי בנקמתי מהם בדרך נס ובזה אנצל מן החשד.

ולכן אמר נָקֵם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי (שופטים טז, כח) כי על אחת לבדה לא היה לי טענה זו מפני שאני חייב בזה מכח סיבת הנשים ואם היו עושים הנזק באחת דוקא לא היו העולם מרננים וחושדים אותו בשוחד שאם היה בעבור שוחד היה צריך לנקר את שתיהם ד'עֵינֵי חֲכָמִים' כתיב (דברים טז, יט) על שתי עינים אך על השנית אשר הוסיפו לרוע בזה נעשה לי טענה שזו הנקור שלה שלא כדת דהשתא אתי לידי חשד ורינון והעונש היה די באחת.

ודע כי הגרסה הנכונה הוא **זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה** כן כתב הגאון חיד"א ז"ל במראית העין בשם הרשב"א ז"ל בתשובה (חלק א' סימן פח) וכתב דכן הביא רש"י ז"ל בפירושו על המקרא.

והא דבקש על עין אחת דוקא עיין פירוש רש"י ז"ל. ועוד נראה לי בס"ד כי באדם יש ב' עינים אחת ימנית ואחת שמאלית וכנגד זה יש לו שני ראיות במעשיו אחת ימנית דהיינו שמכוין לשם שמים ואחת שמאלית שמכוון להנאתו, אך יש אדם שכל ראיה שלו היא לשם שמים דוקא דהיינו ימנית ויש הכל שמאלית שמכוון להנאתו דוקא ויש משתמש

בשניהם שהוא רואה לכאן ולכאן.

והנה שמשון בענין התחברותו עם נשים נכריות מפלשתים לא הלך אחר עין השמאלית אלא היה לו ראיה ימנית גם כן שכיון לשם שמים כאשר כתבנו לעיל כדי לברר ניצוצי קדושה מן הקליפה שלהם ולכן כאשר ניקרו פלשתים את עיניו בשביל זה העון שהיה בידו לא היה מן הדין לנקר אלא רק עין השמאלית כדי לכפר על ראיה השמאלית שהיה מתכוון להנאתו גם כן אך הם הוסיפו ברע שניקרו את שתיהם על דרך מה שאמר הכתוב אֲנִי קְצַפְתִּי מְעָט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה (זכריה א, טו) לכך בקש לנקום מהם על אחת דוקא שלקתה שלא כדין על לא חמס בכפו.

ומה שהוצרך לפרש בדבריו סך השנים [עֶשְׂרִים שָׁנָה] דקמי שמייא גלייא, נראה לי בס"ד באיש הטיל יו"ד [20] משמו שבמלואה עולה מספר עשרים והוא שבעל נכריות פגם בה ולכך התפלל שזכות של עשרים שנה יגין לתקן פגם היו"ד שמספרה עשרים ולכך הוצרך לפרש הסך של עשרים.

והא דזכר בדבריו תשמיש של 'מַקֵּל' ולא תשמיש אחר עיין מהרש"א ז"ל. ונראה לי בס"ד דהעולם עומד על שלשה עמודים דאחד מהם הוא הדין (משנה אבות א, יח) והגוף נקרא 'עולם בפני עצמו' והנושא מקל נמצא מעמיד העולם שהוא הגוף על שלשה עמודים שהם שתי רגלים ומקל ולזה אמר **זְכוֹר שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל** שקיימתי בזה עמוד שלישי של עולם ולא נהניתי מן הבריות בעמוד שלישי של עולם קטן שהוא המקל.

ולפי פשוטו נקט 'מַקֵּל' שהוא כלי תשמיש לדיינים לרדות בו כמו שאמרו בגמרא דסנהדרין (סנהדרין ז:) רב הונא כד הוה נפיק לדינא אמר: אפיקו לי מאני חנותאי! ומאי ניהו? מקל ורצועה ושופרא וסנדלא, וכן איתא עוד התם וְאָצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא (דברים א, טז) אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז עיין שם.

מיהו הא דנקיט 'מַקֵּל' ולא נקיט רצועה או שאר כלי דיינים נראה לי בס"ד על פי מה שאמרו בגמרא דשבת (שבת קלט.) שָׁבַר ה' מַטֵּה רְשָׁעִים (ישעיה יד, ה) אלו הדיינים שנעשו מקל לחזניהם ופירש רש"י לשמשיהם נותנים יד וכו' עיין שם ולזה אמר שמשון לא מבעיא שאני לא הייתי מקל לשמשים שלי אלא גם מקל שצריך אני להביאו בעבורם לרדות בו את המורדים לא אמרתי לאחד מהם לטלטלו כי לא היה לי שום שמש אפילו דרך עראי כדי שאהיה מקל אליו.

יָבֹא שׁוּעָל שָׁחוֹז לַאֲחוֹרָיו וְיִפְרָע מִפִּלְשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָם (שופטים טו, ד). עיין מהרש"א ז"ל שהיא שבועת אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי (בראשית כא, כג). נראה לי בס"ד שׁוּעָל [406] גימטריא ת"ו כמנין לֹא נִין לוֹ וְלֹא נֶכֶד בְּעַמּוֹ [406] (איוב יח, יט).

והא דלכד **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת** כי הרשע חיותו מן אות ש' שבשמו ובזה פירשו המפרשים אוֹי לְרָשָׁע רָע (ישעיה ג, יא) רוצה לומר אוי לו כאשר יוסר ממנו השי"ן שהוא מקום חיותו וישאר רע! וכן הוא הסיר כוחם ויניקתם מן אות שין בכונה שלו.

ונראה לי תסיר אות ש' מן פל**ש**תים ישאר אותיות תפילם כלומר כיון דסר אות ש' שממנו חיותם אז תפילם ותשמידם! ונראה לי זה בשם שִׁמְשׁוֹן שהוא ראשי תיבות **ש**לש מאות **ש**ועלים ובהם **נ**פרע.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד: בֵּין כְּתֵיפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה (שופטים טז, ג). נראה לי בס"ד דאין דבר זה כפשוטו שבין כתפיו היה רחב ששים אמה דאם כן היה צריך שתהיה קומתו יותר ממאה אמה ואיך היה דר בישוב עם בני אדם? דודאי אין הבתים וחדרים ושערים גבוהים אפילו שיעור עשרים אמה!

אלא כונתו לומר בין כתפיו היה בו כח חזק לסבול עליו משא דבר רחב ששים אמה דדבר זה יש בו רבותא גדולה מצד הרוחב יותר מן הכובד כי כיון דהוא רחב כל כך נמצא כולו יוצא חוץ לגוף ואי אפשר לחבקו שיאחוז בידיו בשתי קצוות שלו ודבר כזה קשה לסובלו מלבד קושי הכובד אך שמשון שהיה לו גבורה היה נדמה אצלו משא רחב כזה כולו נושא נייר או גלדי בצלים שאין צריך לאחוז בקצוות בשתי ידיו!

ואם תאמר למה סתם רבי שמעון החסיד את דבריו ולא אמר בֵּין כְּתֵפָיו סוֹבְלִים מַשָּׂא רָחָב שִׁשִּׁים אַמָּה? הנה כבר ידוע שכל דברי אגדה דרכם בכך שתופסים הלשון בדרך חידה כי לפי סוד המאמר יבא לשון זה מדוקדק היטב.

אָמַר רַב פַּפָּא: הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא, חַמְרָא קַמֵּי רְפוֹקָא גְּרִידַיָּא דּוּבְלָא. נראה לי בס"ד הכונה על פי המעשה דאיתא במדרש רבא פרשת שמיני (ויקרא רבה יב, א) מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו ושותה בהם יין אמרו בניו אבינו זה לא יניח לנו כלום! מה עשו? השקוהו יין והשכרוהו והוציאוהו ונתנוהו בתוך מערה אחת שקוברים בה מתים חוץ לעיר כדי שבעת שיקיץ מיינו לא ידע מי הביאו הלום ויתחרט ולא ישתה יין עוד!

אחר כך באו חמרים שהיו נושאין נודות יין למכור בעיר ושמעו קול צווחה גדולה בעיר אמרו נפרוק החמורים בתוך המערה הזאת ונכנס לבדינו לעיר לראות מה קול הומיה וצווחה זו שמא יש איזה מלחמה בין אנשי העיר, והכניסו חמוריהם לתוך המערה ופרקו הנודות מגמליהם והניחו הנודות בקרקע המערה והם נכנסו לעיר.

אדהכי והכי הקיץ אותו האיש ופקח עיניו מעט וראה נוד אחד יין נתונה למעלה מראשו, מה עשה? התיר קשר הנוד ונתן הנוד תוך פיו ושתה ממנו כשהוא שוכב ונשאר ראש

הנוד בתוך פיו ונרדם! ואלו החמרים כשחזרו למערה ונטלו נודות היין עם חמוריהם כשראו הנוד הזה בתוך פיו של אותו שיכור נמאס הנוד בעיניהם ולא לקחו אותו ונשאר בפיו.

ואחר שלשה ימים אמרו בניו וכי אין אנחנו הולכים לראות מה נעשה באבינו? והלכו לשם ומצאוהו שוכב והנוד בפיו! אמרו גם כאן לא עזבך בוראך והמציא לך יין שתשתה ממנו! והואיל שהיא זאת לך מן השמים אין לנו לעשות לך הרחקה מן היין ועשו ביניהם סדר שכל אחד מהם ישקנו יום אחד עיין שם.

נמצא זה שאוהב היין המזל שלו ממציא לו יין אפילו באופן רחוק מאד דאיך יצוייר שיזדמן לו יין מרובה לאותו האיש בבית הקברות וישתה כל צרכו והותר? ועל כיוצא בזה אמרי אינשי **קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא, חַמְרָא** כלומר מזלו מזמין לפניו חמרא לשתות כמנהגו ואפילו שהוא עומד בבית הקברות דרחוק הדבר הזה שם.

ומה דאמרי **קַמֵּי רְפוֹקָא גְּרִידַיָּא דּוּבְלָא** נראה על פי מעשה שהיה באדם אחד שעשה סעודת משתה לבנו והזמין חשובי העיר לסעודה וגם הזמין את אנשים עובדי אדמה שיש לו בשדה שיבואו לביתו לאכול גם הם על השלחן והיה דרכם של בעלי בתים כשעושים סעודה מביאים תחילה על השלחן מיני ירקות הרבה צנון ובצלים וכרפס וכיוצא והמסובים אוכלים מעט מהם ונשארים על השלחן ומביאים אחר כך לפני המסובין כמה מיני תבשילין של בשר שזה הוא עיקר אכילתם.

אך אותה הפעם אותם עובדי אדמה נתאחרו מלבא ובעת שבאו כבר נאכלו כל התבשילין וסילקו הקערות ואז באו עובדי האדמה ועדיין לא סילקו הירקות מעל השלחן כי הירקות מסירים אותם בעת שמסלקים השלחן וכשבאו אכלו הירקות כי נשארו ירקות הרבה שהמסובים לא אכלו מהם אלא דבר מועט וגם זה היה על פי המזל כי מזלם של אלו עובדי אדמה שאכילתם תמיד בכל יום ירקות בלבד ואין טועמין בשר הניח בדעתם להתאחר כדי שלא יאכלו תבשיל בשר אשר הוא חידוש אצלם והיו מתענגים בו הרבה. ועל כיוצא בזה אמרי אינשי **קַמֵּי רְפוֹקָא גְּרִידַיָּא דּוּבְלָא** כלומר מזלם מזמין להם כפי מאכלם ומנהגם.

וכל אלו המשלים הביאם על ענין זה של שמשון לומר כיון שהיתה תאוות המשגל גדולה וחביבה אצלו לכך מזלו הזמין לו תשמיש מרובה גם בהיותו עומד בבית האסורים שאין המקום ראוי לכך ואינו מצוי שיזדמן שם כך ולא עוד אלא שנזדמן לו ברבוי מאד ודומה זה הענין לענין אותו האיש שהיה אוהב לשתות יין שנזדמן לו היין במקום שרחוק מציאותו שם דאיך יזדמן לשתות יין בבית הקברות ולא עוד אלא שתהיה שתיה מרובה מאד.

ועוד נראה לי בס"ד הביא משל זה דאמרי אנשי **קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא**, **חַמְרָא** על שמשון על פי מה שאמר רבינו ז"ל בספר הלקוטים לשמשון קרה לו כאדם הראשון כי היה גלגלו וזה העון של היין דאדם הראשון שסחטה לו חוה ענבים ושתה גרם שאסרו את שמשון בנחושתים והיה טוחן בבית האסורים מלשון תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי (איוב לא, י) שהביאו לו כל אחד אשתו להזדווג עמה וכו' יעוין שם.

ובזה מובן המשל דאמרי אינשי **קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא**, **חַמְרָא** פירוש שתיית חמרא דגלגול ראשון גרם וסיבב שתיית חמרא דגוף זה השני של שמשון שהוא ענין התשמיש ששמש עם נשי פלשתים דהאשה נמשלה לגפן פוריה דכתיב אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה (תהלים קכח, ג) אך אלו נשי פלשתים בנות אל נכר הם סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה (ירמיה ב, כא) ונמצא חמרא דסחיטת ענבים שסחטה חוה גרם סחיטה דסורי הגפן נכריה.

כָּל הַמְזַנֶּה אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו. הגאון חיד"א ז"ל בספרו 'מראית העין' הקשה בשם גדול אחד, דאם כן לא משכחת לה סוטה דקיימא לן דאם נקה האיש מעון המים בודקין את אשתו ואם בא ביאה אסורה אין המים בודקין את אשתו (כח.) ואי אמרינן 'אִיהוּ בֵּי קָאֲרֵי וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בּוּצִינֵי' לא משכחת לה סוטה!

ותירץ שם דלא אמרו 'כל שאשתו מזנה גם הוא מזנה' כי אם אמרו להפך ושפיר איכא נשים מזנו וגברייהו שלמים וכשאשתו מזנה והוא ירא ה' איהו מייתי לה ומשקה מי סוטה עד כאן דבריו עיין שם.

ואם הרב יישב הקושיא בזה דלא תיקשי מסוטה עדיין המאמר הזה הוא מוקשה ועומד מן הנראה לכל בחוש הריאות דהא חזינן כמה גברי מזנים ונשותיהם כשרות מאד! ואיך הבין המאמר דבא להחליט דבר זה למימר כל שהאיש מזנה בודאי דאשתו גם כן מזנה? אך באמת אין כונת רבי יוחנן לומר כן אלא כונתו לומר כפי טבע האנושי והשערת השכל ראוי להיות כך דמאחר דהאשה רואה את בעלה גונב מקור אשת רעהו ושוכב על כרס המוכן לרעהו, היא גם כן תעזוב מקורה לאיש זר ותקבל על כריסה איש כי כמו שעשה הוא באשת אחרים כן יעשה באשתו ואין נחשבת זאת בעיניה בגידה בו דכאשר עשה בשל אחרים כן נעשה בשלו ובתר גנבא גנוב! כן ראוי להיות על פי מדת טבע האנושי.

אך נשים כשרות לא יעשו כן מחמת אזהרתה של תורה שהזהירה אותם בכך ואריא רביע עלייהו הוא האיסור שאסרה התורה עליהם והכי קאמר רבי יוחנן כָּל הַמְזַנֶּה ראוי שתהיה אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי (איוב לא, ט) ראוי להיות מחמת כן, שֶׁתִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין, דאיוב לא קאמר שנעשה כן בפועל אלא כונתו לומר ראוי שיהיה כך.

וכיוצא בזה מצינו בלשון המקרא שאמר דוד המלך ע"ה חַי ה' כִּי בֶן מָוֶת אִישׁ זֶה (שמואל ב' יב, ה) והיתכן לחשוב יתחייב האדם מות בעבור נזק ממון? אלא הכי קאמר ראוי לחייבו מיתה מצד השכל על אונאה שעשה אך התורה פטרתו מן המיתה.

וכיוצא בזה נאמר בלשון חכמים דאתמר עם הארץ מותר לנחרו אפילו ביום הכיפורים שחל בשבת (פסחים מט:) ואין הדבר כן שיהרגו את עם הארץ אפילו בימי החול! אלא הכונה ראוי היה לעשות כך אלא שהתורה אסרה זה עלינו.

וכן כיוצא בזה נמצא בכמה לשונות של מאמרי רבותנו ז"ל ועל כן אין כאן ריח קושיא של אותו גדול וגם אין קושיא מן הנמצא למראה עינינו דודאי באמת נמצא הרבה אנשים שהם מזנים ונשותיהן כשרות מחמת איסור תורה דרביע עלייהו.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. הנה ודאי כל השופטים ששפטו את ישראל דנו דין אמת לישראל כאביהם שבשמים ובפרט יהושע ועתניאל בן קנז ושמואל ולא אצטריך קרא למרמז עלייהו דבר זה! ורק על שמשון הוצרך הכתוב ללמד מפני שיש מקום לְזוּת שְׂפָתַיִם בדבר זה והוא דאיתא בגמרא דסנהדרין (סנהדרין פב.) ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית וכתיב בתריה יַכְרֵת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאֳהֳלֵי [מַאֲהִלֵּי] יַעֲקֹב (מלאכי ב, יב) אם תלמיד חכם הוא לא עֵר בחכמים וְעֹנֶה בתלמידים עיין שם.

נמצא הבא על אשה נכרית לא יזכה לכוין האמת בדברי תורה אלא אזיל בתר איפכא, ועל כן יאמרו המושלים כיון דשמשון בא על בַּת אֵל נֵכָר ודאי לא דן דין אמת במשפטיו ששפט את ישראל דאינו זוכה לכוין על האמת ולכן הוצרך הכתוב להודיע שבחו של אותו צדיק להצילו מִלְזוּת שְׂפָתַיִם ואמר עליו דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד (בראשית מט, טז) שֶׁדָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים" אֶלָּא מֵעַתָּה לֹא יִמָּחֵק. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל מהא דאמר לקמן בפרק זה, יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אם כן לא ימחוק שם יהודה? ואם תאמר הכי נמי הא מבואר ביורה דעה (סימן רעז סעיף יב) דמותר למחוק שם יהודה! והניח זה בצריך עיון עיין שם.

ונראה לי בס"ד דאין כונת תלמודא דאמר לֹא יִמָּחֵק על שם שמשון דאפילו אם נאמר שֶׁמֶשׁ הוא שם גמור של הקדוש ברוך הוא מכל מקום שמשון לחוד ושמש לחוד, וכיון דיש בו אותיות נוספים על שמש אין זה שמו של הקדוש ברוך הוא ובהכי ליכא לספוקי! והוא הדין בשם יהודה כיון שיש בו אות אחר מעורב בו אין זה שמו של הקדוש ברוך

הוא ופשיטה הוא דימחק.

אך כונת תלמודא דאמר **לֹא יַמְחֵק** קאי על שם שמש הכתוב בפסוק כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' (תהלים פד, יב) כיון דאמרת האי שמש הוא שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן יהיה 'האי שמש' קודש דאינו נמחק ורק שמש הכתוב במקום אחר ימחק כדין שם אלקים דיש קודש ויש חול.

ועל זה קאמר **אֶלָּא מַעֲתָּה לֹא יִמְחֵק**, כלומר שמש דכתיב בסוף פסוק דנקיט ליה תלמודא? ומשני 'אֶלָּא מֵעַיִן שְׁמוֹ' כלומר מה שאמרתי שמש הוא שמו של הקדוש ברוך הוא אינו שמו ממש אלא הוא מעין שמו כלומר כמו שהשמש הוא מגן כן שם הוי־ה הוא מגן כהשמש והיינו רוצה לומר שצל ההגנה הוא מגן כשמש.

צַדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". נראה דדייק לה מדכתיב צִדְקִיָּהוּ לשון יתר דכתיב וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר (מלכים ב' כה, ז) והכי הוה ליה למימר 'וְאֶת עֵינָיו עִוֵּר' כיון דכבר זכר שמו של צדקיהו תחלה? אלא ודאי הכי קאמר וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ הידוע בפלאות העינים עִוֵּר!

ובילקוט סימן רנ"ט איתא ואת עיני צדקיהו עיור זה משבעה בני אדם שנדמו לאדם הראשון צדקיהו בעיניו שנעצו לעיניו לונביות של ברזל ולא נתעוורו עיניו עד ששחטו בניו לעיניו ובכה שנאמר וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת בָּנָיו לְעֵינָיו (ירמיה נב, י) וסמיך ליה וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר (ירמיה נב, יא) עד כאן. ולפי דברי הילקוט שפיר יליף זה מהאי דהיו עיניו חזקות מאד משונים באיכותם יותר מכל אדם.

ואיתא בפסיקתא (פסיקתא רבתי כו ובילקוט שימעוני על מלכים שם) ענה צדקיהו ואמר לנבוכדנצר הרגני ראשון שלא אראה בדם עשרה בניך! ובניו אמרו לנבוכדנצר הרגנו תחלה שלא נראה דם אבינו שפוך על הארץ! וכן עשה להם, שחטם תחלה ואחר כך חטט את עיניו ונתנם בתנור והוליכו בבלה והיה צווח צדקיהו ואומר בואו וראו כל בני אדם שהיה ירמיה מתנבא עלי 'לבבל אתה הולך ובבל תמות ובבל עיניך לא יראו' ולא הייתי שומע לדבריו והריני הולך לבבל ועיני לא רואות אותה עד כאן.

וצריך להבין למה היה מפרש לו ירמיה הנביא ע"ה בדברי הנבואה פרט זה שעיניו לא יראו את בבל? אך לפי האמור שעיניו היו משונות בכוחן משאר בני אדם, אמר לו כל בני אדם גולין לבבל ועיניהם רואות אותה אך אתה עיניך החזקים הידועים בכחן אלף ידות על שאר אדם לא יהיו רואין את בבל!

והנה רש"י ז"ל במלכים ב' בפסוק דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם (מלכים ב' כה, ד) פירש מערה הולכת מתוך ביתו של צדקיהו עד ערבות יריחו וברח צדקיהו דרך המערה והקדוש ברוך

הוא זמן צבי הולך על גבי המערה חוץ לעיר ורדפו הכשדים את הצבי וכשהגיע לפתח המערה בערבות יריחו ראוהו ולכדוהו, הוא שאמר יחזקאל הנביא ע"ה וּפָרַשְׂתִּי כְּנָפַי עָלָיו וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי (יחזקאל יז, כ) עד כאן עיין שם.

ונראה כי תוך המערה הגדולה ההיא היה חושך ואפילה ואי אפשר לילך משך גדול בחושך אך צדקיהו בטח בכח אור עיניו החזק שיראה גם מתוך חשך ואפילה והלך בה וניצוד, נמצא עיניו החזקים היו סיבה לתפיסתו!

אָסָא בְּרֶגְלָיו. נראה הכונה שהיה ברגליו כח גדול משונה משאר אדם שהיו רגליו חזקים כברזל שיוכל לישא עליהם משא כבד מאד ודייק זה מאומרו חָלָה אֶת רַגְלָיו (מלכים א' טו, כג) והוה ליה למימר חלה מרגליו או חלה ברגליו אך אמר 'אֶת' רוצה לומר חָלָה בכח המונח אֶת רַגְלָיו.

והנה במאמר זה איכא למידק דאסא קדים לצדקיהו והוה ליה להזכירו קודם? ונראה לי דנקיט להו לפי סדר האברים בגוף ותחלה נקיט **שמשון** בחדוש הגבורה שבו היה מתפשט בכל מקום שבגוף ואחריו **שאול** המלך ע"ה בצוארו כי זה הוא הידור כל הגוף כולו אך הוא הידור בלבד ושבח **אבשלום** בשערו העומד בראש ואחריו הזכיר **צדקיה** דהשבח הוא בעיניו שהם גם כן למעלה בגוף ואחר כך **אסא** ברגלו שהוא למטה בגוף.

מָנָא יָדַע? **אִיכָּא דְּאָמְרִי מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ וְאִיכָּא דְּאָמְרִי מַרְבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ וְאִיכָּא דְּאָמְרִי "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם"**. קשא על כל מאמרים של רפואות הנזכרים בגמרא ישאל מנא ידע בעל המאמר? ועוד למאן דאמר 'מַרְבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ' ישאל גם על רביה 'מָנָא יָדַע' ומה יישב בזה?

ונראה לי בס"ד דתלמודא מקשה למר זוטרא דשאל לרב נחמן על הדבר הזה דמאי סלקא דעתיה למשאל לרב נחמן, וכי רב נחמן רופא הוא ששאל ממנו דבר שיודעים הרופאים, ומנא ידע רב נחמן חכמת הרפואה ששאל זאת ממנו?

ומשני ידע מר זוטרא דרב נחמן חייש ביה ולכן אמר ודאי מכיר בו. ואיכא דאמרי תירץ, דאמר מר זוטרא בדעתו דודאי שמע רב נחמן מן רבו על דבר זה. והאיכא דאמרי השלישי תירץ דחשב מר זוטרא שודאי ידע רב נחמן דבר זה מ'סוֹד ה' לִירֵאָיו' (תהלים כה, יד) שהוא יכול להשיב תשובה על זה מכח רוח הקודש אשר בקרבו.

ויש להבין אמאי לא קאמר נמי דחשו ביה אחרים והגידו לו? ויש לומר דזה נכלל בכלל אומרו 'מַרְבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ' דהמכוון הוא שלמד זה מפי אחרים.

שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ. פירוש שמא את מבני חם דחשובים אצל בני שם נכרים, והשיבה לו 'גִּיּוֹרֶת **אֲנִי**' מבני חם הייתי ונתגיירתי להיות מבני שם לפרוש מעבודה זרה ולקיים כל

שבע מצות בני נח שנוהגים בהם בני שם!

והא דלא אמרה 'מִבְּנֵי שֵׁם אֲנִי' מעיקרא? בחכמה דברה כדי שיאמין שאינה משקרת דאם היא משקרת היה לה לומר מעיקרא 'מִבְּנֵי שֵׁם אֲנִי' ולמה אמרה 'גִּיּוֹרֶת אֲנִי' רוצה לומר הייתי נכריה מבני חם אך עתה נתגיירתי ונעשית מבני שם? אלא ודאי בקושטא הכי הוא שעתה גיורת ונעשית מבני שם!

ונראה לי נבואה נזרקה מפיה שאמרה **גִּיּוֹרֶת** שהוא ראשי תיבות **גלגולי יהיה רות** כי ידוע דתמר נתגלגלה ברות.

שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ אָבִיךְ קִידּוּשִׁין? **אָמְרָה לֵיהּ יִתּוֹמָה אֲנִי** (**בראשית לח, יד**). פירש רש"י: והייתי קטנה והשאוני אמי ואחי ואין לער ואונן נשואין ליאסר עליו משום כלתו. וכתב מהרש"א ז"ל לא ידעתי מי הכריחו לפרש כן, דהא ודאי לא נתכוון לכך שהרי לא ידע שהיא כלתו! עיין שם.

ונראה לי בס"ד דרש"י ז"ל קשיא ליה איך תוציא שקר מפיה לומר 'פְּנוּיָה אֲנִי' דמותרת לכל אדם והלא היא שומרת יבם דאגידה בשילה וגם אסורה על יאודה משום כלתו? לכך פירש דאמר לו הייתי קטנה והשאוני אמי ואחי דאין קדושי ער ואונן תופסין ונשארתי אני פנויה ומותרת לך ולכל אדם, זה כונתה באומרה 'פְּנוּיָה אֲנִי' הוסיף רש"י ז"ל דברים מדיליה לומר על פי המונח הזה 'אין לער ואונן נשואין ליאסר עליו משום כלתו' והיינו רצונו של רש"י ז"ל לבאר לנו הטעם שאמרה כן ומה רצתה לתקן בדברים אלו לזה אמר היינו כדי לברר דנשואי ער ואונן בטלים ואין זו כלתו של יאודה אלא היא אצלו כשאר פנויות דעלמא ולא הטעתו בדבר זה.

'**וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע**' (**בראשית כא, לג**) **חַד אָמַר: פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר: פּוּנְדָּק**. נראה לי בס"ד אלו ואלו דברי אלקים חיים דתרווייהו הוו. **וְהַפַּרְדֵּס** הוא מקום ועד של תלמידים כמו בית המדרש שנקרא כרם כמו שאמרו בגמרא (ברכות סג:) כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, שנקרא בית המדרש בשם 'כרם' שיש בו שורות שורות של מיני אילנות ויש בו ערוגות ערוגות של זרעים כן נמצאים בית המדרש שורות שורות של תלמידים ואגודות אגודות של מיני תלמידים ומקום זה קרי ליה כאן בשם פַּרְדֵּס והכתוב קראו בשם 'אֶשֶׁל' שהוא ראשי תיבות **א**סיפות **ש**ל **ל**ימוד או ראשי תיבות אסיפות של למדנים.

וְהַפֻּנְדָּק היה מקום שני שהוא מקום אכילה ומקום שינה אשר אותם הלומדים במקום ההוא הנקרא פרדס נכנסים בפונדק זה בעת אכילה לאכול ולעת לינה ללון והכתוב קראו 'אֶשֶׁל' שהוא ראשי תיבות **א**כילה **ש**תיה **ל**ינה או ראשי תיבות **א**כילה **ש**תיה **ל**ויה כמו שכתב רש"י.

ומה שנטע בבית המדרש הזה המכונה בשם פרדס כמה מיני מגדים כדי ללמד מוסר השכל מזה לאותם הלומדים שם וכאשר כתבתי בדרושים בס"ד במוסר ברכת האילנות בחודש ניסן.

דף י:

וְכִי מִשָּׁלִי אֲכַלְתֶּם? **מָשָׁל אֶלֶּא עוֹלָם אֲכַלְתֶּם!** (**בראשית כא**, לג). נראה לי בס"ד לרמוז זה בתיבת **אֶשֶׁל** כי אות למ־ד ד'אֶשֶׁל' יצטרף עם אות שי־ן הסמוכה לו ויהיה תיבת 'של' ויצטרף עוד שם אות אל־ף ויהיה צירוף 'א־ל' הרי כאן נרמוז שתי תיבות אלו שהם 'של א־ל'.

ואמר 'הוֹדוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם' כלומר הודו וברכו בדיבור דוקא ואין צריכין לעשות מעשה להקריב קרבן תודה כי הוא אמר והיה העולם שבראו בדיבור דוקא ולא במעשה על כן הדיבור לבדו הוא חשוב להודות לו בו. ונראה לרמוז 'אַבְרָהָם' ראשי תיבות **אמר ברכו רחום הזן משלו**.

והא דאמר **הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ** פירש בני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו כנגד שלשה ברכות ברכת המזון עד כאן דבריו נר"ו.

(**בראשית לח**, טו) "**וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ**" **מִשּׁוּם כִּסְתָה פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ לְזוֹנָה**. קשא מה תירץ לקושיא זו באומרו שהיתה צנועה בבית חמיה דהא מדבר זה אין יוצא טעם אלא רק להא דלא הכירה ועדיין תיקשי איך הכתוב נותן טעם באומרו 'כִּי כִסְּתָה' להא דחשבה לזונה? ואם היה הכתוב אומר 'לא הכירה כי חשבה לזונה' אין הכי נמי הוי נתינת טעם שפיר אבל על שחשבה לזונה אין טעם לזה! ואם נאמר שחשבה לזונה בשביל שהיתה יושבת בפרשת דרכים כמו שפירש רש"י בחומש אם כן איך אומר 'כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ' דתלה הטעם בזה? ועוד מה טעם יש בזה לומר דהיתה זונה דאולי היתה יושבת שם שממתנת לבעלה או לאביה שיעברו דרך שם ותלך עמהם?

ונראה לי בס"ד בהקדים מה שכתב **הגאון מהרי"ש** [רבי יוסף שאול נתנזון] ז"ל בפסוק הָבָה נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ (בראשית לח, טז) וזה לשונו: רש"י נדחק בלשון 'הָבָה נָּא' דבאמת הוא לשון נתינה בכל מקום. ולפי עניות דעתי הכונה כפשוטו כי לאשר הכתוב העיר וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנַן לֹא נִתַּן לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ לָכֵן זוֹנָה שְׁמְעִי דְּבַר ה' (יחזקאל טז, לד) ופשט המקרא מורה כפירוש בעל העקדה שהזונה בעצם היא הנותן נדן לכל עובר שיזנה עמה אבל אותה שלוקחת אתנן אינה זונה בעצם אלא בלשון מושאל כי אהבת הממון הביאתה לכך.

ועל כן כשראה יהודה שיושבת באם הדרך חשבה לזונה גמורה שנותנת נדן לכל עובר

ולכן אמר 'הָבָה נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ' כלומר תתני לי נדן כדי שאבא אליך והיא כיון שבאמת לא היתה זונה על כן אמרה לו 'מַה תִּתֶּן לִּי כִּי תָבוֹא אֵלָי' רוצה לומר לא שאני נותנת לך אלא אתה תתן לי והוסיפה עוד שהיה צריך להניח ערבון **עד כאן דבריו** עיין שם.

והנה יש לדקדק מאחר דיהודה לא נמצא אתו דבר מה ליתן דהראיה הוצרך לתת ערבון חותם פתיל ומטה, איך סלקא דעתיו מעיקרא לנטות מן הדרך ולבא אליה ותבע אותה, וכי יש מזנה בחנם? ואם נאמר כמו שפירש הגאון מהרי"ש ז"ל הנזכר לעיל שחשב אותה לזונה בעצם שהיא תתן אתנן מהיכן נודע לו זאת? דאפילו לפירוש רש"י ז"ל שפירש חשבה לזונה לפי שיושבת בפרשת דרכים טעם זה הוא דחוק מאד, דאפשר יושבת וממתנת לבעלה או לשלוחה שיבואו ותלך עמהם והיכן מצינו שהזונה יושבת בפרשת דרכים! ועוד אפילו אם חשדה בעבור ישיבתה שם שהיא זונה מהיכן ידע שהיא מאותם שנותנים אתנן ושמא היא מאותם שלוקחים אתנן?

על כן מוכרח לומר דמחשבה זו שחשב עליה שהיא זונה בעצם שאינה לוקחת אתנן אלא היא נותנת זו היתה מן השמים שהעלו בלבו לחשוב ולהחליט בדעתו כך שזו זונה בעצם שנותנת אתנן ולכן אף על פי שלא נמצא אתו כלום ליתן נטה אליה וקרב אצלה ובקש ממנה אתנן כדי שיבא אליה ואם לא שמו מן השמים דבר זה בלבו שיחליט שזו זונה בעצם שהיא תתן לא היה נוטה אליה לשכב עמה.

ועל זה אמר הכתוב, בשביל מה היה הדבר הזה שחשבה לזונה בעצם? שגזר הבורא יתברך שיחשוב כן בדעתו בהחלט גמור כדי שיבא אליה ואמר בשביל שכסתה פניה בבית חמיה שהיתה צנועה לכן בזכות הצניעות שבה רצה הקדוש ברוך הוא שתזכה שיבא אליה יהודה ויצאו ממנה נביאים ומלכים ואם לא היה גוזר השם יתברך שעבור מחשבה זו בלבו של יהודה לחשוב שהיא זונה בעצם שהיא תתן אתנן ולא תקבל לא היה קרב אליה מאחר דיודע שאין בידו שום דבר ליתן לה ולא היה תועלת מישיבתה שם שלא היתה יוצאה כונתה לפועל.

כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. נראה לי בס"ד מדה כנגד מדה היא בצניעותה תרים המכשול מן בני אדם שלא יכשלו בה לכן יצאו ממנה נביאים שהם מרימים מכשול הנפשיי מבני אדם וכמו שאמר הכתוב (ישעיה נז, יד) וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי.

גם בזכות זה יצאו ממנה מלכים שמסירים מכשול הגופניי מן בני אדם שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו (משנה אבות ג, ב) וכמה מיני מכשולים יוסרו על ידי השגחת המלכות.

ועוד נראה לי בס"ד דהוי מדה כנגד מדה כי המלכים כל ענינים שלהם צריכים להיות בהצנע וּכְבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר (משלי כה, ב) וגם הם יהיו צנועין דאין רואין את המלך ערום ואינו מסתפר לפני בני אדם ואין יושבים ומדברים עמו אלא לפרקים בעת הצורך. וכן הנביאים דרכם להתבודד תמיד ורוב ימיהם אין רואין פני אדם כי רוח הנבואה לא תשרה אלא בהצנע והתבודדות.

והא דנקיט **צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ** נראה לי דצניעות דבית חמיה זוכה לשכר זה אבל על צניעות דבית אביה זוכה לשכר אחר. **אי נמי** נקיט צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ לומר שזוכה בעבור הצניעות שיהיה לה מן חמיה שתהיה מוצנעת ממנו.

והא דאמר **כָּל כַּלָּה** בא לרבות בתיבת כָּל אפילו היכא דחמיה גם כן הוא צנוע דאין לה כל כך רבותא בצניעות כיון דרואה חמיה דרכו בכך ואוהב כך דודאי היא גם כן מוכרחת לילך על פי דרכו אפילו הכי זוכה בשכר זה דהא תמר גם חמיה יאודה ודאי היה צנוע ואוהב הצניעות ועם כל זה זכתה בשביל צניעות שלה.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש בא לרבות בתיבת כָּל אפילו שאין לה יופי כל כך שדוחק אותה להראות עצמה כדי להתפאר עם כל זה שכר גדול יש לה גם אפילו שהיא אינה ממשפחה המיוחסת הרבה אפילו הכי זוכה שיצאו ממנה מלכים ונביאים דהאי מלכים לאו דוקא אלא רוצה לומר בעלי שררה גדולה כמו נשאים וכיוצא והאי נביאים לאו דוקא אלא בעלי רוח הקודש עד כאן דבריו נר"ו.

לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ בָּא סַמָּאֵל וְרִיחֲקָן, בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵירְבָן (**בראשית לח, כה**) (**תהילים נו, א**). נראה לפרש ראה פלוני דראשי תיבות סימנים ההם הוא אותיות 'פחם' [חֻתָּמֶת פְּתִילִים מַטֶּה] אמר סימנא מילתא שזו תשרף ולא תצליח בהצלה יען כי הפחם מורה על השריפה שדבר הנשרף נעשה פחם כן היא תשרף ועצמותיה נעשים פחם והקדוש ברוך הוא הפר מחשבתו ואדרבה הסימנים אשר ראשי תיבות שלהם 'פחם' בהם היתה הצלתה מן האש כי לפי האמת הפחם מורה על סילוק האש דאחר שיכבה האש ויסתלק מן הגחלים אז נעשים פחם ושלח את גבריאל וקרבן לרבותא כי גבריאל שהוא שר האש שהיא גבורה הוא יעסוק בהצלתה מן האש.

ברם יש לדקדק דקדוק עצום במאמר זה מה ענין לשון הרחקה והקרבה דנקטי בזה? והוה ליה למימר בא ס"מ והטמינם בא גבריאל וגילן! ואם רבותנו ז"ל באו לדרוש הפסוק דנקיט הכי תיקשי על גוף הפסוק למה נקיט לשון הרחקה? והוה ליה למימר לשון הטמנה?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבתי בס"ד בדרשותי על התורה, למה בחרה בשלשה

אלה בלבד שהם חותם פתיל מטה? גם למאי הוצרכה לשלשה? די לה בחותם בלבד דודאי אדם חשוב כיהודה לא ירצה לעזוב חותמו בידה אפילו בשביל מאה צאן וכל שכן בשביל גדי אחד!

ופרשתי בס"ד על פי מה שאמר הרב מגלה עמוקות ז"ל אופן קע"ג שיש שלשה מיני אורות והם שלשה מדרגות זו למעלה מזו, אור חיצון אור פנימי אור מקיף וזה סוד בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים (משלי טז, טו) ראשי תיבות 'פנימי מקיף חיצון' אשר עליהם נאמר (בראשית א, ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר דא אור חיצון, וַיְהִי אוֹר דא אור פנימי, וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב דא אור מקיף עד כאן לשונו עיין שם.

ועל פי זה פרשתי בס"ד הטעם שבחרה בשלשה אלה שהם **ח**ותם **פ**תיל **מ**טה דראשי תיבות שלהם 'חיצון פנימי מקיף' כנגד ג' אורות הנזכרים כי נשמתה אשר בקרבה מרוב קדושתה ידעה ברוח הקודש שתתעבר מביאה זו תאומים ויהי שלשה נפשות קשורים ביחד היא ושני בניה ועתידים להיות בסכנה גדולה אחר גילוי עיבור שלה שעתיד יהודה והבית דין לגזור עליהם שריפה כמו שנאמר הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף (בראשית לח, כד) ולכן קבלה ממנו שלשה סימנים אלו להצלתה ועשתה נשמתה בהם יחוד שלשה מיני **אור** הנזכרים שהם 'אור חיצון אור פנימי אור מקיף' שיהיו נשמרים על ידם שלשה נפשות היא ושני בניה כי ג' מיני **אור** אלו מצילים ג' נפשות מן האור בשור"ק דהאותיות שוים ורק זה בחול"ם וזה בשור"ק.

ועל כן אחר שנצולה יצאו ממנה מלכים ונביאים שיש בהם ג' מיני אור שהם אור תורה אור נבואה אור מלכות נמצא ג' חפצים אלו נעשה בהם פועל דמיוני להצלת ג' נפשות וכן אמרה בת קול: אַתָּה הִצַּלְתָּ שְׁלֹשָׁה נְפָשׁוֹת מִן הָאוּר חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר שהם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה! והיינו אוֹר וְאוּר שוים זה בחול"ם וזה בשור"ק.

והנה שלשה חפצים אלו חותם פתיל מטה עשתה בהם תמר פועל דמיוני לקשרם ולחברם יחד מפני שנשמתה עשתה כונה ביחוד וקישור שלשה אורות חיצון פנימי מקיף הרמוזים בראשי תיבות שלהם כדי שתצליח תמר בהצלתה על ידם היא ושני בניה על כן לא די לפלוני שיטמינם בעודם קשורים יחד אלא הפרידם והרחיקם זה מזה כי זה הוא כל חפצו כדי לבטל פועל דמיוני שעשתה תמר בקשור וחיבור שלשה סמנים אלו המורה על כונת נשמתה ביחוד וחיבור שלשה אורות הרמוזים בהם וחשב כיון שריחקן זה מזה גם כונת יחוד ג' האורות בטלה ונתפרדה ולא נשאר לה כח להצלת היא ושני בניה.

ונמצא כל מגמתו להרע לה הוא בהרחקה של ג' סימנים שהרחיקם זה מזה כדי לבטל

כח השלשה אורות המגן עליהם ולכן בא גבריאל וקרבן מלבד שגילה אותם לה אלא עוד עשה כונה של יחוד וחיבור שלשה אורות הנזכרים על ידי פועל דמיוני שעשה בשלשה סימנים ההם לקשרם ולחברם זה בזה.

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח (ישעיה נד, טז). פירוש **בָּרָאתִי** לתמר לב **חָרָשׁ** וגם בראתי כח רוחני שיהיה **נֹפֵחַ** בלב יאודה **בְּאֵשׁ** התאוה שהבעיר בו אש התאוה שיתאוה לה ויאמר לה הָבָה נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ (בראשית לח, טז) ועל ידי כך נעשה מציאות של שלשה סימנים שהם ראשי תיבות **פֶּחָם** 'פתיל חותם מטה' והם גם כן ראשי תיבות 'פנימי חיצון מקיף' כי בראתי לתמר לב חכם שתשאל ג' אלה ושלחתי כח רוחני לנפוח בלב יאודה באש התאוה כדי שיתרצה בכך לתת השלשה הנזכר שהם ראשי תיבות 'פחם'.

ועוד עשיתי ששמתי בלב תמר שֶׁתּוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ דהיינו שמיעכה באצבע כדי שתוכל להתעבר מאותה ביאה שהיתה ראשנה ולולי כן מה היתה מועלת אותה ביאה להריון? וידוע דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין כב:) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי דהיינו שבא עליה ביאה ראשנה, לכן על מיעוך באצבע שהוא במקום ביאה ראשנה אמר **וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ** וממני היה הדבר הזה לתת בלבבה שתמעך באצבע כדי שתתעבר באותה ביאה של יאודה.

והנה אחר שלקחה הסמנים ונתעברה והיו דנים אותה **אָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל** שנתתי בלב פלוני שירחיק הסימנים ותבקשם ולא תמצאם כדי שתצטער צער המגיע עד נפש ואז יסורין אלו של צער יהיו לטובתה שעשיתי לה נס על ידי גבריאל שקירבן על ידי יאודה שהודה ואמר צָדְקָה מִמֶּנִּי (בראשית לח, כו) ואז ניצולה מן השריפה דנתקים בתמר **כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי** (ישעיה נד, יז). **מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת**. המשילה ליונה שבאמת לא זינתה עם שום אדם כיונה זו שאינה נזקקת אלא לבעלה. אך קשא אמאי נקיט הכתוב (תהילים נו, א) אֵלֶם לשון זכר והיה לו לומר אַלֶּמֶת לשון נקבה?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר המגיד למרן ז"ל בספר מגיד משרים פרשת וישב דנשמת תמר היתה נשמת זכר ואין זכר מוליד מזכר אלא דנשמת יהודה היה בה ניצוצות מנשמת נקבה ועל ידי כך ילדה ממנו עיין שם.

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ (בראשית לח, יח) תיבת לוֹ לשון יתרי? ובזה ניחא לו בחלק שלו שהיה בו ניצוצות מנשמת נקבה. **ובזה פרשתי** הטעם שלקחה

ממנו ערבון (בראשית לח, יח) שעשתה בזה הלקיחה פועל דמיוני על ניצוצות של הנקבה שלוקחת ממנו כדי שתתעבר ולכן קראתם בשם ערבון שהוא לשון התערבות שיהיה לה התערבות עמו מצד אותם ניצוצות נקבה שתקח ממנו. **ובזה פרשתי** הטעם שאמרה לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה (בראשית לח, כה) 'אלה' אותיות 'לאה' כלומר יש לו ניצוצות נקבה שהם סוד לאה אמו. **ובזה מובן** ממילא מה שקראה הכתוב יוֹנַת אֵלֶם לשון זכר כי מצידה היתה נשמת זכר.

"**לְדָוִד מִכְתָּם" שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתַם לַכֹּל** (**תהילים נו, א**). יובן בס"ד בזכות שֶׁהָיָה 'מָךְ' בעל ענוה גברה על פלוני שמספרו קל"א בזכות ענוה [131] של דוד שמספרה קל"א גם גברת על פלוני שנקרא מת בזכות דוד המלך ע"ה שֶׁהָיָה '**תַם**' שהוא הפך מת בסוד יעקב אבינו לא מת (תענית ה:) כי הוא אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים (בראשית כה, כז).

גם נראה לי בס"ד שאמר **תַם לַכֹּל** שהיה כנגד לאה וכנגד רחל לכן תיקן את שתיהם בחברון ובירושלים כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בשמואל.

גם עוד נראה לי מי שהוא **מָךְ** מוכרח שיהיה **תַם** עם כל אדם. גם 'מָךְ תַּם' עם הכולל [501] גימטריא 'מַלְכוּת' עם האותיות [500].

דָּבָר אַחֵר: "**מִכְתָּם" שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה** (**תהילים נו, א**). נראה לי בס"ד על פי מה שאמר מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל שהערלה היא חלק הזוהמה שבזכר עיין שם. ולזה אמר שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ הוא חלק הזוהמה תַּמָּה שנולד בלא ערלה ובזה בזכותו גברה תמר על פלוני שריחק את סימניה אשר הוא מקור הזוהמה.

נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים (**בראשית לח, כה**). נראה לי בס"ד הטעם כי המבייש את חבירו גורם שיצא מחבירו חום הטבעי לחוץ ומחמת כן משתנים פניו ולכן נח לו לישרף באש ולא יעשה רעה זו לחבירו שעל ידי כך יצא חום הטבעי שבפנים ובוער בחוץ על עורו ועל בשרו.

בְּ"הַכֵּר" בִּישַׁר [לְאָבִיו], **בְּ"הַכֵּר" בִּישְׁרוּהוּ**. נראה לי דקשיא ליה בכתוב דהוה ליה למימר 'נָא הַכֶּר לְמִי הַחֻתֶּמֶת' כי תיבת נָא הכא לשון בקשה הוא והוה ליה למימר תיבת נָא תחלה כפי משפט הלשון, לכך דרש אמרה לו 'הַכֶּר נָא' (בראשית לח, כה) כנגד מה שאמר לאביו 'הַכֶּר נָא' (בראשית לז, לב) ולכן נקיט כאן הַכֶּר נָא בסדר הַכֶּר נָא הראשון, לרמוז שאמרה לו כן כנגד מה שאמר הוא.

והנה בודאי שפיר מיישב תלמודא דקדוק זה דנקיט הַכֶּר נָא ולא אמר נָא הַכֶּר, אך מלבד זה נראה לי דאמרה **הַכֶּר נָא** ולא אמרה **נָא הַכֶּר** כדי לרמוז לו דבר אחר בזה שיכיר תיבת נָא שאמר לה בעת שתבע אותה הָבָה נָא אָבוֹא אֵלַיִךְ (בראשית לח, טז) והרי נותנת לו סימן

אחר בזה להזכירו ולכן לא אמרה נָא הַכֶּר. ומה שאמר בְּ'הַכֵּר' בִּישְׁרוּהוּ נראה לי מן השמים שמו בפיה לשון זה של הַכֵּר כדי לעורר אותם בהכר שאמר לאביו.

הַכֵּר נָא בּוֹרְאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי (**בראשית לח, כה**). פירוש הא איכא כלל ידוע דאין החי מכחיש את החי ולכן בעדות בעינן שיעידו בפניו, ועל כן אמרה לו אף על פי שאין אני עומדת לפניך ממש ואז כפי הטבע תכחיש הנה בבקשה ממך **אַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי** שתצייר במראה עיניך כאלו אני עומדת לפניך ואין החי מכחיש את החי.

ומה שאמרה **הַכֵּר בּוֹרְאֲךָ** פירש בני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו הכונה הכר בוראך שכל שמו נתון בשמך והוא אלקי אמת ואיך תכחיש את האמת חס ושלום! עד כאן דבריו נר"ו.

אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר חַיֵּיךְ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר (**בראשית לח, כו**). קשה וכי הם בניה ולא בניו? והוה ליה למימר 'שְׁנֵי בָּנֶיךָ'. ולמה לחננ‍יה מישאל ועזריה קראם בניו ולאלו קראם בניה?

ונראה לי בס"ד הכונה אלו נקראו בניו אחר שהודה אבל קודם שהודה היו נחשבים בניה של תמר ולא בניו ובעת שהודה והצילם היו עדיין בעיני העולם בניה ולא בניו והכי קאמר לו אַתָּה הִצַּלְתָּ תָּמָר וְאֶת 'בָּנֶיהָ' רוצה לומר בזמן שהיו נקראים בניה דוקא שלא נודע עדיין שהם בניך והצלתם על ידי שהודית שהם בניך.

אי נמי קראם 'בָּנֶיהָ' שהיא זכתה בהם על ידי צדקתה ועל ידי חכמתה שמיעכה באצבע ועל ידי שמסרה נפשה עליהם שנתעברה בהם מיהודה באופן שסיכנה נפשה שאם אחר כך לא היה מודה היתה נשרפת היא והם ולכן קראם בניה שהיא זכתה בהם ויתיחסו אליה.

ונראה לי לרמוז לכן היו הסימנים שהודה בעבורם שלשה כנגד שלשה בניו שהם חנניה מישאל ועזריה שניצולו בזכות הודאתו לכן תמצא חנניה וחותם ראשיתם שוה וכן מטה ומישאל ראשיתם שוה וכן פתיל ועזריה ראשיתם שוה כי עי"ן באותיות משולשות שהם עפ"ץ נחשב באות פ"ה כנודע.

יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (**תהילים פא, ו**). קשה למה ליוסף הצדיק ע"ה הוסיפו לו ה' אחר כך ויהודה נקרא בשם זה מעת שנולד?

ונראה לי בס"ד אם היה נקרא בשם יהוסף מעת שנולד לא היה נודע וניכר שתוספת זו היא בעבור שקידש שם שמים ולא היה נעשה זכר לדבר זה אשר קידש שם שמים, לכן נעשה לו תוספת כי הוא קדש שם שמים בסתר ולא נודע הדבר לכן נעשה תוספת זו אחר שקידש שם שמים כדי שבזה זכר צדיק לברכה, כי יאמר למה נוסף לו אות ה"א?

ואומרים בעבור שקידש שם שמים הוסיף לו הקדוש ברוך הוא אות משמו יתברך. ונמצא קדוש שם שמים שעשה בסתר נודע ונגלה בזה אצל הכל אך יהודה קדש שם שמים בגלוי והכל יודעים מה שעשה ואין צריך לעשות זכר וסימן לדבר זה לכך הקדים לו השם מעת לידתו דאז אחר כך בעת שקידש שם שמים בהודאתו הכל אמרו נאה לו שם זה שיש בו ד' אותיות השם ברוך הוא על אשר הוא קדש שם שמים.

"**צָדְקָה מִמֶּנִּי**". **מְנָא יָדַע יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים** (בראשית לח, כו). נראה לי בס"ד תפסה בת קול לשון זה דכבושים לרמוז בו ענין אחר הצריך להצדקת תמר שלא נגע בה אדם אחר חוץ מיהודה כי הכל יתפלאו מצד חוקי הטבע דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ומוכרח כי זינתה חס ושלום שתי פעמים! וכמו ברוך הוא רבינו מהר"ם אלשי"ך ז"ל על פסוק זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה (בראשית לח, כד) לכן היא לזנונים תרתי עיין שם.

אך לא ידעו הענין הזה אשר שם השם יתברך בלבבה למעך ולכבוש את בתוליה באצבעה כדי שתתעבר מביאה ראשנה. ולכן אמרה בת קול '**מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים**' שרמזה גם כן על יציאת בתוליה שיצאו ממנה על ידי כבישה שכבשה אותם באצבעה שגם זאת העצה היתה 'ממני' שאני שמתי בלבבה לעשות כן כדי שתתעבר מאותה ביאה.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה רָאָה גֵּיהִנֹּם שֶׁנִּבְקְעָה מִתַּחְתָּיו (**שמואל ב יח, ט**). נראה לי בס"ד שנרמז זה בפסוק וַיֶּחֱזַק רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר (שמואל ב' יח, ט), וצריך להבין כיון דכתיב ויחזק ראשו באלה והפרד אשר תחתיו עבר, למה הוצרך הכתוב לפרש ולומר 'בין השמים ובין הארץ' פשיטא כיון דנתלה באלה והפרד עבר נמצא תלוי ונתון בין השמים ובין הארץ?

אך נראה קרא יתירה אתא לרמוז דבר זה של גיהנם שנפתחה תחתיו והוא דאיתא בזוהר הקדוש בפרשת פקודי (זהר חלק ב' רסג.) שבעה שמהן אינון דאקרי בהו גיהנם דאתדנו ביה חייבי עלמא וחד מנהון הוא דאקרי טיט היון עיין שם. והנה מספר ההפרש שיש בין מספר 'השמים' [395] לבין מספר 'הארץ' [296] הוא צ"ט כמנין 'טיט היון' [99] שהוא שם מקום משמות גיהנם ולכן הוסיף הכתוב לומר '**וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ**' רמז בזה על גיהנם שרמוז במספר ההפרש שיש בין מספר השמים לבין מספר הארץ.

ואומרו **וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו** עָבָר נראה לי בס"ד כי אבשלום במלואו כזה אל־ף בי־ת שי־ן למ־ד וא־ו מ־ם הנה ראש אותיות המלוי שעומדין תחת אותיות הפשוט עולין מספר קל"א כמנין ס"מ [סמאל=131] והוא כי בלי ספק שפלוני נתחבר עם אבשלום כדי ללחום עם דוד המלך ע"ה שהוא אוייב לו ורוצה להרגו!

אך כאשר עשה הקדוש ברוך הוא נס במפלת אבשלום שניצוד בתליה זו והוא עתה מוכן להריגה ביד עבדי דוד המלך ע"ה נשמט ס"מ מן אבשלום ויצא ונפרד ממנו כי עוד לא יוכל לעזור לו. וְהַפֶּרֶד רמז לס"מ דהוא שרי בפירודא וסיים בפירודא כדאיתא בזוהר הקדוש ועוד נקרא פֶּרֶד שהוא כפרדה דלא ילדה כנזכר בזוהר הקדוש (זהר חלק ב' קג.) דאל אחר אסתרס ולא עביד פירין. ולזה אמר **וְהַפֶּרֶד** זה ס"מ **אֲשֶׁר תַּחְתָּיו** רוצה לומר שהוא רמוז תחת אותיות אבשלום הפשוטים **עָבָר** ונשמט ויצא ממנו ועזבו.

ועוד נראה לי בס"ד אומרו **גַּיְהִנֹּם שֶׁנִּבְקְעָה** ולא אמר 'נפתחה' כי גיהנם [108] מספרה ק"ח ואם תבקע מספר ק"ח יהיה מספר 'דן דן' [54+54 = 108] שהוא מספר חום [54] כפול והיינו שנפתחה גיהנם ויצא ממנה אליו חום כפול שבזה בטלו כוחותיו ולא היה יכול לאחוז בספסירא התלוי בצוארו כדי לפסוק בה שערו.

ועוד נראה לי בס"ד אומרו **מִתַּחְתָּיו** כי תחת אותיות אבשלום יש ב־ג ת־ם ז־ן [502] שהם מספר תק"כ שהוא מספר 'שכר' [520] ומספר 'אדום ישמעאל' [502] שבא לו שכר משתי אומות אלו שנפרדו מאבותם.

אֵיכָא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ (**שמואל ב' יט, א**). לפי פשוטן של דברים הוא כאשר התיזו צוארו בחרב מכח ההתזה שהיתה בכח ובחוזק נזרק ראשו למקום רחוק ביער ונפל באחת הפחתים אשר שם וכאשר לקחו את אבשלום והשליכוהו אל הפחת אחת אשר ביער השליכו גווייתו בלא ראש שלא טרחו לחפש על ראשו אך בדרך נס מכח דבריו של דוד המלך ע"ה הובא הראש מאיליו ממקום שהושלך ונתחבר עם הגוף אשר הניחוהו בתוך הפחת הגדול.

ודע כי הפרסים אומרים כזאת על בן הגדול שלהם כי הם שומעים דברים יקרים על אנשי אומתינו וגונבים אותם לאומרם על גדוליהם ככה דרכם בכמה דברים.

ועל דרך הרמז נראה לי בס"ד שרמזו בזה המאמר שאמרו **דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ** כי נקרא אבשלום מעת לידתו כדי להעיר לבו במוסר גדול לומר לו שיזהר לעשות שלום עם אב שלו ולא יהיה חולק עליו וזהו משמעות '**אב שלום**' אך כיון שאחר כך עלה בלבו לחלוק עם אביו ולא הטה אוזן למשמעות השם שלו אז נפרד אות א' הרומז לאחדות משמו ונשאר בו אותיות **בשלום** בלבד דאין לו א' הרומז לאחדות.

ולכן כאשר בא אצל אביו קודם המחלוקת אמר לו אביו לֵךְ בְּשָׁלוֹם (שמואל ב' טו, ט) שנצצה בו רוח הקודש וידע שנסתלק ממנו אות א' ונשאר בו 'בשלום' דנבואה נזרקה בפיו של דוד המלך ע"ה בזה הדבר כי באמת באותה שעה גמר בלבו לחלוק על אביו ונפרד ממנו אות א'. ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה בסוף ברכות (ברכות סד.) כיון

שאמר לו לו 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם' הלך ונתלה מה שאין כן יתרו אמר למשה רבינו ע"ה 'לֵךְ לְשָׁלוֹם' (שמות ד, יח) הלך והצליח.

ולכן עתה אחר שנתלה אבשלום וקבל ענשו ואסקיה אביו מן ז' מדורי גיהנם באומרו 'בְּנִי בְנִי' (שמואל ב' יט, א) חזר ואמר בני פעם שנית כדי להחזיר לו אות א' שנפרד מראש שמו שעתה ראוי לקרותו אבשלום שהוא 'אב שלום' שעשה האב שלום עמו. ועל זה רמזו רבותנו ז"ל בנועם לשונם באומרם **דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ** והוא על אות א' שבראש שמו שנסתלק ממנו ועתה החזירו לו להתחבר בגוף השם שלו שיהיה נקרא אבשלום.

וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. נראה לי בס"ד נרמז זה באומרו 'בְּנִי' (שמואל ב' יט, א) כלומר בן יו"ד כי עולם הבא נבראת ביו"ד כמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק בְּיָ־הּ הֲ' צוּר עוֹלָמִים (ישעיה כו, ד) וזהו בן יו"ד כלומר בן עולם הבא.

שֶׁלְּקַח מָקַח רַע לְעַצְמוֹ (**שמואל ב' יח, יח**). נראה לי בס"ד דאמרו במשנה אבשלום נתגאה בשערו (משנה סוטה א, ח), ובברייתא אתמר אבשלום בשערו מרד, והנה הוא היה נזיר עולם ושער הנזיר נקרא קדוש דכתיב קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ (במדבר ו, ה) וידוע כי שין של שער היא מספר שם אלקים במלוי יודי"ן [אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם = 300] שעולה ש' וגם היא מספר שם מצפץ [300] שהוא חלוף שם הוי"ה בא"ת ב"ש וכנזכר בשער טעמי המצות.

ואבשלום שהיה נזיר אלקים היה לו להדבק בקדושה מחמת קדושת שערו אך הוא אזיל בתר אפכא שנתגאה בשערו וחטא ומרד לכן נפרדה אות ש' מן אותיות שער שלו ונשאר בו אותיות 'רַע' ונטרד מן העולם! ולזה אמר **שֶׁלְּקַח מָקַח 'רַע' לְעַצְמוֹ** שלא לקח קדושת השער הנמשכת מן אות ש' אלא הוא הפריד אות ש' ונשאר אצלו אותיות רע בלבד.

גם נראה לרמוז דאות ש' היא מספר ב' פעמים **הכנעה** [150] שהוא מדת השלם שיש לו הכנעה מבחוץ והכנעה מבפנים והוא היה להפך שנתגאה בשערו כמו שאמרו במשנה ולא לקח לימוד מן אות ש' של שער אלא לקח מן אותיות רע של שער כי הוא היה לו גאוה ברמאות שהיה מראה ענוה ושפלות מבחוץ ובלבו מלא גאוה שרוצה למלוך במקום אביו דכתיב: וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם מִי יְשִׂמֵנִי שֹׁפֵט בָּאָרֶץ וְעָלַי יָבוֹא כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ רִיב וּמִשְׁפָּט וְהִצְדַּקְתִּיו וְהָיָה בְּקָרֵב אִישׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ וְשָׁלַח אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִיק לוֹ וְנָשַׁק לוֹ וַיַּעַשׂ אַבְשָׁלוֹם כַּדָּבָר הַזֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָבֹאוּ לַמִּשְׁפָּט אֶל הַמֶּלֶךְ וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל (שמואל ב' טו, ד- ו).

נמצא היה לו גאוה רמיה שהיה מרמה את ישראל ויגנוב לבבם בה ומספר **גאוה רמיה** [270] הוא מספר **רע** [270] נמצא לא לקח לימוד טוב מן אות ש' של שער שהוא מספר

הכנעה כפולה מלגאו ומלבר אלא לקח לימוד רע מן אותיות רע של שער שהם מספר גאוה רמיה.

ועוד נראה לי אבשלום הוא אותיות 'אשם לבו' וזהו **לָקַח מֶקַח רַע לְעַצְמוֹ** שלא הניח אותיות שמו כסדרן שהם אב שלום אלא היפך אותם לסדר אחר שהוא 'אשם לבו' כי היה לבו חושב מחשבות רע בעשותו דברים לעיני בני ישראל שהם מורים הכנעה וישרות ובאמת היה להפך שגנב בזה את לב בני ישראל.

ומאחר שנתגאה ומרד בשערו סופו לקה בשערו בתלייתו באלה וכמו שאמר המשנה ומלבד שלקה בשערו שנתלה בו עוד לקה בשער אשר נתגאה בו שנהפכו אותיות **שער** לאותיות **עשר** שהוכה על ידי עשר נערים של יואב (שמואל ב' יח, טו) והיה די שיהיה מוכה מאחד או משנים, והוכה מן עשר נערים להורות כי שער אשר נתגאה בו נהפך לו לקללה!

ולכן כתיב וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ (שמואל ב' יט, א) רמז הכתוב בזה שרצה לתקן בבכייתו על אשר נתגאה אבשלום בשער ולכך בכה בעליית השער לשון שערות.

גם כיון לתקן מה שפגם אבשלום במלכות שהיא מספר עשר בספירות וגם היא בחינת שער שהיא סוד שם אדנ־י שמספרו במלואו תרע"א [אל־ף דל־ת נו־ן יו־ד עולה 671] שלכך אומרים אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח (תהלים נא, יז) ואבשלום שחלק על אביו שהוא סוד המלכות פגם במלכות ולכך עלה דוד המלך ע"ה בעליית השער לבכות כדי לתקן בזה הבכיה פגם של אבשלום שחטא ופגם בבחינה זו.

ולכך ישראל אשר נטו אחרי אבשלום שגם הם חטאו בבחינה זו של המלכות שהיא סוד עשר וסוד שער אמרו אחר כך עֶשֶׂר יָדוֹת לִי בַּמֶּלֶךְ וְגַם בְּדָוִד (שמואל ב' יט, מד) ודו"ק.

ואמר ז' פעמים 'בְּנִי' (שמואל ב' יט, א) דאסקיה מן שבעה מדורי גיהנם כי דוד המלך ע"ה היה כנגד לאה וכנגד רחל שהם סוד ז' ספירות חג"ת נהי"ם [חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות] ולכן החולק על מלכותו ראוי שיפול בשבעה מדורי גיהנם. ולכך אמר ז' פעמים בְּנִי להוציאו משם והיינו כי מספר **בְּנִי** [62] הוא מספר ב' שמות **אַ־ל** [62=2×31] אשר בפנים העליונים ובהם יהיה מיתוק הדין כי שם א־ל הוא בחסד **דוד** והוא רמוז בשם דוד שאם תצרף אותיות [14] עם אותיות **הזה** [17] הבאים אחריהם יהיה צרופו מספר **אֵ־ל** [14+17 = 31]. ובזה פרשתי בס"ד אֶקְרָא לֵאלֹקִים עֶלְיוֹן לָאֵ־ל גֹּמֵר עָלָי (תהלים נז, ג) כי נגמר ונשלם מספר שם אֵ־ל עלי בשמי.

דף יא.

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו. קשה איך יתיישב הפסוק בדרשה זו דקרא אמר '**מֶלֶךְ חָדָשׁ**' (שמות א, ח) וגזרות מאן דכר שמייהו בכתוב? ונראה לי בס"ד דדייק מדקאמר **וַיָּקָם** ולא אמר 'וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ חָדָשׁ' לכך מפרש 'מֶלֶךְ' לשון עצה כלומר הקים המלכה ועצה חדשה.

בֹּאוּ וְנֶחְכְּמָה לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בַּמֶּה נְדוּנֵם, אִם נְדוּנֵם בָּאֵשׁ כְּתִיב (ישעיה סו, טו) "**כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא**" **וּכְתִיב** (ישעיה סו, טז) "**כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט**" (שמות א, י). אין הכונה שהם עצמם אמרו פסוק זה אלא הם אמרו: אם נדונם באש מצינו בדורות שקדמו שנפרע הקדוש ברוך הוא מן הבריות באש. ותלמודא מייתי פסוק זה לייפות הלשון ולקצר הדברים והכונה דמשמע מהאי קרא שדרכו לשפוט באש וכן הוא בענין החרב תלמודא הוא דמייתי פסוק זה של החרב.

והנה באמת עצתם זו לבטל גזרת האש והחרב ולבחור בגזרת המים היתה לטובת ישראל כי אש וחרב הם דין אבל המים הם רחמים וחסדים וכן היה שנתבטלה גזרה זו אחר כך. ונראה כי זכות התורה גרם להצילם מגזרת האש ומגזרת החרב וכל זה רמוז בשם 'יִשְׂרָאֵל' כי אות למ־ד רמז ללימוד התורה ונשאר אותיות 'אש'. ואותיות 'רי' [210] שהם מספר חרב [210] לרמוז אלו נתבטלו בזכות לימוד התורה הרמוז באות דלמ־ד.

בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ (שמות יח, יא). הכונה שהם הסכימו לדונם במים וטבעו במים. וקשה והלא אחר 'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ' נאמר (שמות א, יא) 'וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים' לשעבדם בחומר ובלבנים ואחר כך עשו הגזרה של המים ד'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ' (שמות א, כב)?

ונראה לי בס"ד לעולם בעצה זו של 'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ' הסכימו לדונם במים אך חשבו לדונם שתי נדונות במים, האחת בטביעה שיטבעום במים שהוא באותיות הפשוט של מים ואחת בחומר ובלבנים שהם עסק של דומם שהוא רמוז במלוי של מים.

כי מים במילואם כזה מ־ם יו־ד מ־ם המלוי הוא דומם וזהו עסק העפר שהוא דומם כי ראו דאותיות הפשוט של מים הם נתונים בשם מְצָרִים שהוא '**צר מים**' ואותיות המלוי של מים שהיא אותיות '**דומם**' שהוא העפר של חומר ולבנים נתונים בשם '**פרעה**' שהוא אותיות '**העפר**' לכן הסכימו לדונם בתרתי שהוא טביעה במים ועסק בדומם שהוא במלוי המים.

נמצא העצה האמורה ב'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ' שאמרו נדונם במים היא בשתי דינים אחת בפשוט של מים ואחת במלוי של מים והתחילו במלוי תחלה ולכן 'וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי

מִסִּים'.

נמצא **הַקְּדֵרָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָהּ** היתה באותיות מים בפשוט ובמלוי, **וּבָהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** בקריעת ים סוף שטבעו המצריים במים וזהו דין שעשה להם באותיות הפשוט של מים וגם לקחו שם כסף וזהב לרוב כי גדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים וכל כסף וזהב הוא דומם. ודין זה רמוז באותיות המלוי של מים גם הם עינו אותם בעפר שהוא חומר ולבנים שהוא דומם הרמוז במלוי המים ולקו גם כן בעפר שהוא זהבם של מצרים שגם הזהב נקרא עפר דכתיב **וְעַפְרֹת זָהָב** לוֹ (איוב כח, ו) דלכן כסוי הדם שמצותו בעפר יועיל לכסות בזהב שגם הוא נקרא עפר הרי '**בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ**' ויש לרמוז בקדרה שבשלו ב' קדרה אחת של הפשוט ואחת של המלוי.

או יובן בס"ד **בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** כי ידוע אותיות העקרים של שטן הם אותיות '**שט**' כי אות נו"ן שיעקר ממנו ולכן כתיב **וַיֹּאמֶר** ה' **אֶל הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא? וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת** ה' **וַיֹּאמַר מִשּׁוֹט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ** (איוב א, ז) כי כינה מלאכתו במלת שׂוֹט שנקראת במבטא 'שט'.

ולכן המצריים שהיו גונדא דשטן לקחו אותיות 'שט' דשטן ועשו מהם אותיות קדרה לבשל בה את ישראל לענותם והוא כי מן **ש**' עשו אותיות ק"ר ומן **ט**' עשו אותיות ד"ה הרי כאן צירוף **קְדֵרָה**.

אך סוף דבר הקדוש ברוך הוא הפך להם הקדרה לרעתם שנהפכו אותיות קְדֵרָה לאותיות 'דקרה' שדקר אותם בעשר מכות וטביעתם בים סוף ולישראל הפך להם הקדרה לשלשה פעמים חֶסֶד א־ל [103] כי ג' פעמים חֶסֶד אֵ־ל הם מספר קְדֵרָה [309] והיינו שהגין חסד א־ל לנפשם וחסד א־ל לרוחם וחסד א־ל לנשמתם. וזהו שאמר '**בַּקְּדֵרָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** המצריים לישראל **וּבָהּ נִתְבַּשְּׁלוּ** שנהפכה להם הקדרה לדקרה וגבר ישראל בחסד א־ל!

ונראה כי זה הנס שנהפכה הקדרה לרעתם של מצרים ולטובתם של ישראל היה ממעשה קדרה שהיו נשיהם של ישראל עושים בשביל קיום פריה ורביה כמו שאמרו רבותנו ז"ל שהיו מביאים מים מן הנהר ושופתים על הכירה שתי קדרות אחת בשביל מים חמין לרחוץ ואחת לבשל בהם דגים להשביעם ולהרבות זרעם ומזה פרו ורבו, וזכות קדרה זו שהיתה כוונתם בה לטובה הגין שנהפכה הקדרה של מצרים לרעתם ולטובת ישראל.

"**שָׂרֵי מִסִּים**" **דָּבָר שֶׁמַּשִּׂים** (**שמות א, יא**). נראה לי בס"ד הכונה לשון שומה בתלמוד כמו משמנין ביניהם (בבא בתרא קז:) שהוא רוצה לומר 'מחשבין' וכן שומת בית דין, וכאן

נמי עשו להם ביום ראשון בזה המלבן חשבון זה יצא כך וכך לבנים מידו וזה כך וכך ומבקשים ממנו כל יום לפי חשבון סך זה.

רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרוֹץ. נראה לי בס"ד על פי מה שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ (דברים לב, ו) בני מעיה של אשה עשויים כינים כינים לצורך ההריון, וידוע שהולידו ששה בכרס אחד וזהו שנאמר כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ (שמות א, יב) והיינו כֵּן לשון כינים שהרבה בבטנם כינים כינים לצורך ששה בנים.

אי נמי **כֵּן יִרְבֶּה** באוכלסין **וְכֵן יִפְרֹץ** בסך הגלות של ארבע שנה דאמרו רבותינו זכרונם לברכה רבוי אכלוסין השלים המנין.

או יובן **כֵּן יִרְבֶּה** כח התאוה בנשים כדי שיזריעו הם תחלה **וְכֵן יִפְרֹץ** כח התאוה באנשים כדי שיזריעו שיהיו יכולים להזריע גם אחר העמל והטורח שהיה להם ביום ולכן הולידו זכרים רבים וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות א, יב) 'בני' דייקא רוצה לומר מן הזכרים שהם בנים ולא מן הבנות.

מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים (**שמות א, יב**). הא דנקיט כאן לשון קוץ, נראה לי בס"ד כי **עין** [130] מספר ק"ל ועם מספר **גלגל** [66] שבתוך העין שממנו רואין עולה מספר **קוץ** [196] ולזה אמר 'כְּקוֹצִים בְּעֵינֵיהֶם' דעין שלהם נעשית קוץ וסוף דבר נהפך מספר קוץ זה לרעת מצרים שטבעו ב'**ים סוף**' [196] שהוא מספר קוץ.

דף יא:

"**בְּפָרְךָ**" **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: בְּפֶה רַךְ** (**שמות א, יג**). נראה לי בס"ד על פי הטעם שכתבתי בדרשותי בס"ד הא דבחרו לענותם בחומר ובלבנים שהיא מלאכה של עפר כי חשבו שיצליחו בכך מפני כי **פרעה** מלכם שמו אותיות **העפר** מיהו ההפרש בין אותיות פרעה לבין אותיות העפר הוא פרעה אות פ' שבו דגושה והעפר אות פ' רפה ורכה והם החליפו אות פ' דגושה באות פ' רפה ורכה וזהו שנאמר **בפ"ה רך** שעשו מן פרעה אותיות העפר שהוא בפ"ה רכה.

שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים (**שמות א, יג**). צריך להבין מאי נפקא להו מזה. ונראה לי בס"ד גיבול הטיט שהוא מלאכת אנשים גוזרים שיעסקו בו הנשים וזה קשה מאד כי המגבל צריך לחשוף זרועותיו וגם לשאת ולהגביה בגדיו למעלה מן הארכובה כדי שלא יתלכלכו ועסק זה הוא בושה גדולה לנשים לעשותו וגנאי גדול להם והם היו מכריחים את הנשים בזה כדי להכשיל האנשים בהם בעבירה וכדי לבזותם בעסק זה שהוא בזיון גדול לאשה.

ועוד מחלפים מלאכת נשים לאנשים שיש מלאכות שצריך להם אריכות רוח כגון שיש קוצים קטנים מעורבים בעפר שהם קטני קטנים וגוזרים עליהם שיבררו אותם מן העפר בידים ולזה העסק צריך אריכות רוח להעוסק בו וטבע האנשים שיש להם קוצר רוח וקצים מאד מעסק זה אבל הנשים טבען שיש להם אריכות רוח ואין קצים כל כך בעסק זה וכיוצא בו והם מכריחים לאנשים לעסוק בזה וכיוצא בזה כדי לצערם ואין מוסרים עסק זה לנשים.

בְּשַׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם" זְכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַּת מִצְרַיִם (**תהילים סח, יד**). נראה לי בס"ד ביזה [24] גימטריא כ"ד והשכיבה בין שפתים היתה על ידי הכד של מים שהביאו לשם שמים, לכן בזכות הכד הזה זכו לביזה שמספרה כ"ד.

או יובן בס"ד על ידי שכיבה בין שפתים נעשה להם הריון ובטלה הזיבה מן הנשים שאם לא יתעברו יהיה להם זיבה שהיא זוהמה רבה ובשכר ביטול הזיבה זכו לביזה שנהפכו אותיות **זיבה** לאותיות **ביזה**. אי נמי הם עשו מצוה זו לכבוד ה' זכו לביזה שבאה להם על ידי ה'**חן**' [58] שהוא מספר **כבוד ה'** [58].

ועוד נראה לי בס"ד בְּשַׁכְּבוּן 'תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתַיִם' שנזקקו כל אחד בשלו ולא נתנו עיניהם להזקק עם אינו שלהם זכו לביזת מצרים שלקחו ממון שאינו שלהם.

אי נמי יובן בס"ד מדה כנגד מדה בשכר שהיו מסתירים תשמישם במקום נסתר וצנוע שהוא 'בֵּין שְׁפָתַיִם' ולא בגלוי זכו לביזת מצרים שנגלה להם תחלה כל כסף וזהב שהיה מוצנע ומונח בתוך תיבות סגורים כי הקדים השם יתברך לזה ימי החושך שהיו המצריים אסורים ואינם זזים ממקומן וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר (שמות י, כב) ועל ידי כן היו נכנסין לבתי מצרים ורואין כל מה שהיה טמון ומוצנע אצלם ועל ידי כך ניצלו את מצרים שבעת שאומרים להם 'תנו לנו חפץ פלוני' לא היו יכולים להכחיש ולומר אין לנו.

וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלָדֵיהֶן הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ (**שיר השירים ח, ה**). נראה לי בס"ד טעם שמזדמן להם אילן של תפוח כי התפוח שלם בשלשה הנאות שהם '**טעם וריח ומראה**' וכן ישראל משולשים **בנר"ן** [נפש רוח נשמה] מה שאין כן אומות העולם אין להם בחינת רוח ונשמה אלא רק נפש מקליפה דעשיה גם ישראל משולשים בשלשה קדושות שהם '**כהנים לוים ישראלים**' גם ישראל עבודת הקודש שעושים שלימה בשלשה שהם '**מחשבה ודבור ומעשה**' גם יש בידם זכות שלשה אבות ולכן מזמן להם נס לידתם 'תַּחַת הַתַּפּוּחַ' שהוא משולש בשלשה הנאות הנזכר.

וְנוֹתֵן לָהֶם שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שָׂמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ (**דברים לב, יג**). הא דמביא להם עִגּוּלִין ולא מְרֻבָּעִים, לנחם לבם של ישראל אבותם ואמותם שאל יקוצו בצרות אלו של

גזירות מצרים שבעבורם גלו הבנים מעל שלחן אביהם ואין יונקים הבנים משדי אמותם אשר דבר זה קשה להם ומראין שהצרה דומה לעיגול שהוא גלגל החוזר בעולם כי יבא היום ותתהפך הצרה על ראש מצרים ויצאו ישראל ממנה.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש שנותן להם עִגּוּלִין ולא מְרֻבָּעִים לרמוז שהם נזונין מן אור מקיף עד כאן דבריו נר"ו.

ומה שהיו שני עגולין אלו אחד של דבש ואחד של שמן, הנה ב'**דבש**' רמז להם שזה נותן להם תמורת יניקתם משתי שדים של האם שעתה נבדלו מהם ונרמזו שתי שדים בדבש שהוא ב' שד וגם רמז להם שהם מוכנים לקבל התורה שנמשלה לדבש שהמתוק יפה לתורה דכתיב דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ (שיר השירים ד, יא). וה'**שמן**' הוא מספר שמים [390] רמז שעתידין גם כן להיות נזונין במן שהוא לחם מן השמים ובזה יהיו עליונים על כל הבריות כשמן זה שהוא צף על כל מיני משקין.

ועוד נראה לי בס"ד ב'**דבש**' נרמז להם כי המצריים אשר עוקצין אותם כצרעה לסוף יוצא להם דבש שיטלו את ממונם ויצאו משם ברכוש גדול כי הדבש הוא יוצא מן הצרעה שהיא עוקצת וה'**שמן**' הוא חמאה שקורין קימ'אג' שנעשה מן החלב וידוע דהחלב הוא דם שנהפך לחלב ורמז להם בזה שהיסורין שלהם יתהפכו לטובה.

וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בְּהֶן מִצְרִים בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָורִים וְחוֹרְשִׁין עַל גַּבָּן (תהילים קכט, ג). הקשה הרב עיר בנימין דאמרו בגמרא (סנהדרין לז:) מיום שפתחה הארץ את פיה לקבל דמו של הבל שוב לא פתחה, והקשו התוספות מן פסוק 'תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ' (שמות טו, יב) ותירצו לרעה פתחה ורק לטובה לא פתחה, והא הכא פתחה לטובה שנבלעים בארץ להצלתם עיין שם. ונראה לי בס"ד כיון דנבלעים לפי שעה ואחר כמה רגעים פולטת אותם אין זו נחשבת פתיחה ולא איירי המאמר בפתיחה דכהאי גוונא.

ועוד נראה לי בס"ד דאין הכונה שהיו נבלעים ממש בגוף הארץ אלא נבלעים באויר וכח הרוחני הפרוס על פני הקרקע שהיו נעלמים מן העין ונבלעים באותו אויר הרוחני ונראין כאלו נבלעו בתוך הקרקע ולעולם לא פתחה גוף האדמה את פיה לבלעם ואחר שילכו המצריים נראין כאלו מבצבצין ויוצאין מגוף הארץ מחמת שהיו נבלעים באויר הרוחני הפרוס על פני הקרקע.

"**וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים" אַל תִּקְרֵי "בַּעֲדֵי עֲדָיִים" אֶלָּא "בְּעֶדְרֵי עֲדָרִים**" (יחזקאל טז, ז). הנה הכלל שאמרו ב'אַל תִּקְרֵי' הוא ידוע דצריך למדרש לתרווייהו ונראה לי בס"ד הענין כאן הוא דהקשו איך זכו ישראל ברכוש, והלא בפירושא אתמר דאינו חל זמן

הרכוש אלא עד שיעברו ארבע שנה והם ישבו רד"ו? ותירצו רבוי אכלוסין השלים המנין והוה ליה עבדו ארבע שנה. אך על זה קשא וכי מספר וסך נפשות אתמר? והלא זרעך בסתם נאמר יהיה מה שיהיה המעט הוא אם רב, והרבוי הוא רווחא דמצרים ומזלייהו גרם!

אך התירוץ לזה הוא דהרבוי לא נעשה בטבע אלא בנס גמור שהיו יולדים ששה בכרס אחד ולא עוד שלא נתגדלו בטבע כי אם בנס שיולדים בשדה ונבלעים בארץ ושוב מבצבצין ויוצאין ועל רבוי הנמצא באופן זה שהוא בדרך נס ליכא למימר מזל מצרים גרם בזה ורווחא דילהון הוי מאחר דאין זה טבעי וקודשא בריך הוא לא עביד ניסא בעבור שקרי אלו המצריים כדי שתאמר רווחא דילהון הוא זה!

ולכן רבוי אוכלסין כזה שפיר השלים המנין ונמצא ישבו ארבע שנה ואז חל זמן הרכוש וזהו שאמר אַל תִּקְרֵי '**בַּעֲדֵי עֲדָיִים**' שזכו ולקחו הרכוש אלא על ידי שתקרא '**בְּעֶדְרֵי עֲדָרִים**' שהיה מציאות הרבוי שלהם בנס ואינו טבעי.

ובזה יובן המאמר **בְּשָׂכַר** '**תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם**' **זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַּת מִצְרַיִם** פירוש בשכר אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם (תהלים סח, יד) שזכו להיות תולדות שלהם מאותו המשכב בנס זכו לביזת מצרים מחמת הטעם דרבוי אכלוסין השלים המנין.

מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבְתָהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם, וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וְאֱלִישֶׁבַע (שמות א, **טו**). הרא"ם [הרבי אליהו מזרחי] ז"ל כתב יתכן שהיתה קבלה ביד רבותנו ז"ל כך ומהרש"א נדחק למצוא לזה רמז מן הכתוב עיין שם.

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים דחוה נתעברה ביוכבד בעת שלקחה עמרם פעם שניה קודם לידת משה רבינו ע"ה ולכן חזרה לנערותה ולכן עשה לקוחין חדשים כדרך הבתולות ולכן כתיב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן (שמות ב, ב) היא האשה הראשונה חוה שנאמר בה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ (בראשית ג, יב) ועתה היא הרתה ותלד את משה שהוא גלגול הבל ושת בניה. ולזה רמזו בזוהר ותהר האשה ותלד בן האשה ודאי כמה דאת אמר לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה זֹּאת (בראשית ב, כג) עד כאן דבריו.

נמצא יוכבד היא עצמה היתה חוה שהיתה יחידית בעולם אחת היא לבדה ואין אשה אחרת עמה ובזה מדוקדק הכתוב שאמר אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה (שמות א, טו) דקשא הוה ליה למימר הכי 'וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְשִׁפְרָה וּפוּעָה הַמְיַלְּדוֹת הָעִבְרִיֹּת' ולמה האריך לומר 'אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה' כי יוכבד היא היתה שפרה שנתגלגלה בה

חוה אשר יצדק עליה שם אחת בגלגול ראשון כי היא היתה אחת לבדה בעולם ובגלגול זה של יוכבד נתקנה מן הפגם ונעשית שפרה שהוא לשון תיקון שהיתה משופרת ונאה בתיקון גלגול זה וכיון דהאחת שפרה היא יוכבד מוכרח לפרש 'שֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה' על מרים שהיא דור שני לאמה יוכבד.

מיהו יש לדקדק במאמר זה שאמר **כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ** דנקיט הכלה קודם חמותה והוה ליה למימר 'חמות וכלתה' וכדנקיט אותו המאן דאמר ב'אשה ובתה'?

ונראה לי בס"ד דשינה בסדר הלשון ללמד כי נשואין של אהרן עם אלישבע שבו נעשית זו חמות וזו כלתה היה משונה ממנהגו של עולם כי מנהגו של עולם האיש ישא אשה קטנה ממנו בשנים ואהרן נשא אלישבע שהיתה גדולה ממנו בשנים יען כי אהרן הכהן ע"ה בעת שנולד משה רבינו ע"ה היה בן שלש שנים וענין המילדות היה קודם שנולד משה רבינו ע"ה וכיון שהיתה אלישבע מילדת באותו זמן איך יתכן קטנה מחמש שנים תהיה מילדת ואם כן לפחות היתה בת חמש שנים ונמצא גדולה ממנו בשנים.

אי נמי יש לומר דנקיט **כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ** ללמד דפליג על מאן דאמר ראשון בתרתי, חדא דסבירא ליה שהיתה המילדת אלישבע ולא היתה מרים מילדת והשנית דפליג גם בשמות דמאן דאמר הראשון סבירא ליה יוכבד היא הנקראת שפרה ומאן דאמר זה סבירא ליה יוכבד היא הנקראת פועה דאלישבע היא הנקראת שפרה.

מַה יּוֹצֵר זֶה יֶרֶךְ מִכָּאן וְיֶרֶךְ מִכָּאן, וְסָדָן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יֶרֶךְ מִכָּאן וְיֶרֶךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע (ירמיה יח, ג). נראה לי בס"ד דאמרו לעיל גבי סוטה הַיֶּרֶךְ הַתְּחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָה, ופירש רש"י ז"ל בתשמיש, הירך נהנה תחלה בקירוב בשר עיין שם. לכן הולד הנוצר ממעשה התשמיש כשיוצא בלידתו מן המקום שנכנס בו הזרע בעת התשמיש הוא רואה פני הירך תחלה.

סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן בֵּן פָּנָיו לְמַטָּה, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה (שמות א, טז). בספר הברית כתב וזה לשונו בדורות הראשונים: היה הטבע שהזכר נולד בפניו למטה ונקבה פניה למעלה ובדורות האחרונים נשתנה טבע זה ושניהם נולדים פעם למעלה פעם למטה ופעם מן הצד ואל תתמה כי גם בשאר דברים בהולדה נשתנה הטבע, עד כאן לשונו עיין שם.

ונראה לי דהראשנים שהיו קרובים ליצירה היה דבר זה חק ולא יעבור הזכר מביט מקום שנוצר ממנו והנקבה פניה למקום שנוצרה ממנו אך האחרונים שנתרחקו מעת היצירה לא היה חק הטבעי הזה בתמידות אלא משתנה לפעמים.

"**שִׁפְרָה" שָׁפְרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ** (שמות א, טו). קשא וכי היא לבדה היתה גדולה באותו הדור כדי שקורא אותה על שם דבר זה של רבוי פריה ורביה שהיה לישראל, ולמה אינו

קורא לבעלה שם כזה על הדבר הזה?
ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים דפריה ורביה שהיתה לישראל באותם הימים למעלה מן הטבע היא היתה בעבור תיקון ק"ל שנה שפירש אדם הראשון מאשתו שהוציא בהם זרע לבטלה וכל אותם נשמות של זרע לבטלה שיצאו בק"ל שנה שפירש מאשתו נתקנו בפריה ורביה של ישראל במצרים שהיתה למעלה מן הטבע וזה סוד וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה (בראשית מה, טז) קל כתיב 'נשמע' לשון אסיפה וקבוץ כמו וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת הָעָם (שמואל א' טו, ד).
ומפורש עוד שם דלכך יוכבד ילדה למשה רבינו ע"ה בהיותה בת ק"ל שנה מפני שאי אפשר שיהיה נולד משה רבינו ע"ה אלא עד שיתוקנו אותם ק"ל שנה דאדם הראשון שהם היו רמוזים בשנים של יוכבד עיין שם.
ולפי זה נמצא הפריה ורביה של ישראל היתה לצורך תיקון ק"ל שנה דאדם הראשון שהם כק"ל שנה של ימיה דיוכבד שבאותם ק"ל שנה דימיה נעשה התיקון הזה של פריה ורביה דישראל שהיה למעלה מן הטבע לכן שפיר מובן הטעם שקרא ליוכבד שם על הדבר הזה של פריה ורביה ולזה נתכוון בעל המאמר שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ, תיבת 'בימיה' דייקא.
"**פּוּעָה" שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת: עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל** (**שמות א, טו**). י"ל לשון פועה משמע שהיתה אומרת בהרמת קול כמו כַּיּוֹלֵדָה אָפְעֶה (ישעיה מב, יד) וכן בגמרא (סוכה לא.) פעיתא היא דא, ודרכו של נביא לדבר בלחישה. ונראה לי בס"ד שהיתה פועה בנבואה זו לחזק הדבר הזה שהיה רחוק מן הדעת לפי שהיו עדיין בשליש הזמן.
ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו אמר דלכך זכתה לענות שירה על הים בקול רם דכתיב וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם (שמות טו, כא) ותען בהרמת קול אמר כמו וְעָנִיתָ וְאָמַרְתְּ (דברים כו, ה) וכן וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר (איוב ג, ב) עד כאן דבריו נר"ו.
"**דִּבֶּר לָהֶן" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁתְּבָעָן לִדְבַר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבָּעוּ** (**שמות א, יז**). קשא מהיכי מפיק לזה? ופירוש רש"י ז"ל דחוק.
ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבנו במקום אחר בשם המקובלים דאות א' מורה על זווג איש ואשה דאות א' צורתו וא"ו ושני יודי"ן והיו"ד העליונה רומזת לזרע הזכר והיו"ד התחתונה רומזת לזרע הנקבה ואות וא"ו שבנתיים רומז לגוף המקבל שבו נכנסים שתי הזרעות אלו של הזכר ושל הנקבה ומתערבים יחד, עד כאן דבריו.
ולכן כאן דהיה די לכתוב 'לָהֶן' וכתב אות א' (אֲלֵיהֶן) יתר רמז בזה על ביאה של זכר ונקבה

הרמוזה באות א' שתבען לביאה ולא רצו ואפשר כונתו היתה להכשילם תחלה בטומאה זו כדי להחליש קדושת צדקתם ואז יוכל לפתותם בעון אחר להמית את בני ישראל.
ברם לשון המאמר דקאמר '**וְלֹא נִתְבָּעוּ**' הוא מוקשה דהוה ליה למימר ולא קבלו או ולא רצו? ונראה לי בס"ד כי אחר שתבע אותם בפיו לדבר עבירה לא אמרו לו בפירוש שלא ירצו לעשות כן אלא עשו עצמם כאלו לא הבינו ולא שמעו דבריו אלו והשיאו אותו לדבר אחר כמו עוֹרְבָא פָּרַח (ביצה כא.) דחלקו כבוד למלכות ולא אמרו להדיה לא נעשה כן. והוא כשראה כן לא הוסיף לדבר עמהם בדבר זה ולבזות עצמו ולזה אמר 'וְלֹא נִתְבָּעוּ' כלומר הראו בעצמם כאלו לא נתבעו ממנו לדבר עבירה וכאלו לא ידעו ולא הבינו שתבע אותם דהשיאוהו לדבר אחר.
אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אַטּוּ חַיָּה מִי לָא צָרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתֵי לְאוֹלוּדָהּ. קשא מאי קושיא זו? אין הכי נמי צריכה, אך כיון דכל הנשים יודעים אם תלד אשה ימצא אצלה בבית אשה שתיילד אותה! ויש לומר דאי אפשר לומר כן, דהא אמר לו בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת (שמות א, יט) נמצא איכא מילדת מיוחדת למלאכה זו ולאו כולי עלמא גמירי.
אך עדיין קשה איך נכנסו דברים אלו באוזן פרעה, דאם כן למה נקרא עליהם בלבד שם מילדת כיון דבכל בית ימצא אשה שתיילד? ונראה לי כי הם לא אמרו לו 'כִּי חָיוֹת הֵנָּה' אלא רק על יאודה ודן ונפתלי ויוסף ובנימין דהמשילם לחיות להדיה בברכתם ולכן הם מילדות לשאר שבטים.
ועדיין קשא כיון דפרעה טען עליהם והוכיחן על אשר היו מספיקים מים ומזון כדכתיב 'וַתְּחַיֶּיןָ אֶת הַיְלָדִים' מה השיבו לדבריו אלו? דודאי לא היו יכולין להכחיש כי הוגד לו כך בודאי! ונראה לי דעל זה השיבו שהיו עושין כן למצוא חן בעיני ישראל שיהיו מאמינים בהם שלא ירעו ולא ישחיתו בבניהם ואז יביאום להוליד אותם ואז יעשו כדבריו.
"**וַתְּחַיֶּיןָ אֶת הַיְלָדִים**" **תָּנָא לֹא דַיָּין שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן** (**שמות א, יז**). קשא וכי צריכים למים והלא במצרים מים רבים בנהר נילוס? ונראה לי בס"ד דאינו רוצה לומר מים כמו שהם אלא היו מבשלים בתוך המים מין עשב שהוא יפה לחיה ואין מניחים אותה לשתות מים כמו שהם אלא רק זה המים שהוא מבושל בו עשב הידוע להם וכמו שעושין עתה שנותנין לחיה מים שמבושל בהם עשב הנקרא 'באבינך' והוא יפה מאד לחיה וצורך גדול אליה.
חַד אָמַר: בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה. וְחַד אָמַר: בָּתֵּי מַלְכוּת. זו הגרסה הנכונה כדאיתא בגמרא ולא כדפוסים דגרסי להפך כי הנכון הוא האומר בָּתֵּי מַלְכוּת הוא מוסיף על מאן דאמר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, ולדידיה יתיישב טפי מה שאמר הכתוב וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים (שמות א,

כא) דמשמע לתרווייהו עביד והיינו ליוכבד בתי כהונה ולויה ולמרים בתי מלכות.
ונראה נתן להם זה מדה כנגד מדה הם חסו על כללות ישראל לכך נתן כתר כהונה וכתר מלכות אשר בשתיים אלה תלוי כללות כל ישראל. גם עוד הם חסו על הזכרים לבלתי ימיתו אותם ניתן להם כתר כהונה דאינו נוהג אלא בזכרים וכן כתר מלכות אינו נוהג אלא בזכרים.
ועוד נראה לי בס"ד הקדוש ברוך הוא שילם להם דברים כמעשיהם הטובה כי ישראל נרמזים באות יו"ד דאלפא ביתא ואחר '**יוד**' יש אותיות '**כלם**' שרצה פרעה לקיים בישראל אותיות כלם והם לא רצו לכך נתן להם שכרם באותיות כלם שהוא ראשי תיבות **כ**הונה **ל**ויה **מ**לכות. גם כלם למפרע '**מלך**' שנתן להם כתר מלכות. גם כלם אותיות **מ**כל **ש**נותנים **ת**רומה לכהן אחד מחמשים שזו היא בינונית וכתיב וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל (בראשית יד, כ).
והנה כל אחת לקחה שכרה הרמוז בשמה כי יוכבד לקחה כהונה הרמוזה באות כ־ף אשר בתוך שמה ומרים לקחה מלכות הרמוזה באות מ־ם פתוחה שבראש שמה והטעם כי יוכבד היא שפרה שמשפרת הולד באצבעותיה והאצבעות עומדים כנגד אמצע הגוף כשישלשל האדם ידו למטה ולכן זכתה לכהונה הרמוזה באות כ' שעומד באמצע שמה אבל מרים היתה פועה בפיה והפה עומד בראש האדם לכן זכתה למלכות הרמוזה באות מ־ם פתוחה העומדת בראש שמה ולכך נקראת מרים עֲזוּבָה (דברי הימים א' ב, יט) 'עוז בה' ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהילים כא, ב) אין 'עוז' אלא מלכות שנאמר וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ (שמואל א' ב, י) שזכתה לבניה בכתר מלכות.
ונראה לי בס"ד לרמוז עוד בזה דישראל נשמותיהם באים מן שבעה ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"מ [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות] והחסד הוא הראש בשבעה הנזכר והמלכות היא בסוף השבעה וידוע כל כהן הוא בחסד והמלך שרשו במלכות ולכן כיון שהם שמרו את ישראל שנשמותם באים מן השבעה ההם על ידי כך זכו לכהונה שהיא בראש השבעה ולמלכות שהיא בסוף השבעה.
והא דקרי להו **בָּתִּים** רמז בזה על קביעותן שזכו לכהונה ולויה שתהיה אצלם בקבע עד סוף כל הדורות וכן המלכות אצל זרעה של מרים בקבע ולכך קרי להו בשם בתים דהבית הוא דירת קבע הפך האהל.
ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש זכתה יוכבד לכהונה ולויה בזכות שהיתה משפרת הולד בשתי ידיה וידוע כהונה בימין ולויה בשמאל אלו חסד ואלו גבורה ומרים שהיתה

פועה בפה זכתה למלכות שהיא בפה שהיא נמשכת מן ספירת המלכות שהיא פה כמו שאמרו מלכות פה (תיקוני זוהר) עד כאן דבריו נר"ו.

דף יב.

כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יָלְדָה (דברי הימים א' ב, יח). נראה לי בס"ד הטעם כי הזכר שרשו ביצירה והנקבה שרשה בעשיה וקיימא לן האשה עולה עמו ואינו יורדת עמו (כתובות מח.) ולכן אם נושא לשם שמים יכול להעלותה ליצירה שאין זה מקומה ונמצא נחשב כאלו ילדה ביצירה כי שם אין לה מציאות מקום מצידה. והנה בזה שאמרו **כְּאִילּוּ יָלְדָה** נראה לי בס"ד מה שאמרו רבותנו ז"ל (בבא בתרא קמא.) בת בתחלה סימן יפה לבנים, דאם נוֹשֵׂא לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּאִילּוּ יָלְדָה שנקראת בתו ואם כן מעת הנשואים נחשב שבא לו 'בת בתחלה' וזהו סימן יפה לבנים הבאים ממנה שיהיו צדיקים כי זה איירי בנושא לשם שמים המזדווג לשם שמים מוליד צדיקים.

שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ דּוֹמִין לְוֶרֶד. נראה לאלו האיכא דאמרי מפרשי ייֶשׁ (דברי הימים א' ב, יח) שיישר את עצמו לקחת צדקת בת גדולים ואף על פי שהיתה חולנית ושובב שבב יצרו שהיה מיעצו שלא יקחנה לכן זכה שנתרפאת והיו פניה דומות לורד.

"**אַשְׁחוּר**" **שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת**. נראה לי בס"ד דריש 'א' שחור' כי בפנים מצויר אות א' שהוא צורת וא"ו ושני יודי"ן שהם דמיון חוטם ושתי עינים אשר בפנים שבהם דוקא ניכרת צורת הפנים. ובזכות זה שֶׁהוּשְׁחֲרוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת ובזכות שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ כְּאָב לאותה צדקת לכך זכה שֶׁתָּקַע לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם וזהו תָּקוֹעַ (דברי הימים א' ד, ה) 'תקע וא"ו' שהוא סוד לב לאביו שבשמים שהוא סוד אות וא"ו דשמא קדישא.

"**אֶתְנָן**" **שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ** (**דברי הימים א ד**, ז). קשא כל אשתו ברשותו לשכב עמה, ולמה יוליך לה אתנן?

ונראה לי בס"ד כי הרואה אותה יתאוה למשכב אשה ועל הרוב רואה אותה ביום ואם יתבע אשתו ביום לשכב עמה לא תקבל דאין זה מנהגו של עולם לכך מצטרף להיות מוליך לה אתנן כדי שתקבל אפילו ביום.

אי נמי כיון דמתאוה למשכב אשה לא יספק לו לבא עליה פעם אחת בלילה אלא רוצה ג' וד' פעמים ובודאי לא תרצה בכך ולכן מוליך לה אתנן כדי שתתרצה.

שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. נראה לי בס"ד מפיק לה מדכתיב מִבֵּית לֵוִי (שמות ב, א) דשתי תיבות אלו הם 'מִלֵּי בִּיתוֹ' רוצה לומר שהלך בעצת מילין שדברה בתו אליו.

אך קשה ואיך מעיקרא לא סלקא דעתיה דעמרם דברים אלו שאמרה לו בתו מאליו

ומעצמו כיון דדברי טעם הם?
ונראה לי בס"ד לא חשב לגרש לעולם אלא רק לכמה חדשים כדי שישמעו מצרים הדבר הזה ולא ישימו לב לקיום גזרתם בראותם שבטלה מחשבתם ואחר כך יחזרנה הוא וכל ישראל בצנעה ומרים אמרה אפילו שגזרה זו היא רק לפי שעה ואינה תמידית עם כל זה קשה היא ואף על פי שהיא לזמן מועט.
פַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא (**שמות ב, א**). פירוש כל זווג יהיה בו לידת נשמות ושפע חיות העולמות וזה יהיה אפילו מזווג זקנה ועקרה ומנקת ומעוברת וכיון שגרשו הכל נתבטל כל זה השייך לעולם הבא ועוד פרעה רשע ספק גזרתו מתקיימת כי אולי ימות ויהיו מבטלים הגזרה מאליהם כי כך היה כלל בידם.
הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפִּרְיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ (**שמות ב, א**). נראה לי בס"ד כיון בזה להודיע ששבה לנערותיה ולכך עשה לה כמשפט הבתולות ואז יקומו כולם ויחזירו כי בלאו הכי היו אומרים הא דהחזיר מפני שאין שייך בו גזרת פרעה כיון דאינו מוליד דאשתו זקנה בת ק"ל שנה ואין ראויה להוליד.
וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה" (**שמות ב, א**). הא דיחסו אליה השמחה ביותר מבעלה מפני שבעלה נשאר זקן אך היא חזרה לנערותה ויש לה שמחה שלימה וראשי תיבות **אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה** (תהילים קיג, ט) 'אשה' דכיונו בזה על חוה שנתגלגלה ביוכבד כידוע.
גם רמזו ב'הַבָּנִים' על משה רבינו ע"ה שהיה גלגול הבל ושת ונח ושם בן נח וגם שלו עצמו הרי חמשה וזהו אֵם ה"א בָּנִים. או הַבָּנִים 'שְׂמֵחָה' אותיות 'חמשה'.
גם אֵם הַבָּנִים יוכבד אמם של אהרן ומרים שמרקדים שְׂמֵחָה. גם הושיבה באפריון עמו ביחד כדי ליחד בזה אותיות י־ה אשר באיש ואשה ואהרן ומרים שהם כנגד ו"ה מרקדים הרי השם שלם אז אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה כי ו"ה לשון שמחה.
"**טוֹבִיָּה**" **שְׁמוֹ**. נראה לי בס"ד משה רבינו ע"ה היה בחינת יסוד דחכמה גם זכה לחכמה ובינה שהם י־ה דשמא קדישא וזהו טוביה טוב יסוד י־ה חו"ב [חכמה ובינה].
ומה שאמר רבי נחמיה **הָגוּן לִנְבִיאוּת** רמז לזה ממה שנאמר וַתֵּרֶא 'אֹתוֹ' כִּי טוֹב הוּא (שמות ב, ב) 'אות' זה הנבואה דכתיב וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת (דברים יג, ב) גם נתנבא ב'זֶה' (במדבר ל, ב) שהוא מספר הוּא [12] וזהו שאמר '**וַתֵּרֶא אֹתוֹ**' הָגוּן לִנְבִיאוּת וגם '**כִּי טוֹב הוּא**' טוֹב מצד נבואה של זֶה דמספר הוּא מספר זֶה.
ואחרים אומרים **נִבְרָא מָהוּל** כי המילה הוא סוד 'מל י־ה' ופריעה 'פרע י־ה' וזהו שנאמר '**וַתֵּרֶא אֹתוֹ**' אות ברית קודש '**כִּי טוֹב הוּא**' טוֹב 'ב' ט"ו' שהם י־ה דמילה וי־ה דפריעה

שניהם נשלמו בו.

ומה שאמר בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹרָה הדברים מכוונים עם דברי זוהר הקדוש פרשת שמות (זהר חלק ב' נד.) כד נפק לעלמא אתנהרא ה' באנפוי וביתא אתמלייא מזוותיה [ראתה עמו שכינה ונתמלא הבית אורה] עיין שם. **נִתְמַלֵּא 'אוֹרָה'** אור ה"א.

כָּל הֵיכָא דְּהָווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דִּמְתְיְלִיד יָנוֹקָא, מַמְטוּ יָנוֹקָא הָתָם כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמַעֲוֵי בַּהֲדַיְהוּ דְּכְתִיב (שיר השירים ב, טו) **"אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים"** (שמות ב, ג). קשא היה לעשות כשאר נשי ישראל שילדו בשדה 'תַּחַת הַתַּפּוּחַ' (שיר השירים ח, ה) וכשבאים המצריים נבלעים בקרקע ואחר כך מבצבצין ועולין?

ונראה לי בס"ד כי בטחה בהשם יתברך שישאר בביתה ואם יראו המצריים לראות יוכו בסנורים ולא יראו כולם אך רצתה לשכנו שעה אחת במים כדי שגם היא תצטער בזה ויספיק זה הצער שאז יעשה לו הקדוש ברוך הוא גם שתקחהו לביתה ולא יראוהו.

מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן (שמות ב, ג). נראה לי בס"ד אף על גב דצדיקים חביב ממונם עליהם ודאי היא לא היתה מצמצמת בעבור משה רבינו ע"ה מאורן ומושיען של ישראל אך עשתה צמצום כדי לעורר זכות והמלצת יושר כי מזה יתברר דממונם חביב עליהם וישאלו כָּל כָּךְ לָמָּה? וישיבו המליצים לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל ובזה יתעורר זכות ורצון על הצדיקים למעלה והם בכלל הרחמים ויגין זכותם זה על משה רבינו ע"ה.

ודע דאל תחשוב דבר זה למדה זרה וחצונית על פי השכל באומרך דהשכל יחייב כֹּל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ (איוב ב, ד) דבאמת אין הכונה כאן על הפסד ואבדון גופם דאם כן נמצא דבר זה נוגע לנפש ולא אמרו 'חביב יותר מנפשם' ורק אמרו 'מגופם' דהכונה הוא על צער גופם שסובלים צער בגופם ואין רוצים לאבד ממון בכדי וכמו הך עובדא דאבא חלקיא בתענית (תענית כג:) דאמר לו רבנן לאבא חלקיא מאי טעמא כי מטא מר להיזמי והיגי דלינהו למניה אמר להו זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה דנמצא סבל צער קצת בגופו שהוא רק לפי שעה ולא רצה לאבד ממונו בקרע בגדיו, ועל כיוצא בזה אתמר כאן **מָמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן מִגּוּפָם** דהיינו מצער גופם שהוא דבר עובר ואינו מזיק.

והקשה **כָּל כָּךְ לָמָּה**? דראוי לחבב הגוף להצילו אפילו מן קצת צער שהוא דבר עובר ולא יחוש להפסד ממונו. והשיב **לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל** פירוש השפע של הממון בא להם מאתו יתברך בפרטות ולא מצד המזל והמופת לזה שהם אינם נכשלים בגזל שאם היה מצד המזל אפשר שיכשלו בו בגזל אבל כיון שבא בהשגחה פרטית מאתו יתברך אי אפשר שיהיה להם בו מכשול של איסור כי בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף

עֻצֶב עִמָּהּ (משלי י, כב) שלא יהיה שליטה ומגע לסטרא אחרא שהוא דרגא דעצב בה. ולכן כיון שרואין עצמן שהם שמורים מן הגזל אז ברור להם כי השפע של הממון שלהם בא להם בהשגחה פרטית מאתו יתברך ולכן מחבבין את ממונם לכבודו יתברך כי כוונתם לחבב השפע שלו. וכיוצא בזה כתבו בשם רבינו האר"י ז"ל טעם ליעקב אבינו ע"ה שחזר על פכים קטנים (בראשית לב, כה) דלאו משום חימוד ממון עשה זה אלא בעבור חבוב השפע שבא לו מהשם יתברך ולכבוד שמים נתכוון.

והנה מלבד טעם הגמרא שאמר על הצדיקים אשר יחבבו את ממונם יותר מגופם אמרתי בס"ד במקום אחר טעם נכון כי הצדיקים אף על פי שאין חוטאים, הם מתחייבים מדין ערבות בעבור עונות הדור ולכן סובלים יסורים בעולם הזה בעבור עונות הדור ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש דרבינו הקדוש כאבו לו שיניו ואמר 'רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע' (תהלים לב, י) ופרשו הכונה דהרשע מתחייב מכאובים בעבור עונותיו ואני סובל אותם. וידוע מה שאמרו המפרשים ז"ל דהחוטא יש לו דין מזיק מה שפוגם בנפשו וידוע כי הנזקין שמין להם בעדית (משנה גיטין ה, א)

ולכן הצדיקים שהם יודעים שנפרעין מהם בעבור נזקים של רשעים מראין חיבוב לממונם יותר מגופם כדי שיהיה לממונם דין עדית ואז כשנפרעין מהם נפרעין ממונם לא מגופם ונמצא תוכיות לבם גופם חביב עליהם מן ממונם והם מראין חיבוב לממונם יותר מגופם כדי לשמור גופם ולהצילו מן היסורין אשר יתחייב בהם בעבור נזקין של הרשעים.

דָּבָר רַךְ שָׁיָכוֹל לַעֲמוֹד בִּפְנֵי דָּבָר רַךְ וּבִפְנֵי דָּבָר קָשֶׁה (**שמות ב**, ג). נראה לי בס"ד רמזה לפי דרכה על מדת ענוה שבו שזכה אליה יותר מכל האדם דכתיב וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם (במדבר יב, ג) והעניו הוא רך, שעומד בפני אדם רך ובפני אדם קשה וכן התנא אמר לעולם יהא אדם רך כקנה (תענית כ:) ועשה רמז זה כאן כדי לעורר עליו סנגורייא ממדת הענוה שלו שזוכה אליה אחר כך בגודלו.

חֲמָר מִבִּפְנִים וְזֶפֶת מִבַּחוּץ (**שמות ב**, ג). נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י זלה"ה [זכרונו לחיי העולם הבא] שמשה רבינו ע"ה היה בסוד החסדים ולכן כתיב ביה וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (שמות ב, ב) בחינת הבל שהוא סוד החסדים. וידוע דרמ"ח עשה סוד החסדים ושס"ה לא תעשה סוד הגבורות.

לכן נתנה **חֲמָר** [248] שהוא מספר רמ"ח רמז לחסדים בִּפְנִים אצלו שהוא סוד החסדים **וְזֶפֶת** שהוא רמז למיתוק הגבורה בחסד מִבַּחוּץ והוא זפת [487] עולה מספר 'ימין

ושמאל' [487] שזהו מיתוק הגבורה בחסד ונתנה זה מבחוץ לסימנא טבא כי זפת מספר 'עת טוב' [487] שיזמין לו השם יתברך עתה שעה טובה להיות לו בה נס להצלתו.

כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדַּיק רֵיחַ רַע (**שמות ב**, ג). מקשים והלא נח צדיק היה ואמאי אמר ליה רחמנא וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר (בראשית ו, יד) שהוא זפת בלשון ארמי כמו שכתב רש"י ז"ל שם.

ונראה לי בס"ד אף על גב דכופר הוא מין זפת אך כיון דהתם קרי ליה כֹּפֶר ותרגם אונקלוס 'כּוּפְרָא' והכא קרי ליה זֶפֶת ותרגם אנקלוס 'זִפְתָּא' משמע דתרי מיני זפת איכא והאחת הוא טוב וזך שאין בו ריח רע וזה קרוי 'כופר' והשנית שיש בו ריח רע וזה קרוי 'זפת'.

ונח היה עשיר כי כל אנשי דור המבול עשירים והיה לְאֵל יָדוֹ להביא מן החשוב הנקרא כופר שאין בו ריח רע, אבל כאן היו במצרים עניים ולא היה להם ממין זה החשוב אלא רק זפת לכך הניחתו מבחוץ דוקא ונתנה חמר בפנים.

אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם! אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בַּתֵּיבָה (**שמות ב**, ו). נראה לי בס"ד כיונה בחופה זו לעשות פועל דמיוני להמשיך לו שמירה מן אור מקיף שהוא מסמא עיניהם של חיצונים כן המצריים יסתמו עיניהם ולא יראוהו אך הואיל והוציאה מפיה מילין אלו שאמרה 'שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ' ברית כרותה לשפתים ולא ראתה בחופתו כי נשא אשה במדין.

רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה עָמְדוּ וְגָזְרוּ: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" (**שמות א**, **כב**). קשא אם הוא שיטבע במים כאשר חשבו אם כן אינו מושיען ואיך ראו כך? וראו כך תרתי דסתרי!

ונראה לי בס"ד הכונה חשבו לוקה במים בסוף ימיו שלא ימות על מטתו ולכן חשבו דגזור עליו מצד המזל אם יגזרו עתה על הילודים להטביען יצליח שגם הוא יהיה נטבע מעכשיו קודם שיגדל ויושיע את ישראל דמזלו רעוע בכך.

דף יב:

בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע. קשא לימא 'וַחֲבָטָן' בסתם וידענא דהוה בַּקַּרְקַע, דכל חבטה היא בקרקע?

ונראה לי בס"ד דגבריאל מלאך קדוש הוא ולא חבטן בידים ממש אלא חבטן בכונה של שם 'קרע' שהוא שם משמות אָנָא בְּכֹחַ וידוע ששם זה הוא בגבורה וגבריאל הוא בסוד הגבורה כנודע וכוחו גדול שלא הוצרך לכל אותיות השם הזה לפעול בו אלא פעל באות אחד הראשון שבשם זה שהוא אות ק' וזהו שאמר 'חֲבָטָן בַּקַּרְקַע' קרקע הוא אותיות ק'

קרע רוצה לומר חבטן בכונה דאות קו"ף של קרע בלבד ולא הוצרך להזכיר השם כולו ודריש הליכה זו (שמות ב, ה) לשון מיתה כי 'הליכה' בהפוך הכליה וכן 'הולכות' כוולות. **מַאן דְּאָמַר 'יָדָהּ' דִּכְתִיב "אֲמָתָהּ"** (**שמות ב**, ה). נראה לי בס"ד דהגם דלשון 'אֲמָתָהּ' משמעותו יותר על שפחה מכל מקום מאחר דיש לפרושי נמי על ידה למה כתב הפסוק דבר שיש לטעות בו, והוה ליה למימר לשון ברור 'וַתִּשְׁלַח אֶת שִׁפְחָתָהּ'? אלא ודאי פירוש אמתה ידה!

ומאן דאמר '**שִׁפְחָתָהּ**' דייק להפך מאחר ד'אֲמָתָהּ' יש לפרשו יותר על שפחה הגם דאיכא לפרושי נמי על ידה למה לא אמר הכתוב דבר ברור דהוה ליה למימר 'ידה'? אלא ודאי פירושו 'שִׁפְחָתָהּ'!

וחזר אחר כך ועשה סברה זו קושיא על מאן דאמר 'ידה' דלפי דבריך דדייקת משום דכתיב 'אֲמָתָהּ' ולא כתיב 'שִׁפְחָתָהּ' שהוא דבר ברור תקשי לך דפרשת ידה למה לא אמר ידה שהוא לשון ברור? ותרץ לכך כתב 'אֲמָתָהּ' ללמדך אישתרבב ידה שהלכה ידה בנס בדרך שראוי לשפחתה לילך דנעשית ידה במהלך זה כמו שפחתה ולכן זכר 'יָדָהּ' ידה בלשון 'אֲמָתָהּ' שיצדק יותר על שפחה ללמד שידה היתה כמו שפחה שנשתרבבה והלכה והגיעה למקום התיבה ותאחז בה ותפתחנה.

"**וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד**" "**וַתֵּרֶא**" **מִיבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ**. נראה לי בס"ד מדכתיב אֶת (שמות ב, ו) יליף על אותיות הסמוכים לאותיות 'יֶלֶד' שהם אותיות 'כמה' [65] מספר שם אדנ־י [65] שהוא סוד השכינה.

גם אומרו **אֶת הַיֶּלֶד** דהמלוי של יֶלֶד הוא 'מודד ת־ל' [יו־ד למ־ד דל־ת] רמז להי' גבורות שהם חמשה שמות שם אלקים שעולים ת"ל שהם דין וצריכין מיתוק כדי שיצאו ישראל והמדידה היא בסוד התיקון.

ומאן דאמר **שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל** אף על גב דהמצריים היה דרכם למול מזמן יוסף הצדיק ע"ה לא היו מלין קטנים אלא גדולים.

"**וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים" צוֹפִין וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צוֹפִין, מַהְגִּים וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהְגִּים** (**ישעיה ח**, יט). קשא בשלמא 'אֵין יוֹדְעִים מַה צוֹפִים' ניחא שטעו בראייתם שחשבו שנטבע במים ולא ידעו דעל מי מריבה קאי אך 'אֵין יוֹדְעִים מַה מַּהְגִּים' מה טעות נמצא להם בהגיונם?

ונראה לי בס"ד דאיתא בספר 'התורה והמצוה' בשם פליון היהודי, מה שקראתו משה מפני דהמים בלשון מצרי 'מו' והמשכה בלשון מצרי 'שה' ולכך קראתו מֹשֶׁה בחולם שהוא רוצה לומר משוך מן המים עיין שם.

והנה ודאי שם זה לא בתיה בלבד קראתו בו אלא גם פרעה וכל בית אביה ושרי מצרים היו קורין אותו כן אשר שמו זה מגיד שהיה משוך מן המים וצריכין לחוש אולי זה מושיען של ישראל שראוהו טבע במים דאחר שטבע בא אחר והוציאו אך באמת הוגים ואינם יודעים מה מהגים!

אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִילְכֶם נִצַּלְתֶּם כּוּלְּכֶם (במדבר יא, כא). קשא אדרבה הם יאמרו בשביל שרצו להטביעך גזרו על כולנו!

ונראה לי בס"ד גזרה של מים היתה בעצת בלעם דאמר 'בואו ונדון אותם במים' והסכים פרעה בדעתו לגזור עליהם גזירה זו ומה דבני ובני ראו שמושיען לוקה במים אז חשבו כי עתה ראוי לקבוע הגזרה של המים כדי להטביעו עם הילדים, אך כיון שלא ידע אם מושיען של ישראל הוא יהודי או אינו יהודי לכך גזר גם על המצריים ואחר שראו אותו נפל אחר שהנחתו אמו בתיבה של גמא והגידו לפרעה שטבע במים ביטל הגזרה מכולם כי עתה אינו חושש פֶּן יִרְבֶּה וכו' (שמות א, י) כיון דמושיע אין להם מי יגאלם ולכך ביטל הגזרה.

רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה יִלְקֶה בְּיוֹם זֶה. קשא אם עתיד לומר שירה או לקבל תורה אם כן לא ילקה ואם ילקה לא יאמר שירה ולא יקבל תורה! ויש לומר דאפשר שילקה ויטבע ואחר כך יבא מלאך ויוציאנו מן המים. אי נמי יטבע לגמרי ותחזור נשמתו בגוף אחר ויקבל תורה ויאמר שירה והם רוצים שינצל גוף זה וגם לא יטבע כלל.

לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה, לִגְמוּלֵי מֵחָלָב וּלְעַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם (ישעיה כח, ט). קשא למה כפל הדברים 'גְמוּלֵי מֵחָלָב' ו'עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם'?

ונראה לי בס"ד דשתים עשה חדא דלא שתה חלב טמא ועוד השיק שפתיו בכח ולא הניח דד המצריים שיכנס בין שפתיו ואפילו לדברי מהרש"א נגע הדד על השפתים מבחוץ ולא נכנס בין השפתים ולכן נקיט ב' דברים אלו שעשה.

ומה שאמר **הֶחֱזִירוּהוּ עַל כָּל הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן** (שמות ב, ז) רוצה לומר אותם שהיו עוברות ושבות שם או עומדות שם.

מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה בְּזִרְיזוּת כְּעַלְמָה (שמות ב, ח). קשא וכי היתה זקנה? והלא היא באמת עלמה קטנה!

ונראה לי בס"ד כי היא היתה חולנית מאד וכנזכר בגמרא אם לפי מזגה ראוי שתלך כאשה זקנה שאין לה כח ועם כל זה בעבור אחיה נזדרזה לילך כעלמה בעלת כח.

ועוד נראה לי שהיתה הולכת ורצה כמו קטנים שאין להם דרך בהילוכן כדי שלא תאמר זו יש לה הכנה או שמא תחשוב שזאת היא פועה המילדת שקרא לה אביה לביתו.

"הָעַלְמָה" **שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ** (**שמות ב**, **ח**). פירש רש"י ז"ל שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו. וקשה והלא דבר זה מפורש להדיה בכתוב ולמה הוצרך הכתוב לרמזו בתיבת הָעַלְמָה?

ונראה לי בס"ד שהעלימה את דבריה שלא תבין שהיא יהודית ומבקשת בעבור הצלתו אלא אמרה דברים שתבין שהיא אומרת לה כן בעבור קיום רצונה של בת פרעה שנתנה לה עצה להפיק רצונה אחר שראתה אותה שחפצה להביא לו מנקת, אמרה לה אם נביא לך מן המצריות זה לא ישבע חלב יען כי המנקת גם כן יש לה בן שתניק אותו ואין לה חלב להניק שני ילדים אך העבריות אשר ילדיהם משליכים אותם בנהר אביא לך מנקת מהם שאין לה בן להניקו שהושלך במים ואז תניק אותו לבדו. ולכן דקדקה לומר 'מִן הָעִבְרִיֹּת' ולא אמרה מנקת בסתם ובזה העלימה עצמה שלא תבין שהיא יהודית וחסה עליו אלא אמרה לה כן להפיק רצונה.

אי נמי אומרו שהעלימה את דבריה שדברה עמה בלשון מצרי ובקול מצריים שתבין שהיא אינה יהודית אלא מצרית.

"**הֲיֵלִיכִי**" **הֵי שֶׁלִּיכִי** (**שמות ב**, **ט**). נראה ודאי דברה דבריה בלשון מצרי ולא דברה בלשון הקודש אמנם אמרה בלשון מצרי לשון שיהיה נדרש כמו תיבת הֲיֵלִיכִי שמשמעותו הֵי שֶׁלִּיכִי והתורה העתיקה דבריה בתיבת זו של 'הֲיֵלִיכִי' לרמוז את הנשמע מתוך דבריה שדברה בלשון מצרי.

לֹא דַיִּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן אֲבֵידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן עַמָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר "**וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ**" (**שמות ב**, **ט**). קשא דבר זה הוא מפורש בכתוב ומה בא לחדש לנו רבי חמא בזה? ונראה לי בס"ד כונתו לומר שנתנה שכרה תכף באותה שעה במזומן ולא שהבטיחה אותה לתת לה אחר היניקה ודייק לה מדכתיב וַאֲנִי אֶתֵּן שְׂכָרֵךְ, תיבת 'אֲנִי' יתר דסגי לומר 'ואתן את שכרך' אך אמרה **אֲנִי** בעודי עתה לפניך **אֶתֵּן שְׂכָרֵךְ** ולא אשלחנו לך על ידי שליח אחרי זה.

ולזה אמר '**שֶׁנּוֹתְנִים לָהֶם שָׂכָר עַמָּהּ**' תיבת עַמָּהּ יתר! אך בא לומר שנותנים השכר במזומן תכף עם האבדה שמחזירים אותה להם ולא ששולחים השכר אחרי זה. ודוגמת זה תמצא אצל הצדיקים שהם עושים מצות כדי לברר ניצוצי קדושה השייכים לנר"ן [נפש רוח נשמה] שלהם ואלו אבידתם ולא דיין שהקדוש ברוך הוא עוזר להם שיקחו אבידתם הם ניצוצי קדושה השייכים לנר"ן שלהם אלא שנותן להם שכר על הבירור הזה שעושים.

דף יג.

וְכֵיוָן שֶׁהִטְּילוּהוּ לַיְאוֹר, עָמַד אָבִיהָ וּטְפָחָהּ עַל רֹאשָׁהּ (שמות ב, ד). נראה לי בס"ד טעם לטיפוח על ראשה לעת עתה כי ידוע מה שכתב הרב מהר"ן [מורינו הרב נתן נטע] שפירא ז"ל דמ־ם סתומה רומזת לזמן הגלות וביציאת מצרים נפתח מן הצד ונעשית מ־ם פתוחה ובזה יצאו אבותינו ממצרים אך לא היתה גאולה שלימה אבל לעתיד בגאולה אחרונה נפתחת אות מ־ם סתומה באלכסון מעבר לעבר ותהיה שני דלתין ואלו הן ב' דלתין הרמוזים בשמו של דוד המלך ע"ה ועל זה אמרה תורה לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם (משלי ח, לד) ואז תהיה גאולה שלימה! עד כאן דבריו.

והנה מ־ם סתומה הרומזת לגלות היתה בסוף שמה של מרי**ם** אבל מ־ם פתוחה שנעשית בעת גאולת ישראל ממצרים היתה בראש שמה של **מ**רים וכנגד זה יש גם כן שני מ"ם בשם **מ**צרי**ם** בראש ובסוף ולכן בעת שמצא אביה סימן קיום לנבואתה שהתנבאה על הגאולה נשקה על ראשה לרמוז כי עתה נעשה סימן של מ־ם פתוחה שבה תהיה הגאולה אשר עומדת בראש שמיך!

וכאשר נעשה סימן לביטול נבואתה חס ושלום שהוטל מושיען ליאור טפחה על ראשה, דהטיפוח מורה דאות מ־ם פתוחה שבשמך חזרה ונסתמה כדבר שהוא פתוח אם תטפחנו יהיו נדבקים ראשי הפתיחה זה בזה ותסתם הפתיחה. ולכן אמר לה 'הֱיֵכָן נְבוּאָתֵיךְ' אשר התנבית על מ־ם פתוחה? כי עתה נראה שחזרה להיות מ־ם סתומה!

ונראה לי דודאי עמרם הצדיק האמין דנבואתה אמת והקדוש ברוך הוא יעשה לו נס לבנו וינצל ולא יטבע חס ושלום ורק עשה כן ואמר כן כדי להשביע עיניהם של של שטן וגונדא דיליה שישמחו לפי שעה ואז יתעוררו בזה מליצי יושר שיתקיים מאמר הכתוב: בְּנָפֹל אויביך אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבְכָשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ פֶּן יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ (משלי כד, יז-יח), שעתה בטענה זו תתהפך שמחת האויבים הם השטן וגונדא דיליה לתוגה ולעצבון אליהם וגבר ישראל כי יעשה הקדוש ברוך הוא למושיען נס בתוך נס וכאשר היה!

אָמַר לָהּ: בְּתִּי הֵיכָן נְבוּאָתַיִךְ? (שמות ב, ד). קשא הוה ליה למימר 'נתאמתה נבואתיך' כי לא נתקיימה בפועל אלא אחר שמונים שנה שיצאו ברד"ו ואותה שנה היתה שנת ק"ל? ונראה לי בס"ד דידוע מה שכתב הרמב"ן והר"ן ז"ל בענין החיצים אשר ירה מלך ישראל כנגד ארם דמשק על ידי אלישע הנביא ע"ה (מלכים ב' יג, יט), ובענין השלכת הספר שצוה ירמיה לברוך להשליכו לתוך פרת ויאמר: כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל (ירמיה נא, סד), שכל דבר נבואה שנעשה בו פועל דמיוני מוכרח שיתקיים דאם הוא לטובה לא יגרום החטא

לבטלו ואם הוא לרעה לא יועיל שום זכות לבטלו.
וכן כאן דנעשה פועל דמיוני לנבואתה אשר בעת שנולד 'נתמלא כל הבית כולו אורה' שזה מורה שהוא יקבל ויוריד אור התורה לעולם אשר על ידי כך יחוייב להיות להם גאולה על ידו ממצרים נמצא בזה השעה נעשה לנבואתה ענין קיום שבזה הפועל שנעשה מן השמים בדרך נס נעשה קיום לנבואה שלה שמוכרח שתהיה ולא יגרום החטא לבטלה.
וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדַעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ" לֵידַע מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ (**שמות ב**, ד). יש לדקדק הוה ליה למימר 'מָה יִהְיֶה בִּנְבוּאָתָהּ' מהו בְּסוֹף?
ונראה לי בס"ד דנתנבאה עליו ז' תיבות כנגד ז' שמות שיש לו והוא שאמרה 'עֻתִּידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ **אֶת** יִשְׂרָאֵל' שהם ז' תיבות וסופי תיבות שלהם הוא 'ינהל דעת' כי ישראל שיצאו ממצרים היו מניצוצות הדעת ולכן משה רבינו ע"ה שהיה בסוד הדעת הוא נאלם ולא אחר נאלם. ולכן היו נקראים דור דעה על שם הדעת וזה נרמז בסופי תיבות נבואתה '**ינהל דעת**' כלומר ינהל וינהיג את ישראל שהם בחינת דעת. ועוד יהיה מסופי תיבות נבואתה צירוף אחר והוא '**עת דין לה**' כלומר יהיה מושיע אומת ישראל גם שהוא עת דין לה.
ולזה אמר לדעה מה יהיה בסוף נבואתה שבסוף דברי נבואתה רמוז אותו הדור שהוא מוציאם ממצרים מה הוא, ולמה צריך שתהיה התשועה על ידו דוקא וגם רמוז העת והזמן דאף על פי שהוא עתדין וקשה אין זה מעכב בידו מהיות על ידו התשועה והגאולה.
בַּתְּחִילָה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ בִּכְבוֹדָן נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד (**בראשית נ**, י). קשא מה נתחדש להם עתה, אם בשביל שראו שנתנו בני עשו וישמעאל כתריהם בארונו של יעקב אבינו ע"ה, אין זה הכבוד נוגע לשבטים ובניהם אלא נוגע ליוסף הצדיק ע"ה כי הם עשו כן בשביל שראו כתרו של יוסף הצדיק ע"ה שם ואם כן מה הוסיפו אחיו כבוד אצל מצרים בעבור הנחת הכתרים? הא בלאו הכי יוסף הצדיק ע"ה גדול בעיני מצרים והוא השליט על הארץ!
ונראה לי בס"ד כי שרי מצרים לא ידעו שהטלת של הכתרים של בני ישמעאל ועשו היתה בעבור כבודו של יוסף הצדיק ע"ה אלא חשבו שעשו כן בשביל כבודו של יעקב דחשבו אותו הוא גדול המשפחה של אברהם ולכך הניחו כולם כתריהם על ארונו להורות שהוא גדולם וכולם טפלים לו.
אמנם קודם שהטילו בני ישמעאל ועשו כתריהם היו חושבים שרי מצרים ליעקב ובניו הם פסולת המשפחה של אברהם יען כי ראו בישמעאל יש נשיאים שהם מלכים ובעשו

יש אלופים שהם גם כן מלכים וביעקב ובניו לא יש שרים ומלכים אלא אדרבה היו גרים במצרים, לכך היו בני יעקב נחשבים בעיניהם פסולת משפחה חס ושלום ולא היו נוהגים בהם כבוד.

ועתה שראו שאותם המלכים של בני ישמעאל ועשו נתנו כתריהם בארונו של יעקב אבינו ע"ה נמצא הודו בזה שיעקב הוא גדול המשפחה וממילא גם בניו יתנשאו בזו המעלה כי הם בניו של גדול ולכך היו נוהגים בהם כבוד.

מְלַמֵּד שֶׁהִקְיפוּהוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּנוֹרֶן זֶה (**בראשית נ, י**). נראה לי בס"ד דבר זה היה בהשגחה פרטית מן השמים להיות בזה דמיון של שלימות המעלה לעתיד והוא על דרך מה שכתב עטרת ראשי הרב מור אבי זלה"ה [זכרונו לחיי העולם הבא] בספרו מדרש אליהו על פסוק וּבַמֶּה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל אֲדֹנָיו הֲלוֹא בְּרָאשֵׁי הָאֲנָשִׁים הָהֵם (שמואל א' כט, ד) כי הסטרא אחרא אין לה קיום אלא רק על ידי ניצוצי הקדושה אשר בלועים בקליפה שלה, ומפורש בספרי המקובלים ז"ל דנצוצות הקדושה דרכם להיות בלועים בראש הקליפה ושאר הגוף של הקליפה הוא חשוך וריקם. ולכן הנחש שהוא דוגמה לסטרא אחרא הארס שלו בראשו דוקא ולזה אמר פלשתים מכח השר שלהם אשר שם בפיהם דברים אלו והם לא ידעום **וּבַמֶּה יִתְרַצֶּה זֶה** הוא דוד המלך ע"ה **אֶל אֲדֹנָיו** הוא הקדוש ברוך הוא **הֲלוֹא בְּרָאשֵׁי הָאֲנָשִׁים הָהֵם** כלומר על ידי בירור ניצוצי קדושה שמברר מן הראשים שלהם אשר בסטרא אחרא! עד כאן דבריו דפח"ח [דברי פי חכם חן].

אם כן לעתיד בשלימות הבירור אז כל ניצוצי קדושה שבראשים של הקליפות יתבררו ויהיו מונחים אצל אביהן של ישראל ולכן נעשה דמיון לדבר זה במה שהקיפו ארונו של יעקב אבינו ע"ה כתרים שהם תכשיטי ישמעאל ועשו שהם יהיו עיקר כל האומות באחרית הימים קודם ביאת המשיח בב"א [במהרה בימינו אמן].

ומה **שָׁנְתְלוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב** ע"ה, להורות שהוא חי בעולם הזה וחי בעולם הבא וב' פעמים חי עולה מספר ל"ו [36=2×18]. **ועוד** להורות על מעלתו שהוא אחוז בתפארת שכולל ששה קצוות שהם חג"ת נה"י [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד] שכל אחד כלול מששה הרי ששה ושלושים. **ועוד** מספר ל"ו שהוא ב' פעמים חי לרמוז על ח"י מסעות הנשמה בצאתה מן הגוף ועל מושבה בגן עדן שהוא ח"י מאות אלף.

אי נמי יעקב אבינו ע"ה שמו משלים מספר ח"י אותיות. כיצד? אברהם יצחק יעקוב מלא ישראל הם ח"י אותיות וכל שם הוא כפול אחד לגוף שלמטה ואחד לשורש שלמעלה הרי משלים ב' פעמים ח"י לכך משמים גלגלו הדבר הזה שיהיו נתלים ל"ו כתרים ועל

יעקב אבינו ע"ה שהוא משלים מספר ח"י נרמז הכתוב וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם (שמואל א' כה, ו).

"**וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד**" **תָּנָא אֲפִילּוּ סוּסִים וַאֲפִילּוּ חֲמוֹרִים** (**בראשית נ**, י). פשט המאמר נראה כמו שכתב הרי"ף ז"ל שלא האכילו אותו היום הסוסים והחמורים באופן שהיו נוהקים ומצטערים אותו היום כאלו הם מספידים. ויש לצרף עם זה מה שכתב מהרש"א ז"ל שהלבישו את סוסים וחמורים מלבושים שחורים כמו שעושים למרכבת שרים ומלכים במיתתם עיין שם.

ואפשר לומר דסוסים וחמורים הוא לשון מליצה וקאי על בני אדם והם בני אדם שהם מושכים העגלות קרי להו בשם סוסים ויש שהם כתפים נושאים משאות על גביהן וקרי להו בשם חמורים וקא משמע לן דאפילו בני אדם פחותים כאלו שהם פראים הרגישו בחסרון הצדיק מהם והספידו אותו מספד גדול.

שָׂקַל קוּלְפָּא מַחְיֵיהּ אַרְיֵישֵׁיהּ (**בראשית נ**, י). הא דשקל קולפא ולא דבר אחר, נראה לי בס"ד כי עשו המלכים אשר בזרעו נקראו בשם אלוף והטעם פרשתי בס"ד במקום אחר שהוא סימן רע אליהם כי '**אלוף**' אותיות '**אופל**' דלעתיד האלוף שבעובדי כוכבים יתהפכו אותיות אלוף שלו לאותיות אופל שיהיה לו העולם לחושך דכתיב וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים (ישעיה ס, ב).

גם ידוע שר שלו הוא ס"מ [100] דשני אותיות אלו הם הרע שבו והם מספר ק' דקנה דכתיב גְּעַר חַיַּת 'קָנֶה' (תהלים סח, לא) שלעתיד ישבר ויהיה 'הנה' כמו שנאמר רְאשׁוֹן לְצִיּוֹן 'הִנֵּה' הִנָּם (ישעיה מא, כז).

ולכן חושים הרגו ב'**קוּלְפָּא**' שהוא אותיות **אַלּוּף** שיש לו למטה ואות **ק**' שהוא ס"מ שיש לשרו למעלה שלעתיד שניהם יהיו מוכים האלוף יתהפך לאופל ואות ק' של 'קָנֶה' ישבר ויהיה אות ה' ד'הִנֵּה' והיה דבר זה על ידי **חושים** שהוא אותיות **משיח** לרמוז שתיקון זה יהיה לעתיד בביאת המשיח.

אי נמי מחייה ב'**קוּלְפָּא**' שהוא אותיות 'קול אף' לרמוז קול יעקב בתורה נהפך על עשו אף. כי קולו הוא באלף שהוא לשון לימוד כמו אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי (תהלים נה, יד) ויסתלק הלמד ממנו שהוא קול הלימוד של יעקב אבינו ע"ה וישאר אף על עשו.

נָתְרָן עֵינֵיהּ וְנָפְלוּ אַכַּרְעָא יַעֲקֹב, פָּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחֵיךְ (**בראשית נ**, י). נראה לי בס"ד נרמז בזה על עי"ן של **רשעים** שתסתלק מהם וישארו **רשים** דכתיב עֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה (איוב יא, כ).

או יובן לרמוז על קטרוג ב' דמעות שירדו מעיניו שבעבורם נחרב בית שני בידו וכנזכר

במדרש תנחומא שיפול הקטרוג הזה ולא יזכר ולא יפקד עוד ואז תחזור עטרה של ישראל ליושנה.

אי נמי לרמוז על ע' אומות שיפלו תחת רגליו של יעקב אבינו ע"ה.

וּפָתְחִינָהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאַחֵיהּ רמז על שבעים פנים של התורה שעוסק בהם יעקב שבהם ימלא שחוק פינו ויתקיים הפסוק יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל (תהלים יד, ז) וכל זה היה על ידי 'חושים' בן דן שהוא אותיות 'משיח'.

בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. הא דנקיט בֹּא ולא אמר רְאֵה וכו' היינו שיש אדם אומר אם יהיה לי מאה אלף זהובים אעשה מצות כך וכך, וזה שקר! דאומר כן בשביל שאינו יודע ומכיר ערך המאה אלף זהובים אצל האדם עד כמה מגיע, ולזה אמר בא לידי מדה זו שהיה ממון רב לפניך שאז אם תתפוס חמדת הממון תבטל המצוה ואם תעשה המצוה תפסיד הממון אם אתה דוחה אהבת הממון כנגד אהבת המצוה ואז תדע ערך השבח הזה שאני משבח את משה רבינו ע"ה בחבוב המצות כנגד אהבת הממון.

והא דנקיט **מִצְוֹת** לשון רבים ומעוט רבים שנים ובאמת היא מצוה אחת! נראה לי דיש שתי מצות האחת גמילות חסדים עם יוסף הצדיק ע"ה והשניה קיום השבועה שהשביעם.

ומה שסיים **וַאֲוִיל שְׂפָתַיִם יִלְבֶּט** (משלי י, ח) נראה הכונה מאחר ד'חֲכַם לֵב' הוא משה רבינו ע"ה לקח מצות גמילות חסדים של יוסף הצדיק ע"ה בדרך נס שצף הברזל, על כן 'אֲוִיל שְׂפָתַיִם' שמהרהר ואומר שהוציאם שלא כדין קודם זמנם 'יִלְבֶּט' דאם כן איך עביד קודשא ברוך הוא נס בהוצאת ארונו של יוסף שזה היה תלוי כשיגיע זמן הגאולה וכמו שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ (שמות יג, יט) לעזרתו.

ונראה לכן חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת ראשי תיבות 'ילחם' שבזה יש לו פתחון פה שילחם עם פרעה ויוציאם כי זו עדות ברורה שהגיע זמן יציאתם וסופי תיבות 'חבתם' שהוא ראשי תיבות **ח**כמה **ב**ינה **ת**פארת **מ**לכות כי משה רבינו ע"ה היה בסוד יסוד העליון המחבר חכמה ובינה שהוא הדעת ויוסף הצדיק ע"ה היה יסוד התחתון המחבר תפארת ומלכות וכיון שהיו מכוונים זה כנגד זה לכן וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף 'עִמּוֹ' דייקא ולכך הוא לבדו נתעסק בו להמציאו ולהעלותו.

וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר. קשא והלא נביא היה וידע ברוח הנבואה או זקנים שבדור הגידו לו שהיו יודעים זה ומה זו שאלה?

ונראה לי בס"ד כיון דקאמר כל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות למצא ארונו

של יוסף שמע מינה שנודע לו על ידי טורח ועסק הרבה ואם ברוח הנבואה או ידיעה מכל ישראל זה ידע ברגע ולמה צריך להתעסק! ולכך שאל איך ידע?
ואל תתמה למה הניחו הקדוש ברוך הוא לטרוח הרבה עד שידע ולא גילה לו ברוח הנבואה? דזה עשה ה' לטובתו להרבות שכרו ולתת לו שכר על כל פסיעה ופסיעה שהלך ביגיעה כדי למצוא הארון.
ומה שעשה השם יתברך גילוי זה על ידי סרח בת אשר רצה השם יתברך בזה כי סרח בת אשר בישרה את יעקב אבינו ע"ה במציאות יוסף הצדיק ע"ה היא תבשר את משה רבינו ע"ה במציאות ארונו כי יעקב מלבר ומשה מלגאו.
וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוֹס הַנָּהָר כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו. נראה דנילוס הוא נהר גדול ויוצא ונמשך ממנו נחלים שהם קטנים ממנו והם קבעוהו בנילוס הנהר הידוע שהוא הגדול. ונראה לי בס"ד שמצאו טעם מספיק בזה דהאותיות הם שוים שאם תעשה מן נו"ן ולמ"ד אות פ' יהיה נילוס אותיות 'יוסף' ולכך אמרו בזה יהיו מימיו מתברכים בו.
ועל דרך הסוד יוסף הצדיק ע"ה הוא בחינת היסוד הנקרא נהר לכך חשבו שיתברך הנהר בו ולכן דקדקה סרח בלשונה הטוב ואמרה וּקְבָעוּהוּ בְּנִילוֹס הַנָּהָר ולא אמרה בנילוס בסתם.
הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוֹס, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף יוֹסֵף. כפל הלשון לחיבה וזירוז. או יובן כפל 'יוֹסֵף יוֹסֵף' שכיון למספר י"ב צרופים של שם הוי"ה שעולין מספר 'יוסף יוסף' [312].
אי נמי אתה **יוֹסֵף** שעמדת לישראל בחייך שהיתה מגן להם ואתה **יוֹסֵף** עתה שתעמוד להם מגן בקריעת ים סוף שנקרע הים בזכות יוסף הצדיק ע"ה כמו שאמרו רבותנו ז"ל (בראשית רבה פז, ח) על פסוק הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס (תהלים קיד, ג) בזכות וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה (בראשית לט, טו).
וְאַל תִּתְמַהּ הֵיאָךְ בַּרְזֶל צָף (מלכים ב' ו, ה). קשא מי יתמה על נס זה דזוטר איהו לגבי רבוי הנסים הגדולים שנעשו על ידי משה רבינו ע"ה במצרים ובקריעת ים סוף ובמדבר! ומה חידוש יש בנס זה שהאדם יתמה בו שהוצרך בעל המאמר להסביר הדבר מענין אלישע הנביא ע"ה בקל וחומר?
ומהרש"א ז"ל נרגש בזה ותירץ דכל אותם הנסים הגדולים שעשה משה רבינו ע"ה קודם זה ומה שעשה אחר כך בקריעת ים סוף ובמדבר הכל עשאם על פי דבורו יתברך שצוהו לעשות כן וכן, אך נס זה לא היה בו צווי מהשם יתברך אליו ולכן אמר וְאַל תִּתְמַהּ.
ולפירושו עדיין קשה למה לא אמר וְאַל תִּתְמַהּ וכו' בדברי רבי נתן שאמר בקברניט של

מלכים היה קבור ונזדעזע הארון בנס שנעשה בו רוח חיים והכירו ולקחו, והוה ליה למימר גם כן על נס זה וְאַל תִּתְמַהּ!

ונראה לי בס"ד כי באופן זה דנקיט תנא קמא היה שני נסים האחד שנעקר הארון מקרקעית הנהר ועלה מאיליו למעלה והשניה שנשאר בכל כובד שלו צף על פני המים כמו חתיכת עץ קלה שצפה על פני המים ולא היה צריך לענין המבוקש נס זה השני שהיה הארון של ת"ק ככרים ברזל צף על פני המים אלא יעלה הארון מקרקעית הנהר וישב על שפת הנהר בקרקע ויטלהו משה רבינו ע"ה!

אך עשה השם יתברך כך שיעלה וישאר צף על פני המים עד שיבא משה רבינו ע"ה ויתקרב אליו וימשכו ליבשה ויטלהו כדי להגדיל הנס ולפארו שיהיה יתרון זה ליקר ולתפארת כמו ענין נס הדלקת החומץ בנר שבת אצל רבי חנינא בן דוסא שנשאר דולק עד מוצאי שבת ללא צורך כי אם רק ליקר ותפארת הנס (תענית כה.),

ולכן אמר תנא קמא **מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף** ולא אמר 'מיד עלה ארונו של יוסף' על שפת הנהר אלא אמר 'צָף' להודיע שנשאר צף בנהר על פי המים ועל זה הנס השניה שהוא אין בו צורך להמבוקש כי אם יתרון נס הוא ליקר ולתפארת אמר **אַל תִּתְמַהּ הֵיאָךְ בַּרְזֶל צָף** בנס שלא לצורך.

ועל זה הביא דוגמא מה שהיה אצל אלישע הנביא ע"ה שגם אצלו נעשה כזאת ממש שהיה נס יתר שלא לצורך דגם בו כתיב וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצָף הַבַּרְזֶל (מלכים ב' ו, ו) וכיון דלא אמר 'ועלה הברזל' אלא אמר 'ויצף הברזל' שמע מינה שנשאר צף על פני המים שיעור מה עד שפשט ידו ולקחו ונמצא גם אצל אלישע הנביא ע"ה היה יתרון נס בכהאי גונא ואם כן אל תתמה מה שהיה אצל משה רבינו ע"ה יתרון נס שלא לצורך דקל וחומר הוא וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, צָף בַּרְזֶל מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

אֶחָד שֶׁל מֵת וְאֶחָד שֶׁל שְׁכִינָה מְהַלְכִין זֶה עִם זֶה. קשא איך יקדימו של מת? והוה להו למימר אחד של שכינה ואחד של מת!

ונראה לי בס"ד כי העוברים ושבים המה ראו בתחלת המסע שלהם לא היה מהלך עמהם אלא ארון אחד שהוא של יוסף אך אחר כך היה הולך עמהם שתי ארונות כי ארון הלוחות היה אחר שניתנה תורה, ולכן היו שואלים מה טיבן של שני ארונות הללו הראשון שהיה הולך לבדו עמכם והשני אשר הוספתם אחר כך דמדוע תחלה היה ארון אחד ואחר כך נעשו שתי ארונות וזהו 'מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ' שלא היו בתחלה שתים ועתה נעשו שתים? והשיבו להם לפי שאלתם הארון הראשון אשר ראיתם תחלה במסעות

הראשונים היה **שֶׁל מֵת** אך זה הארון השני אשר אתם רואין עתה הוא **שֶׁל שְׁכִינָה**.
אי נמי ארונו של יוסף הצדיק ע"ה היה גדול יותר ולפחות היה ארכו ארבע אמות כפי שיעור קומתו אך של לוחות היה אמתים וחצי ארכו ולכן כשהיו עוברים ושבים שואלין '**מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ**' ודאי היו מפרשים בשאלתם מה טיבו של ארון הגדול ושל ארון הקטן? ותלמודא קיצר בדברי שאלתם. ולכן כיון שהם שואלים מי זה הגדול ומי זה הקטן דודאי היו מזכירים את הגדול ברישא לכך היו משיבין להם כסדר שאלתם זה הגדול הוא **שֶׁל מֵת** וזה הקטן הוא **שֶׁל שְׁכִינָה**.
גם יש לומר בודאי של הלוחות הולך קודם ואחריו של יוסף הצדיק ע"ה ולכן העוברים ושבים יתפלאו בשאלתם שיאמרו '**מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ**' דהולך הקטן ברישא ואחריו הגדול? לכך משיבין זה שהולך באחרונה הוא **שֶׁל מֵת** אך זה שהולך בראש הוא **שֶׁל שְׁכִינָה**.

דף יג:

אָמְרוּ קַיָּים זֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה. נראה לי בס"ד כיוונו בזה עוד לפי דרכם כי יוסף הצדיק ע"ה קיים דבור השביעי שבעשרת הדברות הכתוב בלחות שהוא דבור לֹא תִנְאָף (שמות כ, יב) וכמו שאמרו במדרש אמר הקדוש ברוך הוא ליוסף אתה קיימת דבור השביעי של לא תנאף חייך בנך יקריב ביום השביעי שחל בשבת אף על פי שהוא קרבן יחיד דכתיב בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם (במדבר ז, מח), וגם קיים דבור החמישי של כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ (שמות כ, יא) כשבאה דיוקנו של אביו לפניו נרתע ותשב באיתן קשתו, ועוד שהניח תכסיסי מלכותו ועלה לקבור את אביו. ונמצא קיים דבור ז' ודבור ה' מן הלוחות ולזה אמר **קַיָּים** '**זֶה**' **מַה שֶּׁכָּתוּב בָּ**'**זֶה**' דהיינו מה שכתוב בדבור ז' ובדבור ה' שהם אותיות 'זֶה'.
סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן (**דברים לד**, ו). נקיט לשון זה לומר כי זה סימן מובהק שיש עמו סימן אחר דנמצא הם שתים אחד סימן הפשוט ואחד סימן המלוי כי אותיות סימן אם תמלאם [סמ־ך יו־ד מ־ם נ־ן = 160] תמצא בהם מספר סימן [160].
מִפְּנֵי מָה נִקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת בְּחַיָּיו? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיחָה בִּכְבוֹד אָבִיו! (**בראשית מד**, **כד**).
עיין מהרש"א ז"ל. ועדיין הדבר אינו מובן כי הוא אמר על עצמו 'עצמות' בחייו שצוה וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי (שמות יג, יט) ודוחק לומר שאמר כן לבזות עצמו.
ונראה לי בס"ד הענין לשבח כיון דלא מיחה בכבוד אביו אפשר שיבא אדם לחשוב מה שלא מיחה בשביל שלא היה נחשב בעיניו כבוד אביו חס ושלום! ובאמת זה אינו, דיקר בעיניו כבוד אביו עד מאד! ומה שלא מיחה כדי שלא ירגישו השבטים שהוא

יוסף. ובפרט דהוה כמה דברים מוכיחין שהוא יוסף דאם היה מוחה בהם שלא יאמרו 'עַבְדְּךָ' (בראשית מד, לא) היו מכירין, לכן כדי שלא יהיה נחשד מה שלא מיחה בשביל דאין נחשב בעיניו כבוד לכך עשה לו יקר וכבוד גדול שקרא 'עצמות' על שם חלקו של אביו להראות דכבוד אביו הוא יקר אצלו שקרא עצמו על חלק אביו שהוא עצמות.

והנה מלבד טעם הש"ס נראה לי בדרך פשוט שקרא 'עצמות' להורות שאין לו קנאה כדי שירקבו עצמותיו אלא ישארו עצמותיו קימים גם אחר כמה שנים ותקחו אותם עמכם.

ועל דרך האמת נראה לי בס"ד טעם לזה על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בגוף האדם עור כנגד עשיה ובשר כנגד יצירה וגידין כנגד בריאה ועצמות כנגד אצילות עד כאן דבריו. נמצא המובחר שבגוף הם העצמות שהם כנגד אצילות לכן קרא עצמו על שם המובחר שבגוף.

בָּא גַּבְרִיאֵל וּפָרְעוּ מֵעִיקָּרָא (**בראשית לט, א**). פירוש מקודם לא היה סריס גמור אלא היה עקר כמו הסריס שיכול לשמש קצת ונשען על ביתו ולא יעמוד ובפניו לא היה ניכר שינוי הן בזקן הן במראה הפנים **וּבָא גַּבְרִיאֵל וּפָרְעוּ** שעשאו סריס גמור שנגלה בפניו סימני סירוס ונמצא נקרא 'פוטפרע' אחר שנסתרס שהוסיף לו אות ע' שבזה נצטרפו אותיות רע ונעשו סימני סירוס בזקן ובפנים.

ובזה פירש **בני ידידי** כבוד הרב יעקב הי"ו יִגְמָר נָא רַע רְשָׁעִים (תהלים ז, י) שנצרף בשמו אותיות רע שמורה על סריס בשביל שבזה תְּכוֹנֵן צַדִּיק עד כאן דבריו הי"ו.

בְּ'רַב' בִּיְשֻׁר, בְּ'רַב' בִּישֻׁרוּהוּ (**דברים ג, כו**). נראה לי הכונה אפילו בשעה שראוי לכעוס עליהם ולדבר אותם קשות דבר עמהם בלשון נקיה ובכבוד שלא אמר להם 'די לכם' אלא אמר 'רב לכם' ולכן גם הקדוש ברוך הוא כיבדו בכהאי גונא שלא אמר לו די לך אלא רב לך.

רַב לָךְ וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ (**דברים ג, כו**). קשא איך יצויר שיהיה רב לו והוא באמת תלמידו? ונראה לי דהתלמיד נקרא רב לרבו בצד מה כמו שאמרו רבותנו ז"ל (תענית ז.) הרבה תורה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם.

ועוד נראה לי בס"ד הא דאמר לו רב לך על יהושע כי ממלכות שמלך יהושע על ישראל ניכר יותר רבנותו של משה רבינו ע"ה כמו שאמרו בגמרא (בבא בתרא עה.) זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, ולכן אמר לו **רַב לָךְ וּמַנּוּ יְהוֹשֻׁעַ** דעל ידי מינוי יהושע יהיה רב לך.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש קראו רב בהפוך בר כי התלמיד נקרא בן לרבו

כמו שאמרו רבותנו ז"ל (סנהדרין יט:) כאלו ילדו וכן אמר בישעיה הַיְלָדִים וכו' (ישעיהו ח, יח) ורוצה לומר אם הוא יהיה רב הנה באמת הוא בר שלך עד כאן דבריו נר"ו.

שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַיּוֹם', הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי (**דברים לא, ב**). מקשים הלשון כפול באומרו ומה תלמוד לומר 'הַיּוֹם'?

ונראה לי דמקשי שתי קושיות חדא שאין תלמוד לומר 'הַיּוֹם' פירוש לא לימא תיבת היום כלל! ועוד אפילו אחר שרצה לומר היום למה אמרה באחרונה? והכי הוה ליה למימר: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הַיּוֹם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה!

ומשני נקיט 'הַיּוֹם' וגם נקיט לה באחרונה ללמד **הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי** ולהכי נקיט באחרונה כדי לסמוך אותה לסך מאה ועשרים שנה ואי נקיט לה ברישא הוה משמע היום אמר להם דברים אלו.

שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. נראה לי בס"ד מפיק לה מדכתיב מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ (דברים לד, א) דלא צריך למכתב זה וסגי לומר 'וַיַּעַל מֹשֶׁה הַר נְבוֹ' נמצא הוסיף לשון יתר שתים עשרה אותיות לרמוז על שתים עשרה מעלות אלו.

ומה שאמר **פָּסְעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת** נראה לי בס"ד כי נשמתו עלתה תכף לכסא הכבוד שהוא עולם הבריאה וידוע כל עולם יש בו אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשייה] אם כן העולה לאצילות שבבריאה עולה שתים עשרה עולמות שהם אבי"ע דעשיה ואבי"ע דיצירה ואבי"ע דבריאה ולהורות על מעלתו זו עשה לו הקדוש ברוך הוא פועל דמיוני בעלותו ההר פסע שתים עשרה מעלות בפסיעה אחת.

מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ מַעְיָנוֹת חָכְמָה (**דברים לד, א**). הא דנקיט לשון מַעְיָנוֹת לרמוז דאין החסרון בו עצמו אלא החסרון מצד המקבלים כמו מעיין אשר יסתמו אותו דהוא עודנו נובע מים ורק הסתימה גרמה חסרון לאחרים שלא יהיו יכולים לשתות מים דהסתימה מעכבת בפניהם וכן משה רבינו ע"ה לא שכח חס ושלום חכמתו אלא עודנו בקרבו ורק האחרים לא היו יכולים לקבל ולשתות ממנה ביום ההוא.

אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי הוֹלִיכוֹ? (**דברים לג, כא**). נראה לי בס"ד שזכה שתתעסק בו שכינה אַרְבָּעָה מִילִין כנגד ארבעה חלקים של פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] שנתנו על ידו.

גם אַרְבָּעָה מִילִין הם ע"ב דקים דכל מיל י"ח דקים כנזכר ביורה דעה סימן ס"ט לרמוז שהיה חי בארבעה יסודות שלו.

ועוד נראה לי בס"ד שזכה לכבוד זה בְּאַרְבָּעָה מִילִין שהם מהלך שמונה אלפים אמה בזכות אלוף התורה אשר אילף בשמונה דרגין שהם כשר ופסול חייב וזכאי טמא וטהור

אסור ומותר.

ועוד נראה לי בס"ד זכה לכבוד זה בשמונה אלפים אמה בזכות הענוה שלו שהיתה בקצה אחרון דאפילו בחלק אחד משמונה שבשמנית שהותר לחכם הוא היה עניו.

מַה לְּהַלָּן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ אַף כָּאן עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ (**שמות לד, כח**). פירוש שגם זה החלק של הנפש הנשאר בקבר עד זמן התחיה עומד בתפילה דאין עמידה אלא תפלה ומשמש שעושה בתפילתו זווגים למעלה כאשר יעשו הצדיקים בגן עדן ורבותא דידיה הוא שגם החלק הנשאר בקבר עד זמן התחיה הוא עושה כן.

מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה (**דברים לג, כא**). נראה לי בס"ד הענין על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער רוח הקודש יחוד כ"א בעליית הנפש מן העשיה אל היצירה בשם בן מ"ב עיין שם. ועיין בספר הלקוטים על פסוק שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף (ישעיה ו, ב) עיין שם.

ולזה אמר **מוּטָל בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה** כלומר הכנפים הנזכר שהם שמות של שם בן מ"ב ומה שנעשה לנשמת האדם בהארה הנזכר נעשה לגוף הקדוש משה רבינו ע"ה כי היה גופו בערך הנשמות של שאר אדם וכמו שאמר רבינו ז"ל בעץ חיים על עשרה הרוגי מלכות שהגופות שלהם היו מזוככים כל כך עד שהיו ראויים בערך הנשמות של בני אדם אחרים דזהו מעלת הצדיקים לזכך גופם ולעשותם צורה עיין שם, וקל וחומר אצל משה רבינו ע"ה שהיה מובחר הנבראים!

וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים (**דברים לג, כא**) "**צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל**" (**דברים לג, כא**). נראה לי בס"ד שתיקן בחינת צדק ובחינת משפט ועשה לשון תיקון כמו בֶּן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה (בראשית יח, ח) והקדוש ברוך הוא אומר מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן (תהלים צד, טז) כלומר מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים לבטל המקטרגים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן להכרית הקליפות.

או על פי מה שאמרו במדרש פרשת כי תשא (שמות רבה מג, א) למה הדבר דומה? למלך שהיה דן את בנו והיה הקטיגור עומד ומקטרג, מה עשה הפדגוג של בן? כיון שראה אותו מתחייב, דחף את הקטיגור והוציאו לחוץ ועמד לו במקומו, מלמד על הבן סנגוריא. כך בשעה שעשו ישראל את העגל היה השטן עומד ומקטרג בפנים ומשה עומד מבחוץ, מה עשה משה? עמד ודחף את השטן והוציאו לחוץ ועמד במקומו שנאמר עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו (תהלים קו, כג) עמד לו במקומו של פורץ עד כאן לשונו.

וכתב מהר"י [הרב יעקב קרנץ, המגיד מדובנא] ז"ל באהל יעקב כי משה רבינו ע"ה דחף

השטן בחכמה כי הוא התחיל לומר אֲנָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב (שמות לב, לא) וכאשר שמעו השטן וגונדא דיליה דבריו אלו שמחו! דחשבו שהוא מקטרג אמרו מוטב שנצא אנחנו ונשתוק והמליץ שלהם יהיה מקטרג עליהם במקומנו! וזהו עמד במקום הפורץ הוא השטן ואחר שיצאו עמד ללמד סנגורייא ואמר אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ (שמות לב, לב) עיין שם.

ובזה יומתקו הדברים שאמר מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן, 'יקום ויתיצב' דייקא 'עם' דייקא שיש לו חכמה לדחות השטן והמקטרגים על ידי שמראה שהוא מקטרג כמותם כדי להוציאם ולהשתיקם ואחר כך יענה ויגיש הסנגוריא שלו.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, (קהלת ח, א) "**מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר**" (**דברים לג, כא**). יובן בס"ד דמשה רבינו ע"ה זכה ליסוד דחכמה ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא חכם אתה ותבקש להכנס לארץ? בתמיה. פֵּשֶׁר סוד הנסירה דבר המלכות שהיא סוד דיבור. **אי נמי** פֵּשֶׁר רוצה לומר מיתוק דבר דין כי הדין שהוא חם וקשה מאד עושהו מים פושרין וכאשר היה בענין העגל שהצילם מן הכליה והחמין נעשו פושרין.

ורבי יוחנן אמר **הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא** (איוב כח, יב) רוצה לומר משה רבינו ע"ה שזכה ליסוד דחכמה מאין ימצא כמוהו או מאין מן הכתר הנקרא אין ימצא לשון יניקה ומציצה או מאין רמז לענוה דכל כך היה גדול שזכה ליסוד דחכמה ועם כל זה מאין ימצא שהיה עניו וחושב עצמו לאין דכתיב ונחנו מה.

ורב נחמן בר יצחק אמר **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה** (דברים לד, ה) עבד ה' שמדרגת העבד בטלה ממנו שנתעלה ונעשה בעלה דמטרוניתא 'סַמַלְיוֹן'.

אומר **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּה דְיִשְׂרָאֵל** רמז שהיה בחינת מט"ט שר הפנים כאשר דרשו דורשי רשומות משה ראשי תיבות **מט**"ט **שר הפנים** וידוע כי מט"ט הוא סופר שכותב זכיות ישראל וכמו שאמרו בגמרא דחגיגה (חגיגה טו.) בעובדא דאלישע אחר שעלה לפרדס וראה מט"ט יושב עיין שם.

גם נראה לי שנקרא סָפְרָא רַבָּה דְיִשְׂרָאֵל כי תורה שבכתב היא בחינת תפארת הנקרא ישראל והוא כתב תורה שבכתב לכן נקרא ספרא רבא דישראל.

שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל (**דברים לד, ה**). נראה לי בס"ד הקול היה הולך שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל לרמוז שהוא שקול כנגד כל ישראל כמו שאמרו (תקוני זהר קיב.) אשה אחת ילדה במצרים ששים רבוא בכרס אחד ומנו זה משה.

או יובן כל מיל הוא י"ח דקים ושנים עשר מיל הם מהלך רי"ו דקים כמנין גבורה [216]

שמיתק הגבורה. **או** שלשה שמות הוי־ה במלוי יודין הם רי"ו [216] בסוד 'וְיַעֲבוֹר' ע"ב רי"ו והוא עשה תיקון זה על ידי תורה ומעשים טובים ותפלה שלו כנזכר בדרושים של 'וַיַּעֲבֹר' בפרשת כי תשא (שמות לד, ו). **גם** י"ב מיל הם כ"ד אלף אמה כי כל מיל הוא אלפים אמה רמז לסוד כ"ד ספרים של תורה שבכתב.

גם יובן שנים עשר על שנים עשר הוא קמ"ד מיל כמנין 'ענוה אהבה' [144] שזכה לענוה שהוא סוד לאה וזכה לבינה שהוא סוד אהבה כנודע בסוד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שהוא דְחִילוּ חכמה רְחִימוּ בינה ומשה רבינו ע"ה זכה לנשמה דאצילות שהוא סוד בינה. **גם** קמ"ד מילין הם רפ"ח אלף אמה רמז שבירר בירור גדול מן רפ"ח בסוד האלפים.

דף יד.

הַרְאֵנוּ הֵיכָן מִשָּׁה קָבוּר! (**דברים לד**, ו). נראה לי בס"ד הטעם שרצו לידע זאת מפני כי היתה מחשבתם מקדם קדמתה להחריב בית המקדש ולהגלות את ישראל וחשו פן ישראל ילכו על קברו ויתפללו שם ואז זכותו מגין שלא יצליחו הם כנגד ישראל, לכך רצו לידע אם אפשר לאדם לידע קברו והיכן הוא קבור, דאם רואין שידעו קבורתו אז יעמידו חיל לשמור שם שלא יבא איש להתפלל על קברו ואם לאו אז אין להם להשמר מחמת דבר זה.

והא דעמדו למעלה נדמה להם למטה וכן להפך, הנה שם לא היה ממש ציור קבר כלל אלא כך נדמה לעיניהם ציור קבר למעלה ולמטה והוא מראה כוזב שלא היה הקבר לא למעלה ולא למטה.

אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן קָבוּר (**דברים לד**, ו). נראה לי בס"ד דקברו היה בו קדושה כמו ארון וכרובים כי היה כח רוחני נברא מערב שבת דששת ימי בראשית ולכן כמו דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא צט.) גבי ארון וכרובים בנס עומדים דמקומם אינו מן המדה שאינם תופסים מדה מהמקום של בית קודש קדשים, כן היה קברו של משה רבינו ע"ה בנס עומד ואינו לוקח מדה ממקום ההר ולכן אפילו משה רבינו ע"ה אשר קבור באותו הקבר אינו יודע באיזה מקום מן ההר הוא קבור.

(**עין יעקב**) **מִפְּנֵי מָה נִסְתַּתֵּר קִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וכו'**. (**דברים לד**, ו). הנה במאמר שהביא בעל עין יעקב אתמר 'ועומד משה ומבטל הגזרה' וקשה אין הכי נמי תתבטל הגזרה! והלא הקדוש ברוך הוא שמח אם יעמוד צדיק ויתפלל לבטל הגזרה מעל ישראל וכמו שאמרו רבותנו ז"ל בגזרה של עון העגל וכן אמרו רבותנו ז"ל גבי הושע הנביא ע"ה שרצה הקדוש ברוך הוא שיתפלל ויבטל הגזרה מעל ישראל וכן משמע בכמה דוכתי.

ונראה לי בס"ד כי הגזרה זו של הגלות הקדים אותה הקדוש ברוך הוא שתי שנים קודם מספר 'וְנוֹשַׁנְתֶּם' [852] (דברים ד, כה) כדי שלא יתקיים בהם 'וַאֲבַדְתֶּם' מפני שיודע הקדוש ברוך הוא אם יניח הגזרה אחר שתי שנים לא יעשו תשובה ומוכרח שיתקיים בהם מאמר וַאֲבַדְתֶּם שדבר זה אין לו ביטול. ואם כן אם היו יודעים קברו בעת שבאה עליהם הגזרה היה מתפלל ומבטל הגזרה והיו נשארים שם עוד ב' שנים שנשלם מספר 'וְנוֹשַׁנְתֶּם' ולא היו עושין תשובה ואז היה נעשה בהם כליה במקומן תכף ומיד פתאום שלא יהיה להם פנאי שילכו על קברו של משה רבינו ע"ה כדי שיתפלל עליהם. גם אפשר שגזרה זו בעת ההיא אין לה תקנה לבטלה בשום אופן ולכן העלים קברו לטובת ישראל.

ואם תאמר אם יהיו הולכין על קברו כדי להתפלל עליהם לבטל הגזרה יאמר לו הקדוש ברוך הוא אל תתפלל, כי תפלה זו לבטל הגזרה אשר קדמה ב' שנים היא לטובתם הנה זה אי אפשר דאמרו רבותינו זכרונם לברכה בסנה עשה תנאי משה רבינו ע"ה עם הקדוש ברוך הוא שכל מה שאני מבקש ממך אל תשיבני ריקם ולא תמנע ממני התפלה שאני מתפלל על כל דבר שארצה להתפלל, ואמר לו השם יתברך כן אעשה, חוץ מכניסה לארץ ישראל ומן המיתה! ולכן כאשר התפלל אֶעְבְּרָה נָּא (דברים ג, כה) אמר לו 'אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה' וכן בעבור המיתה אמר לו רַב לָךְ (דברים ג, כו) אל תתפלל להנצל מן המות. ולכן בענין זה אין הקדוש ברוך הוא אומר לו אל תתפלל אחר שיש לו רשות ממנו שיוכל להתפלל על כל דבר שירצה ויקבל תפלתו.

אֶלָּא לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. עיין פתח עינים ז"ל שפירש כונת הפסוק שאמר 'אַחֲרֵי ה' תֵּלֵכוּ' (דברים יג, ה) רוצה לומר שלא יתפוס ב' מידות הראשונות שהם מדת ה' ומדת א־ל להדמות לו בזה חס ושלום אלא יתפוס המידות שאחר ב' מידות אלו שהם ממדת רחום ואילך להדמות לו בהם ולכן אמר אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ דייקא עיין שם.

והנה בזה יובן בס"ד הכתוב יְרָא אֶת ה' בְּנִי וְמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרַב (משלי כד, כא) קרי בה עם שנים דאין הוא"ו יוצא במבטא והיינו עם שנים מידות שהם מדת ה' ומדת א־ל, אל תתערב להדמות בהן אליו חס ושלום!

דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר (**בראשית ג, כא**). פירש רש"י צמר. ונראה לי בס"ד הטעם כי הצמר רומז למקום עליון וגבוה מאד ולכן אין האש נתלה בו שהוא סוד חסדים גדולים וזה היה קרבנו של הבל כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות ולכן עשה להם בתורת חסד את הכתונת מן הצמר להמשיך להם הארה וקיום וחיות ממקום עליון שרומז אליו הצמר.

ומאן דאמר **דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה בּוֹ** שהוא פשתן נראה הטעם על מה שכתוב בספר קהילת יעקב ז"ל בשם הרמ"ק [רבי משה קורדובירו] ז"ל סגולת מלבוש בגדי פשתן הוא דמציל מכל קטגורים ומכל מאורעות ואפילו מי במת בחוץ לארץ אם מלבישין אותו בגדי פשתן כל קטיגור נעשה סניגור! וכן תינוק כשמלבישין אותו בגדי פשתן דהיינו כל בגדיו יהיו פשתן דוקא אז אף אם אביו מוחזק שבניו מתים בקטנותם על ידי פלונית בר מינן לא יאונה אליו רע, ובלבד שלא יתערב בכל מלבושיו אפילו חוט אחד משאר מינים. ועל כן פרעה כשהלביש ליוסף הצדיק ע"ה 'בִּגְדֵי שֵׁשׁ' שם 'וְרִבֵּד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ' (בראשית מא, מב) כדי לבטל ממנו סגולת לבישת בגדי פשתים עד כאן לשונו. ובזה מובן מה שעשה להם עתה בגדי פשתן כדי להצילם מרבוי הקטגורים אשר רבו עליהם עתה ובזה יהיו חיים וקימים בעולם.

אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֹן כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדִי. פירוש מה שאני מקיים עתה בדבור ובמחשבה בלבד יתקיימו על ידי במעשה.

או יובן בס"ד הכונה אף על פי שמתקיימים על יד כל ישראל הנה גדול הדור ובפרט כמשה רבינו ע"ה שיש לו מגע במקום עליון להעלות שם קיום המצות שלו מוכרח שיהיו כל מצות ישראל נכללים ונתלים במצות שלו כדי שגם העולם יעלו עמו למקום עליון ויש חלק בכולם ולזה אמר כדי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ עַל יָדִי.

והא דאמר **לָאֲכוֹל מִפְּרִיָּהּ אוֹ לִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ** נראה מִפְּרִיָּהּ כפשוטו פרי העץ ופרי האדמה וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ הוא הנאה של זבת חלב ודבש ובכלל נמי שומן בשר בהמה ועוף.

כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל שָׂכָר? **מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם!** (ישעיה נג, יב). הקשה מהרש"א והא תנן (משנה אבות א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על לקבל פרס? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דיש מין שכר אחר אשר יבקשו הצדיקים אותו והוא כי ירצה הצדיק לזכות לאחרים שיהיו כל מצות החלשים שאין להם כח ושלימות לעלות למעלה למקום עליון שיהיו נכללים עם מצותו ונתלים בה כדי שגם הם יזכו לעלות למקום עליון כמוה כדרך ספינה פשוטה שתולים אותה בספינה של אש והיא הולכת כמוה.

ובזה פרשתי בס"ד מאמר רבותנו ז"ל (משנה אבות ד, ב) 'שכר מצוה, מצוה' רוצה לומר יתחבר עם מצותו מצוה אחרת של אדם אחר שהיא חלושה ורכה כדי שגם זו תזכה לעלות למקום עליון ובזה נחשב לצדיק הזה בעל המצוה הגדולה והחזקה כאלו עשה גם מצוה של אדם אחר מפני שעלתה עמו ולולי הוא לא היה לה כח לעלות.

ועל שכר כזה היה משה רבינו ע"ה מתאוה שיכנס לארץ ישראל ויקיים מצות שבארץ כדי שיזכו אחרים על ידו שאז אחרים אשר מקיימים מצות שבארץ ואין בידם כח לקיים מצוה שלימה אלא חלושה שאין לה כח של עליה למעלה שאז יהיו נכללים עמו ויזכה הוא להעלותם עמו ונמצא אינו מקיים מצוה אחת אלא הוא מקיים כמה מצות שהם אותם שנכללו ונתלו במצותו ועל זה אמר לו **כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא שָׂכָר** דהיינו מצות של אחרים שיהיו נתלים במצותך שגם זה נקרא בשם שכר וכאשר בארנו במאמר שכר מצוה מצוה.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בדרוש עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ בסוד הכתוב (ירמיה לא, טו-טז) כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם, כי עשרה שמות ב"ן [שם זה נוצר משם הוי"ה במילוי ההי"ן כזה: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה שעולה 52] הם מספר שכר [520]. ולזה אמר כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ הם עשרה שמות הוי"ה דמלוי ב"ן ואלו העשרה בני"ם נרמזו בסוד הכתוב הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים (שמואל א' א, ח) שאמר אלקנה לחנה וכו' ואלו העשרה בנים הם כולם בלאה אמו של יששכר שהוא אותיות יֵשׁ שָׂכָר וכו' עד כאן דבריו עיין שם.

וידוע דמשה רבינו ע"ה זכה ללאה בסוד הראהו הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפלין (ברכות ז.) וכנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל ולכן משה רבינו ע"ה התאוה ליכנס לארץ ישראל שהיא סוד לאה כדי להשלים בלאה תיקון זה של עֲשָׂרָה בָּנִים שהם סוד 'שכר' ככתוב כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא **כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְקַבֵּל** '**שָׂכָר**' דייקא רוצה לומר תיקון זה של שכר שהוא עשרה שמות ב"ן לעשותו ולהשלימו בלאה מפני שיוכשר ויושלם תיקון זה של שכר בארץ ישראל ביותר כיון שהיא בסוד לאה כנודע, **מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִילּוּ עֲשִׂיתֶם** שם בארץ ישראל בפועל ממש שבזה יהיה בידך תיקון זה של שכר בשלימות.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו פירש דהצדיקים רוצים שיזכו תמיד לשמחה מפני שיודעים כי הקדוש ברוך הוא אוהב מדת השמחה שתהיה אצל עבדיו כי לכן כתוב בתוכחה תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה (דברים כח, מז) ולכן כתיב וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעֲלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹקִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה (תהלים סח, ד)

ולכן אם עושים מצוה ויהיה להם על ידה שמחה, זו השמחה נחשב בעיניהם לשכר מצוה! וזה השכר שהוא השמחה יבקשו אותו הצדיקים ואין זה בכלל 'עובד על מנת לקבל פרס' יען כי השמחה בפני עצמו היא נחשבת למצוה מפני שיש רצון להקדוש ברוך הוא בה ונמצא השמחה עצמה היא מצוה ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה

'שכר מצוה, מצוה' ואם הם עושים מצות ומבקשים שעל ידי המצות יזכו למדת השמחה אין זה נחשב לו חסרון כעובד על מנת לקבל פרס.

וידוע כי במצות התלויות בארץ שהאדם מקיים אותם בארץ ישראל שהם תרומות ומעשרות וביכורים ואכילת מעשר וכיוצא באלו ימשך על ידם שמחה לאדם עשר ידות על שאר מצות ולכן באכילת מעשר כתיב בפרשת ראה (דברים יד, כו) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ, וכן בבכורים כתיב וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב וכו' (דברים כו, יא), וכן בעולי רגלים וכן בודוי מעשר אומר שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בּוֹ (משנה מעשר שני ה ,יב).

ולכן משה רבינו ע"ה נתאוה לארץ ישראל כדי לזכות במצות הארץ לגדר השמחה הגדולה אשר נחשבת אצל הצדיקים למתן שכר ואמר לו מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ בקריאתך בהם כְּאִילּוּ עֲשִׂיתָם ממש שאז תתעורר אצלך מדרגת השמחה שתהיה בקיום המצות האלה בארץ עד כאן דבריו נר"ו.

"**לָכֵן אֲחַלֶּק לוֹ בָּרַבִּים**", **שֶׁאֲנִי מְחַלֵּק לוֹ שְׂכַר שָׁלֵם** (**ישעיה נג, יב**). פירוש הדברים האלה לפי ביאורינו הנזכר לעיל שכונתו היתה לזכות את הרבים שיהיו כל המצות של כל ישראל נתלים במצות שלו שאז יעלה אותם למקום עליון וגבוה שאין להם יכולת לעלות מצד שעושים על ידי כך פועל במקום עליון אשר אין להם יכולת מצדם לפעול שם ואמר '**אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים**' שאני מחלק לו שכר שלם כלומר שיהיה לו זכות באלו המצות של רבים הנתלים וחשוב לו כאלו הוא לבדו עשה כל המצות האלה ולא בשיתוף וסיוע ולכן אתן לו '**שְׂכַר שָׁלֵם**' ולא חלק דוקא כדין שותף ומסייע.

ועוד נראה לי בס"ד אומרו **אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים** על פי מה שכתב הרב ערבי נחל ז"ל שיש רבותא במצות לרבים על היחיד מפני שהרבים יש להם יצר הרע גדול וקשה להחטיאם יותר מן יצר הרע דיחיד ויש רבותא ליחיד על הרבים כי רבים מדכרי אהדדי וביחיד ליכא ליה חדא למדכריה. לזה אמר **אֲחַלֵּק לוֹ** שהוא **בָּרַבִּים** שאעריך אותו כמו רבים דאית בהו רבותא על היחיד מצד היצר הרע דיצרם גדול טפי.

ושמא תאמר באחרונים הם דור הרבים שנכנסו לארץ ישראל דאין להם רבותא אלא רק מצד אחד ולא כראשנים הם האבות שיש להם שתי רבותות הן מצד יצר הרע שלהם שהוא תקיף ועצום ביותר וגם יש להם רבותא כמו רבותא ברבים על יחיד שהוא מצד דלית ליה חדא למדכריה תלמוד לומר '**וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל**' כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שהיה רבותא דרבים לענין יצר הרע ורבותא דיחיד לענין דלית ליה אחר לאדכוריה.

ועוד נראה לי בס"ד שמא תאמר באחרונים וכו' על פי מה שכתב השל"ה שהאבות בכל

מצוה שהיו מקיימים נחשב כאלו קיימו כל תרי"ג מצות כי בכל מצוה יש תרי"ב מצות בכח נמצא מצות של האבות הם רבים באיכות מה שאין כן האחרונים.

דף טו.

אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ כְּמִין חֹמֶר. קשה לשון הַנִּיחוּ לִי אין לו משמעות וכי מי מונעו מלדרוש כדי שאומר הַנִּיחוּ לִי?

ונראה לי בס"ד כי הוא קודם שאמר הדרשה הזאת שלו עשה קושיא ופקפוק בדרשה של רבי מאיר דדריש לה משום שֶׁהִיא הֶאֱכִילַתּוּ מִכָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם והקשה לו על זה תֵּינַח עֶשְׂרָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? ועל כן חש פן גם על דרשה שלו מקשים 'תינח אם היא טמאה, אם היא כשרה מאי איכא למימר' וכי כל הסוטות טמאות הן שעשו מעשה בהמה? ולכן אמר להם הניחו לי שאדרוש הדרשה שלי ואל תסטרו אותי על פי לומר אתה מפקפק בדרשה של רבי מאיר? הלא גם בדרשתך יש פקפוק דומה לזה!

לכן אמר 'הַנִּיחוּ לִי' **וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ כְּמִין חֹמֶר** אפילו אם יש צד קושיא בדרשתי עם כל זה כיון שהיא דרשה נאה וחשובה כמין חומר דהיא עדיפה מדרשה של רבי מאיר יען כי רבי מאיר לא תלה הטעם בגוף המעשה שהיא הביאה אשר חשודה בה אלא תלה הטעם בדבר אחר שהוא ממותרות המסתעפים אל המעשה והיינו שהאכילתו מעדני עולם אבל אני תליתי הטעם בגופה של מעשה שנחשדה בה שהיא הביאה עצמה שעשתה מעשה בהמה ובזה יבא הטעם יפה כמין חומר!

ולפירוש רבינו סעדיה גאון דמפרש כְּמִין חֹמֶר כלומר כמין המעשה, יבאו דברים אלו נכונים יותר וכונתו לומר אף על פי שיש להקשות מצד אחר גם על הדרשה שלי מכל מקום כיון שהיא כמין חומר טפי מדרשה של רבי מאיר 'הַנִּיחוּ לִי' וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ ואל תטילו קוץ בה ובאמת על דרשה דרבי מאיר יש שתי קושיות האחת תינח עשירה, עניה מאי איכא למימר? ועוד שנית תינח אם היא טמאה, טהורה מאי איכא למימר?, ורבן גמליאל לא זכר קושיא שניה זו על דברי רבי מאיר מפני שהיא שייכה גם בדרשתו.

דף טז:

שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ, עַפַּר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרֹק יְבָמָה. קשה אמאי לא חשיב ראיה של הציצית דכתיב (במדבר טו, לט) וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם?

ונראה לי בס"ד כל הני תלתא הראיה היא גוף המצוה אבל ציצית גוף המצוה היא הלבישה ועטוף וראיה של הציציות היא חבוב מצוה דאם לא ראה קים המצוה בלבישה

ועטוף ולכן אמר שלשה צריכין שיראו דהיינו לעכב. אי נמי ראיה דציצית מפורשת בכתוב אך הלכות אלו הם בקבלה.

דף יז.

אִישׁ וְאִשָּׁה שָׁזָכוּ, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם. נראה לי בס"ד בתוך אִישׁ יש יו"ד [20] במילואה עשרים ובתוך אִשָּׁה יש שי"ן [360] במילואה ש"ס וסך הכל ש"ף ועם הכולל האותיות עולה שפ"ו [386] כמנין שכינה [385] עם הכולל ולזה אמר שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם' דייקא.
וּדְאִשָּׁה עֲדַיְפָא מִדְּאִישׁ. מַאי טַעְמָא? הַאי מַצְרִיךְ וְהַאי לָא מַצְרִיךְ. נראה לי בס"ד הכונה האשה אם זינתה יצטרף גם בעלה בלכלוך העון שאז נאסרה עליו והוא בועל אשה האסורה עליו אבל אם האיש זינה אין אשתו מתלכלכת ומצטרפת בטומאה של זנות שלו דלא נגע ולא פגע דבר זה גבה.
או יובן בס"ד ה' דאשה עדיפה כי בעלמא מצטרפת עם אות יו"ד דאיש כי אות ה"י במילואה יש בה יו"ד עמה מה שאין כן היו"ד דעלמא אין מצטרף עמה אות ה'. **אי נמי** קרוב לזה אות ה' במספר הקדמיי א' ב' ג' ד' ה' מספרה י"ה אבל אות יו"ד במספר הקדמיי היא מספר נ"ה הנה אינו נזכר בזה מספר יו"ד אלא אדרבא חוזר ונזכר אות ה'.
או יובן בס"ד לכל אות יש בן זוג ולכן תמצא לאות יו"ד יש זוג שהוא אות צ' שעולים מאה אך לאות ה' באחדים אין לה זוג שתצטרף עמו כי אותיות הנ"ך אין להם זוג ולכן הם דינא קשיא ולכן זווג כהן אינו עולה יפה.
בְּשֶׁכֵּר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות, לְאֵפֶר פָּרָה וְלַעֲפַר סוֹטָה. קשה הוה ליה למימר עפר סוטה קודם אפר פרה כפי סדר הכתוב דנקיט (בראשית יח, כז) וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר?
ונראה לי בס"ד דזכיה של אפר פרה היא יותר גדולה ויקרה. **ועוד** נראה לי בס"ד אפר פרה שייך בכל מין איש ואשה קטון וגדול אך עפר סוטה לא שייך אלא באשה שקנא לה בעלה ואברהם אבינו ע"ה נקיט עפר לענין ענוה בדרך לא זו אף זו דהעפר יצלח למלאכה ועושים ממנו כלים מה שאין כן האפר. **או יובן** בס"ד נקיט אפר פרה ברישא דחשיב טפי כי הוא לבדו המטהר אך עפר סוטה אינו עושה הפעולה דהפעולה נעשית במים שנמחקו בהם פרשת סוטה ורק העפר הוא למכשירין בעלמא ואינו עיקר המצוה.
ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ זכר אפר פרה ברישא משום כי אפר פרה במרה אפקוד קודם מצות סוטה עד כאן דבריו נר"ו.

בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: "אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל", זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות, לְרִצּוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין וְלִתְכֵלֶת שֶׁל צִיצִית (בראשית יד, כג). קשה הוה ליה להקדים הציצית כי לובשו קודם התפילין, וכן אם אל סודו תדרוש צריך שיזכרהו בראש? ועוד הוה ליה למימר כסדר הכתוב דנקיט חוט ברישא? ונראה לי בס"ד דחוט של תכלת אינו מצוי בכל זמן מה שאין כן רצועה של תפילין מצויה.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ נקיט תפילין ברישא דהוא חובת גברא דהא זכו בניו קאמר דמשמע יותר אחובת גברא מה שאין כן הציצית הוא חובת מנא עד כאן דבריו נר"ו.

דף כ.

אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת, עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלְּאָה גִּידִים. נעשו ג' סימנים אלו תחלה כי התחלת התעוררות של תאות הנואף באה לו מצד קשוט גופה ועיקר הקשוט עושתו בפנים שלה. גם סרסור של עבירה היא 'עין רואה' לכך עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת שגרמה לנואף להיות עיניו בולטות להביט ביופיה וקשוטיה ואז תאוה הנסתרת בלבבו מגלה אותה חוצה בקשוי האבר ומעשה התשמיש לכך מִתְמַלֵּאת גִּידִין שגידין שלה שהיו נעלמים בתוך הגוף ניכרין ונראין עתה מבחוץ שגרמו שתתגלה תאות הנואף בחוץ בקשוי האבר ובמעשה התשמיש.

וראשי תיבות שלשה סימנים אלו 'פגע' שהוא ראשי תיבות **פנים גידים עינים** כי באלו פגעה בעבירה ובאלו פגעו מן השמים בפרענות שלה תחלה רמז לדבר אֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע' רַע (מלכים א' ה, יח) רוצה לומר אם אין שטן הוא יצר הרע להחטיא האדם אין פגע רע שלא יהיה רע בשלשה אלו שהם ראשי תיבות פגע אצל עוברי עבירה.

יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. נראה לי בס"ד טעם לכל זה שיש מצוה נוהגת ביום בלבד וזו תולה שנה אחת שהיא י"ב חודש כנגד י"ב שעות היום. ויש מצוה נוהגת בלילה וביום כגון מקרא מגילה וכיוצא שהם כ"ד שעות וזו תולה שתי שנים שהם כ"ד חדשים. ויש מצוה נוהגת יום ולילה ויום כגון תענית כיפור דנחשב התענית מתחילת יום התשיעי דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ח:) כל האוכל בתשיעי כאלו התענה תשיעי ועשירי, וכתבו הפוסקים שזה מתחיל מתחלת יום ולא מן הלילה. וכן שבת קודש מתחלת ההכנה שלו מתחילת יום השישי דכתיב וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ (שמות טז, ה) ודרשו רבותנו ז"ל (שבת קיז:) אין 'והיה' אלא לשון 'מיד' כי מן הבוקר תתחיל מצות ההכנה הרי כאן ל"ו

שעות וזו תולה שלשה שנים שהם ל"ו חדשים. וזה הטעם שכתבתי אתי לדברי רב יוסף דמוקים למתניתין בהגנה דזכות מצוה שמגינה מן הפרענות גם בעידנא דלא עסיק בה. ומה דקאמר **דְּמִגִּינָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה** היינו לפרענות של עולם הזה קרי לה 'לפי שעה' כמו שכתב הרב עיון יעקב ז"ל.

אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת, תּוֹלֶה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. הנה כאן נמצא חמשה חלוקות האחת שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים והשניה תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים והשלישית שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ והרביעית שְׁתֵּי שָׁנִים והחמישית שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

ונראה לי בס"ד טעם בכל חד וחד והוא כי המצוה יש בה שלשה חלקים 'מחשבה ודבור ומעשה' ומכל חלק נברא אור אחד לכן בעבור כל חלק של הזכות שהיא המצוה נותנין לה זמן אחד שלם וסתם זמן בית דין שלושים יום לכן יגיע לה בעבור שלשה חלקים זמן **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים**.

ומאן דאמר **תִּשְׁעָה** הוא כל אור שבקדושה שנברא מן המצוה יש בו שלשה חלקים שהם 'פנימי ותוך וחיצון' אם כן שלשה חלוקות אורות של 'מחשבה ודבור ומעשה' נחלקים לתשעה חלקים ובעבור כל חלק נותנים לה זמן בית דין שהוא שלושים יום הרי תשעה חודשים.

ומאן דאמר **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ** סבירא ליה בכל מצוה מתייחדים ארבע אותיות שם הוי־ה ברוך הוא הנרמזים באותיות מצוה, כי **מצ**וה בא"ת ב"ש הוא **י־ה** ונמצא בחלק המחשבה נעשה יחוד ארבע אותיות השם ברוך הוא וכן בדבור וכן במעשה הרי שלשה שמות שהם י"ב אותיות ובעבור כל אות נותנים לה זמן בית דין שלושים יום הרי כאן י"ב חודשים.

ומאן דאמר **שְׁתֵּי שָׁנִים** עושה החשבון כך דידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פרשת נח כמו שאמרו בתוספתא 'תְּרֵין רוּחִין אִית לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק' דהכונה הוא שיש שתי בחינות נשמה באדם התחתונה נכנסת בפנימיותו והעליונה נשארת בבחינת צלם מקיף על ראשו כמו שאמר הכתוב אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ אִישׁ (תהלים לט, ז) וזו העליונה שואבת לו חיים מלמעלה תמיד ומריקה אל נשמתו אשר בתוכו עיין שם. נמצא כל הפעולות שפועל האדם במצות הם נעשים על ידי שתי נשמות אלו העליונה והתחתונה דשניהם שותפים בפועל הנעשה מן המצות ויש לכל אחד מהם זכות שלם כדין שני שותפים שכתבו ספר תורה בשותפות דאיכא רבים דסבירא ליה שיצאו כל אחד ואחד ידי חובתו דנחשב כל אחד עשה מצוה שלימה ועל כן החשבון הזה שעשינו בזכות המצוה שתולה י"ב חודשים כנגד י"ב אותיות שם הוי־ה צריך להיות כפול אחת מצד נשמה העליונה ואחת מצד נשמה התחתונה לכן תולין לה שתי שנים שהם כ"ד חודשים.

ומאן דאמר **שְׁלֹשָׁה שָׁנִים** עושה חשבון של י"ב אותיות שם הוי־ה ברוך הוא כך כי באדם כלול נר"ן [נפש רוח נשמה] ושלשתם שותפים בפועל הטוב ההוא של י"ב אותיות הנזכר הראוי להיות נתלה בעבורו י"ב חודשים ונמצא יש כאן ג' שנים אחת בשביל חלק הנפש ואתת בשביל חלק הרוח ואחת בשביל הנשמה כי אפילו מי שיש לו נפש לבדה מוכרח שהיא כלולה מן נר"ן.

הַמְלַמֵּד אֶת בְּתּוֹ תּוֹרָה, כְּאִלּוּ מְלַמָּדָהּ תְּפִלּוֹת. פירש רבינו עובדיה ז"ל רוצה לומר חיבור משכב אנשים. וקשה היכא נרמז כאן שהאי תפלות קאי על חיבור משכב אנשים? ודילמא חיבור להתחבר עם חכמים ונבונים ובעלי שכל, כי כיון שמלמדה תורה יהיה לה תאוה להתקרב עם חכמים ונבונים?

ונראה לי בס"ד כי **תְּפִלּוֹת** שהוא לשון חיבור הנה הוא בהפוך אתוון **פתלות** ומצינו שמכניס לאבר התשמיש בשם פתילה כמו שאמרו בגמרא (גיטין נח.) על זנות דאשת איש שתי פתילות בנר אחד. גם עוד **תְּפִלּוֹת** בהפוך אתוון **לפתות** והוא כנוי לקשוי אבר התשמיש כמו שאמרו (סנהדרין יט:) על פסוק (רות ג, ח) וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת, 'שנתקשה האבר כראשי לפתות' לכך מפרשינן האי תפלות קאי על חיבור משכב אנשים.

אך עדיין צריך להבין מה שייכות יש לדבר זה עם לימוד התורה? ונראה לי כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדרים כ:) האשה אין דרכה לתבוע חיבור התשמיש בפה ורק מרצייא ארצויי דהיינו עושה דברים בהשכל ודעת כדי שיבין בעלה שהיא תתאוה לתשמיש וישמש עמה. והנה להמצאות אלו שירגיש על ידם הבעל וישמש צריך בינה והשכל דאם האשה פתאית לא תדע לעשות המצאות אלו הממצאים את התפלות אך אם מלמדה תורה אפילו שהיא פתאית תתחכם ואז תתלמד לעשות המצאות לתשמיש בדרך חכמה.

רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִתְפַּלּוֹת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. עיין בתוספות יום טוב מה שאמר במספר התשעה עיין שם. ונראה לי בס"ד דכתבו חכמי המספר דמספר התשעה הוא תמידי שלא ימוט! כיצד? ב' פעמים ט' הוא י"ח ובמספר קטן ט' וב' פעמים י"ח הוא ל"ו ובמספר קטן ט' וב' פעמים ל"ו הוא ע"ב ובמספר קטן ט' וב' פעמים ע"ב קמ"ד ובמספר קטן ט' וב' פעמים קמ"ד הוא רפ"ח ובמספר קטן י"ח וי"ח במספר קטן ט' וכן על זה הדרך חוזר חלילה, נמצא כל מה שתוסיף כמוהו חוזר להיות ט'!

ולכן נקיט כאן מספר תשעה ברבוי הפרנסה שנותן לה לומר אפילו אם זה הרבוי הפרנסה שנותן לה הוא תמידי וקיים שלא ימוט כמו מספר התשעה שהוא קיים שלא ימוט! עם

כל זה כיון דהוא פרישות לא נח לה אלא נח לה התפלות אפילו פרנסה מועטת שהוא שיעור קב אחד.

דף כ:

"**וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד**", **וְאָמַר רַב: שֶׁפֵּרְסָה נִדָּה** (אסתר ד, ד). נראה לי בס"ד נרמז הדם בתיבת **מְאֹד** שהוא אותיות דם ואות א' הוא מספר הכולל של דם. אי נמי **מְאֹד** בחולם הוא אותיות אָדֹם זה דם נדה שהוא אדום.

דף כא.

עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה" (שיר השירים ח, ז). נראה לי בס"ד הא דכינה התורה בשם 'אַהֲבָה' כי ידוע התורה נתנה לנו מעולם הבריאה שהיא סוד בינה לכן מתחלת בבית שהיא בינה וידוע כי אהבה בבינה בסוד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שהוא דְּחִילוּ חכמה וּרְחִימוּ בינה ולכן מכנה את התורה בשם אַהֲבָה. ולכן 'אֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה' כי בבינה אין שליטה לקליפות.

בְּאַגְרָא דְּמַקְרַיְּין בְּנַיְּיהוּ וּמַתְנַיְּין בְּנַיְּיהוּ וְנָטְרָן לְהוּ לַגַּבְרַיְּיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי רַבָּנָן. פירוש אותם שהולכים ללמוד בעיר אחרת אז הנשים שלהם הם מתעסקים להוליך בניהם לבית הספר לקרות ולשנות והם המשגיחים על זאת וגם אותם שלומדים בבית המדרש בעירם הם הולכים בבוקר בבוקר לבית המדרש ובאים בלילה ומוכרח דהנשים משגיחים על לימוד הבנים בבית הספר ואפילו בעלי מלאכה או בעלי משא ומתן גם הם הולכים לעסקים שלהם מן הבוקר עד הערב כמו שנאמר יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עֶרֶב (תהלים קד, כג) ונמצא הנשים משגיחים על לימוד הבנים לכן תלה דבר זה בנשים.

זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא. נראה לי בס"ד הא' **יִרְאַת חֵטְא** היא 'יראת הרוממות' הבאה לאדם אחר שיתמלא בלימוד התורה שאז יכיר בגדולת הבורא יתברך ותהיה יראת חטא שלו יראת הרוממות דאין כונתו בפרישתו מן החטא בשביל פחדו מן עונש או בשביל לקבל שכר אלא פירש בעבור גדולתו ורוממתו יתברך שצוהו לפרוש. והזוכה ליראה זו נבדלים ממנו כוחות היצר הרע וכל כוחות הטומאה לא יקרבון אליו מפני שיש לו תורה וגם יראה העליונה וזהו פָּרָשַׁת דְּרָכִים!

ומאן דאמר זה **תַּלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא** נראה הטעם דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין צג:) וַהֲ' עִמּוֹ (שמואל א' טז, יח) שהלכה כמותו בכל מקום, ועוד דרשו וַהֲ' עִמּוֹ, אפשר שכינה עמו ובא לידי חטא? על כן כיון דסלקא ליה שמעתתא

אליבא דהלכתא מוכח דשכינה עמו וכיון דשכינה עמו לא יבא לידי חטא ועל כן ניצול מכולם.

אָמַר רַב יוֹסֵף: דָּרְשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם לְהַאי קְרָא כְּסִינַי. פירוש מקרא זה של 'מַיִם רַבִּים' (שיר השירים ח, ז) דדריש עבירה אין מכבה תורה, דריש דרשה זו כמו דרשה של סיני שיש דרשה בסיני דומה לדרשה שהיא מחזקת ומקיימת דרשה זו דדריש אין עבירה מכבה תורה, והוא דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לב:) אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שמא תזכור לי מעשה העגל! אמר לה 'גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה' (ישעיהו מט, טו) אמרה לו רבונו של עולם שמא תשכח לי מעשה סיני! אמר לה 'וְגַם אָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ' נמצא אין עבירה מכבה תורה, דהא אין עבירה של עגל כיבתה זכות קבלת התורה בסיני והרי נמצא בסיני אתמר דרשה דומה לדרשה זו ד'מַיִם רַבִּים' דדרשינן מינה אין עבירה מכבה תורה.

יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ" (**שיר השירים** ח, ז). נראה אמרה לשון כפול בבזיון כנגד הנותן וכנגד המקבל דְּיָבוּזוּ לזה שנתן ולזה אשר ירצה לקבל ממון חליפין של התורה. ונרמז שֶׁבְּנָא בשם אִישׁ כי ראש וסוף **אִישׁ** הם ראש וסוף **שֶׁבְּנָא**.

דף כא:

אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן עָרוּם (**משלי ח, יב**). פירוש ערום ממנה שאין לו תורה וחכמה כלל כמו שכתב מהרש"א אך מאן דאמר 'בְּמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ' זו ענוה בכל העניינים שאינו כלום הן בחכמה הן בעושר הן בגבורה הן במילי דעלמא.

ואמרתי בס"ד רמז נכון לזה הדרשה דרבי יוסי ברבי חנינא כי אותיות 'חָכְמָה' במילואם כזה חי"ת כ"ף מ"ם ה"א תמצא אותיות המלוי המה אותיות 'פְּתָאִים' ממש לרמוז אין החכמה מתקיימת אלא באותם שחושבין עצמם שהם פתאים וערומים מן החכמה!

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בקהלת בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף (קהלת ז, יב) כי החכם המבין נקרא בשם 'עין' לכן החכמים נקראים 'עיני העדה' כמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה (במדבר טו, כד) והנה במלוי אותיות **חָכְמָה** שהם עומדים בצל אותיות הפשוט יש אותיות **פְּתָאִים** והמלוי נחשב עומד בצל הפשוט. גם אחר אותיות **כֶּסֶף** אלפ"א בית"א דהיינו אותיות העומדים באלפ"א בית"א בצל אותיות כסף הם אותיות **עַיִן**.

וזהו שנאמר **בְּצַל הַחָכְמָה** רוצה לומר אותם העומדים בצל אותיות חָכְמָה דהיינו במלוי שהוא אחר הפשוט שהוא פְּתָאִים דחושבים עצמן לפתאים אלו הם עומדים באמת **בְּצַל הַכֶּסֶף** שהוא עַיִן כי אלו הם חכמים באמת שראויים לקרותם בשם עין מה שאין כן אותם שהם חכמים בעיניהם אין להם תואר עין.

אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ! שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן **תִּמָּצֵא**" (**איוב כח, יב**). נראה לי בס"ד הטעם הגאה פוגם בשם י־ה שהוא מספר גאוה [15] והעניו נשפע מן שם י־ה שהוא סוד חכמה ובינה לכן העניו מתקיימים בו דברי תורה על ידי הארת חכמה ובינה שמאירים בו שהם סוד י־ה.

ולכן שונה פרקו מאה ואחד כמנין **מֵאַיִן** [101] לא ישכחהו (חגיגה ט:), ולכן מלוי משה רבינו ע"ה כזה מ־**ם** שי־ן ה־**א** הוא אותיות מֵאַיִן כי היה עניו מכל האדם (במדבר יב, ג) שחושב עצמו תמיד מאין.

הֵיכִי דָּמֵי 'רָשָׁע עָרוּם'? **זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ**. קשא אם כן גם הדיין נקרא רשע שעובר על לאו ששומע דברים מבעל דין לבדו! ועוד מאי 'ערמה' עושה בזה, והלא הוא עושה איסור להדיה שמטעים דבריו לדיין להדיא!

ונראה לי בס"ד שהוא בא תחלה אצל הדיין ומדבר עמו בדין זה דרך לימוד הלכה לענין ואינו אומר לדיין שהוא יש לו דין ודברים כמו ענין זה אלא שקיל וטרי ללמוד הלכה בעלמא וכונתו להטעים דבריו לדיין שיכניס בלב הדיין הזכות שלו וגם כדי לידע סוף דעתו של הדיין בענין הזכות שלו ומה פקפוק יש לו בזה כדי שאחר כך יגיש דינו לפני הדיין עם חבירו והוא יטעון כפי מה שראה מקודם הסכמת הדיין בו ואז יצא זכאי וזו היא הערמה שמקדים לסדר שאלה ותשובה בדבר הלכה דוקא ולא לענין מעשה שאז יקדים בזה להכניס בלב הדיין זכות שלו כדי שאחר כך כשתבא התביעה הזו לפני הדיין יהיה הוא נוצח בדין.

דף כב.

אֵיזֶהוּ עֵת־הָאָרֶץ? **כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ**. נראה לי בס"ד דאינו קוראה בזמנה ולכך אינו קוראה בברכותיה וכיון דקוראה שלא בזמנה ובלא ברכות נמצא הוא קורא בתורה בלבד ואינו בא להעיד על אלקינו ואחדותו יתברך כי רק הקוראה בתורת חובה הרי היא בתורת עדות ונמצא דאין זה מעיד בכל יום בתורת עדות ולכך נקרא עם הארץ דהוא פסול לעדות ואין מקבלים ממנו עדות כלל וזה החסרון נעשה לו מדה כנגד מדה.

ומאן דאמר **כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִלִּין** רוצה לומר דקורא קריאת שמע בלא תפילין דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות יד:) כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, ונמצא זה נקרא עם הארץ דנחשבת עדותו עדות שקר. וכן **אֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ** שהוא סימן של חבר.

וכן **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְתַלְמוּד תּוֹרָה** אף על פי שהוא בעל תורה נקרא עם הארץ כי זה מנהגן של עמי הארץ שאין מלמדין בניהם תורה.

לֹא קָרֵא וְלֹא שָׁנָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "**וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה**" (ירמיה לא, כז). נראה לי בס"ד דכל איש ישראל נקרא בשם **בֶּן** ונקרא בשם **אָדָם** ולכן היה קורא הקדוש ברוך הוא ליחזקאל הנביא ע"ה בשם בֶּן אָדָם (יחזקאל ב, א) והיינו שם בֶּן זוכה בו בעבור התורה כמו שנאמר אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה (תהלים ב, ז) ופרשתי בס"ד הטעם דזה איירי בתורה שבעל פה שהיא סוד שם הוי"ה במלוי ההי"ן שעולה בן [יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה=52] כי תורה שבכתב הוא סוד התפארת שהוא שם הוי"ה במלוי אלפין ותורה שבעל פה הוא סוד המלכות שהיא שם הוי"ה במלוי ההי"ן.

ואיך שיהיה הנה תואר **בֶּן** זוכה בו איש ישראל על ידי עסק התורה וכמפורש בכתוב הנזכר ותואר **אָדָם** זוכה בו מצד היחוס שכל ישראל הם מיוחסים לזרע כשר עד אדם הראשון ותואר אָדָם הוא הניתן לאדם הראשון שם עצמיי על אשר נברא 'מן האדמה'.

ולכן איש ישראל אם הוא עם הארץ אין לו תואר **בֶּן** אבל עדיין יש לו תואר **אָדָם** כי זרע ישראל הוא דכתיב בהו אָדָם אַתֶּם (יחזקאל לד, לא) וכיון שמאס בלימוד התורה ולא שנה בה כדי שיקח לו תואר בֶּן הנה לוקח תמורתו תואר בְּהֵמָה [52] כי מספר **בֶּן** נהפך לו למספר **בְּהֵמָה** חושבנא דדין כחושבנא דדין ולכן על עם הארץ נאמר זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה (ירמיה לא, כז).

לָמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה וְקִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. הקשה הרב פתח עינים ז"ל דמשמע לולי אלו לא היינו יודעים שצריך האדם להיות ירא חטא ויש קבול שכר? אתמהא! עיין שם.

ונראה לי בס"ד הכונה לולי זאת לא היינו יודעים שצריך האדם לדאוג ולהיות ירא ומפחד ומבקש גם על חטא של אחרים שלא יחטאו מסיבתו ורק ירא ויפחד ויבקש על עצמו שלא יחטא, ומבתולה זו למדנו שצריך להיות ירא ומפחד ומבקש גם בעבור אחרים!

וכן בקבלת שכר ודאי יודעים אנחנו שיש קבלת שכר אך אסור לאדם לעשות מצוה בשביל קבלת שכר מיהו אם עושה יותר מכדי חיובו מותר לבקש שכר על זה וכמו שאמרו המפרשים על ברייתא דנותן סלע צדקה על מנת שיחיה בנו (ראש השנה ד.) דאיירי בנותן הסלע אחר שנתן כדי חיובו.

וכאן אמר רבי יוחנן למדנו מזאת האלמנה המצאות ואופנים לעשות במצות תוספת על חיוב כדי שבזה יהיה מותר לנו לבקש שכר להדיה כהאי עובדא דאלמנה דהיה לה בית הכנסת קרובה לביתה והיתה הולכת לבית הכנסת הרחוקה משום שכר פסיעות דאם אנחנו נעשה כמוה במצוה זו ובשאר מצות נוכל לבקש שכר דהא ההליכה לבית הכנסת הרחוקה הוא תוספת על החיוב כיון דאפשר לקיים המצוה בקרובה וכהן גדול מותר לבקש שכר לכן אנחנו נלמוד אופן שנוכל לקבל ולבקש שכר בפינו כמו אופן מעשה האלמנה וכיוצא בו.

בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ רְשָׁעִים וּבָרָאתָ צַדִּיקִים. קשה הוה ליה למנקט צדיקים ברישא כמו דנקטה גן עדן ברישא? ונראה לי בס"ד שנתכוונה להתחיל בטוב ולסיים בטוב לכן התחילה בגן עדן וסיימה בצדיקים.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ דרמזה לפי דרכה שסופם של רשעים להיות צדיקים דאין בר ישראל נשאר בטומאתו אלא סופו להתקן הן על ידי גיהנם הן על ידי גלגול ויהיה צדיק עד כאן דבריו נר"ו.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ לֹא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם. הקשה מהרש"א אמאי לא היתה מתפללת על עצמה שלא תכשל בבני אדם? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דתפילה זו היתה ראויה לה מפני שהיא בתולה שעדיין לא נשאת ודרכם של בחורים לחזר אחר בתולות לראותם כדי לישא אחת מהם דאסור לאדם לישא אשה עד שיראנה (קידושין מא.), וכן איתא במשנה בסוף תענית שאומרים הבתולות בחור שא עיניך וראה וכו' (משנה תענית ד, ח).

ולכן היתה מתפללת על אלו הבחורים שבאים לראות אותה ולהסתכל בה שלא יכשלו בקרי בלילה מחמת הרהור שיהיה להם מצד הראיה והסתכלות שראו והסתכלו בה אבל הבתולה אין דרכה להסתכל ולראות בבחורים בעבור שתברור לה בחור נאה כדי שתהיה צריכה להתפלל על הרהור.

ועוד אם הסתכלה וראתה את הבחורים שבאים לראותה כדי להנשא, אין לה מכשול של קרי כמו שנמצא באיש ודבר זה מוכרח שבקשתה הוא על אופן זה ואין כונתה לומר שלא יכשלו בה בני אדם לאונסה ולשכב עמה דעל זה אין צריך להתפלל כי כל אשה תשמור עצמה מן הרשעים וכל שכן בתולה.

ומה שכתב הרב עיון יעקב משום דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:), ולא שייך בזה תפלה זה אינו דהא כמה תפלות יש לנו כיוצא בזה כי בברכת השחר כל יום מתפללין הַרְחִיקֵנוּ מִיֵּצֶר הָרַע וְאַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה, וכן מתפללים

אחר ובא לציון בברוך אלקינו שבראנו לכבודו תפלות כיוצא בזה ועוד ועוד.
גם לפי דבריו איך מתפללת 'אל יכשלו בני אדם אחרים' מאחר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים? ומה שחשב לתקן בזה לא תיקן כלום!
והנה לפי הבנת המהרש"א ז"ל תירץ **בני ידידי** כבוד הרב יעקב נר"ו דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא קמא צב.) כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, ופירשו הכונה שהוא אינו צריך להתפלל על עצמו בפירוש כיון דהוא מתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר ולכן כיון דהתפלל שלא יכשלו בה בני אדם והיא גם כן צריכה לאותו דבר אין צריך שתתפלל על עצמה עד כאן דבריו נר"ו.
כְּגוֹן יוֹחֲנִי בַּת רְטִיבִי. הא דלא תירץ אבתולה כלום, דלא אצטריך מאחר דמפרש אלמנה דנקיט התנא בסתם לאו בכל אלמנה איירי אלא בכגון יוחני בת רטיבי תו לא נשאר קושיא בבתולה דגם בזה יש לומר לאו איירי בכל בתולה שמתפללת אלא איירי בבתולה שמארכת בתפלת חובה הרבה דלהכי קורין אותה צַלָּיְנִית ואותה בתולה דחזה רבי יוחנן היתה מתפללת תפלה קצרה ולא היתה בתפילת חובה ועוד מן נוסח תפלתה נראה שהיא תמה וישרה ירבו כמותה בישראל ובהאי לא איירי התנא בברייתא דבתולה צליינית.

דף כב:

אַל תִּתְיָרְאִי לֹא מִן הַפְּרוּשִׁים וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁים, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִים, שֶׁדּוֹמִין לַפְּרוּשִׁים, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס. דקדק מהרש"א ז"ל והלא של זמרי היתה בגלוי ואיך מדמה לה להאי? עיין שם.
ונראה לי בס"ד גם זמרי עשה בתחלה במרמה ובהסתר לעיני הרואין שתפס את כזבי והביאה לפני משה רבינו ע"ה ואמר לו זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה! בת יתרו מי התירה לך? (סנהדרין פב.), נמצא הראה לעיני הכל שהוא מגייר אותה כמו צפורה חס ושלום ובאמת לא הוה הכי אלא היתה עודנה ארמית זונה ובא עליה בניאוף.
ואומרו **מְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס** פירוש מכניסים עצמם בעניינים שאינם שלהם באומרם שהם מתקנאים קנאת הדת כמו שנתקנא פנחס אך באמת כל מגמתם כדי להתייהר ולהתגדל לערבב העולם בריב ומחלוקת ומבקשים ליקח אחר כך בזה גדולה שישימו אותם פרנסים ודיינים באומרם אלו מקנאים קנאת הדין וראויים לכך וכונתם שתשאר שררתם לזרעם וזרע זרעם כאשר היה שכר פנחס בְּכְהֻנַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ (במדבר כה, יג).

שִׁבְעָה פְּרוּשִׁים הֵם. נראה המה מספר שבעה כנגד שבעה שמות שיש ליצר הרע שהם שבעה רוחות טומאה דכנגדן הם שבעה מדורי גיהנם ואלו השבעה פרושים נמשכין ובאים ונעשים מצד היצר הרע שיש לו שבעה רוחות טומאה.

לָא תִּתְּנִי 'פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה', 'פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה', דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. הקשה מהרש"א ז"ל אמאי לא אמר לו לָא תִּתְּנִי 'פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי' לפי דברי רש"י ז"ל דהוא גם כן עניינו שלא לשמה כמו שכם שמלו שלא לשם שמים? ונדחק לתרץ עיין שם.

ונראה לי בס"ד 'פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה' ו'פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה' עושה מצות דחייב בהם שלא לשמה ולכן בזה יש לומר כיון דעל כל פנים הוא מקיים בזה מצות ה' דחייבו לעשות כן אף על פי שכונתו שלא לשמה יגין עליו זכות המעשה דמקיים חיוב שלו שתהיה אחרי זה כונתו לשם שמים, דהא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ קאי על עסק התורה שהוא חייב בו במצות ה' שצוהו לעסוק בתורה ואף על גב דהוא כונתו שלא לשמה על כל פנים עביד מעשה שהוא חייב לעשותה במצות ה' עליו.

אבל 'פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי' איירי בעושה מילי דחסידותא שאינו חייב לעשותה מן הדין והוא מתכוין שלא לשמה דדמי זה לענין שכם שמלו שלא לשמה והם לא חייבים מעיקרא במילה כי לא נצטוו בה אלא אברהם אבינו ע"ה וזרעו ולכן זה שעושה דבר שאינו חייב בו וכונתו לשם פניה זרה הרי זה חוטא שהוא מתעטף בטלית שאינו שלו לכבוד עצמו ואין זה עושה דבר שחייב בו כדי שנאמר זכות המעשה דעל כל פנים הוא קיים חובתו בה יגין שתהיה אחר כך כונתו לשמה דהא זה אינו חייב בכך ולא קיים מצות ה' בכך כלל כי לא צוהו בזה כי לזה יאמר השם יתברך מי ביקש זאת מידך לכבד עצמך ולענג חומרך בדבר טוב שלי אשר אני לא צויתיך לעשותו? דודאי זה גרע גם מצד המעשה דאדרבה יותר טוב שלא היה עושה כלל שלא בדבר שבקדושה לצורך חול!

משל למלך שגזר על עבדיו שלא ילבשו מלבוש הצבוע בגון פלוני ויהי היום ויבואו שנים עבדים לפניו לובשים מלבוש שגזר עליו אך אחד המלך קראו לבא לפניו ובא והשני לא קראו המלך ובא לפניו, על מי כועס המלך ביותר? על אותו שלא קראו ובא מאיליו ולבש מלבוש זה! אך חבירו שקראו המלך ובא הנה על כל פנים קיים מצות המלך בביאתו לפניו אף על פי שחטא למלך מצד המלבוש. וכן הענין כאן ולכן לא אמר לו לָא תִּתְּנִי 'פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי'.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמִטַּמְרָא, מִטַּמְרָא, דְּמַגַּלְיָא, מַגַּלְיָא וכו'. קשה מאי מחדש בזה הלא דברים פשוטים הם? ונראה לי בס"ד באלו השבעה פרושים יש בהם רעתם מכוסית בפנים כמו פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי שעניינו הוא בלב ואין אדם יודע מה כונתו בלבבו.
וזהו דְּמִטַּמְרָא רוצה לומר דברים שדרכם להיות טמונים בלב אלו דמטמרן מעיני בני אדם דמי יודע מה בלב חבירו ויש דברים דעניינם גלוי לעיני בני אדם כמו פָּרוּשׁ נְקֻדֵּי דהכל רואין הדם שותת מרגליו וניקף ברגליו וכן קִיזָאֵי הכל רואין אותו דעניינים אלו הם עצמן גלויין לעיני הכל הנה גם כונה שלהם היא גלויה.
ואל תאמר אין בני אדם יודעים מה בלבבם דבאמת אנן סהדי דאינו עושה כן אלא לפניה זרה דמי שהוא חסיד אמיתי הוא מסתיר חסידותו ועניינו מבני אדם ואיך יעשה חסידות גדולה כזו לעיני הכל דתהו בה אינשי אלא ודאי כונתו להרע כדי להתכבד ולהתגדל.
דְּבֵי דִּינָא רַבָּה לִיתְפָּרַע מֵהֲנֵי דְּחָפוּ גּוּנְדֵי. פירש רש"י מתכסין בטליתות ומראין עצמן כפרושין עיין שם. ונראה הכונה שמורידין הטלית שלהם עד סוף פניהם כדי שיחשבום כפרושין ויאמינו בם כהך מעשה דאיתא בירושלמי באחד שהיה מניח תפילין ביום כולו וראהו אחד בערב שבת והאמין בו והפקיד כיסו אצלו ובמוצאי שבת בא לקבל כיסו וכפר זה בכל אמר לאו לדידך מנית אלא להלין דברישך המנית. עד כאן עיין שם. ולכן זה מוריד הטלית עד סוף הפנים שיחשבו אותו לחסיד ויפקידו אצלו בלא עדים ואחר כך יכפור בכל.

דף כו.

אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן יִסָּתְרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת וְיִפָּקְדוּ (במדבר ה, כח). הקשו התוספות ז"ל לימא רבי ישמעאל לנפשיה: יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח! וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה? והניח זה בקושיא עיין שם.
ונראה לי בס"ד כי צער לידה ולידת נקבות ושחורים אינם ודאין יזדמן נשים שיולדות כמה לידות בצער ואחר כך יולדות בנחת ויש יולדות תחלה נקבות ואחר כך יולדות זכרים וכן בשחורים וקצרים ולכן בשביל הספק לא תרצה להסתר כדי שתגרום מחיקת השם בודאי וגם שתתבזה ותתנוול לעיני הכל שהכהן קודם שמשקה אותה עושה בה משפטים מרים לטרף דעתה ומשביעה ומקללה אבל חסרון העקרות הוא ודאי כיון דשהתה כמה שנים תחת בעלה ולא ילדה, רחוק מאד שתתעבר ואינה חוששת לכל הנך דאמרן יהיה מה שיהיה תקבל בכל זה כדי שתתעבר!
ועוד אם עקרה ואינה יולדת מוכרח שבעלה ישא אשה אחרת ואין צער בעולם דומה

לצער האשה מצרתה שישא בעלה עליה! לכן תסתר כדי שתנצל מזה. אבל צער לידה ויולדת נקבות ושחורים תסבול כל זה ולא תרצה להתנוול ולהתבזות בהשקאת מי סוטה. ונראה לי בס"ד לרמוז לדעת רבי ישמעאל **וְנִזְרְעָה** 'זָרַע' (במדבר ה, כח) ראשי תיבות זכרים רווחה **ע**נקים כי הארוך נקרא בשם ענק וכמו שאמרו בגמרא (ברכות לא:) בפסוק וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים (שמואל א' א, יא) מובלע בין אנשים לא ננס ולח ענק, וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה בסימן 'כננס על גבי ענק' דמכנים הארוך בשם ענק.

דף ל:

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא "אָז יָשִׁיר" (**שמות טו, א**). פירש רש"י ז"ל כל היכא דתני בו ביום הוא יום שהושיבו את רבי אליעזר בן עזריה לנשיא. ולפי זה צריך להבין למה אמר 'בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא' דמשמע שיש שייכות וצורך לדרשה זו ביום?

ונראה לי בס"ד דאיתא בברכות (ברכות כח.) בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל אסור! אמר לו רבי יהושע מותר! אמר לו רבן גמליאל: והלא כבר נאמר לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְיָ' (דברים כג, ד)? אמר לו רבי יהושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין? כבר עלה סנחריב ובלבל את כל האומות וכל דפריש מרובא פריש! אמר לו רבן גמליאל והלא כבר נאמר אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן נְאֻם יְיָ' (ירמיה מט, ו) וכבר שבו! אמר לו רבי יהושע והלא נאמר וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל (עמוס ט, יד) ולא שבו! מיד התירוהו לבא בקהל, עד כאן.

והקשינו איך התירוהו מהאי טעמא דאפשר לומר ישראל עדיין לא שבו אבל בני עמון שבו, דמנא ליה דשיבתם בזמן אחד תהיה ומאי תליא הא בהא? ותרצנו דילפי כעין גזרה שוה הכא כתיב 'שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן' והכא כתיב 'שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל' מה התם קאי על לעתיד לבוא דחזינן עד השתא לא שבו, כן עמון קאי על לעתיד לבוא ועדיין לא שבו.

נמצא הסכימו '**אוֹתוֹ הַיּוֹם**' דקרא ד'שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן' קאי על עתיד לבוא וכיון דהסכימו דקאי על עתיד לבוא מוכרח דסבירא ליה כמאן דאמר אין מצות בטילות לעתיד לבוא (נדה סא:), דאם מצות בטילות לעתיד לבוא מה צורך להודיענו שישיב לעתיד לבוא 'שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן' דמה לנו לדעת בטובה שיהיה לרשעים? אלא ודאי דמצות אינם בטלים לעתיד לבוא! וקא משמע לן בזה לענין דינא כיון דישובו בני עמון נאסרים לבא בקהל ויהיה להם דין קבוע לענין דינא ואוסר מספק שמא עמוני הוא, אבל אם מצות בטילות לעתיד לבוא ליכא האי לאו ד'לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי' ולמאי נפקא מינה אשמעינן שישיב שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן?

ועל כן הוצרך רבי עקיבה **בּוֹ בַּיּוֹם** לדרוש האי דרשה של 'וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר' דקודם זה היו

דורשין וַיֹּאמְרוּ בעולם הזה לֵאמֹר לעולם הבא ומאחר דעתה מוכח דסבירא ליה כמאן דאמר מצות אין בטלות לעתיד לבוא למאי אצטריך קרא ללמדינו לֵאמֹר לעתיד לבוא? פשיטה כמו דחייבין לומר השירה עתה בעולם הזה כן חייבין לאמר לעולם הבא! ואם כן מה תלמוד לומר לֵאמֹר? לכך הוצרך לדרוש מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה.

שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" (שמות טו, א). קשא כפל הלשון דחזר ואמר וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֵאמֹר'?

ונראה לי בס"ד תרתי קשיא ליה חדא למה נקיט 'לֵאמֹר' ועוד אם ירצה לומר 'לֵאמֹר' למה אמרה הכי דהוה ליה למימר אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' ולמה אמר 'וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר' שהם שני מילות באין כאחד במשמעות אחת?

ותירץ מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה, ולכך שינה הכתוב בתיבת לֵאמֹר דנקיט לה אחר תיבת וַיֹּאמְרוּ כדי שנרגיש ביתרון ונדע דאתיא תיבת לֵאמֹר לדרשה הנזכר.

בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. יש להקשות אומרו נתנו עיניהם לשון יתר ואין לו משמעות. ונראה לי בס"ד דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מגילה י:) המלאכים רצו לומר שירה ואמר להם הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?! ומקשים אם כן ישראל איך אמרו שירה? ותרצו שאני ישראל שהנס נעשה בעבורם.

אך זה תינח אם נעשה בזכותם אבל אם לא נעשה בזכותם אין כדאין לומר שירה! ותרצו דנעשה בזכותם והיינו בזכות האמונה שהאמינו בהשם יתברך וירדו לים קודם שנבקע לכך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה (שמות יד, טו) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ' תחלה ואחר כך אתה 'הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ 'והוכחה לדבר זה שנעשה הנס בזכותם הוא שזכו לראות את הנס בעיניהם דכתיב הֶ' לִי בְּעֹזְרִי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשׂנְאָי (תהלים קיח, ז) .

ובזה פרשנו (שמות יד, ל) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם, הוא השר. וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הֶ' בְּמִצְרַיִם, הוא הנס התחתון של מפלת מצרים בים. ועל ידי כך אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה'.

וזהו שאמר **נָתְנוּ עֵינֵיהֶם** בראיית הנס כדי **לוֹמַר שִׁירָה** דאם לא היו זוכין לראות הנס בעיניהם לא היו רשאין לומר שירה וכדמצינו במלאכים שמנעם השם יתברך מלאמר שירה, אך כיון דראו הנס בעיניהם דמוכח דנעשה הנס בזכותם לכך רשאין לומר שירה

ואין לחוש למה שאמר מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה.
ובאופן אחר נראה לי בס"ד אומרו 'נָתְנוּ עֵינֵיהֶם' דאמרו רבותינו זכרונם לברכה הטעם שאמרו שירה לשון נקבה ולא אמרו שיר לשון זכר מפני שעתיד להשתעבד אחרי זה בשעבוד מלכיות אבל לעתיד שאין שעבוד עוד אחר הגאולה אז יאמרו שיר לשון זכר דכתיב שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ (תהלים צו, א).
וזהו שאמר **נָתְנוּ עֵינֵיהֶם** לראות ברוח הקודש בגליות שיהיה להם אחרי זה כדי **לוֹמַר שִׁירָה** לשון נקבה ולא שיר לשון זכר ובסה"ק 'אבן שלמה' על שיר השירים דף ה' פרשתי מאמר זה באופן אחר ושם פרשתי בס"ד כמה פסוקים יעוין שם.

דף לא.

אֶלָּא לָאו מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. הנה נמצא האי 'לֹא' דכתיב בפסוק בְּכָל צָרָתָם (ישעיה סג, ט) משמע לא באלף ולו בוא"ו ודרשינן לתרווייהו חיזוק לענין גאולתינו כי **לֹא** באלף פירש רש"י ז"ל בביאור ישעיה רוצה לומר שאין הקדוש ברוך הוא נפרע מהם כפי מה שראוי לפרוע בעבור מעשיהם הרעים אלא מרחם עליהם. ולפי זה מן לֹא באלף יצא לנו חיזוק שלא נתייאש מן הגאולה מחמת רבוי עונותינו כי ממאמר 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר' נבטח שהקדוש ברוך הוא ירחם עלינו ולא יפרע מאתנו לשקעינו בגלות כפי רבוי עונותינו אלא ירחם עלינו ויגאלינו לפנים משורת הדין.
ומן **לוֹ** צָר בוא"ו יהיה לנו חיזוק גדול בעבור הגאולה כי לוֹ צָר בוא"ו מורה כל מקום שגלו שכינה עמהם וזהו לוֹ צָר כביכול ומאחר כי לו צר בהיותינו בגלות על כן אף על פי שאין אנחנו ראויים לגאולה יגאלינו בעבור כבוד השכינה ובזה נהיה בטוחים על הגאולה.
ובזה יובן בס"ד כונת הפסוק לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' (תהלים כז, יג) פירוש על ידי 'לוֹ לֹא' של פסוק 'בְּכָל צָרָתָם' שהם קרי וכתיב על ידי שניהם הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' זו הגאולה העתידה להיות בב"א [במהרה בימינו אמן] שתהיה השפעת הטוב משם הוי־ה בשלימות.
ולכן נרמזו '**לוֹ לֹא**' של פסוק 'בְּכָל צָרָתָם' בראשי תיבות אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי (שיר השירים ו, ג) כי בהם אני בטוחה שאהיה אני לדודי ודודי לי.
מַה "יְרֵא אֱלֹקִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מֵאַהֲבָה אַף "יְרֵא אֱלֹקִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מֵאַהֲבָה. קשה מאי רבותיה דהאי קרא מהאי קרא, דכמו דדייק גבי קרא דאיוב מדכתיב יְרֵא אֱלֹקִים (איוב א, ט) ולא כתיב אוֹהֵב דשמע מינה מירא כן תדייק בקרא דאברהם דכתיב יְרֵא אֱלֹקִים (בראשית כב, יב) ולא כתיב אוֹהֵב, ואם משום דמצינו גבי אברהם אבינו ע"ה

דכתיב אַבְרָהָם אֹהֲבִי (ישעיה מא, ח) דילמא זכה לזה אחר כך בסוף ימיו אבל כשאמר לו 'כִּי יָרֵא אֱלֹקִים אַתָּה' עדיין לא הגיע למדרגת אהבה.

ונראה לי בס"ד כיון דאמר לו 'יָרֵא אֱלֹקִים אַתָּה' בנסיון העשירי שהוא של עקידה שהיה בסוף כל הנסיונות, רחוק הדבר מן השכל לומר שאחר נסיון העקידה נתעלה יותר למדרגת אהבה, אלא אמרינן ודאי מדרגה זו של אהבה הוות משעת נסיון העקידה או קודם ומה שאמר לו בנסיון יָרֵא אֱלֹקִים ולא אמר לו אוֹהֵב אֱלֹקִים מפני כי היה לו יראת הרוממות אשר זו באה ונעשית באדם מחמת עוצם אהבתו בהקדוש ברוך הוא דאימה של יראה זו היא האהבה.

דף לב:

אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל והלא וודוי מעשר ומקרא בכורים בחדא פרשה כתיבי ומקרא בכורים קדים, למה מהפך רשב"י בברייתא שהתחיל בודוי מעשר תחלה? עיין שם. ונראה לי בס"ד דאין זה דקדוק דודאי עדיף למנקט השבח ברישא כי כן המדה בכל מקום להתחיל בכי טוב ואף על גב דצריך לסיים בכי טוב חוששין להתחלה טפי מן הסיום לכך הקדים ענין השבח.

ובני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו תירץ דשבחו בקול נמוך הוא לעיכובה כדי שלא ירום לבבו ויתגאה בפני השומעין והוי דינא אך גנותו שפירושו צערו בקול נמוך הוא עצה טובה ולהכי נקיט דבר שהוא לעיכובא ברישא עד כאן דבריו נר"ו.

ומה שאמר **גְּנוּת בְּקוֹל רָם** לפי הסלקא דעתיה שהוא 'גנות ממש' נראה לפרש הטעם שעושה בקול רם על דרך מה שאמר הכתוב כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם (הושע ז, א) שאם צדקת הצדיק אינה שלימה תגדל ותתפאר לפי רשעת הרשע ואם יזכיר האדם רשעת אחרים שהרשיעו והשם יתברך סלח להם ולא כילה אותם יהיה מזה סנגוריא לעצמו דראוי לסליחה שלא הרשיע הרבה, ולכן מזכיר אֲרַמִּי בקול רם שמזכיר רשעת לבן ומזה יצא תועלת גדולה להשבטים שבטי י־ה שאבי אמותם כל כך היה רשע ולא הלכו בדרכיו ובזה תגדל תפארת צדקתם ואז תגין על זרעם.

והנה הגם כי מדבר גנות זה יצא סנגוריא לא ירגישו המקטרגים בזו הסנגורייא כדי לקטרג ולטעון על דברים אלו כלום אלא ניחא להו בהזכרת גנות זה ולכך אומר אותה בקול רם. וכן בכמה עניינים כיוצא בזה שהוא מזכיר גנות אחרים שחטאו ולא עשה בהם כליה כדי שיצא מזה סנגורייא לעצמו שיהיה ראוי לסליחה מכל שכן אז אומר אותה בקול רם דאין המקטרגים מרגישים בסנגורייא היוצאה מדברי גנות אלו שמזכיר

זה בקול רם ואדרבה שמחים הם! מה שאין כן אם מזכיר שבח צריך להזכיר בלחש כדי שלא ירגישו בו המקטרגים.

ולזה אמר **שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** והמקשן חשב מה שאמר 'גנותו בקול רם' איירי בכל גנות שיהיה דהיינו אפילו גנות עצמו שעבר עבירה גם כן יזכיר אותה בקול רם ולכן מקשי מן רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי שתקנו תפלה בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה אם כן שמע מינה דאין לומר גנות עצמו בקול רם! ותירץ מאי גנותו? צערו! וכמו האי גוונא דמצורע דטמא טמא יקרא.

והא דיליף זה מן מאמר ארמי שאומר בקול רם, התם נמי גנות זה אינה גנות ממשי להאומר דאם לבן רשע, הוא אינו רשע ורק יש לו בזה גנות מצד הבושה שהוא מתבייש להגיד שלבן אבי אמותינו היה רשע כל כך שרצה להיות אֹבֵד אָבִי שבקש לעקור את הכל ובזה נתרצה קושית הרי"ף ז"ל.

ובאופן אחר תרצתי קושית הרי"ף ז"ל שהקשה כיון דמספרים גנות לבן שבקש לאבד את אבינו אם כן אין זה גנות שלנו דמה לנו וללבן אבי אמותינו ד'מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם' כתיב (במדבר א, יח). עיין שם.

ונראה לי בס"ד מה שאמר 'אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי' (דברים כו, ה) לאו על אשר בקש לעקור את הכל קאי אלא קאי על המרמה שעשה לו שהחליף לאה ברחל שזו המרמה היתה גרמא וסיבה שירדו אבותינו מצרימה וכמו שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת כי תבא בטוב טעם ודעת, עיין שם.

ועל כן זו המרמה קרי לה גנות לגבי יעקב אבינו ע"ה דהיה חכם גדול ופקח גדול והיה לבן יכול לרמותו בדבר זה דאפילו קטן דלא חכים אינו מתרמה בכך ולכך הזכרת מרמה חשיבה גנות מצד יעקב אבינו ע"ה ואם כן זה גנותו של איש ישראל האומר ומזכיר הדבר הזה. והגם שבאמת שאם לא היה רצון מאת ה' לא היה יכול לבן לרמות מכל מקום לעיני הרואין נחשב זה גנות חס ושלום מצד יעקב אבינו ע"ה אשר לבן היה יכול לו בכך.

דף לג.

כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִי, אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִי. פירוש יש מלאכי השרת ממונים על התפילות להעלותם ולהצילם מיד המקטרגים הרודפים אחריהם ואם התפלה בלשון ארמי אין נזקקין לה להצילה ולכן אם המתפלל הוא אדם גדול שאינו צריכה תפילתו שמירה מפני המקטרגים אינה צריכה למלאכי השרת שיהיו נזקקין לה להצילה כי אין פוגעין בה ולכן אין לו הפרש בין

אומרה בלשון ארמי לבין אומרה בלשון הקודש ולכן רשב"י היה מתפלל כמה תפילות בלשון ארמי.

והא דתקינו תפילת יְהֵא רַעֲוָא בלשון תרגום וזה אומרה כל אדם, התם שאני כיון דעיקרה היא תפילה בעד עולמות העליונים מלאכי השרת נזקקין לה.

והא דתקנו בסליחות בנוסח רַחֲמָנָא דְעָנֵי וכו' ובנוסח 'מַחֵי וּמַסֵּי' תפילות בלשון תרגום התם שאני כיון דנתקנו אלו לציבור דינם כתפילת אדם גדול שאמרנו וגם מלאכי השרת נזקקין להם כיון דהם של ציבור.

וְהָתַנְיָא יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וכו'. קשא למה הקשה מן הברייתא ליקשי מפסוק מפורש בדניאל סימן ה' דכתיב בה (דניאל ה, ה) שַׁעֲתָה נְפַקָה [נָפְקָא] אֶצְבְּעָן דִּי יַד אֱנָשׁ וכו' וּדְנָה כְתָבָא דִּי רְשִׁים מְנֵא מְנֵא תְּקֵל וּפַרְסִין (דניאל ה, כה) דנמצא המלאך יודע ארמי וכותב בלשון ארמי!

ונראה לי בס"ד דמן הפסוק ליכא קושיא דודאי אותם השרים של שבעים אומות כל אחד יודע ומכיר בלשון האומה שלו וזה שכתב דברים הנזכר הוא היה השר של מלך בבל שלשונם ארמי והוא מכיר בלשון ארמי ובא להודיע לבלשצר שהוא מלך אומה שלו הדברים האלה דשייכים לו בלשון ארמי. אך אותם הקולות דנקיט בברייתא ששמע יוחנן בבית קודש קדשים בלשון ארמי אם האומר היה השר היה צריך שידבר בלשון יונית שהוא לשון יון שהם אומה שלו ולמה דבר בלשון ארמי?

ועוד רחוק הדבר לחשוב שישלחו שר משבעים שרי אומות העולם לבית קודש קדשים שהוא מקום השראת שכינה, אלא ודאי היה זה מלאך ממלאכי השרת ועם כל זה דבר בלשון ארמי! ותירץ דגבריאל היה שיודע בשבעים לשון ולפי זה גם בהך דבלשצר יש לומר גבריאל הוה.

בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. קשה אף על גב דאיכא שבעים לשון מלבד לשון הקודש מכל מקום יוסף הצדיק ע"ה ודאי היה יודע לפחות שתי לשונות מן השבעים שהוא לשון ארמי שהיו מדברים בו עם אנשי המדינה בארץ כנען ולשון מצרי שהיה מדבר בו במצרים באותם י"ג שנה מעת שירד עד עת שיצא מבית האסורים ואם כן הוה ליה למימר בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה לְשׁוֹנוֹת?

ונראה לי בס"ד בכל לשון ולשון יש הגיון פשוט שמדברים אותו המון העם ויש הגיון צח מאד שמדברים בו לפני שרים ומלכים וכמו שיש בלשון ערבי אחד פשוט ואחד קורין אותו נחוו'י וכן הוא בלשון תרכי. על כן יוסף הצדיק ע"ה הגם דהיה מדבר בלשון ארמי ובלשון מצרי הוא לשון פשוט ואינו צח שראוי לדבר בו בפני המלכים ובא גבריאל

ולימדו לשון צח בשבעים לשונות שהיה יכול לדבר בו בפני המלך ולכן ברכו יעקב אבינו ע"ה בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף (בראשית מט, כב) **בֵּן פֹּרָת** לשון חן **עֲלֵי עָיִן** הוא עי"ן לשונות שדברת בהם בלשון צח בפני המלך שנשאת חן בהם.

דף לג:

כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן, נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דָגָלִים וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה (**יהושע ג, יא**). נראה לי בס"ד שהיה כן באותו היום לרמוז שנותן להם אַרְצוֹת גּוֹיִם בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו (תהלים קה מד-מה) ולכן נסע תחלה הארון שבו לוחות העדות שיכנס לירדן שהוא תחום ארץ ישראל תחלה ואותו היום הכהנים נשאוהו כי התורה שבארון היא בסוד החסד דכתיב מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ (דברים לג, ב) וכתיב וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ (משלי לא, כו) והכהנים הם בסוד החסד והמים שבירדן הם בסוד החסד הרי נצטרפו שלשה חסד כאן וג' פעמים חסד גימטריא רי"ו [72×3=216] כמנין גבורה [216] שנמתקה בכך וכאשר נטבלו רגלי הכהנים נושאי הארון במים נבקעו המים.

ובקיעה זו שנעשית בו ביום במים על ידי הארון שבו התורה נרמז בה שתי מידות של 'מה' שצריך הצדיק להתנהג בהם כדי שבזה יוכל לשמור תורה וחוקה כאשר צוה השם יתברך והוא תיבת 'מה' יש לה שני משמעות אחד לשון רבוי כמו מָה רַב טוּבְךָ (תהלים לא, כ) ואחד לשון מעוט כמו וְנַחְנוּ מָה (שמות טז, ז) וצריך שבענייני עולם הזה כל מה שתשיג ידו יראהו בעיניו רב כדי שיהיה שבע ושמח בחלקו ולא יהיה להוט ימים ולילות אחר קנין עולם הזה! וכאן הוא מדת 'מה' שהיא לשון רבוי שאם לא כן יהיה טרוד כל ימיו בתאוות עולם הזה ומתי יעשה לעולם הבא בקיום תורה ומצות? אך בענייני עולם הבא כל מה שתשיג ידו יחשוב בעיניו למועט כדי שלא יהיה עשיר ושמח בחלקו שיאמר אין אני צריך לעשות יותר מזה שעשיתי וכאן צריך להתנהג במדת 'מה' שהוא לשון מיעוט דכל מעשיו יהיו בעיניו מיעוטין.

ובזה פרשתי בס"ד מה שאמר הכתוב על הצדיק **וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל 'פַּלְגֵי מָיִם'** (תהלים א, ג) כי אם תחלק מספר מים [90÷2=45] לחצאין יהיה מזה ב' פעמים 'מה' שהוא מה לשון רבוי ומה לשון מיעוט והם המדות הנזכרים שכתבתי שראוי להתנהג בהם הצדיק. וזהו פַּלְגֵי מָיִם ב' חלקים של מספר מים שהם מה ומה כי רק על ידי מדות אלו של מה ומה יתקיים בצדקותיו.

ובזה פרשתי בס"ד חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא (ישעיה ב, כב) פירוש הקדוש ברוך הוא אומר לרוחות הדין והמקטרגים **חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם** הוא

הצדיק **אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ** שזוכה גם אל הנשמה יען **כִּי** '**בַּמֶּה**' רוצה לומר ב' מה **נֶחְשָׁב הוּא** שתמיד הוא נחשב בעיני עצמו בשני משמעות של 'מה' שהם מה למעלה מה למטה וכיון שהוא נזהר בכך כל דרכיו הם מתוקנים יפה וחדלו לכם ממנו שלא תקטרגו עליו ולא תרדפוהו.

ועל כן עתה בכניסתם לירדן שהוא תחום ארץ ישראל אשר ניתנה להם 'בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו' עשה להם השם יתברך בבקיעת המים לרמוז להם שיזהרו בשני מדות של מה ומה שהם שתי בקיעות של מספר מים.

ועוד נראה לי בס"ד הטעם שהיו אותו היום הכהנים נושאים את הארון ולא הלויים כנהוג לעשות אותו היום שהוא התחלת כניסתם לארץ ישראל סימן על גאולה אחרונה שתהיה בב"א [במהרה בימינו אמן] אשר יהיו הכהנים לויים כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל על פסוק וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק (יחזקאל מד, טו) שאם יזכו אז יהיה הדבר הזה עתה בכניסה ראשונה זו ולא יראו עוד גלות כלל.

או יובן בס"ד הטעם להורות אם יחרב בית המקדש תהיה עבודת הקרבנות מתקיימים בדבור של תורה כמו שנאמר וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ (הושע יד, ג) ולכן הארון שבו התורה נשאו אותו הכהנים בעלי עבודה של קרבנות.

דף לד.

אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ" (יהושע ד, ה). נראה לי בס"ד הטעם שעשה הסימן בהרמת האבן על שכמם, והוא כי אבן רומזת לישראל במעלות שלהם שעל ידי התורה זכו לתואר אֶחָד הרמוז באות א' ד'**אֶבֶן**' ולתואר בן הרמוז באותיות בֶּן ד'**אֶבֶן**' כמו שנאמר אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה (תהלים ב, ז).

והרמתם על שכמם נראה לי בס"ד כי הקדוש ברוך הוא הבטיח לאברהם אבינו ע"ה שיתן לבניו ארץ עשרה עממין שהם עמון ומואב ואדום ושבעה עממין של ארץ כנען אך לא זכו ישראל לרשת עמון ומואב ואדום מפני כי אלו הם כנגד שלשה ספירות חב"ד [חכמה בינה דעת] דקליפה והם קשים יותר מחמת גובהן ולא היו ישראל יכולים לשלוט בהם ולא שלטו אלא על שבעה עממין שהם כנגד שבעה ספירות תחתונות שהם חג"ת נהי"מ [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות] אבל לעתיד בשלימות התיקון בביאת מלך המשיח שיבא בב"א [במהרה בימינו אמן] ישלטו גם על עמון ומואב ואדום כי יתגברו גם על הראש דקליפה.

והנה שבעה תחתונות מתחילים מן הכתף ולמטה כי חב"ד [חכמה בינה דעת] הם סוד

הראש ובזה פירשתי בס"ד מאמר הגמרא (חגיגה ה:) דאחוי ההוא מין לרבי יהושע בן חנינא עמא דאהדר מרייהו אפיה מנייהו, שהוא השפעת שלשה ראשונות, ואחוי ליה רבי יהושע בן חנינא עוד ידו נטויה עלינו.

ובזה מובן בס"ד שפיר הטעם שאמר להם יהושע בביאתם זו לארץ ישראל שישימו האבן על שכמם כי אבן רמז לישראל ושכמם רמז מן שבעה תחתונות ולמטה שמתחילים מן הכתף לרמוז להם עתה אין לה שליטה אלא מן הכתף ולמטה ולכן לא תכבשו אלא שבעה עממין בלבד ולא הראש ששם עמון ומואב ואדום.

ונראה לזה נתנבא יעקב אבינו ע"ה בדברו ברמז עם יוסף הצדיק ע"ה הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בְּשְׁכֶם (בראשית לז, יג) רוצה לומר לא זוכין עתה לשלוט על הראש אלא משכם ולמטה בלבד.

וּגְמִירִי דְּכָל טָעוּנָא דְּמִדְלִי אִינִישׁ לְכִתְפֵּיהּ, תִּילְתָא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוָאי. פירש רש"י נמצא כל אחד מהם היה נושא משא של ק"ך סאין. ונראה לי דבר זה לפי הטבע רחוק הוא אך השם יתברך אותה שעה עשה נס לתת להם כח זה של ק"ך סאין לרמוז להם עתה בכניסתם לארץ אשר נתן להם בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ (תהלים קה, מה) יהיה להם כח במעשיהם הטובים למתק כל הגבורות הקשות של ק"ך צרופי אלקים.

ונראה לרמוז הביאו שלשה מינין שהם **ענבים תאנה רמון** דראשי תיבות שלהם '**עתר**' כי עתר דרכו להפך התבואה כמו שאמרו רבותנו ז"ל (יבמות סד.) למה נמשלה תפלת צדיקים לעתר אלא לומר לך מה עתר זה מהפך התבואה כך תפלת צדיקים מהפכת מדת הדין למדת רחמים ולכן הם שנתכוונו להפך הדברים מטובה לרעה לכך תתהפך עליהם ולכך נרמזו שלשה אלה בעתר.

דף לד:

"**שִׁלַּח לְךָ**", **לְדַעְתְּךָ, וְכִי אָדָם בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ?** (**במדבר יג, ב**). פירוש אני יודע כי לבם חושב ארץ כנען סכנה להם ואם כן ודאי לא יבררו אנשים חכמים וצדיקים דצדיקים נחשבים כגופן ואיך יניחום בסכנה! וְכִי אָדָם בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? אלא ודאי הם כונתם ואמונתם בלבבם היא שלא יצליחו ולכך לא ישלחו אנשים כשרים.

'**סְתוּר**', **שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** (**במדבר יג, יג**). צריך להבין איזה מעשים סתר? ונראה דאם לא היה חטא המרגלים היו לוקחין כל ל"א מלכים במעשה שמים כמו שעשה בימי חזקיהו המלך ע"ה במחנה אשור וזהו '**סָּתַר מַעֲשָׂיו**' שעתה הוצרכו להלחם הם בעצמן. ומה שאמר שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָךְ נראה לי בס"ד

שהיה ראוי שתנתן להם הארץ בדרך נס.

ומה שאמר **שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** שהחביא קצת מדבריו שאמר אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר יג, ב) וכיון דאמר אשר אני 'נותן' משמע בדרך נס ולא יעשו מלחמה כדי שיהיה להם פחד מפלה והוא לפי דברי שאומר שיפלו ישראל במלחמתה, נמצא בזה החביא דבריו שאמר אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן כאלו לא אמר כן.

ומה שאמר **שֶׁפִּסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** נראה לי בס"ד דידוע י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם הנזכרים בברייתא דרבי ישמעאל הם כנגד י"ג מדות ד'אֵ־ל רַחוּם וְחַנּוּן' (שמות לד, ו) דהיינו קל וחומר כנגד מדת אֵ־ל וגזרה שווה כנגד רַחוּם. והנה יש לדרוש מקל וחומר שאין פחד לישראל מגבורי כנען ולא מבני ענקים דהא המה ראו נסים נפלאים ביציאת מצרים שאפילו השר של מצרים שהוא מלאך המיתו השם יתברך לנגדם דכתוב (שמות יד, ל) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם הוא השר ששמו מצרים מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם העליון וכל שכן וכל שכן גבורי כנען וגם בני ענקים שהם בני אדם שימותו לנגדם והיו כאין! וכן אם זכו לענן ה' שילך לפניהם לעקור הרים לנגדם כל שכן שיעקור ערים גדולות ונצורות ותושביהן ונמצא שדבר דברים להפחיד את ישראל דילג מידת קל וחומר שהיא כנגד מידת אֵ־ל שהיא מדה ראשנה וכאלו אין שם מדה זו.

ומה שאמר **שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָךְ** נראה לי בס"ד שבאמת הקדוש ברוך הוא נותן להם הארץ בדרך נס שאות סמך יתחבר עם אות נו"ן ויהיה צירוף נס ועתה על ידי חטא שחטאו המרגלים בדיבה רעה שנסתלק אות הפשוט של סמך ולא נתחבר עם נון ונשאר רק אות המלוי של סמך שהוא אותיות מך ואלו נתחברו עם נון צירוף נמך.

מְלַמֵּד שֶׁפָּרַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת (במדבר יג, כב). (1) קשא מלשון זה משמע שהמרגלים גילו דעתם להוציא דבה רעה מעת היותם הולכים בתוך ארץ כנען לרגל הארץ ומן הכתובים מוכח דלא פירשו הדיבה אלא עד אחר שחזרו אל משה רבינו ע"ה וישראל, ואם כן קודם בואו לחברון מהיכן ידע דעתם כדי שהלך להתפלל על עצמו בחברון? (2) ועוד הוה ליה למימר שפירש מֵחֵטְא הַמְּרַגְּלִים ולמה אמר מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, מה היא העצה שהיה להם בזה? (3) ועוד יש להקשות מה תועיל תפלה לאדם להנצל מן החטא והלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים? (4) וכן יש להקשות קושיא זו על מה שאמר משה רבינו ע"ה על יהושע יְ־הֹ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים! (3) ונראה לי בס"ד דהא דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, דמשמע אין הקדוש ברוך הוא מציל לאדם מן יצר הרע היינו מיצר המדבר עם האדם להחטיאו חטא מפורסם וגמור שהאדם יודע שזו הוא עבירה גמורה ועל זה

לא יצילו השם יתברך כדי שיהיה לאדם שכר ועונש. אבל מיצר הרע שהוא מיעץ לאדם לחטוא שמטעהו ומראה לו שאין זה חטא אלא אדרבה הוא מצוה! הנה מן יצר הרע זה יצילהו ה' ובכהאי גונא לא אמרו 'חוץ מיראת שמים'.

ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה (תהלים יט, יג) **שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין** ולכן **מִנִּסְתָּרוֹת** שאין החטא ברור אצלי שהיצר הרע מטעה אותי בו **נַקֵּנִי** וכיון שתנקני מזה המכשול אז בטוח אני **גַּם מְזֵדִים** שהם עונות ברורים **חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ** קרי בה חֲשׁוּךְ בשור"ק ולא בחולם כלומר חשוך ונמנע מעצמי כי אוכל להלחם עם היצר הרע בזה ורק אני מבקש ממך שתעזרני כנגדו בדברים הנסתרים שאין החטא ברור בהם.

(1) והנה ידוע שהמרגלים בתחילתם היו צדיקים כמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק כֻּלָּם אֲנָשִׁים (במדבר יג, ג) רוצה לומר צדיקים, והדבר יפלא! איך הרשיעו כל כך ונהפכו לאידך גיסא? אך בתחלה הטעה אותם היצר הרע שיעץ אותם להוציא דבה רעה על הארץ והראה להם שהם עושים מצוה בדבה רעה זו כדי לזכות את ישראל ולתת להם שכר על ביאתם לארץ כי בלי הדבה אם יבואו לארץ אין להם שכר על ביאתם דהיתכן יאכילו לאדם תרנגולת פטומה ויתנו לו שכר על אכילתו? אך אחר שישמעו הדבה הרעה הזאת ועם כל זה הם יהיו בוטחים בהשם יתברך ויבואו לארץ ולא יחושו שלא יפחדו מן יושביה, ודאי הם ראויים לקבלת שכר! הנה זאת היא העצה שנתייעצו המרגלים בתחילה להוציא דבה רעה וזאת העצה היתה מצד היצר הרע שהטעה אותם בזה.

וכלב שמע זאת העצה בעודם הולכים לרגל והבין שזאת העצה היא מיצר הרע ותחתיה תעמוד הבהרת והגם דהסכים בדעתו שלא יסכים עמהם בעצה זו עם כל זה חש פן אחר כך יטעהו היצר הרע ויראה לו שזאת העצה היא נכונה ואמיתית ואינה עצת היצר הרע ולא יצא ממנה מכשול שישראל גם בשומעם דיבה רעה זו הם יהיו בטוחים בהשם יתברך ויבואו לארץ כנען, על כן בא לחברון להתפלל על קברי אבות שיעזרהו השם יתברך שלא יכשל בעצה זו אלא יפרד מהם בדבר זה כי על הצלה מן יצר הרע כזה יש טעם להתפלל וכאמור לעיל!

(4) ולכן גם משה רבינו ע"ה התפלל על יהושע שיצילהו השם יתברך מעצה של טעות שהיצר הרע מטעהו לחשוב שדיבה זו היא מצוה כדי לזכות את ישראל וכאמור.

(2) ולזה אמר על כלב שפירש מֵעֲצַת הַמְּרַגְּלִים המגלים ולא אמר מֵחֵטְא הַמְּרַגְּלִים והיינו שפירש מן עצה זו שיעצו להוציא דבה רעה ועושים בזה מצוה לזכות את ישראל.

ולזה אמר וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ (במדבר יד, כד) והיינו שלא טעה בעצה זו שהיתה לו רוח אחרת להבין אם יוציאו הדבה ישראל נמשכים אחריה וימאנו לבלתי

בא אל הארץ ולא יהיו בוטחים בהשם יתברך ויבואו כאשר היו אומרים המרגלים בעצה ההיא.

אָמַר לוֹ: "יְ־הֹ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים" (**במדבר יג, טז**). הא דהתפלל עליו בשם יְ־הֹ נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל דמשה רבינו ע"ה המשיך ליהושע רוחו של לוי יען כי יוסף נעשה אצל שבט מנשה. גם ידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בשורש השבטים כי לוי הוא בדעת המכריע והמתלוה בין חכמה ובינה בבחינת החסדים ובבחינת הגבורות אשר בו עיין שם. וידוע חו"ב [חכמה ובינה] הם סוד י־ה ולכן אמר לו יה יושיעך שבזה המשיך לו רוחו של לוי שהוא המתלוה בין חו"ב שהם י־ה.

אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן (**במדבר יג, כב**). צריך להבין הטעם שהיתה שבע פעמים על העדית של חוץ לארץ! ונראה לי בס"ד מפני שהיא בת שבע ספירות כי היא סוד המלכות הנקראת בת שבע והיא סוד רחל שמלך בעבורה דוד המלך ע"ה בחברון שבע שנים לתקנה. ועוד נראה לי שהיה לה כן בזכות אדם הראשון ואבות ואמהות שהם שבעה צדיקים כי אדם וחוה נחשבים גוף אחד כי בראם דו פרצופין גוף אחד ואחר כך ננסרו.

דף לה.

כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ (**במדבר יג, כז**). נראה לי בס"ד השקר אינו עושה התלהבות בלב האדם סימן לדבר שקר סופו ק"ר אך אם יערב בו דבר אמת יצטרף א' דאמת עם ש' של שקר ויהיה צירוף **אש** שיתלהב לב השומע ויאמין. והנה דבר אמת שערבו המרגלים בשקר הוא מה שאמרו וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת (במדבר יג, לב) שבאמת היו כך אבל לאו כל העם! ועשו בזה תערובת אמת ושקר.

פְּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מְשְׁתָּעֵי אָמְרִי לֵיהּ דַּיִן רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל (**במדבר יג, ל**). נראה לי בס"ד כי פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה שהיה בסוד הלבנה וידוע דחמה אין לה חסרון כלל אבל לבנה היא קטיעה בראש חדש.

או יובן יהושע לא זכה להוליד בנים זכרים אלא בנות וידוע דהזכר בא מהשפעת אות יו"ד שבאיש והנקבה מהשפעת אות ה"א שבאשה ונמצא הוא שלא הוליד זכר חסר מהשפעת היו"ד שהיא בראש שם הוי־ה ולכן קראוהו ריש קטיעא.

ועוד נראה לי בס"ד רצונם לומר שהוא ראש שבט אפרים שדחקו הקץ במצרים ויצאו קודם הזמן ונהרג מהם מספר רב ונעשו קטיעא ולכן גם עתה הוא דוחק את השעה

להביא אותנו לארץ ישראל קודם הזמן.
או יובן דכתב מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל יש אומרים דיהושע היה שרשו ממקום הטבור ולכך נתלוצצו לקרותו ריש קטיעה ונראה לכך נענשו שהיו תולעים יוצאים מטבורם ודוק.
והנה רש"י ז"ל פירש ריש קטיעא שאין לו בנים. וצריך להבין למה תלו חסרון זה של בנים בראש דקראוהו ריש קטיעא מחמת כן? ונראה לי בס"ד על פי מה שכתב הרמ"ק [רבי משה קורדובירו] ז"ל זרע האיש נמשך ויוצא מן המוח שלו ולכך מוחו של איש חלש ואינו יכול לישא משא כבד על ראשו אלא על כתפו אבל האשה זרע שלה מבין כתפיה ולכך שכמה חלש וראשה חזק דנושאת המשא על ראשה ולא על שכמה. ובזה ניחא שתלו חסרון הבנים שבאים על ידי הזרע לראש שאמרו ראשו קטוע שאין מוליד זרע בנים.
אִי מִשְׁתַּעֵינָא אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי (**במדבר יג, ל**). קשה מה יש להם לומר בו דבר שיכולים להשתיקו, והלא הוא שלוח מכל ישראל וצריך שיגיד מה שיש לו להגיד?
ונראה לי בס"ד כיון שהלך לחברון לבדו היו אומרים קבל שוחד מבני ענק אשר שם שנתנו לו שוחד לדבר טוב על הארץ כדי שיאמינו ישראל לבא שם ויהרגום ולכן היו סותמים פיו אם ידבר דהיו אומרים לו חשוד אתה בדבר זה על אשר הלכת לחברון לבדך!
אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? (**במדבר יג, ל**). צריך להבין היכי משכחת לה למציאות זו! ואיך אפשר שיאמר כן?
ונראה לי בס"ד סולם [136] גימטריא קול [136] והאדם יכול לעלות לרקיע על ידי קול שמזכיר שמות הקודש ודברים אשר מיוחדים לכך כמו שהיה עושה רבי ישמעאל כהן גדול וכנזכר בדברי מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל בשערי קדושה בענין נבואה ורוח הקודש וכאשר עשו ארבעה חכמים שנכנסו לפרד"ס [פשט רמז דרש סוד] בחגיגה וזה סוד הפסוק (בראשית כח, יב) וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה, סולם גימטריא קול וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה.
ולזה אמר **אִם יֹאמַר 'עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת'** רוצה לומר קולות של שמות הקודש ודברים המעלים את האדם לרקיע, אם לא נשמע לו? בתמיה! ודאי נשמע לו ונעשה! ואם כן איך נירא מאלו בני אדם שוכני ארץ שאין זזים ממקומם מאחר שיש לנו כח ודרך להיות פורחים באויר ונעלה על גביהן מעלה מעלה!
ואומרו הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, זכר ג' דברים שבהם נראית שליטתו בשמים בירידת המן ובארץ בים וביבשה בקריעת ים סוף ויציאת מצרים בעשר מכות נפלאות שעשה ביבשה.

כְּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם (במדבר יג, לא). נראה לי בס"ד 'בַּיִת' קאי על בית המקדש אשר מקומו מוכן בהר המוריה אשר שם והוא נקרא בית אלקים דכתיב אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹקִים (בראשית כח, יז) ולכן אמרו הקדוש ברוך הוא בעל הבית וכליו הם ניצוצי קדושה שהם ניצוצות שבירת הכלים כי הם נקראים כלים כנודע, וכניסתם לארץ ישראל כדי לבררם ולהוציאם משם. והם כפרו שאפילו בעל הבית אינו יכול להוציא 'כליו' דיקא וכל שכן המה שהם 'בני אדם' ואם כן למה ילכו לשם אם לא יש תועלת זו?!

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לָרָעָה (במדבר יג, לב). מקשים מה פשעו בזה אם ראו מתים בכל מקום! וכי נביאים היו שידעו שהקדוש ברוך הוא חשבה לטובה?

ונראה לי בס"ד כי דבר זה שראו הוא מוכח מתוכו שאין הדבר כאשר עלה בדעתם שתלו הרע באויר המקום שאמרו אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ (במדבר יג, לב) יען כי המה ראו שלא היו מתים אלא החשובים והגדולים שבעיר שכל המון העם הפחותים לא היו מתים כלל! ואם הסיבה היא מחמת רוע מזג האויר אדרבה ימותו הפחותים שהם יושבים במקום צר ומזוהם ומעופש ומקולקל מה שאין כן החשובים העשירים מקומם מרווח ונקי גם אויר שבו יהיה נקי ואינו מזיק ולמה היה הדבר להפך? אלא היה זה לטובה כאשר חשב הקדוש ברוך הוא ולא היה מרוע האויר ומאחר שדבר זה הוא מוכרח על פי השכל לכך נענשו על חושבם כך.

"**וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא**". **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה** (במדבר יד, א). נראה לי בס"ד מפיק לה מתיבת הַהוּא שאותיות ההוא המה 'ה"א הו' והו לשון אבלות צעקה וצער כמו שנאמר בעמוס וּבְכָל חוּצוֹת יֹאמְרוּ הוֹ הוֹ (עמוס ה, טז) שפירושו קריאת האבל והצער כמו שכתוב בשרש והייני חמשה דברים רעים אירע באותה הלילה בדורות אחר כך וכמו שאמר המקונן בקינות תשעה באב.

ומה שאמר **הֵם בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם** רוצה לומר בכיה הבאה מחמת חץ לשון הרע ו'חנם' [98] גימטריא חץ [98] ולשון הרע נקרא בשם חץ דכתיב חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם (ירמיה ט, ז).

מְלַמֵּד שֶׁנִּטְּלוּ אֲבָנִים וְזָרְקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה (במדבר יד, י). הדבר יפלא מה השטות הזאת שיצאה מידם! וכי לרגום עצמם היתה כונתם בזריקת האבנים כלפי מעלה?

ונראה לי כונתם לומר אתה רוצה להכניסנו לארץ כנען כדי לבנות לך בית הבחירה בבנין אבנים שאין אתה חפץ במשכן שהוא אהלים ביריעות הא לך אבנים ובנה את הבית!

ועשו בזה כמעשה עמלק שהיה זורק ערלות כלפי מעלה ואומר טול מה שבחרת! מיהו גם דבר זה שביארתי הוא פקרות וחציפות גדולה!

ולכן נראה לפרש כונתם כך דכונתם לומר מה שהם מסרבים לבלתי יכנסו לארץ מפני שכניסתם לתוכה תהיה ביגיעה רבה וקושי גדול כי כל מעלה אי אפשר לאדם להשיג אותה בנקל אלא אם כן יגע בה יגיעה רבה ובקושי עצום וגדול אך הירידה תהיה להם אחר כך בנקל כי כל ירידה תהיה במהרה ובנקל כן הם אם יחטאו יהיו נטרדים ממנה וירדו ממעלה זו שלה במהרה כהרף עין! ולכך הם נמנעים לבלתי הכנס לארץ ועשו דמיון לדבריהם בזריקת האבנים כלפי מעלה שאין האבן נזרקת ועולה למקום גבוה אלא ביגיעה וקושי גדול אך כשיורדת ממקום גבוה למטה היא יורדת במהרה כהרף עין ובנקל.

מְלַמֵּד, **שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טַבּוּרָם** (**במדבר יד**, לז). נראה לי בס"ד מה שנענשו עונש כזה הוא מדה כנגד מדה שהם דברו בלשונם סרה על ארץ ישראל שהיא טבור העולם כי ירושלם היא אמצע הישוב כפי מעלות השמש גם עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא נד:) העולם מן האמצע נברא שהתחילה הבריאה מן מקום אבן השתיה שהוא בית קודש קדשים לכך נפל לשונם על טבורם.

או יובן הטעם דהמספר לשון הרע חושב אין זה חטא כי דבור בעלמא הוא ובדעתו אין נחשב עון אלא לידים ששם מעשה ולא ללשון ששם דבור בעלמא, אם כן לדעתו צריך שיעקר הלשון מן הפה שהוא מקום גבוה ועליון למעלה מן הידים ויהיה מונח תחת הידים ששם המעשה שהיא לבדה עיקר לפי דעתו לכך הם נפל לשונם על טבורם שהוא מקום תחתון המכוון למטה ממקום הפה.

ולפי הביאור שביארתי לעיל במה שאמר **דִּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל** על יהושע שנתלוצצו בזה באומרם שרשו ממקום הטבור שהוא מקום שנקטע שם הטבור לכך נפל לשונם על טבורם מדה כנגד מדה על אשר נתלוצצו במקום הטבור.

ומה שהיה **תּוֹלְעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם** נראה לי בס"ד דאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני תהלים פרק כב רמז תרפה) עַל פְּסוֹק אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב (ישעיהו מא, יד) מה תולעת זו כחה בפיה כך ישראל כוחם בפיהם, נמצא שטמאו לשונם שבפיהם ולא נכנסו בשבח דמיון התולעת לטובה ולתפארה נעשה פיהם ולשונם תולעים ממש שהם שרץ הארץ כי טמאו פיהם בלשון הרע שדברו על הארץ.

נָשָׂא אֲרוֹן אֶת נוֹשְׁאָיו וְעָבַר (**יהושע ד**, יא). קשה למה לא עבר הארון בחרבה בעוד הירדן בקוע קודם שישובו מי הירדן למקומם?

ונראה לי בס"ד כי רצה השם יתברך לפרסם בזה כח קדושת הארון שהוא נושא את נושאיו שבתחלה לא היה נודע וניכר שהוא נושא את נושאיו אלא רק להנושאים אותו אבל לאחרים לא היה ניכר ולא נרגש דבר ועתה רצה שיהיו הכל יודעים זה לכך חזרו מי הירדן למקומם ונעשה הירדן מלא על כל גדותיו ונשא הארון את נושאיו ועבר על פני המים כאלו הם הולכים על גבי קרקע, ואיך אפשר זה? אלא מוכרח שהיה הארון נושא אותם כאדם התופס חפץ או תינוק בידו ומעבירו על פני המים ובזה הכל ידעו וראו בעיניהם קדושת הארון שהוא נושא את נושאיו!

ובזה יובן שפיר מה שאמרו **וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא** כלומר על דבר זה שהיה בירדן שנשא הארון את נושאיו לעיני הכל דכל ישראל ראו בחוש הריאות איך נושא את נושאיו.

ונראה לי בס"ד ארון במילואו עולה תרמ"ג ושם אלקים עם הכולל פ"ז הרי ארון אלקים תש"ל גימטריא נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו.

וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו לְפָנָיו. רוצה לומר שחטא עוד חטא אחר קודם זו האחיזה שעשה צרכיו בפניו ונמצא שחטא בשתים ולכך מת.

ודע דאין הכונה שעשה בפניו ממש דאיך ישגה עוזא בכך אלא שעשה צרכיו במקום אחר שהוא מכוין כנגד הארון ולכך אף על פי שהיה רחוק ממנו ואיכא מחיצה מפסקת עם כל זה נענש על דבר זה בצירוף חטא שני שאחז בו.

ונראה לי דמפיק לה מדכתיב עַל הַשַּׁל (שמואל ב' ו, ז) כי קודם אותיות שַׁל יש 'כר' שהוא לשון חפירה כמו כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר (שמות כא, לג) וכן בּוֹר כָּרָה (תהלים ז, טז) שהוא ענין חפירה ורמז עשיית צרכיו בחפירה מפני כי הדרך הוא שהאדם עושה צרכיו בחפירה שבקרקע ונמצא גוף הפסוק בא ללמד באומרו עַל הַשַּׁל על עסקי שלי ועוד רמז באומרו עַל הַשַּׁל על עשיית צרכיו שעושה בחפירה שהיא כר.

שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. נראה לי הכונה אם הוא כפשוטו של וַיִּחַר (שמואל ב' ו, ח) אשר במקרא שהוא לשון כעס קשה איך יתכעס על משפטיו יתברך? לכן דריש כַּחֲרָרָה שנצטער על הדבר הזה שהוא נעשה גרמה בזה אשר הביא הארון בעגלה. ולפי זה יש לומר להכי נקיט קרא וַיִּחַר שסובל שני פירושים כַּחֲרָרָה וגם כעס והיינו שכעס על עצמו אשר נעשה הוא גרמה בדבר ולכן נצטער עד שנעשו פניו כחררה.

מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה, 'זְמִירוֹת'. קשא איך סלקא דעתיה לקרותם זמירות? ונראה לי בעסק התורה יש שני מיני תועלת האחת הוא שעל ידי למודו ידע איך יעבוד את השם יתברך ואת הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה. והשניה שעל ידי עסק התורה מזמר עריצים ומכרית חוחים וקוצים הסובבים שושנה העליונה

כי לכן התורה נקראת חרב דכתיב רוֹמְמוֹת אֵ־ל בְּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם (תהלים קמט, ו) ודוד המלך ע"ה אמר זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ (תהילים קיט, נד) כונתו על זה התועלת.
וקפיד עליה רחמנא כי עסק התורה יש בו תועלת אחרת גדולה יותר שיוכל האדם לכוין הלכה למעשה ולא יכשל בדבר איסור ואיך אתה לא זכרת אלא רק תועלת זו של זימור עריצים! וזהו דברי תורה שכתוב בהם הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ (משלי כג, ה) כלומר שצריך לה האדם מאד לענין מעשה שידע האסור והמותר ואם לא יעסוק בה יכשל בכמה איסורין ולא ידע לקיים המצות, אתה קורא אותם זמירות? כאלו אין בהם אלא רק תועלת זו של זימור עריצים בלבד!
ובזה דרשתי בס"ד במקום אחר מה שאמרו בגמרא בכמה דוכתי '**גמרא גמור זמרתא תהא**' פירוש אפילו אינו יוצא בזה לימוד להלכה למעשה עם כל זה זמרתא תהא, יש בזה תועלת לזמר עריצים!

דף לה:

אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים (**שמואל ב** ו, יג). נראה לי בס"ד **שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** כנגד שש קצוות שהם חג"ת נה"י [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד] אך ידוע כי שש קצוות הנזכר כל אחד כלול מן שש קצוות ולכן היו עושין כנגד הפרטות וכנגד הכללות.
או יובן **שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא** כנגד תורה שבכתב שהיא סוד וא"ו דשם הוי־ה ברוך הוא והיו מקריבים שור ומריא כנגד חלק הנגלה וחלק הנסתר וכל ששה סדרים של שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אלים כנגד תורה שבעל פה שהיא ששה סדרים ומקריבים שבעה פרים ושבעה אלים כי תורה שבעל פה היא תיקון המלכות שהיא שביעית לשבעה ספירות הבנין.
כְּתִיב (**דברי הימים א** יג, ט) '**כִּידֹן**' **וּכְתִיב** (**שמואל ב** ו, ו) '**נָכוֹן**' **בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף נָכוֹן.** נראה לי בס"ד בכידון יש אותיות יד ובנכון יש אות נון תמורת יד נמצא נוסף על מספר י"ד מספר ל"ו ונעשה נו"ן [50=14+36] ותוספת 'לו' הוא רמז לתוספת ל"ו ילדים שנתעברו בה חמות ושמונה כלותיה שילדו ששה בכרס. והנה שתים בכרס אחד אין זה מעשה נס דאין זה חידוש כי יש הרבה יולדים תאומים אך הארבעה היתרים על השנים הם חידוש ונקרא נס ואם כן תשעה נשים הנזכרות כל אחת ילדה ארבעה ילדים בחידוש ונס וסך הכל הם ל"ו ילדים. לכן נכון הכתוב על מה שנעשה בבית אדום נכון שהכין את ביתו בברכה הוסיף מספר ל"ו על יד דכידון הכתוב על ענין עוזא ונעשה נו"ן ואז נעשה נכון.

והנה יש להקשות לפירוש רש"י כידון כשהרג את עוזה ונכון כשבירך בית עובד אדום, אם כן הוה ליה לכתוב כידון בנביאים ונכון בכתובים דנעשה כידון קודם נכון וכן הנביאים הם קודם כתובים?

ונראה לי בס"ד הן אמת דכתובים נכתבו אחר נביאים מכל מקום מדרגת הכתובים הם קודם מדרגת הנביאים בסדר המידות מתתא לעילא כי כתובים הם ברוח הקודש שהיא במלכות ונביאים הם בנבואה שהם בנצח והוד לכן כידון דקדים כתיב בכתובים שהם ברוח הקודש דקדים לנבואה מתתא לעילא.

ועוד נראה לי כידון שהוא כשהרג את עוזה שהיה זה בשעה קלה וגם לאדם אחד נכתב בכתובים דזוטר ונכון שהוא על מה שעשה בבית עובד אדום שהוא לימים הרבה וגם לתשעה נפשות שהולידו בנס דהנס הוא גדול כתוב זה בנביאים שהם גדולים מכתובים.

בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין שֶׁלָּהֶן וכו'. (**דברים כז**, ח). פירוש כיון שהיו האבנים מוסדים בסיד מהיכן ידעו האומות שיש כאן כתיבה תחת הסיד? ולכן אמר בינה יתירה נתן בהם שהבינו דבר מתוך דבר כי אמרו למה סדו בסיד? אלא ודאי שיש שם דברים שרצו לכסותן בסיד! ושלחו סופרים שלהם שהם בקיאים במלאכת הכתיבה ופקחים במעשיהם וקלפו הסיד בדרך חכמה שלא יתקלקל הכתב שתחתיו אפילו אות אחת מחמת הקילוף ועל ידי כך העתיקו אותה כולה בלתי שום חסרון אות כלל ועם כל זה לא למדו אותה אף על פי שהיתה מועתקת כולה אצלם.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ (**דברים כז**, ח). נראה לי בס"ד דידוע דהתורה היא בחינת יסוד דחכמה ולכן כתיב הֵ֭ בְּחָכְמָה יָסַ֣ד אָ֑רֶץ (משלי ג, יט) והיינו ארץ כינוי לתורה כמו שאמרו רבותנו ז"ל (בראשית רבה צח, יב) על פסוק וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נֶעֱמָה (בראשית מט, טו) ולכן משה רבינו ע"ה שהיה בחינת יסוד דחכמה ניתנה התורה על ידו.

ולכן דרשו רבותנו ז"ל פסוק וְצַדִּ֥יק יְסוֹד עוֹלָ֑ם (משלי י, כה) על משה רבינו ע"ה שהוא יסוד דחכמה שהוא נעלם יותר מן יסוד דתפארת ולזה קרי יְסוֹד עוֹלָם לשון העלמה וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד י"א סמני הקטורת כי שְׁחֵלֶת הוא יסוד וכנזכר בשער הכונות עיין שם, נמצא שחלת כינוי ליחוד.

ובזה פרשתי בס"ד שַׁלֵּ֣חַ תְּשַׁלַּ֗ח אֶת הָאֵם֙ וְאֶת הַבָּנִ֔ים תְּקַ֖ח לָ֑ךְ (דברים כב, ז) **תְּשַׁלַּח** בהפוך אתוון שְׁחֵלֶת שהוא היסוד שלח אותו **אֶת הָאֵם** לחבר יסוד במלכות שהוא אֵם תתאה בסוד ה־א אחרונה **וְאֶת ה' בָּנִים** רוצה לומר ה' פעמים, רמז לעשרה הויו־ת כי כל 'בן' הוא מספר ב' הויו־ת [26×2=52] **תְּקַח לָךְ** והיינו חמשה חסדים הם חמשה הויו־ת [26×5=130]

וחמשה גבורות הם גם כן חמשה הויו"ת וסך הכל ס"ר [260] וזהו וַיַּרְא יְהֹוָה כִּי סָר לִרְאוֹת (שמות ג, ד).

נמצא שְׁחֵלֶת הוא כינוי ליסוד בכל מקום. והנה תמצא אות למ"ד בשחלת מפסיק בין אותיות 'שחת' והיינו למ"ד רומז ללימוד התורה מבטל השחת ואם לא יש לימוד לא יש למ"ד מפסיק ונשארו. ולכן נרמז זה בשחלת שהוא כינוי ליסוד והתורה היא יסוד דחכמה. ועל כן ישראל שקבלו לימוד התורה הפסיק הלמ"ד ונשארו אותיות שְׁחֵלֶת לגבי דידם בשלימות ואין כאן שַׁחַת אבל העובדי כוכבים שלא קבלו התורה אין להם חלק בלמ"ד אם כן לגבי דידם יסתלק הלמ"ד מן **שְׁחֵלֶת** וישאר **שַׁחַת** לכן ילכו '**לִבְאֵר שַׁחַת**' ולזה אמר אותה שעה נחתם גזר דינם של עובדי כוכבים לבאר שחת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ. נראה לי בס"ד הטעם דכתבנו לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל דהתורה היא יסוד דחכמה וידוע אות וא"ו רומז לחיים כמו שאמרו גבי קין וַיָּשֶׂם יְהֹוָה לְקַיִן אוֹת (בראשית ד, טו) שרשם אות וא"ו במצחו וכמו שאמרו בזוהר הקדוש והביא הגאון חיד"א ז"ל וישראל דבקו בה' בקבלת התורה אז דבקו בחיים דכתיב וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם (דברים ד, ד) ואומות העולם שלא רצו לקבל התורה פירשו מן החיים אם כן אין להם אחיזה באות וא"ו הרומז לחיים לכן לגבי דידם יסתלק וא"ו מן **יסוד** וישאר **סיד** לכך כתבו אותה להם בסיד לרמוז להם אין לכם חלק בחיים שהוא אות וא"ו.

וְכָתְבוּ לָהֶן לְמַטָּה "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהֹוָה אֱלֹקֵיכֶם" (**דברים כ, יח**). פירוש זה הפסוק חזרו וכתבו אותו כפול בסוף הדף כדי לעורר אותם בדברים אלו כי ימצאו שינוי שנכתב פסוק זה כפלים וישימו לבם לדברים אלו להבין אם חוזרים בתשובה מקבלים אותם ולכן כיון דעשו להם הערה בכך ולא נתעוררו אז נתחייבו שלא נמצא בידם תירוץ להציל עצמן מן הדין.

דף לו.

בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִּים וּלְהַר עֵיבָל, יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתָּרֵז. נראה שיש כאן חמשה נסים גדולים שהם עצומים ביותר האחד שעברו הירדן בחרבה והשני קפיצת הדרך שהלכו יותר מששים מיל והשלישי שאין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם מפני אימה והרביעי כל העומד בפניהם מיד נתרז והחמישי שהספיק להם זמן היום ההוא לבדו לכתוב בו דברי התורה בשבעים לשון.

ואף על פי שעברו שעות הרבה מן היום במעבר הירדן וגם בהליכתם וביאתם להר גריזים והר עיבל וגם להעלות עולות ושלמים ולאכול ולשמוח ולברך ולקלל ולקפל האבנים כי הכל היה באותו היום לבדו עד שבאו ולנו בגלגל ונעשו להם חמשה נסים אלו בזכות התורה שהיא חמשה ספרים.

וממה שאמר הכתוב **אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם** (שמות כג, כז) נראה מכאן דריש דאין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם מפני אימה שנופלת על הבריות ואמר על כל בריה אפילו בהמות וחיות השדה.

וממה שאמר **וְנָתַתִּי אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף** דריש שכל העומד בפניהם מיד נתרז כי ההתרזה תהיה מחמת רעדת הגוף ומי שיבא לו רעדה וחרדה פתאום נרתע גופו וחוזר לאחוריו והרי מתקיים מאמר אליך עורף כיון שחוזר גופו לאחוריו שנתרז על ערפו.

עַל שְׁפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה (**שמות כג, כח**). נראה לי בס"ד למעלה מאותיות ירדן 'טקגם' [152] שמספרם קנ"ב כמנין עין טובה [152] דעליה נאמר רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי (שמות ג, ז) ודרשו בזוהר הקדוש (זהר חלק ג' קלז.) ראה לאוטבא לון ראיתי לנקמא ממאן דמעיקין לון ולכן מן 'עין טובה' נמשך כח לסמות עין של שונאי ישראל!

ואומרו **וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה** רוצה לומר למטה מאותיות ירדן יש 'כשהס' [385] כמנין שכינה [385] כי מן אור שכינה נמשך כח לסרסא לון וכאשר סרסה אל אחר דלא עביד פירין.

ונראה לי בס"ד דאותה הצרעה שעשתה משפט זה בהם היתה מן היצר הרע שכבשו הצדיקים שבאותו הדור על דרך שכתבו המקובלים ז"ל בענין עכנא הנמצא במערות הצדיקים להיות שומרת שם (בבא מציעא פד:) וכן הענין כאן. ולכן צרעה [365] גימטריא שס"ה שבאה מן תגבורת שגברו על יצר הרע המחטיא האדם בשס"ה לאוין כי היצר הרע דשס"ה לאוין הוא תקיף וחזק יותר מן יצר הרע דרמ"ח עשין כי שתים המה כנודע מן כוונות התקיעות של שופר בראש השנה, ולכן צרעה דמשה רבינו ע"ה ודורו לא עברה כיון דהוא לא עבר איך שלוחו יעבור?! ועברה צרעה דיהושע ודורו שנכנסו לארץ.

ועוד נראה לי בס"ד מה שאמר **סִימֵת אֶת עֵינֵיהֶם מִלְּמַעְלָה** רוצה לומר מן סכין נוגה הרמוזה באותיות שהם למעלה מן אותיות צרעה שהם 'פקסד' [244] שמספרם סכין נוגה [244] דסמוי עיניהם בא להם מסכין דקליפת נוגה ונזק העינים מתייחס לסכין וכמו שאמר הכתוב וְהָיוּ לְסַכִּין [לְשֹׂכִּים] בְּעֵינֵיכֶם (במדבר לג, נה).

ולזה אמר **סִימֵת אֶת עֵינֵיהֶם מִלְּמַעְלָה** רוצה לומר מן סכין נוגה הרמוזה למעלה מאותיות צרעה **וְסֵירַסְתָּן** מן דינה קשייא הרמוז במספר אותיות שהם **לְמַטָּה** מאותיות צרעה שהם

'קש פו' [486] דמספרם תפ"ו כמנין 'דינא קשייא' [486].
ולכן האותיות אשר למעלה מן צרעה שבהם נרמז סמוי עיניהם, המה אותיות **פסק ד**' רוצה לומר פסק ד' גוונים מעיניהם שהעין יש בה ד' גוונים ואותיות אשר למטה מן צרעה **פקו ש**' והיינו שי"ן שלום ואבר התשמיש מתייחס לשלום וכמו שאמר רבי שמעון בן חלפתא (שבת קנב.) 'משים שלום בבית בטל' על אבר התשמיש.
וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים. נראה לי בס"ד עשו לארון שבו התורה שני מקיפים אחד בכהנים שהם חסדים ואחד בגבורות שהם לויים ומאחר שהחסדים מכוסים והגבורות מגולים לכן היו הכהנים הקף פנימי והלוים הקף חיצון ורמזו בשתי מקיפים אלו כי בתורה יש שכר חסד ושכר אמת שהוא דין כמו שנאמר בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן (משלי טז, ו).

דף לו:

אָמְרוּ לֵיהּ זַרְעֵיהּ יוֹסֵף לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא (**בראשית מט, כב**). יש להבין למה אמרו זרעיה דיוסף ולא אמרו שבטא דיוסף או בני יוסף? וגם בגמרא דברכות (ברכות כ.) ושאר דוכתי מצינו לשון זה דאמר אנא מזרעיה דיוסף קא אתינא.
ונראה לי בס"ד על פי מה שכתוב בספר הלקוטים בשם אחד מתלמידי האר"י ז"ל בפרשת שמות סוד חצי בני מנשה שלא נכנסו לארץ, דע שיוסף נשא אסנת שהיתה בת דינה שנתעברה משכם והיה חציה קליפה מצד שכם וחציה קדושה מצד דינה אך יוסף היה כולו קדושה וכאשר נזדווג עם אסנת נולד מנשה ולקח מצד אמו החצי שבה שהוא מהקליפה ולקח מאביו החצי של הקדושה וכשבא אפרים לקח הקדושה חציה מצד אמו שהוא החצי של הקדושה וחציה משל אביו שהוא קדושה ועל כן אפרים היה כולו קדוש.
ולכן כאשר הביא יוסף לאפרים ומנשה אצל אביו לברכם נטל אפרים בימינו משמאל ישראל ומנשה בשמאלו מימין ישראל כנודע ואמר לו אביו יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי וכו' (בראשית מח, יט) כנודע ועל זה לא נכנסו לארץ חצי שבט מנשה! עד כאן לשונו עיין שם.
ודע כי מה שאמר הרב שהיתה אסנת חציה קליפה מצד שכם לאו קליפה גמורה חס ושלום אלא בשכם היו ניצוצות קדושה רבים וגדולים ומעורב בהם רע ובשביל שהיה בהם תערובת רע קרי להו קליפה ודוק.
נמצא דחצי שבט מנשה שהיו בחוץ לארץ היו מצד אותו החצי של קליפה שלקח מנשה מאמו אבל אותו חצי השבט שנכנסו לארץ ישראל היה כולו מצד שלקח מנשה מאביו

יוסף הצדיק ע"ה.

ולפי זה זאת הברכה שיש לו ליוסף הצדיק ע"ה על ביטול עין הרע לא זכו בה בני מנשה כולם אלא זכו בה רק אותו החצי של שבט מנשה שנכנסו לארץ שהם מצד חצי הקדושה שלקח מנשה מיוסף שהם זרעו של יוסף ממש ולא יתייחסו לאמם אבל אותם שהיו בחוץ לארץ שהם מצד החצי של האם אינם נקראים זרע יוסף ממש ולכך לא זכו בברכה זו שלו ועל כן בכל מקום הוא אומר אנא מזרעא דיוסף קא אתינא, שבא לשלול אותו החצי שהיו בחוץ לארץ. וכן כאן אמרו אותם החצי שנכנסו לארץ זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא שבאו לשלול אותם שבחוץ לארץ.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁמַּיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. קשא אמאי לא ניחא ליה לרבי יוסי ברבי חנינא בפסוק בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן (בראשית מט, כב) דמפורש בו להדיה על העין?

ונראה לי בס"ד דרבי יוסי ברבי חנינא בא להוסיף הוכחה משום דיש לפקפק בפסוק 'עֲלֵי עָיִן' דראיתי להרד"ק ז"ל ושאר מפרשים שהכריחו דאותם בני יוסף שבאו לפני יהושע לטעון מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רַב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרַכַנִי ה' (יהושע יז, יד) אלו הם שבט מנשה היו אבל שבט אפרים לא היה להם לצעוק כי יותר היו בצאתם ממצרים ממה שהיו בבואם לארץ אך בני מנשה היה מספרם כשנכנסו לארץ יותר ממספרם כשיצאו ממצרים סך עשרים אלף וחמש מאות ולפי שאבותיהם שהיו מיוצאי מצרים היו מועטים ועתה נעשו עם רב לא נטלו חלקם אלא כנגד אבותיהם שהיו מיוצאי מצרים שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו, עד כאן דבריו רד"ק ז"ל וכן הסכימו שאר מפרשים דרק בני מנשה לבדם היו מתרעמים בדבר זה.

ועל פי הדברים האלה פרשתי בס"ד רמז הכתוב דאמרו לו אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרַכַנִי ה' רמזו בזה על יתרון עשרים אלף וחמש מאות שיש להם יותר מזמן שיצאו ממצרים. והיינו כ' ד'כֹּה' הוא עשרים אלף ואות ה' הוא חמש מאות וזהו עַד 'כֹּה' בֵּרַכַנִי ה' נקטי אות כ' על האלפים ואות ה' על המאות.

ולפי האמור דאותם המדברים היו בני מנשה לכך ליכא הוכחה לדבריהם בעבור עין הרע מן פסוק בֵּן פֹּרָת, כי הפסוק כפול ויש לפרשו חציו על שבט מנשה וחציו על שבט אפרים והיינו **בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף** ברכה למנשה כי הוא הראשון והבכור **וּבֵן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן** ברכה לשבט אפרים ואם כן ברכה של העין לא נתנה אלא לאפרים ואיך טוענים בה בני מנשה? לכך הביא הוכחה לדבריהם על ברכה של עין הרע מן פסוק **וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב**

הָאָרֶץ (בראשית מח, טז) כי ברכה זו נאמרה לשניהם ביחד.
ובזה מובן שפיר דברי רש"י ז"ל שכתב וְיִדְגּוּ לָרֹב כך ברכן יעקב למנשה ואפרים. ותמהו המפרשים מאי קא משמע לן רש"י בזה? ולפי האמור ניחא דקשיא ליה למה נד רבי יוסי ברבי חנינא מפסוק בֵּן פֹּרָת עָלַי עָיִן דנקיט להדיא עין? ותירץ וְיִדְגּוּ לָרֹב כך ברכן יעקב למנשה ואפרים ביחד בהשוואה אחת מה שאין כן פסוק בֵּן פֹּרָת עָלַי עָיִן יש לפרשו על אפרים בלבד כי שתי חלוקות נקיט הראשנה למנשה והשניה לאפרים.
והנה לפי האמת בֵּן פֹּרָת עָלַי עָיִן עין נמי קאי על שניהם ובזה פרשתי רמז הכתוב שאמר אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי ה' כי ברכת העין בפסוק בֵּן פֹּרָת עיקרה היא בשלשה תיבות שהם פֹּרָת עָלַי עָיִן שהם תשעה אותיות ותיבות וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ יש בהם ט"ז אותיות סך הכל כ"ה אותיות ובזה יובן בס"ד מה שאמר לו אֲשֶׁר עַד כֹּה' בֵּרְכַנִי ה'.
יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. נראה לי בס"ד יש יתרון ביוסף על יהודה שהקדוש ברוך הוא נתן לו תוספת זו בשמו מה שאין כן יהודה אמו קראתו בעת הלידה כמנהג העולם. ואף על גב דודאי מן השמים שמו בלבה לקרותו בשם זה אינו ניכר הדבר ונראה גם זה היתרון הוא נעשה כמשפט כי יוסף הצדיק ע"ה הוא עצמו קדש שם שמים לכך זכה שנוסף לו אות ה"א על פי דבורו יתברך להדיה מה שאין כן יהודה זרעו קדשו שם שמים על הים לכך זכה לשם על ידי אמו שאינה ניכרת המעלה בזה.
ואפשר לפרש בס"ד טעם שיהודה זכה לאות ה"א אחרונה גם כן ויוסף רק לאות ה"א ראשונה ולא לאחרונה, מפני כי ידוע אות ה"א ראשונה היא עלמא דאתכסייא ולכן יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה לאות ה"א ראשנה שהיא עלמא דאתכסייא אבל יהודה שקדש שם שמים בפרהסייא זכה מעיקרו גם לאות ה"א אחרונה שהיא עלמא דאתגלייא. גם יש לומר יוסף שהוא בסוד הדוכרא לכך נעשה בשמו אות ה"א אחרונה שהיא במלכות נוקבה אבל יהודה שהוא במלכות נוקבה נעשה בשמו אות ה"א אחרונה ונעשה כך כדי להורות על זאת.
יוֹסֵף מַאי הִיא? דִּכְתִיב: "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [מְלַמֵּד], שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּונוּ. "וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ נִכְנַס. וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס (בראשית לט, יא).
הקשה מהרש"א ז"ל לכאורה היא ראיה לסתור? יעוין שם ונראה לי בס"ד דבאמת דברי רבי יוחנן שאמר שְׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּונוּ וכן דברי האומר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס צריכין הבנה דלפי פשוטם הם דברים תמוהים דאין השכל מקבלם להוציא לעז על אותו צדיק

שהתורה העידה עליו באומרה וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ (בראשית לט, י) שיבא אדם לומר דאותו היום הסכים לעשות עבירה ממש חס ושלום! ועלה למטה ערום אלא דדיוקנו של אביו הנראית אליו הפרישה מדבר זה, הנה בודאי דבר זה לא יתכן לאומרו על אותו צדיק שלא נשתבח שום צדיק כמוהו בכפיית היצר הרע של עבירה אשר בעבור כן זכה לתואר שם צדיק שמזכירים אותו בשם זה תמיד עד עולם! ואיך יאומן כי מראה דיוקנו של אביו שנצטיירה לפניו תפריש אותו מעבירה ולא יהיה פורש מיראת הקדוש ברוך הוא מלכו של עולם אשר כבר אמר לה וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹקִים (בראשית לט, ט) היתכן שיהיה בוש וירא מדיוקנו של אביו יותר מהקדוש ברוך הוא? ודאי זה לא יעלה על לב לחשוב כך!

אך עשה אזניך כאפרכסת ושמע דברים המוצדקים דודאי כונת רבי יוחנן וגם מאן דאמר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נְכָנַס אין כונתם לומר דמטרת כונתו לעשות עבירה חס ושלום ממש אלא הענין הוא דהנלחם עם יצר הרע דעבירה ואינו חוטא יש בזה שני סוגים האחד כשרואה מתעורר בלבו קצת תאוה הוא מתאזר ומזדרז לדחות מקרבו מחשבות רעות של התאוה ודוחה אותם מעליו כדי שלא יתגברו עליו כוחות היצר הרע ויבערו אש התאוה בלבו להבת שלהבת ונמצא מתאזר בעוד אש התאוה בלבו ניצוץ קטן הוא מכבהו ובזה ניצול מן העבירה.

ויש שהוא נוטה לכוחות היצר הרע ואינו בורח מהם ונותן מקום ליצר הרע להגביר בו אש התאוה עד שיביאנו לעשות העבירה בפועל וכשיגיע אל נקודת מעשה העבירה שכבר קשרו היצר הרע בחבלים ועבותות התאוה הרעה וכבר בערה בקרבו אש להבת שלהבת הנה הוא מנתק החבלים והעבותות ומכבה אש הגדולה כרגע ופורש מן העבירה!

והנה שבחו של זה הוא אלף ידות על הראשון משל לראובן ושמעון נלחמים זה בזה ובתחלת המלחמה הכניע ראובן את עצמו לפני שמעון ונתן לו מקום שיוכל לקום עליו ולהפילו לארץ ולכפותו בחבלים ועבותות ופשט שמעון את ידו ויקח הסכין לשחוט את ראובן הכפוף לפניו ונופל בארץ ובעת שהגיעה הסכין לצואר ראובן קם ראובן כארי וניתק החבלים ולקח הסכין מיד שמעון והפילו ושחטו בסכינו דהא ודאי יש לראובן שבח בכך אלף ידות מאם לא היה נמסר מעיקרא ביד שמעון והיה גובר עליו מתחילת המלחמה.

וכן הענין היה אצל אברהם אבינו ע"ה דאמרו רבותינו זכרונם לברכה היה שמח באותם הימים שהיה מוליך את יצחק כדי לשחטו כאדם המוליך את בנו יחידו לחופה! אך אמרו

רבותינו זכרונם לברכה בשעת העקידה היה אברהם אבינו ע"ה בוכה מצד הרחמנות שנתעוררה בלבו על יצחק בנו שבא לשחטו והיו יורדים דמעות ממנו לתוך עיניו של יצחק הפתוחות! והקשה הרב מהר"י [הרב יעקב קרנץ] מדובנא ז"ל והלא אברהם היה שמח שמחה גדולה בדבר זה ואיך נהפך לאיש אחר חס ושלום לבכות מצד לצד?

ופירש הרב ז"ל הוא רצה שתהיה מצוה בתכלית הפאר והמעלה וכשראה עצמו שהוסיף בלבבו שמחה גדולה על הדבר עד שנתבטל היצר הרע המנגד לדבר זה אז שקל בפלס את לבבו שבודאי יהיה בשעת מעשה כמו מלאך שאין לו דבר נגדיי למנעו ממצות השם יתברך לכך חזר והפך מחשבתו שבקש לעורר בלבו הרחמנות על יצחק אשר בא לשחטו עתה עד שהגיע לבכיה גדולה מרוב הרחמנות שנתעוררו בקרבו ונזדרז לשנות עצמו מצד לצד וניתק עצמו מן הבכיה הגדולה לשמחה רבה ועצומה ברגע אחד ונמצא עשה המצוה הזאת בדרך פלא שיגדל ערכה למאד מאד וכנזכר בדברי קדשו.

וכן היה הענין אצל דוד המלך ע"ה בענין אביגיל כשתבע אותה דודאי חלילה לנו לחשוב על אותו צדיק אשר לבו חלל בקרבו (תהלים קט, כב) שביקש לחטוא באשת איש! אלא כונתו היתה לעורר התאוה בקרבו ולהבעיר אש החשק בלבבו כדי שבעת שיגיע לנקודת המעשה ינתק עבותות התאוה ויכבה אש החשק כרגע ויחדל ויפרוש מעשות רע! ולכן בעת שתבע אותה ואמרה לו וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל (שמואל א' כה, לא) אז תכף ומיד הודה לדבריה וחדל ממנה! ובאמת כך היתה מטרת כונתו מתחלה בהתעוררות התאוה שיחדל מעשות רע ומצד ענוה שבו תלה מניעתו מצידה שאמר לה כְּלִתְנִי הַיּוֹם מִבּוֹא בָדָמִים (שמואל א' כה, לג).

וכזאת היתה אצל יוסף הצדיק ע"ה כי בתחילה שאמרה לו שִׁכְבָה עִמִּי (בראשית לט, יב) נרתע ונזדעזע ואמר לה אֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹקִים, ואף על פי שהיתה משתדלת לפתותו בכמה דברים ובכמה אופנים שעשתה לו כדי להבעיר בו אש התאוה לא היתה מועלת כלום לעצמה כי הוא היה דוחה כל זה מעליו והיה מתגבר על יצרו שלא יהיה דולק בו אפילי נצוץ אש דק בתאוה הרעה הזאת וכל מה שהיתה מקשטת עצמה לפניו לא הועיל לה כי הוא היה מצייר אותה בעיניו כמו בהמה מכוערת ומטונפת וכמו נבילה שריחה רע ומחמת כן לא היה יכול היצר הרע להכניס בלבו תאוה ומחשבה רעה אפילו כל שהוא!

וכמו שמצינו ברבי עקיבה ששלטון אחד שיגר לו בלילה שתי נשים יפות שרחצום וסכום וקשטום ככלות חתנים והיו מתנפלות עליו כל הלילה זאת אומרת חזור אצלי וזאת אומרת חזור אצלי והיה יושב ביניהם ומרקק ולא פנה אליהם ובבוקר הלכו הזונות

ההם והקבילו פני השלטון ואמרו לו יפה להם המות ממה שנתת אותם לאיש הזה! ושלח וקרא אותו ואמר לו מפני מה לא עשית עם אלו כמעשה בני אדם? אמר לו מה אעשה? ריחם בא עלי מבשר נבילות וטריפות ושרצים! וכנזכר באבות דרבי נתן.

וכן היה הענין אצל יוסף הצדיק ע"ה בתחלה עם אשת פוטיפר אך אחר כך כשהגיע אותו היום שאין איש בבית אמר אם אכנס בזה היום לבית והיא תובעת אותי ואני לא אפנה אליה אין לי פאר בנצחון הזה כי כבר עשיתי היצר הרע חלל בקרבי והורגלתי לצייר את האשה הזאת בעיני כמו בהמה מאוסה ומטונפת וכמו נבילה מוסרחת שריחה רע על כן תאות התשמיש היא בטלה ממני בטבע ומה פאר יש לי בזה היום אם לא אפנה אליה ולא אשמע לדבריה?!

על כן התחכם שאותו היום יכנס לביתה ויפנה לבבו להביט ביופיה ויטה אזניו לקול הפתויים שלה כדי שתתעורר התאוה בקרבו ויתן מקום ליצר הרע להבעיר בו אש החשק ואז כשתגיע התאוה לנקודת פועל הרע, אז אני ברגע אחד אהפוך הקערה של יצר הרע על פיה ואנתק עבותות האהבה של העבירה שקשר בלבי ואכבה אש התבערה שבער בקרבי ואחדל מעשות רע! וכן עשה והצליח ועלתה בידו מחשבתו הטובה אשר חשב כי כאשר הגיע עת לעשות הרע נהפך לאיש אמר 'וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה' וזבח יצרו בסכין שלו! וענין ביאת דיוקנו של אביו שנצטיירה לפניו באותו העת ובא לו במחשבתו קול דברים כאילו היה מדברת עמו לא מחמת זה בלבד פירש אלא היה לו זאת לסייע אבל באמת מטרת לבו מעיקרא היתה כך לפרוש מן העבירה.

וזהו ענין מאמר רבי יוחנן שאמר **שְׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּנוּ** ולא אמר 'לעבירה נתכוונו' אלא אמר 'לדבר עבירה' כלומר נתכוונו לעשות הכנות אשר הם מעוררים מעשה העבירה אך אין מטרתם שוה בזה כי היא מטרת כונתה בהכנות אלו כדי שתתעורר התאוה בלבו ויעשה העבירה בפועל והוא מטרת כונתו בהכנות אלו כדי שתתעורר אש התאוה בלבו והוא יכבנה וינתקנה ולא יעשה העבירה ונמצא בהזמנת ההכנות של החבלים ואש החשק הוא שוה עמה בזה שגם הוא נתכוון למציאות חבלי התאוה והבערת אש החשק אך הם חלוקים זה מזה כי היא כונתה במציאות החבלים והאש כדי שעל ידם יעשה העבירה והוא כונתו במציאות החבלים והאש כדי להרוס אותם ולאבדם אחר מציאותם שבונה על מנת לסתור!

וכן הוא כונת האומר **לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס** שנכנס כדי להטות לבו אל דבריה ולפנות אל ההכנות שהיתה עושה לו להבעיר בקרבו אש החשק והתאוה אך מטרת לבו היתה מעיקרא לסתור ולהרוס כל זה כשיגיע עת מעשה העבירה. ובאמת כפי בחינתו שהיתה

מרכבה ליסוד העליון ראוי לו לעשות כפיית היצר הרע וביטולו בענין הזנות בדרך הפלא ופלא בזה ולכן כינה והמליץ בעל המאמר ענין זה בלשון זה שאמר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס כי מחשבתו הטובה שחשב לבנות כדי להרוס ולסתור הוא נחשב עשיית צרכיו שזה הוא צרכיו ותיקון שלו כפי מידתו ואחיזתו ולשון מליצה נקיט בזה ומאחר כי באופן זה שחשב לעשות נעשה תיקון במידת היסוד הנקרא וא"ו שהוא בחינתו לכן אמר הכתוב וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת 'מְלַאכְתּוֹ' קרי בה 'מלאכת וא"ו' כי בא אותו היום לעשות מלאכה רוצה לומר תיקון השייך ליסוד שהוא וא"ו ואפשר שגם בעל המאמר דנקיט צרכיו כונתו לרמוז עדבר זה שרוצה לומר לעשות צרכי וא"ו נכנס.

ולכן שאל תלמודא **יוֹסֵף מַאי הִיא** דלכאורה קשה מה שאלה היא זו והלא ענין יוסף הצדיק ע"ה כתוב ומפורש בתורה להדיה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר וכו' וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹקִים וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ וכו' וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה, ולמה הוצרך השואל לשאול שאלה זו?

אך באמת השואל סבר שזה הענין המפורש בתורה שתבעתו לדבר עבירה ולא שמע אליה אינו דבר חידוש ופלא בקידוש שם שמים שיזכה בעבור זאת לכל הכבוד הזה כי באמת זו היא מדת כל הצדיקים שאם יתבעום לדבר עבירה של זנות יברחו ממנה ולא ירצו לחטוא בשום אופן ובכל דור ודור ימצא אנשים כאלה אפילו בהמון העם ויש שהם מוסרים עצמן בעבור דבר זה וכמו שאמרו ברב כהנא שתבעתו מטרונא אחת ותפסתו בביתה בערמה והפיל עצמו מן הגג לרשות הרבים עד שבא אליהו זכור לטוב וקבלו (קידושין נו.), וכן רבי צדוק הפיל עצמו לתנור אש (קידושין מ.), וכיוצא בזה!

ואם כן מאי רבותיה דיוסף הצדיק ע"ה בדבר זה? אלא ודאי שעשה דבר פלא בזה שלא נתפרש בכתובים! ולכך שואל מַאי הִיא עשה פלא בקדוש שם שמים? והביא על זה מאמר רבי יוחנן שאמר **שְׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְונוּ** דודאי אין כונתו לעשות עבירה אלא הכונה כאשר בארנו לעיל שנתכוון לעשות הכנות להתעוררות העבירה כדי שיפרוש ממנה אחר כך בדרך הפלא ופלא ולכן יש לו פאר גדול בכפיית היצר הרע וכבוש התאוה.

וכן הביא דברי המאן דאמר **לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס** שגם הוא יתבארו דבריו על דרך האמור דכונתו בזה לשבר היצר הרע ולעשות תיקון בדרך נפלא ומאחר שעשה נצוח ותגבורת על יצר הרע בדרך נפלא זכה לתוספת ה"א בשמו ולזה אמר וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, שאמר 'ביתה' ולא אמר 'בית' כי צירוף אותיות שמו נקראים בשם בית כמו שכתוב בספר יצירה ארבעה אבנים בונים עשרים וארבעה בתים וזהו שנאמר וַיָּבֹא הַבַּיְתָה ה"א שהביא

לבית של שמו אות ה"א יען כי הוא נתכוון לַעֲשׂוֹת 'מְלַאכְתּוֹ' מלאכת וא"ו שעשה אופן לקדש שם שמים בדרך פלא כדי לעשות תיקון ומלאכה בבחינת וא"ו שהוא היסוד.
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאָה דְיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֵית לוֹ בַּחַלּוֹן (בראשית לט, יב). למאי הוצרך בעל המאמר להודיענו שנראתה בחלון?
ונראה לי בס"ד על פי מה שכתוב בקהילת יעקב ז"ל בשם הזוהר דשבעה חלונות יש ברקיע כנגד ז' ספירות חג"ת נהי"ם [חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות] והחלון שהוא כנגד היסוד נקרא חלון גביע ובו כוכב הנקרא אשכול הכופר וכוכב זה מרבה שלום בעולם כמו היסוד שמרבה שלום בעולם יעוין שם.
ולכן יוסף שהוא בחינת היסוד נפתח לנגד עיניו אותה שעה חלון הנקרא 'חלון גביע' שהוא כנגד היסוד ובאה דיוקנו של אביו ונראית לו באותו חלון מפני שיש בו כוכב הנקרא 'אשכול הכופר' שהוא מרבה שלום ויעקב אבינו ע"ה שנכפל שמו במילואו דוא"ו [יעקוב =188] עולה מספר שלום [376].
והא דכפל שמו של יוסף באומרו **יוֹסֵף יוֹסֵף** היינו דרך חיבה על דרך שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בכפל שם משה. **ועוד** נראה לי רמז ביוסף השני על קנ"ו אורות שהם מספר יוסף [156] המאירין בו. **ועוד** נראה לי בכפל שמו אחד על קודם שנוסף בו אות ה"א ואחד על אחר שנוסף בו אות ה"א.
נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִפָּרְנֵי יָדָיו. נראה לי בס"ד הדברים כפשוטן שיצאו מבין צפרני ידיו ממש שלא כדרך טבע להורות שלא יצאו מכח טומאת מחשבה והרהור רע אלא השעה היתה צריכה לכך שנעשית סתירה זו על מנת לבנות על דרך שהיה בענין שבירת הכלים כי באמת עשרה טפין אלו באו בסדר הדורות ונתקנו ונתעלו וגם מה שהיה כנגדן בקדושה למעלה בחמשה מיני זווגים גם כן נתקנו תיקון גדול כמו שאמרו בשער הגלגולים בסוד רשב"י וחביריו ובסוד רבינו הקדוש ותלמידיו ובסוד רבינו האר"י ז"ל ותלמידיו ובסוד רבי אלעזר המודעי ובסוד הרוגי לוד יעוין שם.
והמופת לדבר זה שלא יצאו טיפות אלו בטומאת מחשבה דמצינו שזכה לגדולה בידיו וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף (בראשית מא, מב) גם זכה שאמר לו וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ (בראשית מא, מד) והיינו לא ירים איש את ידו להורות שלא חטא בידיו ולא ירים רגלו להורות שלא חטא כאשר בא אל הבית לעשות מלאכתו, דכונתו היתה לטובה כאמור לעיל ולכן כתיב וַיְפַזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו (בראשית מט, כד) לשון פז שהוא חשוב מאד.

(**בראשית לט, יב**) **מִשָּׁם זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה** (**תהילים פ, ב**). נראה לי בס"ד בעבור ששמר עצמו באיסור ערוה נהפכו לו אותיות **ערוה** לאותיות **רועה** ונעשה רועה ישראל!

או כיון שלא היה רועה זונות זכה להיות רועה ישראל והמפרשים ז"ל כתבו מה שאמר לו אביו אם תהיה רועה זונות תאבד הון (משלי כט, ג) היינו אות ה"א שנוספה אחר כך בשמו ואותיות ו"ן של 'ישורון' שכתובה בבתי החשן בבית שלו להשלים ששה אותיות.

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת (משלי יט, יד) פירוש **בַּיִת** הוא בית האפוד שנכתב שמו של יוסף הצדיק ע"ה בו ואותיות **הוֹן** הנזכר המה **נַחֲלַת אָבוֹת** דמכח אביו זכה בהם כי הוא אשר העיר אותו בעבורם.

'**בָּלַע**', **שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת**. '**בְּכָר**', **שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ** (**בראשית מו, כא**). קשא הוה ליה לקרא הראשון בֶּכֶר כי היה בכור לאמו קודם שנבלע בין האומות? ונראה לי בס"ד לומר כי קרא שם השני בֶּכֶר לרמוז בו הסיבה של בָּלַע כי מפני שהיה בכור לאמו ולא בכור לאביו כי החליף לבן לאה ברחל לכן נתקנאו אחיו בגדולתו והקנאה גלגלה השנאה עד שמכרוהו ונבלע בין האומות אבל אם היה בכור לאביו לא היו מתקנאים בו כי כולם היו קטנים ממנו וראוי להיות לו יתרון כבוד עליהם.

והא דקראו **בֶּכֶר** ולא קראו בְּכוֹר? נראה לי כדי להורות שהיה בכור לאמו ולא בכור לאביו שהיה בתפארת שהוא בסוד וא"ו דשמא קדישא לכן קראו בֶּכֶר חסר וא"ו.

מה שחזר וקרא את השלישי **אַשְׁבֵּל** שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵ־ל, קשא והלא זהו ענין של בלע שנבלע בין האומות! ונראה לי שבא לרמוז בזה מה שנבלע בין האומות הוא מאת ה' היה הדבר הזה וכמו שאמר יוסף הצדיק ע"ה לאחיו וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים (בראשית מה, ח) ולכן קרא השלישי אַשְׁבֵּל שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵ־ל כלומר שבייתו נתגלגלה מצד השגחתו יתברך ולא היתה מצד הבחירה של אחיו.

וקרא את הרביעי **גֵּרָא** שהוא נוטריקון 'גר אכסניה' רוצה לומר לא היה כשאר שבויים שנוהגין בהם מנהג עבדים אלא נתן לו הקדוש ברוך הוא חן בעיני אדוניו שהשליטו על כל אשר יש לו ודר עמו כאורח בן חורין שדר באכסניא ואף על פי שאחר דירתו שם כשנה אחת ראה צער ויסורין מצד אשת פוטיפר לא הוכחש יופיו ובריאותו אלא עודנו נַעֲמָן שֶׁנֶּעִים בְּיוֹתֵר. לכך קרא החמישי **נַעֲמָן** וגם לא עזב צדקתו ולא פגע במקום אחיזתו אלא עודנו **אֲחִי** בצדקות **וְרֹאשִׁי** במקום אחיזתו למעלה כי ידוע בנימין הוא היה תחתון ויוסף יסוד עליון.

'**וָאָרְדְּ**', **אִיכָּא דְּאָמְרֵי: שֶׁיָּרַד לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם**,. קשה והלא רמז זה בשם בלע שנבלע בין האומות והיינו הא? ונראה לי בס"ד ירידה זו היא לשון ממשלה דכתיב וְיֵרְדְּ מִיָּם

עַד יָם (תהלים עב, ח) ובזה פרשתי מה שאמר וְיוֹסֵף הוֹרַד מִצְרָיְמָה (בראשית לט, א) לשון ממשלה כלומר מעת שירד למצרים ניתן לו מן השמים ממשלה עליהם.

ומה שאמר **וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד** נראה לי וֶרֶד [210] גימטריא ר"י כמנין עשרה פעמים אהי"ה [21] שהוא סוד אור מקיף שממנו מאירים הפנים כנידע.

אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? (**בראשית מא, מד**). קשא מה להם להזכיר סך הכסף אם בעשרים ואם באלף! מה הפרש יש בזה? והלא עיקר הקפידה היא על אשר הוא עבד ובנימוסי מצרים אין עבד מולך!

ונראה לי בס"ד כונתם בזה שאם קנאו בדמים יקרים יש לומר שהוא אינו עבד באמת אלא גנבוהו מבית אביו ומכרו אותו וכיון דבדרך גניבה לקחו אותו לא יחול עליו שם עבדות דאינו נקנה להם אלא עדיין הוא בן חורין וכמו שאמר הוא לשר המשקים כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים (בראשית מ, טו).

אך כיון שקנאו רבו בעשרים כסף שהוא דבר מועט ודאי המוכר לא גנבו מבית אביו בשביל הנאה קלה אלא ודאי זה מעשיו רעים ולכך אביו מכרו בדבר מועט וגם הקונה אותו חזר ומכרו בדבר מועט, ואם כן זה לא נגנב ואז חל עליו קנין עבדות והרי זה עבד גמור! ואיך ימלוך עלינו? כי בנמוסי מצרים עבד לא ימלוך! ולפי דרכם רמזו עליו עוד סיבה אחרת כיון דנמכר בדבר מועט אם כן זו הוכחה דמעשיו רעים!

והשיב להם **גְּנוּבֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ** ואם כן הוא איש הגון מאד ואיך ימכור אותו אביו? אלא ודאי גנוב הוא! וכיון דגנוב לא יחול עליו שם עבד ואינו נקנה לעבד.

בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לָא הֲוָה קָא גָּמִיר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד (**תהילים פא, ו**). נראה לי בס"ד הטעם דעל ידי הוספה זו גמר ולא שכח כלום, מפני כי ידוע דשבעים לשון שולטים בהם שבעים שרים כל אחד שולט בלשון אחד והם מחמת קנאתם בו היו משכיחים את הלשונות האלו ממנו כי הם שולטים בהם ויכולים לשכחם ממנו. מה עשה גבריאל? הוסיף לו אות אחת שהיא ה"א ראשונה שהיא בסוד בינה אשר היא מסמא עיני השבעים שרים ודוחה אותם כנודע, לכך כשבאה לו הארת הבינה בתוספת אות ה"א ראשונה נדחו השבעים שרים מעליו ולא יכלו לנגוע בו לשכחו מלשונות אלו.

והא דאמר פרעה '**למחר אבדקיה**' ולא בדקו תכף בו ביום? היינו כי הוא כבר נתן לו ממשלה על ארץ מצרים בו ביום והם כשראו שהמשילו טענו טענה זו וחשב אם יבדקהו תכף באותו מעמד ולא ידע שצריך להעבירו מן הממשלה שנתן לו נמצא דברי פרעה נתבטלו ומה שנתן לא נתן! על כן הניח הדבר עד מחר כדי שהוא ישאר בממשלתו אותו

היום וכל הלילה ואז אם למחר בדקו ולא ידע לא בטלו דברי פרעה לגמרי דעל כל פנים משל יום ולילה אחת!

כִּי קָאָמַר לֵיהּ יוֹסֵף "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר" (בראשית נ, ה) **אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: אִיתְּשֵׁיל נַמִּי אַדִּידָךְ!** (בראשית מז, לא). קשא איך נתפייס פרעה בדברים אלו דעדיין יאמר לו אִיתְּשֵׁיל על זו ולא תתשיל על אידך ומאי תלייא הא בהא? ועוד קשא וכי שכח פרעה השבועה שנשבע לו יוסף הצדיק ע"ה! ואיך עתה הוא עושה לו מעצמו אופן להפר השבועה ולא חש על שבועתו? ועוד קשא כיון דפרעה היה יודע שיש התרה לשבועה איך נחה דעתו מעיקרא בשבועה של יוסף הצדיק ע"ה דשמא יעשה התרה?

ונראה לי בס"ד דהיה יודע דאם קבל הנשבע הנאה על ידי אותה השבועה אין מתירים לו השבועה אלא מדעת ואם התירו אפילו אינו מותר אפילו בדיעבד! ולכן לא חש על שבועה שנשבע לו יוסף שמא יעשה התרה כיון דיוסף קבל הנאה מפרעה באותה שבועה שעל ידי כך השליטו על כל ארץ ונהג בו דין מלך ולכן לא חש פן יתירו לו דכל כהאי גונא אין לו התרה אפילו בדיעבד.

אבל על שבועה של אביו אמר לו שיעשה התרה דלא קבל יוסף הצדיק ע"ה אמנם יוסף הצדיק ע"ה הגיד לו שגם שבועה שנשבע לאביו דומה לשבועה זו שקבל הנאה מאביו שבעבור שבועה זו נתן לו חלק כפלים אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן (בראשית מח, ה) ואם כן אם שורת הדין מחייבת שיש התרה לשבועה שקבל בה הנאה. אם כן אתשיל גם אדידך.

זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם. קָפַץ שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד תְּחִלָּה לַיָּם (תהילים סח, כח). הקשה הרי"ף מה להם למחלוקת זו והלא זה הים גדול שיש בו משך רב שיעור שיכנסו כולם בבת אחת והיה ליכנס כל השבטים ביחד ולמה מדיינים זה בזה?

ונראה לי בס"ד דכל שבט ושבט רוצה שיראה את המים אחר הבקיעה עומדים חומה מימין ומשמאל כדי לומר השירה בתוך הים כשרואין הנס הגדול בעיניהם שֶׁהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם (שמות יד, כב) בדרך נס ואם יכנסו כל השבטים בבת אחת זה בצד זה נמצא רק הראשון אשר בתוך הבקיעה רואה המים חומה מימין דוקא והאחרון רואה המים חומה משמאל דוקא והשאר אין רואין את המים עומדים חומה כלל ולכן מוכרח שיכנס זה אחרי זה כדי שכל שבט יראה המים חומה מימין ומשמאל ויאמר שירה.

ואם תאמר יכנסו זה בצד זה יהיה ריוח שיעור ת"ק אמה או אלף אמה בין כל שבט ושבט? הנה הם חשבו אם יעשו כן צריך להרבות בנס שיהיה י"ב בקיעות ואין מרבין בנס שלא לצורך! כך עלה בדעתם מעיקרא.

דף לז.

(**שמות יד, טו**) **לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל** (**תהילים קיד, ב**). מקשים למה גבי בנימין לרבי מאיר היה שכרו שנעשה אוּשְׁפִּיזְכָן ויהודה לסברת רבי יהודה היה שכרו לעשות מֶמְשָׁלָה מאחר ששניהם זכו מחמת דבר זה שהוא ענין אחד?

ונראה לי בס"ד דזכיית בנימין שיהיה בית המקדש בחלקו לא באה לו מצד הדבר הזה וכן זכיית יהודה במלכות לא באה לו מצד הדבר אלא בנימין זכה מעיקרא להיות בית המקדש בחלקו ויהודה זכה מעיקרא במלכות אך מחמת דבר זה לרבי מאיר זכה בנימין שתהיה זכייה זו תמידית אצלו ולא תפסק כאשר היה במשכן פעם בגבעון פעם בשילה פעם במקום אחר אלא תהיה זכייתו תמידית עד עולם כי בית ראשון ובית שני ובית שלישי כולם יהיו בחלקו, וכן יהודה לרבי יהודה זכה בעבור זאת שתהיה זכייתו במלכות תמידית שלא תפסק מזרעו כאשר פסקה מן שאול המלך ע"ה דאתי מבנימין, ונמצא הם שוים בזכיה זו שזכו בעבור דבר זה שזכו בזכיה של תמידות זה בשלו וזה בשלו.

שֶׁנֶּאֱמַר "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו" מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו? מִשּׁוּם "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס" (**תהילים קיד, ב**). נמצא ממשלתו התמידה מכח הים.

ובזה יובן בס"ד וְיֶרֶךְ מַיִם עַד יָם (תהלים עב, ח) רוצה לומר **וְיֶרֶךְ מַיִם** מסיבת ים כי אות מ' כאן היא מ"ם הסיבה והגיעה ממשלתו **עַד יָם** הוא ים אקינוס שמקיף העולם שהוא גבול של הישוב גם ירד סובל ב' משמעות אחת ירידה ואחת ממשלה רוצה לומר מסיבת ירידתו לים זכה להיות מושל עַד יָם.

תָּנוּ רַבָּנָן 'בָּרוּךְ' **בִּכְלָל** 'בָּרוּךְ' **בִּפְרָט**, 'אָרוּר' **בִּכְלָל** 'אָרוּר' **בִּפְרָט וכו'**. קשא למה נכתבה הפרשה בפירוש על הארור ולומדין ברוך מארור, הוה ליה למימר בהפך לכתוב בפירוש על ברוך ולמדין מזה על ארור?

ונראה לי בס"ד דאם לא יכתוב בפירוש דברים של ארור לא היו הרשעים יראים ומתפחדים כי לא היו למידין מן הכללות דכולי האי ואולי! **גם** יש לומר נכתבה בפירוש על הארור כדי שהאדם יתפעל מן הקריאה בלבד ויתעורר לעשות תשובה. **אי נמי** עונש של ארור בהאי עלמא דאתגלייא לכך נכתב בפירוש בגלוי אבל שכר על ברוך הוא בעלמא דאתי דאתכסייא לכן לא נאמרו דברים של ברוך בפירוש בתורה.

ואמר **לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת** הרי כאן ארבעה, ונראה לי בס"ד לכן תמצא ארבעה למ־ד באלפא ביתא העקרי שהוא אות הפשוט ושלשה במלוי שהם 'אלף גימל דלת' כנגד ארבעה הנזכר שהם למ־ד 'למוד' ולמ־ד 'למד' ולמ־ד 'שמור' ולמ־ד 'עשות'.

דף לז:

נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה (דברים כח, סט). אלו הם ג' פעמים י"ו ובזה יובן בס"ד וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ (שמות יט, ו) שקראם גוי כלומר ג' י"ו שעל ידי קבלת ג' פעמים י"ו בריתות תהיו גוי קדוש.

ובזה מובן הטעם שהתורה נקנית בארבעים ושמונה מעלות כנגד ארבעים ושמונה בריתות (משנה אבות ו, ו) ולכן הצדיקים נקראים אנשי חיל והאשה אשת חיל וכמו שנאמר אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא (משלי לא, י) וישראל עושה חיל מפני שכל מצוה שעושים נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות כמנין חיל [48] ולכן אמר וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ (ישעיה נד, יב) 'כדכד' [48] גימטריא חיל.

נמצא לפי זה בסיני ובערבות מואב שהיו על ידי משה רבינו ע"ה היו ל"ב בריתות וי"ו הנשארים היו על ידי יהושע בהר גריזים ובהר עיבל, והיינו דמשה רבינו ע"ה היה לבן של ישראל לכן היה על ידו מספר ל"ב אבל ביהושע דהיה כפני לבנה לא היה על ידו אלא י"ו ובזה יובן הטעם ראש התורה וסופה 'לב' (דברים לד, יב) להורות כי עד חתימת התורה לא היה אלא רק ל"ב בריתות והשאר נשלמו אחר כך על ידי יהושע.

עֲרָבָא וְעָרְבָא דְּעָרְבָא אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ. נמצא לפי זה לדברי רבי מלבד מה שנעשה ערב כל אחד על חבירו בחיוב העקרי שלו עוד נעשה ערב גם בחיוב הערבות של חבירו ולפי זה הם שלשה מיני חיובים על האדם האחד חיוב עצמו בכל המצות והשני במה שנתחייב חבירו מצד חטא עצמו והשלישי מה שנתחייב חבירו מצד הערבות.

ונראה לי בס"ד לכן הברכה של ישראל בזכיית התורה היתה משולשת דכתיב לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ (ישעיה נט, כא) האחד בזכות חיוב עקרי שלו וְזַרְעֲךָ בשביל חיוב הערבות וְזֶרַע זַרְעֲךָ בשביל חיוב ערבות של חבירו ולכן נקראת 'אוריין תליתאי' (שבת פח.)

ולכן פתח בעשרת הדברות ב'אנכי' ודרשו רבותנו ז"ל (שבת קה.) ראשי תיבות **אנא נפשאי כ**תבית יהבית שכל אחד מישראל גם כן אומר כן אנא נפשאי בעבור חיוב עצמו כתבית בעבור חטא חבירי יהבית בעבור ערבות של חבירי.

ולכן ישראל נקראו סגולה דכתיב וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים (שמות יט, ה) דוגמת

הסגו"ל שהוא משולש בשלש נקודות כן כל איש ישראל משולש בשלש מיני חיובים.
ובזה יובן שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד (משלי ל, כט) הם שלשה מיני חיובים הנזכר וְאַרְבָּעָה מֵיטִבֵי לָכֶת שכל המצות טעונים ארבעה שהם ללמוד וללמד לשמור ולעשות.
כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹאֵי אַף וְנוֹאֶפֶת (**דברים כז, טו**). מקשים גם על זה תיקשי בארור סגי, והלא בא על אשת איש בחנק?
ונראה לי בס"ד הכונה שבא על אשה ישראלית פנויה בזנות ומאחר שהיא בנדתה הרי זו בכלל ערוה כנודע וקרי להו נוֹאֵי אַף וְנוֹאֶפֶת כיון שבא עליה בזנות ונתעברה ממנו ובשביל בושה מבני אדם יולדת בסתר ומשלכה בנה הנולד לה ברחובות העובדי כוכבים ודרכם של עובדי כוכבים בראותם כך נוטלין אותו ומגדלים אותו דאין יודעים ממי הוא וגדל ביניהם ויהיה כמותם עובדי עבודה זרה **וגם** יזדמן אחר כך שיקלה אביו ואמו דאינו מכירם **וגם** משיג גבול ומשגה עור כאשר יעשו רשעי העובדי כוכבים **וגם** מטה משפט גר יתום ואלמנה אם יזדמן שישימוהו העובדי כוכבים שופט בארץ **וגם** אפשר שיזנה וישכב עם אשת אביו ושוכב עם אחותו ועם בהמה כמנהג העובדי כוכבים שאונסים בנות ישראל או ברצון וכן השאר.

דף לח:

מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם" (**במדבר ו, כז**). הנה **רש"י** ז"ל מפרש כיון דאמר וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל והדר אמר וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם משמע שימת שמו על בני ישראל הוא צווי בפני עצמו דמלבד שצוה אותם לברך שלשה פעמים של יְבָרֶכְךָ וכו' (במדבר ו, כד) עוד צוה אותם שישימו שמו על בני ישראל בכונת הלב ואז יברכם.
נמצא לא צוה אותם בברכה בלבד שהוא צורך ישראל אלא צוה אותם בשימת שמו גם כן והשמת שמו עליהם חשיב בצד מה צורך גבוה ולכן נמצא הוא יתברך כביכול מתאוה לברכת כהנים כיון שצוה אותם בדבר אחד שהוא נחשב צורך גבוה.
וכל זה הוא לפי פירוש רש"י ז"ל אבל **מהרש"א** ז"ל מפרש דרבי יהושע בן לוי סבר 'וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם' קאי על ישראל ומכאן משמע דמתאוה לברכת כהנים כיון דהוא יתברך מברך את ישראל למה צוה שהכהנים יברכו את ישראל, דמה צורך יש עוד בכהנים לברך? אלא ודאי דהוא יתברך מתאוה לברכה של כהנים שהם יברכו את ישראל אף על פי שהוא מברך את ישראל על דרך מה שאמר הכתוב לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף (איוב יד, טו).
והנה בזה הפירוש של מהרש"א ז"ל ניחא לן מה דסמך לדרשה זו עוד דרשה אחרת דרבי

יהושע בן לוי שאמר כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ' (בראשית יב, ג) והוא דקשיא ליה לתלמודא מנא ליה לרבי יהושע בן לוי לפרש 'וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם' קאי על ישראל למילף מינה שהקדוש ברוך הוא מתאוה וכו' דילמא וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם קאי על הכהנים דכן מורה פשטות הכתוב טפי? לכך הביא דרשה זו דרבי יהושע בן לוי דברכה לכהנים מפיק לה מן 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ' ולפי זה ליכא למימר וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם דקאי על הכהנים כיון דלמדנו מפסוק וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ דהמברך מתברך, אלא ודאי וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם קאי על ישראל ושפיר למדנו מזה שהקדוש ברוך הוא יתאוה לברכת כהנים!

כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ. קשא אמאי נקיט חלוקה השניה דאינו מברך כיון דהוכחה שמוכיח מן הכתוב אינה אלא לחלוקה דמברך אבל לאינו מברך ליכא מפסוק זה כלל?

ונראה לי בס"ד דמה שאמר שאין מברך אין מתברך אין הכונה שאינו מברך לגמרי דזו לא אצטריך למימר דודאי כיון דאינו מברך לגמרי אינו מתברך דאין חוטא נשכר! אך הכונה דאינו מברך בלב שלם אלא משפה ולחוץ דהכהן צריך לברך מאהבה וכאשר נתקן בנוסח הברכה של הכהנים אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל 'בְּאַהֲבָה' וכיון דצריכין לברך בלב גם כן נמצא ברכה שלהם כפולה מצד הפה ומצד הלב ובתרווייהו בעי מאהבה וב' פעמים אהבה [13×2=26] עולה מספר שם הוי"ה.

ולזה אמר וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר ו, כז) פירוש תהיה ברכתם שלימה בשני פעמים אהבה שהיא מספר שמי אחד מצד הפה ואחד מצד הלב ואז אֲנִי אֲבָרֲכֵם.

ולזה אמר רבי יהושע בן לוי כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ כמצותו אשר נצטווה לברך בפה ובלב שיש כאן ב' פעמים אהבה הרי זה מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵין מְבָרֵךְ ברכה שלימה כמצותו אלא רק מברך בפה שהיא מצות אנשים מלומדה אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ.

ומפיק לה מפסוק ואברכה מברכיך דקשא הוה ליה למימר 'וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ' (בראשית יב, ג) לשון יחיד וכמו דנקיט בקללה 'וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר' לשון יחיד ולא אמר 'מקלליך' אלא ודאי האי נמי קאי על היחיד ונקיט מברכיך על הפה שלו ועל הלב שלו וזהו מְבָרֲכֶיךָ הפה והלב אבל מְקַלֶּלְךָ אפילו באחד דהיינו בפה בלבד אָאֹר אותו! ואם כן שמע מינה כל שאינו מברך ברכה כמצותו שתהיה בשתים בפה ובלב אינו מתברך כי דוקא אי איכא מברכיך תרתי פה ולב אז אברכה אותם.

אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן (משלי כב, ט). נראה לי בס"ד טעם לזה על פי מה שכתבתי בסה"ק אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ בפרשת נשא בשם רבני אשכנז ז"ל שיש י"ד פרקים באצבעות האדם כנגד תיבות של ברכת כהנים שהם ט"ו תיבות ועדיין חסר אחת

ביד שאין בה כנגד תיבת שלום שהיא תיבה ט"ו ותקנו חז"ל כוס ברכה שיאחזנו המברך בידו והוא כנגד השלום שבו נשלם מספר ט"ו. ובזה פירשו רבני אשכנז לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (משנה עוקצין ג, יב) כלומר זכו בכלי שהוא של ברכה בעבור תיבת שלום של ברכת כהנים להשלים המספר כנגדה, יעוין שם.
וידוע שיש שני מיני שנאה, האחת מחמת איזה סיבה שעשה לו חבירו נזק בממון או בגופו או שחרפו בדברים ולכן שונא אותו וזו אינה מצויה הרבה וגם יש לה תקנה שיעמדו מתווכי השלום ביניהם ויקחו מחילה זה מזה ותתבטל השנאה. והשנית שנאה מחמת קנאה כי עינו צרה בטובת חבירו הן מצד הממון הן מצד הכבוד ולזו אין תקנה בשלום על ידי מתווכי השלום.
אך שנאה זו שהיא רחוקה מן השלום אינה מצויה אלא רק אצל צרי עין דמתקנא מן טובה שתמצא אצל אחרים אבל טוב עין אין לו קנאה וממילא אין לו שנאה הבאה מחמת קנאה שהיא רחוקה מן השלום ונמצא זה קרוב לשלום תמיד ולכן ראוי שיתנו לו כוס של ברכה אשר נתקן כנגד תיבת שלום של ברכת כהנים כי מי שהוא טוב עין הנה הוא דבוק בשלום ומצוי אצלו השלום תמיד.
אי נמי מי שהוא טוב עין יש לו כח יותר למתק הגבורות שהם רמוזים ביין [70] שבכוס שעולה מספר אות עין [70] כי המיתוק יהיה על ידי החסד ומי שהוא טוב עין מוכרח שגובר בו מדת החסד והוא אחוז במדת החסד יותר ולכן ראוי לתת לו כוס של ברכה שבו ממתקים את הגבורות הרמוזים ביין כי היין הם בסוד הגבורות כנודע ועל ידי הברכה מתמתקים בחסדים.
מְנַיִן שֶׁאֵפִילּוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן. הדבר יפלא וכי העופות יש להם הבנה לידע שזה צר עין כדי שיהיו נמנעים לאכול ממנו?!
ונראה לי בס"ד דטבעם ומנהגם של עופות לא יבואו ולא ימצאו אלא במקום שיש להם ללקוט ממנו מזונם ולשתות מים בו אבל במדבר שמם שאין שם לא עשב ולא מים לא יבואו ולא ימצאו שם עופות כלל.
ומי שהוא כילי מאד לא יבשל בביתו ולא יכניס מותרות לביתו לא מבעיא פירות אלא אפילו ירקות לא יביא לביתו לאכול ורק אוכל הוא ובני ביתו פת חריבה בצמצום דבעודה בכפה יבלעוה ואפילו פירור קטן אינו נופל מן הפת בקרקע הבית ואם יכניס ירקות היא דבר מועט דאינו נופל מהם קלח אחד בקרקע.
ולכן בתוך גגו וחצרו לא ימצא גרעין של חיטה או שעורה או של אורז בין מבושל בין אינו מבושל וכן לא ימצא קליפות של פירות או קלחים של ירקות כיון דאין מכניס לחצרו

לא פירות ולא כיוצא בהן ואפילו המים במשורה ישתו שלא ימצא מים שפוכין בחצר ואם כן העופות רואין את חצירו כמו אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה (יואל ב, כ) וכאשר יעופו מחצר לחצר ומגג לגג אינם נכנסים שם!

ולכן אם לפעמים זה הכילי ישים רשת מגגו או בחצירו וישים שם חיטים כדי לצוד בעל כנף, בחינם תהיה טרחתו מאחר דאין בעל כנף יורד לתוך גגו וחצרו ואיך יהיו נצודים ברשת! לכך אמר כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָל בַּעַל כָּנָף (משלי א, יז) שהם יודעים ביתו וחצרו של אותו כילי כמו אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה שאפילו מים אין לשתות ולכן לא ירדו שם כדי שיהיו ניצודין ברשת העומדת שם.

ועדיין צריך להבין למה קורין את הכילי בשם צר עין, והנדיב בשם טוב עין, והלא הנדיבות והקמצנות הם בלב ובמתן ידים והוה ליה למימר צר לב או צר ידים ולנדיב טוב לב או טוב ידים, אך העין מאן דכר שמא אצל הנדיבות והקמצנות?

ונראה לי בס"ד דמדת הקמצנות תהיה באדם מחמת שיש לו רבוי תאוה בממון יותר מדאי וכל תאוה תתייחס לעינים שמשם מתחילה התאוה כי עין רואה ועל ידי כך הלב חומד ומתאוה ואם לא יש עין רואה אין כאן חמדה ותאוה ולכן כתיב וְכִי תַאֲוֶה הוּא לָעֵינַיִם (בראשית ג, ו) הרי תמצא להדיה שתלה הכתוב התאוה בעינים מפני כח התאוה מתחיל להתהוות מן העין ולכן קורא לכילי בשם צר עין אך הנדיב שתאותו מועטת קוראו טוב עין.

ועוד נראה לי בס"ד טעם לזה כי אחר אותיות **עין** יש **כסף** וזה הקמצן והכילי עיניו תמיד בכספו ואין לו בטחון בהשם יתברך ובכל עתותיו הוא תמיד מחשב בכסף ומביט בו דוקא וזה אותיות עין הם מחוברים ודבוקים ואם תחבר מספר עין [130] עם מספר כסף [160] יהיה מספר צר [290].

ולכן זה הכילי אשר עין שלו דבוקה ומחוברת בכסף דוקא נקרא צר עין אך הנדיב עיניו תמיד מצפים אל שם ה' וכמו שאמר דוד המלך ע"ה עֵינַי תָּמִיד אֶל יְהֹוָה' (תהלים כה, טו) ונקודות של עין שהם קמ"ץ וחיר"ק הם מספר שם הוי־ה כי הם עולים מספר כ"ו וידוע שם הוי־ה במספר קטן עולה מספר טוב [17] לכן הנדיב שלו אשר עין שלו תמיד מצפים אל שם הוי־ה הרמוז בנקודות של עין נקרא טוב עין כי מספר שם הוי־ה במספר קטן עולה טוב.

ולכן אמר דוד המלך ע"ה שִׁוִּיתִי יְהֹוָה' לְנֶגְדִּי תָמִיד (תהלים טז, ח) כי אני מביט בשם הוי־ה שהוא רמוז בנקודות קמ"ץ וחיר"ק שהם נגדי רוצה לומר נגד העין שלי ואיני מצפה ומביט בכסף שהוא עומד אחורי אותיות העין שלי.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד הטעם דהכילי נקרא צר עין כי הכילי והקמצן תמיד רואה עצמו עני אף על פי שיש לו ממון הרבה ולכן **עין** שלו שרואה בה נהפכת לאותיות **עני** ולא תשאר עין כסדרה.

והנה אם תשאר עין כסדרה היא רחבה וגדולה כי תיבת עין יוצאה במבטא שפתים בשלשה אותיות גמורות אך אם תתהפך לעני תהיה קצרה וצרה כי תיבת עני אינה יוצאת במבטא שפתים בשלשה אותיות אלא בשתי אותיות בלבד נמצא תיבת עני קצרה וצרה במבטא.

לכן הקמצן אשר עין שלו נהפכת לעני נקרא צר עין כי הוא רואה בעינו את עצמו עני ותיבת עני היא צרה וקצרה אבל הנדיב נקרא טוב עין כי נשארים אצלו אותיות עין כסדרן שהם תיבה רחבה דאין עין שלו הפוכה.

כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן.. עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לָאוִין, 'אַל תִּלְחַם', 'וְאַל תִּתְאָו' (משלי כג, ו). נראה לי בס"ד כיון דיש לאדם ב' עינים ימין ושמאל הנה יש מדתו שמאל דוחה וימין מקרבת (סנהדרין קז:) אך זה הכילי הוא צר עין מימין ומשמאל לכך הנהנה ממנו עובר בשני לאוין כנגד רעות עין ימין ורעות עין שמאל.

דף לט.

כֵּיוָן שֶׁנִּפְתָּח סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִילּוּ בְּדָבָר הֲלָכָה (נחמיה ח, ה). נראה לי רמז לדבר 'פה פתוחה פה סתומה' דהיינו כשיש פה פתותה של חזן לקרות בספר תורה צריך שתהיה פה של הציבור סתומה.

דף לט:

אָמַר רָבָא: בַּר אָהִינָא אַסְבָּרָה לִי "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ" (דברים יג, ה). הא דסמך תלמודא לדברי רבא אלו למאמר בְּזָמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם וכו' היינו משום דמשמעות הכתוב הזה שייכא לטעם של הסברת פנים, פירוש שדרשו רבותנו ז"ל לברכה בפסוק זה וכי יוכל אדם להיות מהלך אחרי השכינה?! אלא תלך אחר מדותיו. נמצא פסוק זה מלמדינו שנלך אחר מדותיו יתברך ועל כן כמו מדתו יתברך בברכות אלו שהוא שמח ומתאוה להם כמו שאמר רבי יהושע בן לוי כן אנחנו בית ישראל צריכין להראות עצמינו שמחים ומתאוים לברכות אלו שניתנו לנו וזה ניכר ונודע במה שאנחנו אומרים הודאה ושבח להשם יתברך אשר נתן לנו הברכות האלה על ידי הכהנים.

דף מ.

בִּנְעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי מַאי אָמַר? אָמַר מָר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא "הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'" (תהילים קכח, ד). נראה לי פסוק זה הוא שבעה תיבות כנגד שבעה רקיעים שעולה השכינה עתה בנעילה כי לכן אומרים ז' פעמים הֵ' הוּא הָאֱלֹקִים (מלכים א' יח, לט) כנודע ושני פסוקים הנשארים יְבָרֶכְךָ וכו' וְיִרְאֶה וכו' הם ט"ו תיבות כנגד ט"ו תיבות של ברכת כהנים ובגמרא אתמר פסוקים אלו נתקנו במקדש דוקא לכבוד השם המיוחד שמזכירים שם אבל בגבולין כל האומרם טועה מפני שצריך להאזין היטב לברכה ורבי אבהו סבר מעיקרא לאומרם כשמאריכין בניגון וגם בזה חזר בו אחר כך.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא עֵינָוְתָנָא אֲנָא. לא היה אומר כן בפיו אלא בלבבו כך היה חושב את עצמו שהגיע למדרגה זו שראוי להיות נקרא עניו. אי נמי כונתו לומר אני עניו מצד טבעי ומזגי.

אָמִינָא לָאו עֵינָוְתָנָא אֲנָא. פירוש הוא אמר לאשתו **מַאי נָפְקָא לַיךְ מִינָּהּ** כונתו לומר זו אשה היא ודעתה קלה אינה מבנת הענין על מתכונתו ולכן דבריה לא מעלין ולא מורידין והיו כלא היו אך לפי האמת בעלה עצמו וכולי עלמא ידעיה **דְּמִינַּי וּמִינֵּיהּ יִתְקַלֵּס עִילָּאָה** שאם לא הייתי אני משים הדברים בפיו לא היה יכול מצד עצמו לדרוש ברבים ואם כן תוכיות דברים אלו מוכחין הא דלא הקפיד מפני שדברים אלו יצאו מפי אשה אבל אם היו יוצאין מפי האמורא עצמו הוה קפיד!

ולזה אמר אחר דכך וכך אמרתי לה מוכח דלא ענוותנא אנא דאם אני עניו באמת לא הייתי משיב לה כך, מה שאין כן רבי אבא דמן עכו שראה זלזול כבוד להדיה מן האמורא עצמו ולא קפיד דאין לך זלזול יותר מזה דהדרשן אמר לו טעם אחד והקרובים אליו שמעו שכך וכך אמר לו והם שומעים שזה האמורא אומר טעם אחר מעצמו ובודאי דבר זה זלזול ובושה להדרשן בפני אותם בני אדם ועם כל זה לא קפיד!

[**כֵּיוָן דְּחָזֵינָא לֵיהּ רַבִּי אַבָּא מִן עַכּוֹ**] **אָמַר לְהוּ עַד דְּמַצֵּלְנָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא.** קשא מה שייכות יש בזה לענוה? ונראה לי בס"ד כי תשובתו זו שהשיב 'עד דמצילנא ליה לרבי אבא' מוכח מתוכה להדיה דכונתו לברוח מהשררה שלא היה יכול לומר 'לא אתינא' כיון דאמנו עליה ולכן דחה הענין הזה של שררה שלו בקש באומרו עד דמצילנא לרבי אבא כי אמר אולי מה דבני ובני ישתנה הדבר ויתבטל הענין, דאפשר שיבא לעיר אדם גדול בתורה יותר ממנו ואז יאמר להם אית לכו רבה מיני תמנו עליו להיות ראש ישיבה ויעשו כך, נמצא עניו דאין לו רצון ותאוה בגדולה יען דלפי האמת מאי תליא הא בהא הלא אדרבה אם יהיה הוא ראש ישיבה יהיו דבריו נשמעין יותר ויהיה לו יכולת טפי להצילו.

אי נמי אמר להם עד דמצילנא לרבי אבא כונתו הוא כי אני צריך לו בלימוד ההלכות בישיבה שיעזור לי בסברתו ובבקיאותו ולכן בעוד בעלי חובות נוגשים אותו ומטרידים אותו לא אפשר להיות לי עזר ממני מצד חכמתו וכל זה דבר מצד ענוה שלו דרואה עצמו שהוא צריך לתלמודו של רבי אבא.

רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דָּרַשׁ בִּשְׁמַעְתָּא וְרַבִּי אַבָּהוּ דָּרַשׁ בַּאֲגַדְתָּא. נראה שהיה להם שתי בתי מדרשות שהיו זה בצד זה או זה לפנים מזה והיה מנהגם של אותו מקום לדרוש בשתי המדרשים בפרק אחד ולכן כיון דאקלעו רבנן להההוא אתרא זימנום שידרשו אחד בזה המדרש ואחד בזה המדרש.

והא דעשה המשל של הדורש אגדה למוכר מיני סדקית אין בזה זלזול לדברי אגדה אלא אדרבה הוא שבח גדול כי דברי אגדה יש בהם פשט ודרש ורמז וסוד שהם ראשי תיבות פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] כנגד ארבע עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשיה] והדרשן מקשר בהם העולמות זה בזה ומחברם כמעשה מחט סדקית התופרת ומחברת חתיכות הבגד זה בזה ומתקנת הקרעים והנקבים כי על כן מעלתם גדולה דעניית הקדיש שאומר הדרשן אחריהם מסוגלת לכפרת עונות ולכן המשילם למיני סדקית שהם מחטים דקים דקורין אותם מחט סדקית על שם שמחברת הנקבים והסדקים כדאיתא בערוך.

ועוד נראה לי בס"ד רמז במשל זה על מעלת דברי אגדה שכולם יש בקרבם סוד שבו נעשה סוד הנסירה כדי לעשות זווג במידות הקדושים העליונים ורמז זה בסדקית שהוא לשון סדק ונמצא הוא עשה שבח גדול לדברי אגדה במשל זה ורק לעיני השומעין הגדיל בשבח השמעתתא על דברי אגדה כי לזו דימה לאבנים טובות ולזו דימה למיני סדקית כדי להפיס דעתו של רבי חייא בר אבא.

ומה שאמר **וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיתּוֹתַב דַּעְתֵּיהּ** לאו משום גאוה וקנאה חס ושלום אלא מחמת הבושה שנתבייש מחמת אותם בני אדם שנשמטו ממנו שעשו לו בושה בדבר זה. **אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי, אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו עַמִּי אַתֶּם, וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל** (דברי הימים א כח, ב). קשא למה נקיט מקל וכי דרכו של מלך לרדות במקל? ונראה לי בס"ד כי האבות אברהם יצחק וישראל ראשי תיבות שמותם עולה מספר שם אהי־ה [21] ומספר שם בי־ט ומספר שם ודא־י הרמוז בראשי תיבות **וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ** (דברי הימים א' כט, י) שהוא שם הכתר והוא שם המפורש כנודע.

אך סופי תיבות שמותם הוא 'מקל' [אברהם יצחק ישראל] לרמוז אם ישראל צדיקים שהם עליונים יאירו להם אותיות העליונים של שמות האבות שרמוז בהם שם אהי־ה ושם בי־ט ושם ודא־י ואם אינם צדיקים אלא הלכו לאחור אז יתקיים בהם רדיית המקל הרמוז

באחרית שמות האבות.

לכן **אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי אַחַי אַתֶּם** רמז באותיות אַחַי לשלשה שמות הנזכר אהי־ה בי־ט ודא־י דסופי תיבות שלהם עולה כ"ד [24] כמנין דויד [24] מלא ביו"ד וזהו 'אַחַי' דומין כמוני **וְאִם לָאו** לא תזכו להארת שמות הרמוזים באותיות העליונים של התבות אלא תקחו לכם אותיות האחרונים שהם מקל ולכן **וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל!**

ולכן קודם החרבן אחר שחטאו ישראל ונסוגו אחור ממעשה האבות אמר לו הקדוש ברוך הוא לירמיה מָה אַתָּה רֹאֶה? והשיב מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה (ירמיה א, יא) ומוכח מכאן אימת ציבור כיון דאמר להם 'אַחַי אַתֶּם' רוצה לומר כמו אחי שכולם גדולים ממני והיתה אימתם עליה אפילו אחר שמשח אותו שמואל הנביא ע"ה למלך.

חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל. לפי פשוטו הוא משום כבוד המלך להראות שיש כל כך מעלות של שררה תחתיו.

אך נראה לרמוז בס"ד שהיה סדר זה בדקדוק שהוא של חמשה בני אדם שהם (1) חזן (2) וראש הכנסת (3) וסגן (4) וכהן גדול (5) ומלך כנגד כבוד תורה שבכתב שנכתבה בחמשה ספרים וכנגד כבוד תורה שבעל פה שנמסרה בחמשה שהם (1) **מ**שה (2) **י**הושע (3) **ז**קנים (4) **נ**ביאים (5) ואנשי כנסת הגדולה וכאשר סידרם התנא באבות (משנה אבות א, א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. וראשי תיבות חמשה הנזכרים הוא 'חסר מך' שהוא ראשי תיבות **ח**זן **ס**גן **ר**אש הכנסת **מ**לך **כ**הן גדול רמזו לו בזה רמז למלך שלא יתנאה אלא יהיה 'מך' בדברים הגופניים וימצא עצמו 'חסר' בדברים הנפשיים.

והא דקורא המלך מיושב לרמוז לו אף על פי שהוא מלך חייב לעשות תורתו קבע והישיבה מורה על קבע.

דף מא.

אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים (דברים יז, טו). קשא למאי אצטריך לומר עָמַד וְקִבֵּל והלא דבר זה נוהג בכל מלך שיהיה עומד ומקבל! ולא יאמר אלא קָרָא עוֹמֵד?

ונראה לי דאם יאמר 'קָרָא עוֹמֵד' הוה אפשר לחשוב דמקצת קריאתו היתה מעומד ולאו כל קריאתו מעומד דלעולם בתחילה קרא יושב אלא דבסוף קריאתו עמד וקרא שסיים

קריאתו מעומד לזה אמר 'עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד' לומר שהתחילה עמידה של קריאתו מעת שקבל כי מעת שעמד וקבל נשאר עומד בקריאתו.

וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" וָלָנוּ עֵינָיו דָּמָעוֹת (דברים יז, טו). מקשים למה לא בכה כשהגיע לפסוק מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (דברים יז, טו)?

ונראה לי בס"ד דפסוק זה הוא עשה וכל מצוות עשה קילא מן לאו, גם משמייא לא ענשי אעשה אלא בעידן רתחא ולכן לא נתבטל כל כך מזה אך כאן בפסוק ד'לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי' שהוא איסור לאו, נתבטל יותר ובכה על עצמו.

ומה שאמרו לו **אָחִינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה!** בלשון כפול נראה לי בס"ד הכונה אחינו אתה בחייך שאין אנחנו מסלקים אותך ואחינו אתה בחיי בנך שאין אנחנו מסלקים המלוכה מזרעך. או יובן אחינו אתה בהיחוס ואחינו אתה במעשים טובים כי מלך צדיק וכשר היה.

דף מא:

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפָּס (דברים יז, טו). יש להבין למה האריך לומר 'לְאַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ' וסגי לומר מפני 'שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ' כיון דעל דברי המשנה דמשתעי באגריפס המלך קאי?

ונראה לי בס"ד דאמרינן לקמן 'מוּתָּר לְהַחֲנִיף לְרִשְׁעִים' ולמה נתחייבו כליה בשביל שהחניפו לו? לכך פירש 'לְאַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ' דיהיב טעמא בזה דאם היה זה למלך אחר כמו הורדוס וכיוצא בו יש להם טענה על החנופה משום דמותר להחניף לרשעים אך הם נענשו בשביל שהחניפו לאגריפס המלך הידוע שהיה אדם כשר ואינו עושה רעה, ולמה החניפו לו?!

ונראה לי דמה שאמר **נִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה** קאי על אותם החכמים שאמרו לו 'אָחִינוּ אַתָּה' דאף על גב דהם אמרו כן משום שלום מלכות מכל מקום הוא לא ביקש מהם הודאה על כך ורק הוא בכה בפניהם ומי הכריחם לדבר דברים אלו? והיה לשתוק לבלתי יאמרו רע או טוב והיתה השתיקה יפה לחכמים בעת ההיא והם השיבו דבר ללא נדרש מהם! **מִיּוֹם שֶׁגָּבַר אֶגְרוֹפָּהּ שֶׁל חֲנוּפָּה נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין**. פירש רש"י 'כוחה' ונראה לי דנקיט לה בשם אגרוף, כי המחניף עושה כן בשביל לקבל הנאה גדולה מלא אגרוף ולכן תמצא חֲנוּפָּה בהיפך אתוון 'חפונה' דעל ידי החנופה מקבלים הנאות מלא חופנם. **ועוד** נראה לי בס"ד לרמוז בשם חֲנוּפָּה שהוא אותיות 'חן פה' רוצה לומר זה המחניף חושב למצוא חן בפה שלו. **גם** חֲנוּפָּה אותיות 'נפוחה' כי זה המחניף מגדל ומגביה את חבירו שמחניף

לו כדבר נפוח. **גם** חֲנוּפָה אותיות 'נוחפה' לשון חפוי שהוא מעלים ומסתיר ומכסה את המומין של זה המחניף לו.

והא דאמר **מֵבִיא אַף לָעוֹלָם** פירש בני ידידי כבוד הרב יעקב נר"ו ה"א דחנופה תתחלף באות אלף נמצא 'חנו אף' עד כאן דבריו נר"ו.

כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם (ישעיה ה, כ). נראה לי בא ללמד אפילו הוא תלמיד חכם דאין גיהנם שולט בו קל וחומר מסלמנדרא כדאיתא בחגיגה (חגיגה כז.) עם כל זה לא תגין עליו תורה בזה אלא יהיה נופל בגיהנם! ורמז לדבר **חֹנֶף** [138] עולה מספר **לַגֵּיהִנֹּם** [138] ולזה אמר כל אדם רוצה לומר אפילו תלמיד חכם. אי נמי לומר אפילו עני הוא והוצרך להחניף בשביל פרנסתו.

ומה שאמר **אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת** נראה לי בס"ד מדה כנגד מדה, הפה הוא שערי תפלה וכיון דחטא בפה בחנופה נסתמו לו שערי תפלה.

ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שאמר הרמ"ז [הרב משה זכות] ז"ל יחוד התפלה הוא מספר חן [58] כזה 'ו־ה וה־י והה־י' [58] וכתב לכן התפלה נקראת בשם חן כמה דאת אמרת וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' (דברים ג, כג) עיין שם. נמצא התפלה היא סוד חן בפה ולכן עון חנופה גורם דאין תפלתו נשמעת.

וְאֵין 'לְאוֹם' אֶלָּא עוּבְּרִין (משלי כד, כד). נראה לי בס"ד כל עובר נקרא לאום אותיות לאם כי בהיותו עובר הוא מבורר שהוא לאמו אבל אחר שנולד אינו מבורר דדילמא אסופי או החלפתו אמו בילד אחר כעובדא דשתים זונות שבאו לפני שלמה המלך ע"ה במלכים (מלכים א' ג, טז-כח) ורק בהיותו עודנו עובר בבטנה הוא מבורר שהוא שלה וזו היא אמו לכן נקרא 'לְאוֹם' בחולם אותיות 'לְאֵם'.

ומה שאמר **אֲפִילּוּ עוּבְּרִין מְקַלְּלִין אוֹתוֹ** רוצה לומר 'ראוי שיהיו מקללין אותו' והא דנקיט עוּבְּרִין רוצה לומר אפילו אלו דאינם בערבות כי דוקא הנולדים נכנסו בערבות אפילו הכי מקללין.

דף מב.

כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה, מְאוּסָה כְּנִדָּה (איוב טו, לד). נראה לי בס"ד הטעם שהמשילה לטומאת נדה ולא לטומאה של נוגע במת, מפני כי הנדה הטומאה באה לה מדבר היוצא מגופה שהוא הדם וכן החנופה היא בדברים שיוצאים מתוך גופו של אדם.

ומה שאמר **כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה לְסוֹף גּוֹלָה** מפני שנפשות שלהם גולים ונדחים

ממחנה שכינה דכתיב כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא (איוב יג, טז) ולכן בדין הוא שגם הגופים שלהם יהיו נדחים ממקומן וגולין למקום אחר.

אַרְבַּע כִּיתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה. הנה הסדר שלהם כפי דברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רבותנו ז"ל הוא כך הקל שבהם לֵיצִים וחמור מזה חֲנֵיפִים וחמור מזה שַׁקְרִים וחמור מזה מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע עיין שם. ולפי זה גרסה של התלמוד דנקיט חֲנֵיפִים קודם שַׁקְרִים היא עיקר וגרסת בעל עין יעקב דנקיט שַׁקְרִים קודם אינו נכון.

ונראה לי בס"ד לרמוז אותיות שניות של ארבעה ההם המה אותיות 'נשקץ' [לֵיצִים חֲנֵיפִים שַׁקְרִים מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע] כלומר שנשקץ את הארבעה האלה ונתעב אותם.

והא דאין מקבלים פני שכינה נראה מדה כנגד מדה הם עושים כן כדי לקרב עצמן אצל בני אדם לכן יהיו מרוחקים ממקום הקודש.

ומה שאמר כַּת לֵיצִים מפסוק מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים (הושע ז, ה) נראה דדריש ידו לשון מקום כמו יַד אַבְשָׁלֹם (שמואל ב' יח, יח) וכן מַצִּיב לוֹ יָד (שמואל א' טו, יב).

מְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר. היינו משום דכתיב וְדִבֶּר אֶל הָעָם (דברים כ, ב) כלומר דבור המיוחד לעם הזה שהוא לשון הקודש שניתן לישראל דוקא ונראה לי הטעם שצריך לדבר בלשון הקודש דוקא דכתב הרמב"ם ז"ל הטעם שנקרא 'לשון הקודש' מפני שאין בו שמות לאברי הערוה כשאר לשונות.

וידוע שביציאתם למלחמה כשיצליחו היצר הרע מתגרה בהם באיסור הזנות וכמו שנאמר כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וכו' וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ (דברים כא, יא) וידוע אף על פי שהתירה תורה יפת תואר היינו בשביל שיודע הקדוש ברוך הוא שאינם יכולין לעמוד נגד היצר הרע בדבר זה אבל מכל מקום היא מאוסה לפני הקדוש ברוך הוא ולכן סמך לזה בתורה פרשת בן סורר ומורה.

ולכן משוח מלחמה מדבר עמהם קודם צאתם בלשון הקודש לרמוז להם הביטו וראו למה נקרא לשון זה לשון הקודש? מפני שאין בו שמות לאברי הערוה ומזה תבינו כמה מאוסה הערוה על כן תזהרו ותשמרו שלא יהיה לבבכם נמשך אחר יפת תואר בשביה כי דבר זה הוא גדר וסייג לאיסור ערוה וצריך האדם לקדש עצמו במותר לו שבזה יהיה נקרא קדוש דהא אפילו הלשון נקרא קדוש בשביל שאין בו שמות לאיברי הערוה.

לֹא יְהוּדָה עַל שְׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין. נראה פשוט המשוח מלחמה לא היה מוציא מפיו אלא רק דברים הכתובים בפרשה אך התנא מפרש את הדברים בכך יען כי משוח מלחמה נוהג מקדם קדמתה אבל ויקומו האנשים היה בימי אחז וגלית ושובך בימי דוד המלך ע"ה.

והא דאמר **לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן** דנקיט שני שבטים אלו דוקא נראה לי בס"ד דמצינו בריש שופטים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְגוֹרָלִי וְנִלָּחֲמָה בַּכְּנַעֲנִי (שופטים א, ג) ופירש רש"י הטעם שאמר לשבט שמעון ולא לשבט אחר, מפני שהיה ביניהם אהבה גדולה יען כי ראובן הבכור נתרחק ולקח נחלתו בעבר הירדן ונשאר שמעון הוא הגדול שבשבטים שנחלו בארץ ישראל לכך יהודה פנה אליו ועוד שהיו שכנים זה בזה דכתיב בשמעון וַיְהִי נַחֲלָתָם בְּתוֹךְ נַחֲלַת בְּנֵי יְהוּדָה (יהושע יט, א) עיין שם.

ולזה אמר לא יהודה הגיבור שבשבטים על שמעון הגדול שבשבטים וגם שהוא שכינו שבודאי ירחם עליו וגם לא שמעון הגדול שבשבטים על בנימין הצעיר שבשבטים דודאי ירחם עליו כי קטון הוא ואביו אהבו.

אֲפִילּוּ לֹא קִיַּימְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית אִי אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדָם. נראה לי בס"ד כ"ה אתוון של שמע ישראל הם חרב פיפיות להכרית בהם אויבי ישראל ולכן הרגיש הפלשתי בזה מכח מזלו ורצה לבטל מהם קריאת שמע שחרית וערבית וכמו שאמרו לקמן על פסוק הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב (שמואל א' יז, טז) כי על אלו נאמר רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם (תהלים קמט, ו) ולכן גבי משה רבינו ע"ה בהריגת המצרי כתיב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי (שמות ב, יב) שזכר יחוד של כ"ה וכ"ה דשחרית וערבית.

ובזה פירשתי בס"ד מה ששלח יוסף הצדיק ע"ה ליעקב אבינו ע"ה לומר לו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְפַרְעֹה (בראשית מה, ט) כלומר על ידי כ"ה אתוון דאמר בנך יוסף לכך שמני אלהים לאדון ששלפתי חרב זה כנגד הקליפות של מצרים ופרעה וגברתי עליהם! ולזה אמר כאן אֲפִילּוּ לֹא קִיַּימְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדָם כי אלו יהיו חרב פיפיות כנגד אויביכם.

ומה שאמר שְׁתֵּי פְּעָמִים מְדַבֵּר עִמָּהֶם אֶחָד בַּסֵּפֶר וְאֶחָד בַּמִּלְחָמָה, בספר היינו עיר הסמוכה לגבול ישראל ובערבי קורין אותה ס"ר ח"ד.

דף מב:

"**אַל יֵרֵךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ" כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין** (**דברים כ**, ג). נראה לכן אומר המשוח מלחמה כִּי יְהוָ' אֱלֹקֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם (דברים כ, ד) כלומר שם הוי"ה שיש בו ארבע אותיות ישמור אתכם מפחד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין ולכן הארון הולך עמהם שיש במידתו רמז לארבעה אמות של הלכה והם אַמָּתַיִם וְחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וְחֵצִי רָחְבּוֹ (שמות כה, י).

הֲרֵינִי מַפִּילוֹ עַל יַד בֶּן אִישׁ (**שמואל א יז, יב**). נראה לי בס"ד הוא אמר וַיֵּרֶד אֵלָי אִישׁ (שמואל א' יז, ח) תצרף אותיות 'אי' עם אִישׁ וגם עם אֵלָי לכאן, ולכן אז אלי [אלי+אי=52] נעשה מספר בן וכאלו כתוב וְיֵרֶד בֶּן־אִישׁ.

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְכָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע (**שמואל א יז, יב**). נראה לי בס"ד טעם לשלשה כי בתלתא הוי חזקה ובזה נתגבר דוד המלך ע"ה. **או** יובן הטעם כי הוא היה שלישי לאחיו שהם היו סף ומדון וגלית וישבי בנוב. **או** כנגד שלשה מיני כלי זיין אשר בא להלחם בהם עם דוד המלך ע"ה שהם חרב חנית וכידון כמו שנאמר דוד המלך ע"ה אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן (שמואל א' יז, מה). **אי נמי** כדי רמז שנכנעו הקליפות של מלכים דאחוז בהם גלית דלכך כשנזרע היה בו תערובת כלב ששכבו עמה מאה מנאפים וסוף הכל היה הכלב כמו שאמרו במדרש (רות רבה ב, כ) וקליפת כלב היא בעולם העשיה שהוא שלישית בבי"ע [בריאה, יצירה, עשייה].

והנה מקום אחד משלשה מקומות האלה הוא מה שאמר 'בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֶד אֵלָי' (שמואל א' יז, ח) פירש רש"י משמע עלי שהוא יגבר. ועוד נראה לי לשון וְיֵרֶד יש בו משמעות ממשלה כמו וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם (תהלים עב, ח) ופיו הכשילו למנקט לשון זה שיש לפרשו 'ימשול אלי' ולא אמר 'ילחם עמי'. ואידך הוא מה שאמר 'וְהַכָּנִי' כתב רש"י ז"ל אף על גב דהדר אמר 'וְאִם אֲנִי אוּכַל לוֹ וְהַכִּיתִיו' מכל מקום פתיחת פיו לרעתו הוה ועוד נראה לי דזה הסיום אינו מועיל לו דלא אהדריה בלשון פשוט וברור אלא אמר לשון ספק אם אוכל לו דנקיט אִם שהוא לשון ספק על היכולת של הכאה אבל אִם הראשון שהיא גם כן לשון ספק קאי על יכולת המלחמה שאמר אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם בִּי [אִתִּי] וְהַכָּנִי, מה שאין כן אִם השני היא דבוקה בההכאה שאמר אִם אֲנִי אוּכַל לוֹ וְהַכִּיתִיו ולא אמר אם אוכל להלחם בו והכתיו.

הֲדַר אָמַר לֵיהּ "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָקוֹת אֱלֹקֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ" (**שמואל א' יז, מה**). פירוש פתיחת הדברים אשר דברו זה בזה היתה ההתחלה מן גלית ונמצא גלית התחיל בדברים לדבר במפלתו אבל דברי דוד המלך ע"ה אינם התחלה אלא הוא משיב דבר על דברי גלית ולכן אין צריך לדקדק בהם בהתחלתם ורק צריך לדקדק בסיום דבריו שיהיה מסיים במפלת גלית ובנצחון של עצמו וכן עשה שסיים בהצלחתו כי דוד המלך ע"ה הוא מסיים וגלית הוא הוא המתחיל.

ועוד נראה לי גם הפתיחה של דוד המלך ע"ה אינה נחשבת לרעה כי חרב וחנית וכידון לגבי הצדיק אשר הוא נושע בה נחשבים לקש ותבן שאין בהם ממש.

"**וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהִעֲרֵב**", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְבַטְּלָם מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית **וְעַרְבִית** (שמואל א' יז, טז). פירוש לבטל כונתם שיתבלבל דעתם מכח דבריו ומכח מראה קומתו ולא יקראום בכונת הלב ולכן לא תועיל להם להיות חרב פיפיות בידם כי מה שאמר רוֹמְמוֹת אֵ־ל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם (תהלים קמט, ו) הוא רק אם יקראום בכונה אבל אין הכונה כדי לבטלם מקריאתה לגמרי דהא הם היו יושבין ואין עושין מלחמה ולמה לא יקראו קריאת שמע.

ומה שנאמר **וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם** (שמואל א' יז, טז) ודרש רבי יוחנן 'כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶם תּוֹרָה' נראה לי כנגד ארבעים יום האחרונים שניתנה בהם לוחות שניות דסופם היה יום כיפור שנכנע השטן וכן כאן בסוף הארבעים יום אלו גבר דוד המלך ע"ה ונצח את השטן!

בַּר מֵאָה פַּפִּי וְחַד נָאנָאי. עיין רש"י ז"ל, אך בערוך פירש מאה פפי מאה בני אדם וחד ננאי הוא הכלב עיין שם. והאמת אתו דכן מפורש במדרש (רות רבה ב, כ) שגם הכלב בא עליה ושכב עמה ונתן זרע בקרבה ועל כן אמר לו הכלב אנכי?! וכך איתא במדרש רבי תנחומא אומר אף כלב אחד שנאמר וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֶל דָּוִד הֲכֶלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמַּקֵלוֹת (שמואל א' יז, מג) עד כאן.

ונראה הכונה הוא לומר לו אם שמעת שהכלב בא על אמו הנה הוא עצמו בן כלב ואין עצמו כלב, וזהו הכלב אנכי? בתמיה, האב הוא כלב אבל הוא עצמו אדם ואינו כלב! או הכונה כך 'הכלב אנכי' פירוש וכי כולו נזרע מזרע הכלב? הלא הוא נזרע מזרע מאה בני אדם שמעורב בהם זרע כלב אחד נמצא הוא חד ממאה ואינו כולו כלב!

ונראה לכך נקרא **אִישׁ הַבְּתָרִים** (שמואל א' יז, ד) חלק תיבת בנים לשתים וקרי בה 'בן ים' והיינו בן [52] מספר כלב [52] וים [יו"ד מ"ם=100] במילואם גימטריא מאה רמז למאה פפי. גם לכן נקרא **גָּלְיָת** והיינו גלי הוא כלב דאות ג' תתחלף באות ב' שבצדה ואות יו"ד תתחלף באות כ' שבצדה הרי גלי הם כלב ונשאר ת' רמז למאה פפי שהם מאה ערלות וכמו שאמרו במדרש בפסוק מִמְּעָרוֹת פְּלִשְׁתִּים (שמואל א' יז, כג) ממאה ערלות, וכל ערלה יש בה ד' אותיות ומאה פעמים ערלה הם ת' אותיות.

גם נראה הא דמנה רב חסדא לגלית שלישי דאמר סַף וּמָדוֹן גָּלְיָת וְיִשְׁבִּי בְּנוֹב, לעולם נולד קודם סף ומנאו שלישי כי הוא שלישי להם מצד הגבורה דסף ומדון היו גבורים יותר ממנו אך הוא נולד ראשון מן ערפה כשפרשה מחמותה והלכה לבדה ובאו עליה בדרך מאה ערלים והכלב.

והא דתני רב יוסף **שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ** דריש אות כ' שהוא היתר בקריאה דקרינן

'מְמַעֲרְכוֹת' (שמואל א' יז, כג) מורה שהערו באמו כל אנשי החבורה שפגעו בה שהיו מאה ערלים ונרמזו באות כ' הנזכר כי כ' [כף=100] במלואו עולה מאה.

חַד אָמַר: 'הָרָפָה' שְׁמָהּ (שמואל ב כא, טז). מלבד טעם דתלמודא נראה לי בס"ד הא דנקראת **עָרְפָּה** באות ע"ן שהוא אותיות 'רע פה' שנולד ממנה גלית שהיה רע בפה כי חירף וגידף וכמו שאמרו בגמרא על פסוק בָּרוּ לָכֶם אִישׁ (שמואל א' יז, ח). גם עוד עָרְפָּה אותיות 'העפר' שנסכר פיו בעפר וכמו שאמרו במדרש (מדרש תהילים יח, לב) עַל פסוק וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו (שמואל א' יז, מט) המלאך דחפו ונפל על פניו, אמר הקדוש ברוך הוא הפה שחירף וגידף יסכר בעפר! עיין שם. ונראה לכן הרג אבישי את אמו בפלך לרמוז חטא של בניך שחטא בפה הוא לך וזהו נטרקון של פלך שהוא 'פה לך'.

מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: סַף וּמָדוֹן גָּלְיָת וְיִשְׁבִּי בְנוֹב (שמואל ב כא, כב). נראה לי בס"ד ראשי תיבות ארבעה אלו הוא 'סגים' כי היו קליפות זוהמה וסגים. ובזה יובן בס"ד הפסוק במשלי כ"ה הָגוֹ סְיגִים מִכֶּסֶף וַיֵּצֵא לַצֹּרֵף כֶּלִי (משלי כה, ד) רוצה לומר נמשכו ונטרדו ונדחו **סְיגִים** שהם קליפות ארבעה ההם **מִכֶּסֶף** זה דוד המלך ע"ה ועל ידי כך **יֵּצֵא לַצֹּרֵף כֶּלִי** אלו ישראל שהם 'כהנים לוים ישראלים' ראשי תיבות כלי שניצולו ויצאו מן הצרה על ידו.

ובזה יובן גם כן רמז הכתוב באלפא ביתא (תהלים קיט, קיט) סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל רִשְׁעֵי אָרֶץ עַל כֵּן [לָכֵן] אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ פירוש **סְגִים** אלו ארבעה אחים הנזכר דראשי תיבות שלהם 'סגים' אשר **הִשְׁבַּתָּ** אותם מן העולם המה היו כנגד **כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ** על כן **אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ** תורה שבעל פה שיש בה ארבעה חלקים פרד"ס [פשט רמז דרש סוד] אשר בזכותם נשבתו ונתבטלו אותם הארבעה מן העולם.

יָבוֹאוּ בְנֵי הַנְּשׁוּקָה וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי הַדְּבוּקָה (רות א, יד). קשא הוה ליה למימר 'יָבוֹאוּ בְּנֵי הַנּוֹשֶׁקֶת' אות וא"ו קודם שי"ן דכתיב וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ (רות א, יד) נמצא ערפה נושקה ולא נשוקה?

ונראה לי בס"ד דודאי אחר שנשקה ערפה את חמותה גם חמותה נשקה אותה משום שורת דרך ארץ וכן הוא דרך המלוין כשפורשין זה מזה ורק הכתוב לא הזכיר נשיקת חמותה אלא נשיקתה לחמותה מפני שהיא התחילה בנשיקה ורק חמותה החזירה לה נשיקה משורת דרך ארץ.

והנה ידוע כי יש עושין המשכה בנשיקה שלהם וכן מיתת צדיקים בנשיקה הוא כך דאור השכינה נושק הצדיק ומושך ממנו נשמתו וכאן ודאי נשיקה של חמותה לא היתה על חנם אלא נשקה אותה כדי לעשות [המשכה] מתוכה רוחו של כליון בנה ונמצא נשארה

ערפה רע גמור שאין בה תערובת טוב כי רוח כליון נפרד ממנה ונעשה אצל אמו ולכן בניה של ערפה כולם היו רעים גמורים וראוי שיפלו ביד בני הדבוקה.
ולזה אמר **יָבוֹאוּ בְּנֵי הַנְּשׁוּקָה** זו ערפה שנשקה אותה חמותה ומשכה ממנה רוח הטוב של כליון שנמצא לא נשאר בה חלק טוב כלל ובניה נולדו רעים מן הרע בלבד יבואו **וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי הַדְּבוּקָה** היא רות שנדבקה בחלקי הטוב חדשים גם ישנים.
ונראה לרמוז בס"ד מספר **נשוקה** [461] יתר על מספר **דבוקה** [117] מספר **שמד** [344] כי ערפה כשנשאת לכליון פרשה מעמה ומאלוהיה אך לא נתגיירה בבית דין ואחר כך כשנעשית נשוקה שאז חזרה לעמה ואלוהיה נשתמדה לכן יש במספר נשוקה מספר שמד יתר על מספר דבוקה שהיא רות שדבקה בדת ישראל.
כְּתִיב חֵץ 'חֲנִיתוֹ' וְקָרֵינַן עֵץ 'חֲנִיתוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲדַיִין לֹא הִגִּיעָנוּ לְחֲצִי שִׁבְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע (שמואל א יז, ז). כך הגרסא בגמרא ומקשים כיון דכתיב חֵץ דמשמע חצי אם כן הגיד הכתוב חצי ומנא ליה דלא הגענו לחצי?
ונראה לי בס"ד כי הכתוב צריך לכתוב עֵץ וכתב חֵץ הרי הטיל אות ח' במקום אות ע' והנה בסדר אלפ"א בית"א החי"ת היא חצי המנין של האותיות שיש מן א' עד ע' יען דאם תמנה מן א' עד ע' יהיה אות ע' הוא אות הששה עשר ונמצא אות ח' שהוא אות השמיני הנה חצי הט"ז.
אך באמת אינו חצי שלם כי הוא חצי במנין האותיות אך אינו חצי באיכותן כי האותיות שיש מן א' עד ח' הם אחדים ואשר יש עד ע' הם בעשרות ונמצא אין אות ח' חצי שלם, ולכן עתה שהניח אות ח' במקום ע' מפני שאות ח' הוא חצי אותיות שיש מן א' עד ע' אין כאן חצי שלם ממש וקא משמע לן בזה דעדיין לא הגענו לחצי שבחו של אותו רשע ממש!
וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'שׁוֹפַךְ'? שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו כְּקִיתוֹן. פירוש מרוב פחדו ממנו נשפך דמו בקרבו כמו שנאמר באיכה חֻמַּרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי (איכה ב, יא) כן הרואה אותו נשפך כבדו וכן הוא אומר באיוב יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מְרֹרָתִי (איוב טז, יג) וכיוצא בזה נאמר שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ (איכה ב, יט).
ומה שאמר **שֶׁעָשׂוּי כְּשׁוֹבֵךְ** נראה לי הכונה שהשובך יש בו בתים ומדורים הרבה כן זה לובש על גופו מלבוש שתפור בו כלים עשויים בתים בתים שמניח בה החיצים וכלי מלחמה כדרך שעושים עתה הולכי דרכים הנושאים כלי זיין עליהם המשליך כדורי אש שקורין בערבי פשתאו"ו או שקורין ריוורו"ר וזה על אזורם כלים עשויים בתים קטנים ששם מניחים הכדורים או הכרו"ץ וזה הכלי קורין אותו כרתו"ש ובערבי קורין אותו

פאש'ליג וזה שובך אף על פי שבימיו לא היו עדיין הכדורים האלה בעולם כל מלחמתם היתה בחיצים הוא היה נושא ככלי זה שעשוי בתים בתים שמונח בתוכו חיצים הרבה והיה תולה על קומתו כמה כלים שיש בהם בתים כאלה שבהם חיצים ושאר צרכי מלחמה עד שהיה נראה גופו שהוא אורך קומתו כשובך זה שיש בתים בתים הרבה זה על גבי זה כפולים ומכופלים.

וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם וְכָל כִּינּוּיָו מוּנָּחִין בָּאָרוֹן. עיין פירוש רש"י ז"ל ואנא עבדא נראה לי בס"ד הכונה כי משוח מלחמה אומר ארבעה דברים מכופלים שהם אַל יֵרָךְ אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ (דברים כ, ג) הרי ד' פעמים אַל ולזה שואל כל כך דברים של אל ואל למה? דדי לומר פעם אחת אַל אכולהו!

ומשני מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם וְכִינּוּיָו מוּנָּחִין בָּאָרוֹן פירוש נקיט ד' לשונות של אל להורות כי השם שהוא ארבע וכנוייו שהן ארבע הם המגינין עליהם מן ארבעה דברים שעושין העובדי כוכבים לאיים עליהם במלחמה שמניפין ומריעין וצווחין ורומסים ולכן נקיט אכל חדא מנייהו אַל שהם ארבע לשונות אַל יֵרָךְ אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ.

והנה בזה הביאור שפרשנו יבא נכון סיום דברי התלמודא דאמר **כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** פירוש כיוצא ברמז זה הרמוז בארבע לשונות כנגד ד' אותיות השם כן עשה רמז במה ששלח עמהם על מדין סנהדרין ומשוח מלחמה והארון והשופרות שהם גם כן ארבעה שיש בהם רמז כנגד ארבע אותיות השם ברוך הוא.

ודע דאף על גב דבעשרת הדברות שבלוחות ליכא אלא כינוי של אֱלֹקֶיךָ (שמות כ, ב) בלבד קאמר כנוייו לשון רבים מפני שהלוחות כתוב בהם עשרת הדברות מכל צד והרי יש שם כנויים רבים של אלקיך דכל עשרת דברות חשיב להו בפני עצמו כאלו זה הוא כינוי אחר מיהו בכל עשרת ועשרת יש ד' פעמים שם אלקיך שהוא שם הכינוי.

דף מג.

'**אַתֶּם**' **אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין** (במדבר לא, ו). נראה לי דתלמידי חכמים נרמז בתורה ברבוי האת דכתיב אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:) והטעם כי כל עסקו הוא בתורה שהיא בנויה בכ"ב אותיות מן א' עד ת' ולכן דריש אותם על הסנהדרין כי אותיות **אֶת** רומזים עליהם מצד לימודם ועסקם בתורה ואות מ"ם סתומה רומזת על מצות שהם שלמים במצות בארבעה חלקים שהם מחשבה וכונה ודבור ומעשה. גם עוד דריש אותם על סנהדרין שהם **אוֹת** של ישראל.

תָּנָא לֹא לְחִנָּם הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה אֶלָּא לִיפָּרַע דִּין אֲבִי אִמּוֹ (שמות ו, כה). פירוש כי מלאכתו של משוח מלחמה לא היתה צריכה להם באותה הליכה שהם נבררו י"ב אלפים איש על פי ה' והובטחו לשלום ולמה הלך פנחס בסוג משוח מלחמה? אלא כדי ליפרע דין אבי אמו (בראשית לז, לו). ובזה ניחא מה שפירש וַחֲצֻרוֹת (במדבר לא, ו) אֵלּוּ הַשׁוֹפָרוֹת ונתרצה שפיר קושיית המהרש"א ז"ל בזה.

לְמֵימְרָא פִּינְחָס מִיּוֹסֵף אָתֵי.. מַאי לָאו דְּאָתֵי מִיתְרוֹ שֶׁפִּיטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה? (שמות ו, כה). קשא לפי דרש זה למה הכתוב רומז על יתרו בדבר גנות שפיטם עגלים לעבודה זרה דעביד בגיותו והלא התורה צותה (שמות כב, כ) אל תונו את הגר לומר לו זכור מעשיך הראשונים (בבא מציעא נח:)?

ונראה לי בס"ד דרמזה כאן שבחו לומר כל כך אדוק בעבודה זרה הוה ועם כל זה זכה להיות גר קדוש עד שאמר לו משה רבינו ע"ה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם (במדבר י, לא) כלומר חביב עלינו כבבת עינינו וגם מזרעו עמדו צדיקים עצומים שהיו גדולי ישראל וחד מנהון פנחס איש האלקים.

מִיּוֹסֵף שֶׁפִּיטֵּם בְּיִצְרוֹ (שמות ו, כה). הא דרמז לשון פטפוט ולא אמר זלזל ביצרו, נראה לי בס"ד שרמז לפי דרכו על שם הקדוש הנקרא **טפטפיה** שבו יהיה לאדם טהרת המחשבה ויוסף הצדיק ע"ה מסתמא היה מתכוין בו ובזה היה ניצול מיצר הרע ומזלזל בו ולכן רמז עליו הכתוב בלשון פטפוט לרמוז נמי על שם הקדוש טפטפיה שהיה נעזר מכוחו לזלזל ביצרו.

אֶלָּא אִי אֲבוּהּ דְּאִימַּיהּ מִיּוֹסֵף, אִימַּיהּ דְּאִימַּיהּ מִיתְרוֹ (שמות ו, כה). הנה לפי חלוקה זו נמצא מה שאמרו שֶׁפִּיטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, היינו רוצה לומר אבי אם אמו ולחלוקה השנית דאמר אִימַּיהּ דְּאִימַּיהּ מִיּוֹסֵף הנה מה שאמרו בברייתא לִיפָּרַע דִּין אֲבִי אִמּוֹ, היינו רוצה לומר אבי אם אמו.

ולפי זה אמו של פנחס היתה מצד יוסף ומצד יתרו אם כן פנחס יקרא בן ליוסף ויקרא בן ליתרו והיינו מצד אמו שהיתה משניהם וכן נמי מצד אביו אלעזר בן אהרן יקרא בן ללוי ומצד זקינתו אם אביו שהיתה משבט יאודה דהיתה אחות נחשון יקרא בן ליאודה ונראה לי בס"ד לכן נקרא פינחס [208] שהוא מספר ד' פעמים בן [52×4=208] כנגד ארבעה בן שראוי לקרותו מצדדים הנזכר.

ונראה לי בס"ד דהפועל הזה שפע פנחס בקנאה זו שהרג לזמרי שבעל נכרית נעשה מהרכבה הזאת אשר נעשית מצד האב ומצד אביו [האם] כי מצד אביו שהיה כהן שהוא בחסד, רחוק הדבר וקשה מאד שיהיה לו אבירות לב כל כך להרוג שתי נפשות חזקות

בדקירה אחת, כי מצד החסד יהיה לו רכות לב והוא מצד אבותיו רחוק מאד מן הגבורה וכל שכן מן התוקף שלה ואם כן לא היה יוצא פועל זה מידו אך להיות נתערב עמו צד אמו שהיתה מיתרו דהוה תקיף בגבורה שהיה תחלתו גוי וכומר לעבודה זרה לכך נתעורר בלבו אבירות לב כזאת לדקור שתי נפשות חזקות בדקירה אחת.

ועדיין צריך לזה דבר אחר כי היה מקדימו איש אחר בדבר כי היו בישראל אנשים בעלי תוקף וגבורה שהם היו מתעוררים לעשות פועל זה קודם, על כן נתקן דבר זה שהוא יהיה מוקדם בקנאה זו להתקנאות על ביאה אסורה של נכרית מצד אמו שהיה בה תערובת כח מיוסף שפטפט ביצרו ולא קרב לאשה נכרית ובצירוף כל הצדדין האלה יצא פועל טוב זה מיד פנחס וזכה אליו יותר מאחרים.

והרי הרכבה זו הנעשית מכל הצדדין הנזכר דומה להרכבה שעושין במשקה המתוק של סוכ"ר שמערבין בו משקה של פרי חמוץ כדי שיהיה מתקבל לשתיה דהמתוק לבדו אינו מקובל לשתיה אצל האדם וגם עוד עושין לו עריבות יותר לבסמו בתתם לתוכו עוד משקה של מי ורדים שיהיה נאה ומתקבל אצל השותה מאד כן הדבר הזה מצד היותו בן כהנים שהם בחסד הרי זה דומה למשקה מתוק של סוכ"ר שאינו מתקבלת שתיה שלו אצל האדם כן הוא להיותו דבק בחסד מצד אבותיו לא היה מתקבל פועל זה של דקירת שתי נפשות חזקות ביחד לצאת מידו אך על ידי תערובת גבורה חזקה שהיה בו מצד אמו דאתיא מיתרו נתקבל פועל זה לצאת מידו דדומה הרכבה זו להרכבת משקה המתוק דמיון כח החסד עם משקה פרי חמוץ דמיון כח הגבורה.

ועם כל זה לא היה הפועל הזה ממהר לצאת מתחת ידו קודם לאחרים שהיה להם כח וגבורה אך קדם הוא בפועל הזה לאחרים על ידי תערובת אחר שהיה בו מצד אמו דאתיא מיוסף גם כן אשר הוא פטפט ביצרו ונתרחק מאשה נכרית לכך נתלהבה ונתעוררה בו אש הקנאה להתקנאות על ביאה נכרית יותר מכל איש ישראל והרי זה דומה למשקה הנזכר שנעשה ערב יותר על ידי שעירבו בו מי ורדים ובסמו אותו בהם.

דַּיְקָא נַמִי דִּכְתִיב 'מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל', תְּרֵי מַשְׁמַע (שמות ו, כה). רש"י ז"ל פירש מדלא כתיב פוטאל. ונראה לי בס"ד דמפיק לה מדלא כתיב לְקַח לוֹ 'בַּת' פּוּטִיאֵל וכיון דאמר בְּנוֹת תרי משמע כלומר לקח שתי בנות ובאמת הוא לקח אחת אלא דזו הבת האחת חשובה כשתים אחת מצד יתרו ואחת מצד יוסף הצדיק ע"ה וכאלו לקח בת מיתרו ובת מיוסף.

דף מד.

לִמְדֵךְ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה (דברים כ, ה). הא דנקיט 'אַחַר כָּךְ' באשה דוקא ולא נקיט נמי בכרם נראה לי משום דכרם ובית אי עביד להו ביחד לא אכפת אך אשה לא מצי ליקח אלא עד אחר שיבנה בית לדור בו ויטע כרם להתפרנס ממנו ושוב ראיתי שכתבו כיוצא בזה בשם מרן ז"ל.

"**הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ**", **זֶה בַּיִת** (**משלי כד, כז**). נראה לי בס"ד מפיק לה מתיבת בַּחוּץ לשון מחיצה וחציצה כי הבית חוצץ בין האדם הדר בו ובין בני אדם העוברים ושבים ברשות הרבים.

ואמר '**וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה**' (משלי כד, כז) זֶה כֶּרֶם שדרך הכרם לנטעו בשדה. ואמר '**אַחַר וּבָנִיתָ בֵּיתֶךָ**' זוֹ אִשָּׁה כי האשה מכונית בשם בית דכתיב וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ (ויקרא טז, ו) דקשיא ליה דהוה ליה למימר 'אחר ובנית בית' ולמה אמר 'ביתך'? לכך דרש על אשה אשר קודם ביאתם לעולם הזה היא היתה אשתו בעולם הנשמות ולזה אמר 'וּבָנִיתָ בֵּיתֶךָ' רוצה לומר מי שהיתה ביתיך מעיקרא קודם בואך לעולם הזה.

דָּבָר אַחֵר: "**הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ**", **זֶה מִקְרָא** (**משלי כד, כז**). נראה לי בס"ד דידוע תיקון המקרא הוא בעולם העשיה וידוע שם המאיר העשיה הוא אֵ־ל אֲדנָ־י [96] שהוא מספר מלאכה [96] כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים ובשער טעמי המצות בפרשת בהר בסוד השביעית דה'מלאכה' היא מספר א־ל אדנ־י המאיר בעשיה עיין שם. ולכן דרש '**מְלַאכְתֶּךָ**' זֶה מִקְרָא שתיקון שלה הוא בעשיה ששם מאיר א־ל אדנ־י שהוא מספר מלאכה.

ואומרו '**וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ**' זֶה מִשְׁנָה כי ידוע שתיקון המשנה הוא ביצירה ותיבת בשדה [311] עם הכולל האותיות עולה מספר יצירה [315].

ואומרו '**אַחַר וּבָנִיתָ בֵּיתֶךָ**' זֶה תַּלְמוּד שבו מבינים דבר מתוך דבר ובונים בטעמיו ודבריו בנין גדול בהלכות.

ואומרו '**וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ**' אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים נראה לי בס"ד דידוע כל המעשים תיקון שלהם הוא בעשיה שנקראת שדה חקל תפוחין קדישין ועיין בשער הכונות בסוד תחום שבת שהקליפה נקראת שקר והקדושה שדה והכל היא בסוד העשיה עיין שם.

ואומרו '**אַחַר וּבָנִיתָ בֵּיתֶךָ**' דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר קאי על לימוד הסוד דאין בו לימוד לידע הלכה למעשה כי אם רק דרוש וקבל שכר ולכן קרי ליה בשם בית כי הוא לימוד פנימי ונסתר. גם אמר קַבֵּל 'שָׂכָר' [250] שהוא מספר עשרה פעמים בן [52] בסוד טוב אָנכִי טוֹב

לְךָ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים (שמואל א' א, ח) שפירש רבינו האר"י ז"ל וכנזכר בשער הכוונות בסוד עלינו לשבח.

זֶה הַמִּתְיַיֵּרא מֵעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ (**דברים כ**, ח). יש לדקדק אומרו 'שֶׁבְּיָדוֹ' לשון יתר. ונראה לי בס"ד על פי הידוע שהחוטא נרשמים עבירותיו בשרטוטין שבידו ומצחו וביום ההוא ממש לא יהיה הרושם ניכר בידו ומצחו על דרך שאמרו 'סירכא בת יומא אינה סירכה' (מובא בכל בו סימן קא) ואם לא עשה תשובה ביום ההוא ממש אז יהיה ניכר רושם העבירות בידיו ומצחו עד שיעשה תשובה. ולזה אמר הַמִּתְיַיֵּרא מֵעֲבֵירוֹת 'שֶׁבְּיָדוֹ' רוצה לומר שעדיין רושם שלהם ניכר בידו.

אי נמי אומרו 'שֶׁבְּיָדוֹ' רוצה לומר עבירות של מעשה כי כל מעשה תתייחס לידים לאפוקי עבירות של הרהור דאינו חוזר מעורכי המלחמה בשבילם.

דף מד:

וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחִלַּת נִיסָּה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (**שמואל א ד**, יז) "**נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים**" **וְגוֹ' וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**וַיְנַסּוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל**" **וְגוֹ** (**שמואל א לא**, א). כתב התוספות יום טוב ז"ל דאי מקרא קמא יש לומר שאני התם דהמבשר לעלי לא רצה להבהילו במגפה תחילה ולפיכך הקדים לומר הניסה עיין שם. ועדיין קשא אם כן לייתי האי קרא לחודיה?

ונראה לי בס"ד דאי מהאי קרא לחודיה יש לומר דאין הוכחה ממה שהקדים 'הניסה' כי כיון דתרי מילי נינהו מוכרח למנקט להו בזה את זה לכך מייתי נמי קרא קמא דאמר וְגַם מַגֵּפָה וכו' דמתיבת וגם משמע דהמגפה היתה אחר 'הניסה'.

אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. קשא וכי הנשים בנות מלחמה נינהו? והלא האשה אסורה לשאת כלי זין (נזיר נט.) משום לֹא יִהְיֶה כְּלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה (דברים כב, ה) ומצינו בספר החנוך מצוה תר"ג של זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק (דברים כה, יז) דמצוה זו אינה נוהגת אלא בזכרים ולא בנקבות כי לזכרים דוקא ניתן רשות לעשות מלחמה ולא לנקבות עיין שם.

ונראה לי בס"ד דהנשים יוצאות לשמור את הכלים אבל לא להלחם בכלי זין ושמירה זו גם כן היא מצרכי המלחמה ויתלוו הנשים בענין זה עם הזכרים אשר אין להם כח לצאת הן מחמת זקנה הן מסיבה אחרת.

דף מו.

מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיא עֶגְלָה בְּנַחַל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּירוֹת, וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת וְיִכַּפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ לַעֲשׂוֹת פֵּירוֹת (דברים כא, ד). עיין מהרש"א שפירש הטעם כדי שעל ידי כך יתגלה הרוצח שירך לבב בני האדם ויגידו עליו עיין שם.

ונראה לי לכך נקראת עֶגְלָה אותיות 'עין גלה' רוצה לומר עין הרואה או היודע גלה שיגלה הדבר לבית דין להודיע מי הרוצח ולכן מביאים העגלה בנחל כי מספר עֶגְלָה [108] ומספר נַחַל [88] עולה קוץ [196] כי דבר זה יהיה כמו קוץ עוקץ בבשר בני אדם שיבואו ויגידו. **או יובן** על פי מה שתירגם תרגום יונתן שהתולעים יוצאין מן עגלה והולכין עד הרוצח לעקצו עיין שם, ולכן מספר עגלה ונחל עולה קוץ שתהיה כמו קוץ עוקץ בבשר הרוצח. ונראה לי עֶגְלָה [108] גימטריא גיהנם [108] שאם יעשו העגלה ניצולין מדין גיהנם כמו שאמרו רוח הקודש מבשרת אימתי שתעשו כן נכפר לכם.

דף מו:

הֵיא לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת (שופטים א, כו). נראה אף על גב דצבע התכלת הוא מדם החלזון שיוצא בחלקו של זבולון עם כל זה הצבע שלו נקלט יפה באוירה של לוז יותר מאם יצבעו באויר מקום אחר ולכן היו הולכין ללוז וצובעין שם התכלת. אך קשה מה שייכות יש לשבח זה שאוירה טוב לצבע התכלת עם הנך שבחים דנקיט עלה הניצולה מחרב סנחריב וחרב נבוכדנצר וחרב מלאך המות?

ונראה לי בס"ד כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דגוון התכלת דוחה הסתכלות וראיה של הקליפות והחיצונים ולכך כאשר מטלטלין בני קהת את הארון ושלחן ומנורה ומזבח הזהב במדבר ממקום למקום פורשים עליהם תחלה בגד תכלת מלמעלה והטעם כי החיצונים רוצים להסתכל בקודש ולהתאחז שם וכד זמין לענייהו גוון תכלת אין שולטין להתאחז במקום הקודש יעוין שם.

נמצא גוון התכלת דוחה הקליפות והחיצונים שהם אויבים שלמעלה ולכן נקיט שבח זה של לוז שנקלט באוירה היטב צבע התכלת שדוחה אויבים של מעלה עם הנך שבחים דנדחו ממנה אויבים של מטה שהם סנחריב ונבוכדנצר שהם אויבים תחתונים ועם מלאך המות שהוא אויב נפשיי ורוחני.

כְּנַעֲנִי, בִּשְׂכַר שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בְּאֶצְבַּע, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. נראה ודאי דאין הכונה שבשכר לויה שעשה גרם סגולה זו באותו מקום שלא ישלוט בו אויב

הנפשיי וגם אויב הגופניי, אלא הענין הוא כי אותו מקום שנבנית בו העיר הנקראת לוז זכה בכח זה מבריאת העולם שרצה הקדוש ברוך הוא לברא בזה העולם התחתון מקום שיהיה דוגמה למדור הקדושה שלמעלה שאין נכנס בו קליפה וכח חיצוני וכן יהיה המקום הזה למטה שלא יכנס בו אויב גשמי ואויב נפשיי.

וזה הכח זכתה בו אותה קרקע מבריאת העולם ועל כן כל מי שיבנה עיר באותה קרקע תהיה העיר מוצלת מכל אויב הן אויב נפשיי שהוא מלאך המות והן אויב גופניי כמו סנחריב וכיוצא בו אך אותו אדם בשכר לויה שהיה לו זכה שהוא יבנה את העיר באותה קרקע ואם לא היה לו שכר זה היה זוכה בזה אדם אחר או לא היה זוכה שום אדם לכוין הדבר לבנות עיר מושב באותה קרקע.

ונראה לי לכך נקראת לוז (בראשית כח, יט) דאותיות לוז במילואם כזה למ־ד ו־ו זי־ן הנה אותיות המלוי הם אותיות 'דמיון' לרמוז מקום זה הוא דמיון למדור הקדושה שלמעלה. וכיוצא בזה אתה מוצא בפרעה דאמרו רבותינו ז"ל בשכר ארבע פסיעות שלוה לאברהם אבינו נשתעבדו ישראל שם ארבע שנה דאין הכונה שהלויה גרמה גזרת השעבוד אלא גזרת השעבוד היתה גזורה מטעם הידוע ורק לא נגזרה בארץ מצרים אלא אמר לו בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם (בראשית טו, יג) ועל ידי שכר הלויה זכה פרעה שתהיה בארצו ונחשבו השנים כפולים מפני שהיו משעבדים אותם גם בלילות או קושי השעבוד השלים המנין.

ונראה דאותו כנעני גדל שכרו כי סיכן עצמו בהצלה זו שהציל את ישראל שאם היו מרגישים בו אנשי העיר היו הורגים אותו.

הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדָּרֶךְ, וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ, וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ" (משלי א, ט). נראה לי בס"ד דברי תורה מכונים בשם דדים דכתיב דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ בְכָל עֵת (משלי ה, יט) והטעם פרשתי בס"ד כי יש בתורה ח' דרגין שהם ארבע וארבע דבר והופכו שהם טהור וטמא, אסור ומותר, חייב וזכאי, פסול וכשר, ודדים [58] עולים מספר חן [58] ולכן כתיב אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן, וההולך בדרך ואין לו לויה שאין לו בני אדם להתלוות עמו אלא הולך לבדו אז יעסוק בתורה ומדברי תורה נברא מלאכים והם יהיו מחנה לילך עמו לשומרו.

וכמו שנאמר **וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ** (בראשית לב, ב) פירוש שעסק בתורה בהילוכו והתורה היא שורשו כידוע ולזה אמר לְדַרְכּוֹ על דרך שפירש רבינו הרמ"ח ז"ל בפסוק לֶךְ לְךָ (בראשית יב, א) רוצה לומר לשרשך ומאחר שעסק בתורה נברא מן התורה מלאכים ולכן **וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים** שנבראו מעסק התורה שלו שהיתה גבוהה מאד עד שהמלאכים הנבראים ממנה יקראו מלאכי אלקים ויאמר **מַחֲנֵה אֱלֹקִים זֶה** דאלו באו אלי בסוג מחנה

לשמור אותי כדרך המחנה השומרים את מלכם.

והענין הוא כי דברי תורה הם חן כאשר ביארנו והעוסק בהם הוא אדם [45] שמספרו מ"ה כי רק לעוסק בתורה ניתן שם זה דאדם וכמו שאמרו רבותנו ז"ל (יבמות סא.) על פסוק אָדָם אַתֶּם (יחזקאל לד, לא) ונמצא עתה בעסקו בתורה יש אצלו צירוף **מַחֲנֵה** שהוא '**חן מה**' ולכן יעקב אבינו ע"ה שיש לו זכיה בשם אדם יותר כי היה שופריה דאדם הראשון (בבא בתרא נח.) ובעסקו בתורה שפגעו בו מלאכים אמר מַחֲנֵה אֱלֹקִים זֶה, מַחֲנֵה דייקא שהוא צירוף חן ומה.

וזהו שאמר ההולך בדרך יחידי ואין לו לויה, אם ירצה שיהיה לו מחנה לשומרו, יעסוק בתורה שנאמר כִּי לְוִיַּת 'חֵן' הֵם לְרֹאשֶׁךָ כלומר יתלוה אליך **חֵן** שהם דברי תורה עם אותיות **הֵם** שהוא מספר אדם [45] הניתן ללומדי תורה ויהיה אצלך צירוף **מַחֲנֵה** שאז יהיה לך מחנה לשמרך בדרך ולכן אמר על התורה 'אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן' דמעלה אותך אתה האדם שמספרך 'מה' לאותיות 'חן' להצטרף יחד.

בְּשָׁבִיל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלְּוָהוּ פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם, נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה (**בראשית יב, כ**). נראה 'אמה' בהפוך אתוון 'מאה' ולכן כנגד ארבע אמות זכה בשעבוד ארבע מאות וכבר ביארתי לעיל דעיקר הגזרה של שעבוד ארבע שנה היתה בשביל טעם ידוע אך היה אפשר לקיים זה אצל מלך אחר וזכה פרעה שיהיה השעבוד בארצו בשביל שכר לויה וגם זה היה לטובת ישראל שאם היה השעבוד אצל מלך אחר לא היה זדון לבו משיאו לעשות קושי השעבוד שעשה פרעה ולשעבדם גם בלילות ואז היה צריך להשלים ארבע שנה שלמים אך עתה שזכה פרעה להיות שעבוד ארבע שנה אפילו הרויחו ישראל לצאת בחצי הזמן כי היה קשה ורע ביותר שעשה קושי השעבוד ביותר ואז קושי השעבוד השלים המנין וגם הלילות השלימו המנין.

תָּנוּ רַבָּנַן הָרַב לְתַלְמִיד עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר. דהיינו שבעים אמה. נראה לי כנגד מעלת התורה שנדרשת בשבעים פנים ונקראה בשבעים שמות. ואמר **חָבֵר לְחָבֵר עַד תְּחוּם שַׁבָּת** שהוא אלפים אמה כנגד שני אלפים תורה וגם כנגד מה שנבראה אלפים שנה קודם בריאת העולם. **וְתַלְמִיד לְהָרַב פַּרְסָה** שהיא ארבעה מילין כנגד ארבעה חלקים של התורה שהם פרד"ס [פשט רמז דרש סוד].

כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה וְמִתְלַוֶּה כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילְמָלֵי לִיווּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לְאֱלִישָׁע לֹא גֵּירָה דּוּבִּים לַתִּינוֹקוֹת (**מלכים ב ב, כג**). פירוש שאינו מתלווה היינו שאינו רוצה שיהיו בני אדם מלווים אותו שגוער בהם ומחזירם ולכן נוהגים שאין המתלוה אומר להמלווים שיחזרו אלא עד שיחזרו מאליהן והנה מן אלישע הנביא ע"ה לא גמרינן אלא על אינו

מלוה אך ממילא גמרינן לאינו מתלווה דחד טעמא אית להו.
ומה שאמר אִילְמָלֵי לִיווּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לֶאֱלִישָׁע לֹא גֵּירָה דּוּבִּים לַתִּינוֹקוֹת, הכונה כי אותם הילדים אשר זלזלו בו אם היו רואין אנשים גדולים מלוים אותו היו יראים לדבר דברים של זלזול כנגדו ואז ממילא לא היה מגרה בהם הדובים.
"**וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קֵרֵחַ עֲלֵה קֵרֵחַ" אָמְרוּ לוֹ: עֲלֵה שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם** (מלכים ב ב, כג). הנה רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה ל"ב אמר כי אלישע הנביא ע"ה הוא משורש חנוך הנקרא מט"ט שהוא מצד נשמה דאצילות אך שורש נשמתו יש בה גם כן חלק ואחיזה מן קֵרַח שהוא משורש קין וזה סוד מה שצחקו בו הילדים ואמרו לו '**עֲלֵה קֵרַח עֲלֵה קֵרַח**' והענין הוא כי קרח בן יצהר הוא רוחו של קין מצד הרע ולכן ירד חיים שאולה (במדבר טז, לג) ואמרו לו הילדים לביישו ולגרשו כי הנה קרח ירד שאולה וצריך לעלות ואתה נמשך משרש קרח ואיך אתה רוצה לעלות! עד כאן לשונו.
ולי אני עבדא נראה הכונה כך כיון שאתה משרש קרח למה אתה עולה לבדך? עלה את קרח גם כן כדי שיעלה גם עושרו עמו ונתפרנס אנחנו מעושרו של קרח, יען כי אתה הקרחת עלינו את המקום שלא נשאר להם פרנסה להתפרנס ועלה קרח הראשון על קרח ועלה קרח השני על הממון שלו שהיה חביב עליו כנפשו ודוק.
ועוד כתב שם רבינו ז"ל הנה קרח בן יצהר גלחו משה רבינו ע"ה והיה קרח בשערותיו כנודע ולכן גם אלישע היה קרח בשערותיו כמוהו כי שרש נשמתו יש בה חלק ואחיזה מן קרח וזה גרם שנתעברו בו אחר כך נפש נדב ואביהוא שגם הם משרש נשמת קרח גם כמו שמשה רבינו ע"ה הזכיר שם בן מ"ב והרג את המצרי (שמות ב, יב) שהוא נפש קין מצד הרע כן אלישע הנביא ע"ה הזכיר שם בן מ"ב והרג מ"ב ילדים אלו כנזכר בזוהר, עד כאן לשונו.
וכמה מילי דמעליותא אנחנו למידין מדברי רבינו אלה! והוא כי בזה מובן ענין הכפל של 'עֲלֵה קֵרֵחַ' שפירש רש"י עלה קרח הראשון על שהיה קרח ועלה קרח השני הוא רוצה לומר שהקרחת עלינו את מקום דבאמת יש להקשות מה שייכות וסמיכות יש לזה עם זה? וכפי דברי רבינו ז"ל הנזכר מובן היטב השייכות שיש לזה עם זה דידוע שהשערות רומזים לכוחות הדינין ולכן האיש המגלח צריך לכוין בעת הגילוח להעביר ממנו כוחות הדינין וכנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל, וידוע דהמים הם סוד החסד אך אותם המים שהיו ביריחו שהיו מים רעים הם מצד הדין ואלישע הנביא ע"ה ריפא אותם במלח [78×3=26] שהוא מספר שלשה הויו"ת ובזה נעשו חסדים ורמזו לו בדברים אלו שהוא היה לו כח בדבר הזה מפני שהוא קרח ואין בו אחיזת הדינין ולכן היה יכול לדחות כוחות הדינין

מן המים של יריחו שהיו רעים ועשאם חסדים ולזה תלי הא בהא עלה קרח שאתה קרח ואין בך אחיזת הדינין ולכן עלה קרח שהקרחת עלינו את המקום במה שרפאת את המים ועשית אותם חסדים.

ודע דאף על גב דהם היו עמי ארצות ואין בהם דעת להשיג דברים אלו הנה הקליפה אשר נתלבשה בהם להחטיאם בזה היא שמה בפיהם דברים אלו ודברו ולא ידעו מה מדברים. והנה לפי דברי רבינו זלה"ה דאלישע הנביא ע"ה הזכיר שם בן מ"ב כאשר עשה משה רבינו ע"ה ולכן הרג מ"ב ילדים נראה לרמוז זה במה שנאמר וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה' (מלכים ב' ב, כד) והיינו כי אלישע שמו 'ישע א־ל' ואחר אותיות א־ל יש מ־ב ולזה אמר וַיִּפֶן 'אַחֲרָיו' דייקא וַיִּרְאֵם.

רָאָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים (מלכים ב ב, כד). נראה לי בס"ד דריש תיבת וַיִּרְאֵם 'וַיַּרְא אֵם' דאות א' מתחבר לשתי תיבות שראה אֵם שלהם חטאה בם ביום הכיפורים שהוא בסוד הבינה הנקראת אֵם.

ומאן דאמר **בְּלוֹרִית רָאָה לָהֶן כְּאֻמּוֹרִיִּים** נראה לי בס"ד נרמז זה גם כן בתיבת וַיִּרְאֵם שהוא בהפוך אתוון אֱמוֹרִי שראה בלורית שהם דרכי האמורי. ובזה ניחא מה שהוצרך לפרש בדבריו 'כאמוריים' כדי לעורר אותנו ברמז זה של וַיִּרְאֵם שהוא אותיות אֱמוֹרִי.

ומאן דאמר שראה **אֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית מְצָוָה** גם כן מפיק לה מן תיבת וַיִּרְאֵם דהרשע הסטרא אחרא מקפת אותו מכל צדדיו כדוגמת מם סתומה ורק כשיעשה איזה מצוה פורץ בה פרצה קטנה כפרצה של מ"ם פתוחה שבזה תהיה מ"ם הסתומה כמו מ"ם פתוחה אך אלו ראה אין בהם לחלוחית מצוה בשום זמן הסטרא אחרא מקפת אותם תמיד כדמיון מ"ם סתומה ולא יזדמן שתהיה לפעמים כמו מ"ם פתוחה. וזה נרמז בתיבת וַיִּרְאֵם שהוא 'וירא מם' דאות של ויראם היא סתומה.

ומאן דאמר **לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם** מפיק לה מן תיבת 'אַחֲרָיו' דאחורי אותיות אלישע יש אות כ' ואות ט' ואות ר' ואות ס' כי אחורי אות א' לא יש אות ואם תחבר כ"ף וסמ"ך לעשותם אות אחד יהיה מהם אות פ' הרי יש כאן אותיות 'פרט' וזהו שנאמר וַיִּפֶן אַחֲרָיו, פנה לפרט שלהם הרמוז אחריו דקאי על זרעם וַיִּרְאֵם 'וירא מם' סתומה כאמור לעיל.

דף מז.

וְלֶיהֱוֵי דּוּבִּים וְלֹא לֶיהֱוֵי יַעַר דִּבְעֵיתֵי (מלכים ב ב, כד). פירש רש"י ז"ל בעיתי הדובים ועיין מהרש"א ז"ל מה שטען על דבריו והמעיין יראה שגם על דברי מהרש"א ז"ל יש לטעון כיון דהדובים ההם בנס באו על ידי שמים איך אפשר שיהיו יכולים לברוח מידם, דודאי

יעשו שליחותם ואין מידם מציל, ולמה הוצרכה המצאה טבעית על ידי היער?
על כן נראה לי בס"ד לפרש מה שכתב 'משום דבעיתי' קאי על בני אדם שהיו עם אלישע הנביא ע"ה שהם אנשיו ומשרתיו דהא אדם חשוב אינו רשאי ללכת בלתי שני משרתים וכמו שאמרו רבותנו ז"ל על פסוק וְשָׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ (בראשית כב, ג) ועוד הוא נביא ומוכרח שהוא עשיר (שבת צב.) ועתה שעקר דירתו ממקום למקום ודאי יש אתו כמה משרתים ועוד אי אפשר שלא ימצא אתו כמה תלמידים שהם אין זזים מאצלו וכמו שאמרו (כתובות קו.) על פסוק מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ (מלכים ב' ד, מג).
ולכן אם לא נברא יער סמוך לאותם ילדים כדי שהדובים יוצאים ממנו ופוגעים תכף בילדים היו האנשים אשר עם אלישע הנביא ע"ה בעיתי ממראה הדובים כיון דהמקום פנוי ואין דבר חוצץ לעיני הרואים היו נבהלים הרואין מן הדובים שהיו רואין אותם בוקעין בבקעה ההיא ובאים לטרוף הילדים אך עתה שנברא יער במקום ההוא הסמוך לילדים והדובים יצאו מן היער ופגעו בילדים נמצאו הדובים מכוסין מעיני הרואין בעצי היער והם עשו שליחותן תכף ונעלמו מן העין.
והנה לפי דברי רבינו ז"ל דקללם בשם בן מ"ב נרמז זה בדובים כי **דֻּבִּים** חסר וא"ו כתיב והוא אותיות 'יד מ"ב' דשם מ"ב הוא סוד הידים ו'**יַּעַר**' [280] הוא מספר פ"ר דמנצפך.
"**מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב**" **אָמַר רַבִּי חָנִין**: **חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו** (**מלכים ב ב, יט**). נראה לי בס"ד נשא המקום חן בעיני יושביו מצד אחר אף על פי שהיו המים רעים והיינו כיון דהיו רעים שאין ראויים לשתיה ימצא שם מים רבים לזרעים ולאילנות כי אלו טובים להשקות מהם אילנות ואם כן יש טובה במקום ההוא מצד פרי העץ ופרי האדמה שיוציאו פירות טובים מחמת רבוי המים אין הולך מהם לשתיה כלל אלא כולם יהיו לצורך האדמה ואנשיה שהיו מוכרחים לקנות ממקום אחר אף על גב שבזה הוצאתם מרובה עם כל זה יש להם טובה מצד אחר שהפירות אשר שם הם בריאים ושמנים ויפים וגם רבים מחמת רבוי המים.
ובזה יובן מה שאמר לו **הִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם** כי עתה שכל אדם ובהמה שותים מן המים שבעיר נתמעטו המים בה בהשקאת הזרעים דאין להם מים רבים להשקות את האדמה ובזה ימצא קרחות במקום ההוא של זרעים ואילנות דנשאר המקום יבש מעשות פרי מחמת מיעוט המים שאין בהם כדי סיפוק בהרווחה.
ועיין מדרש רבא (פרשת נח סוף פרשה לד) על פסוק וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ (בראשית ט, ז) אמר ריש לקיש ברית כרותה לאורות, פירוש שיהיה חן מקום על יושביו שכל אחד יערב לו מזג

אויר מקומו אף על פי שהוא גרוע ומייתי שם עובדא בתלמיד אחד דהוה יתיב קמיה דרבי יוסי עיין שם.

תָּנוּ רַבָּנָן לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת. נראה לי בס"ד בתחלה שמאל שהיא יד כהה דוחה ואחר כך תהיה הימין שהיא יד חזקה מקרבת.

ובזה יובן מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא (עמוס ז, ה) פירוש מי יקום עליו לקטרגו והלא קטן הוא ודרך ארץ מחייב שאקרבנו כי קטן שמאל דוחה וימין מקרבת. **ובזה יובן** כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ (הושע יא, א) **ובזה יובן** שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו (ישעיה נז, יט) פירוש שלום שלום למי שצריך לרחקו בשמאל ולקרבו בימין אמר ה' ורפאתיו שיצליח זה ברפואת נפשו.

שְׁלֹשָׁה חִנּוּת הֵן. נראה לי בס"ד שלשתם שייכי בישראל כתיב וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה (הושע ב, כב) שיש להם אצל הקדוש ברוך הוא כביכול דין אשה ועל כן שייך בהו מאמר 'חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ' דאפילו אין עושין רצונו של מקום אין נמאסין לפניו יתברך וכמו שנאמר וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים (ויקרא כו, מד) ועוד בישראל כתיב וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם (שמות כה, ח) וכן הוא אומר הֵיכַל ה' הֵמָּה (ירמיה ז, ד) נמצא הם מקום ומדור לאור שכינתו יתברך ואף על פי שאין עושין רצונו של מקום לא נסתלקה שכינה מהם יען דְּ'חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו' ועוד בישראל כתיב עַם זוּ קָנִיתָ (שמות טו, טז) הרי קראם מקח וזה הקנין התחיל מעת היותם במצרים שהיו גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי (דברים ד, לד) מה אלו עעבודה זרה אף אלו עובדי עבודה זרה דעם כל זה לא נמאסו לפניו יתברך והיינו מטעם 'חֵן מָקַח עַל מְקָחוֹ'.

נמצא שלש חן שעשה הקדוש ברוך הוא בטבע העולם שלשתן שייכי בישראל וג' פעמים חן [58×3=174] גימטריא קע"ד כמנין 'כסף זהב' [174] ובזה יובן וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף (יחזקאל טז, יג) שהוא שלשה חן ולפי האמור חן מקח על מקחו זה היה מעת שהיו במצרים קודם היציאה ואחר שיצאו משם זכו לחן אשה על בעלה וחן מקום על יושביו כי היה להם דין אשה במעמד הר סיני ואז גם כן שרתה בקרבם השכינה.

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב (זכריה ד, ז) **וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה** דהיינו ישראל שנקראו אֶבֶן דכתיב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל (בראשית מט, כד) והם עלו במחשבה להבראות קודם בריאת העולם הזה הנה אחר אשר הוציא אותם ממצרים אז **תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ** שהוא חן אשה על בעלה וחן מקום על יושביו.

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה חֲלָאִין חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד שֶׁגֵּירָה דּוּבִּים בְּתִינוֹקוֹת, וְאֶחָד שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדַיִם וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ (מלכים ב ב, כד). אף על גב דבדין הרגם כדאמרינן לעיל מכל

מקום נענש שגירה דובים שמתו בהם מיתה משונה והיה לו להזכיר עליהם שם בן מ"ב להמיתם בהסתכלות בלבד כאשר הרג משה רבינו ע"ה את המצרי (שמות ב, יב) וכמו שעשה רבי שמעון בן יוחי ליהודה בן גרים שנתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות (שבת לד.) וכיון דצער אותם צער הגוף, חלה שהוא צער הגוף.

ועל אשר דחה את גחזי בשתי ידים אף על גב דאחר כך הלך לדמשק להחזירו נתעכב בדבר שהיה לו להחזירו קודם כי בעת שהלך להחזירו כבר הרשיע גחזי ביותר להחטיא את הרבים ולכן כשבא אלישע הנביא ע"ה להחזירו לא קבל לחזור כי אמר לו כך מקובלני ממך 'כל החוטא ומחטיא אין מספיקין בידו לעשות תשובה' וכבר נד ולד! ואם היה מקדים להחזירו קודם שיחטיא את הרבים היה חוזר בו, לכן מדה כנגד מדה קדם לו חולי אחד קודם פטירתו בעבור שלא הקדים פעמיו להחזיר את גחזי.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק בְּשִׁמְנָה שְׁרָצִים אָמַר לוֹ רָשָׁע, הִגִּיעַ עֵת לִיטּוֹל שְׂכַר שִׁמְנָה שְׁרָצִים "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם" (מלכים ב' ה, כז). קשא והלא אלישע הנביא ע"ה הוא דהוה עסיק באותה שעה בפרק שמנה שרצים ומה זכות לגחזי בזה הפרק כדי שיטול שכר בעבורו? ועוד אמר לו הגיע עת ליטול שכר, והוא נתן לו קללה ועונש?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבתי בס"ד בפסוק תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה (קהלת יא, ב) דהיינו לְשִׁבְעָה זו תורה שבכתב שהוא שבעה ספרים כי פסוק וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן (במדבר י, לה) הוא ספר בפני עצמו (שבת קטו:) וְגַם לִשְׁמוֹנָה זו תורה שבעל פה שיש בה שמונה דרגין שהם כשר ופסול, אסור ומותר, חייב וזכאי, טמא וטהור, ולפי זה יש לכנות התורה בשם שמונה על דרך האמור. וידוע דהעושה את דברי תורה קרדום לחפור בהם תורתו נמאסת לפני הקדוש ברוך הוא כשרץ, וכל שכן אם הוא לומד וחוטא ואינו מקיים מה שאמרה תורה!

ולכן גחזי שהיה לומד תורה והיה רשע במעשים ועשה התורה קרדום לחפור את התורה שלמד שהיא שמונה דרגין נחשבת לפני הקדוש ברוך הוא כשמונה שרצים וכיון דלקח ככרים כסף מן נעמן קבל שכר תורה שלו שהיא נחשבת שמונה שרצים. ועל כן אלישע כשראה שבא גחזי לפניו והוא היה לומד פרק שמונה שרצים הבין כי מן השמים אתרמי הכי להודיעו אל תבט אל תורתו של גחזי שלמד, כי תורתו נחשבת כמו שמונה שרצים! ולכן אמר לו רשע עתה שקבלת שני ככרים כסף ובאת אלי בעת שאני לומד פרק שמונה שרצים הנני מבין מזה שהגיעה עת שתקבל שכר תורה שלך שהיא חשובה שמונה שרצים ואם כן כבר קבלת שכרך באלו ככרים הכסף והבגדים ולא נשאר לך בידך

לחלוחית מצוה שתגין עליך מן הפרעניות ולכן תקבל הפרעניות הראויה לך עתה וצרעת נעמן תדבק בך להשקותך סמא דמותא כי אין בידך דבר לדחות פרעניות זו ממך.

ונראה לכך קאמר תלמודא **שָׂדָחָה אֶת גֵּחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדַיִם** כי ידוע החיים יתייחסו ליד ימין והכבוד ליד שמאל דכתיב אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד (משלי ג, טז) והוא רצה להענישו בדבר הדומה למיתה כדי שתהיה לו תורתו סמא דמותא וכמו שאמרו בגמרא דיומא (יומא עב:) זכה נעשית לו סמא דחיי לא זכה נעשית לו סמא דמותא, ואי משום הא הוה להענישו בסמות עינים דסומא חשוב כמת (נדרים סד:) אך הוא דחה אותו בשתי ידים שהענישו בצרעת דחשוב כמת ואין לו חיים המתייחסים ליד ימין וגם אין לו כבוד המתייחס ליד שמאל כי אין לך בזוי ומגונה כמו המצורע דְּבָדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וגם הוא עצמו טָמֵא טָמֵא יִקְרָא על עצמו והכל מתרחקין ממנו וזה אומרם שדחה אותו בשתי ידים על שקללו בצרעת ולא בסמות עינים!

ונראה לי בס"ד טעמו של אלישע הנביא ע"ה שקללו בצרעת ולא בסמות עינים, דאיתא בספר קהילת יעקב ז"ל על ידי התחברות קליפת שור וחמור בא צרעת ולכן **צרעת** [760] מספר **שור חמור** [760] עד כאן לשונו עיין שם. והנה הלומד תורה שלא לשמה כגחזי הרי זה משתמש ביצר הטוב הנקרא שור וביצר הרע הנקרא חמור שמערב כוחותיהם ביחד ולכן אחר שנודע לו עתה שהיה לומד שלא לשמה שמערב שור וחמור לכן הלקהו בצרעת שהיא מספר שור חמור.

אֲבָן שׁוֹאֲבֶת תְּלָה לוֹ לְחַטַּאת יַרְבְעָם, וְהֶעֱמִידוֹ בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ (מלכים א' יב, כח). נראה שהוא חיבר אבן שואבת גדולה הרבה בתקרא של החדר שעומד שם פסל ירבעם שהניחה למעלה מראש הפסל העשוי מברזל ועומד תחת התקרא ולכך כח האבן לפי גודלה משך את הפסל העשוי מברזל ונמצא לעיני הרואין הפסל עומד באויר ואף על פי שלא יבצר שיש גדולים שהכירו בערמה זו אך ודאי רוב עמא דארעא לא הבינו זאת הערמה וטעו לחשוב שיש בפסל ממש חס ושלום שעומד באויר.

מִשֶּׁבָּא אֶלִיעֶזֶר בֶּן דִּינַאי, וּתְחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ 'בֶּן הַרַצְחָן'. פירוש שם אביו היה דִּינַאי לכן קראו אֶלִיעֶזֶר בֶּן דִּינַאי אבל בֶּן פְּרִישָׁה וּבֶן הַרַצְחָן אין שמות אלו דפרישה ורצחן קאי על אביו אלא הם שמות עצמו כלומר איש מפורש איש רוצח ואומרם בֶּן הַרַצְחָן או בֶּן פְּרִישָׁה הוא כמו 'בֶּן מָוֶת אִישׁ זֶה' וכמו 'בֶּן בְּלִיַּעַל' שהוא רוצה לומר בן שהוא בליעל.

והנה שם אֶלִיעֶזֶר הוא שם שנקרא בו ביום המילה אבל שם תְּחִינָה הוא שם כינוי שכינו לו אחר כך לאיזה סיבה אז שמא היה דרכם לקרות כל אלעזר בשם תחינה על שם

התחינה של אֱלֹקֵי אָבִי בְּעֶזְרִי (שמות יח, ד) ואיך שיהיה שם תְּחִינָה הוא כינוי שכינו אותו בכך אחרי זה ומחמת שהרשיע הרבה ופירש מדרכי ישראל היו קורין אותו תְּחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה רוצה לומר מופרש ומובדל ואחר שהרבה רצח חזרו לכנותו על שם הרצח שקראוהו בֶּן הַרְצָחָן.

ברם קשה מאי נפקא מינה מדברים אלו דבא התנא להודיע לנו במשנה הטהורה שזה הרשע כך היה נקרא בתחלה וכך נקרא לבסוף? ונראה לי בס"ד ללמדינו הלכה בזה דראוי לכנות שם לאיש רשע ממין רשעתו כדי לפרסמו וכדי שהעם ישמעו ויראו שיחושו לזילותא דידהון אם ירשיעו כדי שלא יהיו קורין שם לחרפתם שלא תשכח חטאתם לדורי דורות ועל ידי כך יפרשו מדרכם הרעה.

מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת (מיכה ז, א). נראה לפרש בס"ד על פי מה שאמרו בגמרא (פסחים מט.) בת תלמיד חכם לתלמיד חכם משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל, וקודם יוסי בן יועזר היו נזהרים לישא בת תלמיד חכם לתלמיד חכם והיה לחכמים כתב יחוס מצד אבותם שהיו חכמים דור אחר דור ועוד כתב יחוס מצד אמותם שהיו אבות אמותם חכמים דור אחר דור ועוד כתב יחוס מצד נשותיהם שהיה חמיו אבי אשתו חכם בן חכמים דור אחר דור ולכן החכם היה נקרא אשכול שהוא דוגמת אשכול ענבים שיש בו שלשה חלוקות וכל חלוקה תלוי בה כמה גרגרים של ענבים כן הוא יש לו שלשה חלוקות של כתב יחוס החכמים מצד אביו ומצד אמו ומצד אשתו ופירושינו זה יש להעמיסו בדברי הגמרא שאמר מַאי 'אֶשְׁכּוֹלוֹת'? אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ.

דף מז:

מִשֶּׁרַבּוּ בַּעֲלֵי הֲנָאָה, נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים וְאֵין נוֹחַ בָּעוֹלָם. נראה לי בס"ד אם עושין דין למטה אין דין למעלה שיתמתק הדין ויהיה מספר נוח כי מספר דין [64] ומספר נוח [64] שוין ולזה אמר נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין ואם כן אין דין למטה וממילא לא יתהפך מספר דין למספר נוח המורה על המיתוק ולזה אמר וְאֵין נוֹחַ בָּעוֹלָם.

מִשֶּׁרַבּוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין בָּטֵל 'לֹא תַכִּירוּ' **וּפָסַק** 'לֹא תָגוּרוּ' **וְנִפְרְקוּ עוֹל שָׁמַיִם** (דברים א, יז). נראה לי בס"ד רואי פנים בדין היינו מחמת הבצע שלקחו להם ומספר 'בצע' [162] הוא קס"ב ואם תוסיף קס"ב 'על עול שמים' [496] יהיה בזה מספר 'עול בשר ודם' [658] בדקדוק. לכן אמר על ידי שרבו רואי פנים בדין מחמת הבצע לכך פרקו עול שמים ונתנו

עליהם עול בשר ודם כי נוסף קס"ב מספר בצע על מספר עול שמים ונעשה אצלם עול בשר ודם.

מִשֶּׁרַבּוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין רַבָּה חֲרוֹן אַף בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה (תהילים פב, א). נראה לי בס"ד לוחשי לחישות אלו המלמדין בעל דין שהוא חייב טענות בשקר ומרמה כדי לזכותו ולכן הם פוגמים באות למ"ד המורה על לימוד האמת ואז מדה כנגד מדה יסתלק אות ל' מן מילוי האלף וישאר אַף ולזה אמר רבה חֲרוֹן אַף.

מִשֶּׁרַבּוּ הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רַבּוּ 'הוֹי הוֹי' בָּעוֹלָם (ישעיה ה, כ). נראה 'הוֹי הוֹי' חד על חולאים וחד על דוחק הפרנסה והם חד בעון האומרים לָרַע טוֹב וחד בעבור האומרים לַטּוֹב רָע והם חד הוי הוא אך הוי השני הוא המילוי כי הוי במילואם יש גם כן הוי.

מִשֶּׁרַבּוּ מוֹשְׁכֵי הָרוֹק רַבּוּ הַיְהִירִים וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים. יש להבין למה קרא את גסי הרוח בשם 'מוֹשְׁכֵי הָרוֹק' דאף על גב שזה הוא מידתם, הא יש להם עוד כמה סימנים המורים על גסות רוחם הן שהולכים בקומה זקופה והן בהרמת ראש ועוד יש להם סימנים לגסות רוחם בדבורם ותנועתם?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו ז"ל בעץ חיים שהרוק היוצא מחיך וגרון הוא רומז על התחברות וזווג חכמה ובינה זה בזה וכתב הרב אמת ליעקב ז"ל (מערכת ריי"ש אות ח) דלכן תמצא שהרוק אינו נפסק מן הפה לעולם מפני שרומז לזווג חכמה ובינה דזווגייהו תדיר ולא פסיק עיין שם. וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל שהגאה פוגם בחכמה ובינה ומונע הזווג מהם חס ושלום, ולפי זה מובן שפיר מה שקרא לגסי הרוח בשם 'מוֹשְׁכֵי הָרוֹק' כלומר מושכים ומסלקים הזווג הזה הרמוז ברוק.

ומה שאמר **הַאי מַאן דְּמְיַהַר אֲפִילּוּ אַאִינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִתְקַבֵּל** נראה לכן אחר אותיות גאוה יש אותיות 'בז דו' והיינו רוצה לומר שתים כלומר מתבזה כפליים בחוץ ובפנים בביתו.

דף מח.

מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטֵל הַשָּׁמִיר וְנִפְּתֹת צוּפִים וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֱמוּנָה (תהילים יב, ב). ראשי תיבות שלשה אלה שנ"א שהוא ראשי תיבות 'שָׁמִיר נִפְּתֹת צוּפִים אַנְשֵׁי אֱמוּנָה' ובזה יובן רמז הכתוב במלאכי (מלאכי ב, טז) שָׁנֵא שִׁלַּח אָמַר יְהֹוָה אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וְכִסָּה חָמָס עַל לְבוּשׁוֹ פירוש שלשה דברים שהם ראשי תיבות 'שָׁנֵא' **שִׁלַּח** מן העולם מעת **כִּסָּה חָמָס**

עַל לְבוּשׁוֹ קאי על בית המקדש שהוא דוגמת הלבוש שבו מתלבש אור השכינה שנחרבו אחר שבטלו שלשה אלה שהם ראשי תיבות 'שנא'.

אָמַר רַב: אוּדְנָא דִּשְׁמָעָא זִמְרָא תֵּעָקֵר. נראה לי בס"ד אוזן [64] מלא בוא"ו ומספר זמרא [248] גימטריא יבש [312] וכל דבר נטוע אשר נתייבש הרי כעקור דמי שסופו להיות נעקר.

ומה שאמר **זִמְרָא בְּבֵיתָא חוּרְבָא בְּסֵיפָא** נראה לי דהדרך כשיש זמר בבית דהקול נשמע בחוץ ומתקבצים בני אדם מבחוץ ליכנס לראות לכן מביאים שומר ומעמידים אותם בסף הבית שלא יכניס בני אדם מבחוץ וזהו חוּרְבָא בְּסֵיפָא כי הוא מונע מליכנס גם את העניים המבקשים לחם.

קָם מֵאָה אַוְוזֵי בְּזוּזָא. פירש הרב עיון יעקב ז"ל הכונה כי בפרקי שירה איתא, אווז אומרת: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו (תהלים קה, ב) ולפי זה אומרת שירה זו רצונה לומר שבני אדם ישירו ועל ידי כך יהיו האווזות ביוקר ולא יאכלו מהם הרבה עד כאן דבריו. וקשא בדבריו כי פסוק שִׁירוּ לוֹ להקדוש ברוך הוא ישירו ואיסור השיר הוא של חול!

ונראה לקיים דרשתו הכי כי האווזות אומרים שירו לה' ולא תשירו שיר של חול ואף על פי שבזה יהיו האווזות רבים ובזול ונשחטים הרבה לא אכפת לן דניחא לן שתשירו להשם יתברך ותשיחו בכל נפלאותיו, נמצא מניעת השיר של חול עשתה טובה בלחם הנאכל בבוקר ובבשר הנאכל בערב כמו שנאמר בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם (שמות טז, יב) ודרך השיר של חול להתענג בו המלכים בבוקר ובערב לכך מניעתו עשתה טובה במזון הבוקר ובמזון הערב.

ומה שהיתה הברכה על חד מאה, כנגד ברכת ישראל בכח וגבורה שלהם דכתיב בהו וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ (ויקרא כו, ח) ואם כן מאה על רבבה הוא כמאה גם המזון מן הבינה ששם הוא סוד המאות לכן יצחק אבינו ע"ה מָצָא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהֹוָה (בראשית כו, יב).

כָּל הַשּׁוֹתֶה בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זָמָר מֵבִיא חֲמַשׁ פּוּרְעָנִיּוֹת לָעוֹלָם (ישעיה ה, יא). משמע דחמשה פרעניות אינם באים אלא בשותה בארבעה מיני זמר אבל באחת או בשתים או בשלש אינו מביא חמשה פרעניות אף על גב דאיסורא איכא אפילו בחד מין זמר וצריך להבין טעם לזה.

ונראה לי בס"ד כי היין שותים אותו החכמים כדי להתפקח בו לדרוש בארבעה חלקי הפרד"ס [פשט רמז דרש סוד] כמו שנאמר שאמר רבא 'חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין' ופירש רש"י

עשאוני פקח (יומא עו: סנהדרין ע. והוריות יג:), וכן אמר רבינו הקדוש הבו חמרא לדרדקי כי היכי דלמרו מילי, דנכנס יין יצא סוד ואז נתנו יין לפני רבי חייא ואבסום ואמרו מילי דדרשא וכנזכר בגמרא (סנהדרין לח.).

ואם כן החכמים שותין יין כדי שיתפקחו ותתעורר בהם השמחה לדרוש בתורה בארבע חלקיה ואלו שותים היין כדי לשמוח על ידו בארבעה מיני זמר והחליפו טוב ברע, שמחה של טוב בשמחה של רע, לכן מביאין חמשה לעולם כי **חמשה** הם אותיות **שמחה** בהפוך אתוון רמז שאלה החמשה פרעניות באים על אשר החליפו שמחה של טוב שהיא צריכה להיות בארבעה חלקי התורה בשמחה של רע שהיא בארבעה מיני זמר.

שֶׁגּוֹרְמִין שִׂפְלוּת לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ישעיה ה, טו). נראה לי בס"ד ענין השפלות הוא שגורמין ירידת העולמות הקדושים והשפלת אורות הספירות שבקדושה ממקום עליון וגבוה למקום תחתון שהוא למטה ממדרגתם וכאשר תמצא בשער רוח הקודש בתיקוני עונות עניינים שונים בפגמים אלו של ירידת הספירות והעולמות אשר כל אדם גורם בשרשו.

דף מח:

כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ וְאוֹמֵר "מָה אוֹכַל לְמָחָר", אֵינוֹ אֶלָּא מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה (זכריה ד, י). קשה למה אמר מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ? והלא אפילו אין לו פת בסלו גם כן צריך שיהיה לו בטחון בהשם יתברך ולא ידאג לומר מה אוכל למחר!

ונראה לי דאם אין לו פת בסלו נמצא הוא רעב ואם יאמר 'מָה אוֹכַל לְמָחָר' אף על פי שלא דבר כהוגן אין להאשימו על זאת דאין אדם נתפס על צערו (בבא בתרא טז.) אך אם יש לו פת בסלו אינו רעב ולכן אשום יאשם אם יאמר מה אוכל למחר!

ועוד נראה לי מי שיש לו פת בסלו לצורך מחר ודואג על הלפתן לומר 'מָה אוֹכַל לְמָחָר' הרי זה מקטני אמנה דהיה לו להאמין מי שהזמין לו הפת יזמין לו הלפתן גם כן.

מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְבְּזוּ שׁוּלְחָנָן לֶעָתִיד לָבֹא קַטְנוּת שֶׁהָיָה בָּהֶן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (זכריה ד, י). פירוש היו תולים פרנסתם בטבע שברא הקדוש ברוך הוא בעולם ולא האמינו שהכל בא להם בהשגחתו יתברך דבר יום ביומו ששלחנו ערוך לכל וכמו שנאמר פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן (תהלים קמה, טז) שאם היו חזקים באמונה זו של ההשגחה בעבור הטובה שמקבלים בעולם הזה אז היו מתפרנסים בעולם הזה בזכות האמונה הזאת דכתיב וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה (חבקוק ב, ד) כלומר בשכר אמונתו יחיה בעולם הזה וממילא לא ינוכה משכר עולם הבא כלום, אך כיון שלא היתה אמונתם

חזקה בכך לכן הם מתפרנסים בעולם הזה משכר מצותם וממילא מתבזבז שלחנם לעולם הבא כי ינוכה ממנו בעבור טובת עולם הזה.

דף מט.

אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב (**תהילים ט, כא**). קשה ומקמי דייתי דוד המלך ע"ה ויתפלל תפלה זו איך ניצולו ישראל מן העניות? וכן יש להקשות במאמר השני של חבקוק הנביא ע"ה.

ונראה לי בס"ד דאיתא בגמרא דשבת כשעלה משה רבינו ע"ה למרום הראהו הקדוש ברוך הוא את רבי עקיבא יושב ודורש עם תלמידיו על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות וכיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבינו מנין לך? אמר להם הלכה למשה מסיני! עיין שם. ופירש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הכונה שהראהו מזלו של רבי עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות עיין שם.

ולפי זה גם דוד המלך ע"ה וחבקוק הנביא ע"ה כל מה שאמרו בבואם בעולם הזה כבר אמרה אותו נשמתם שהיא מזלם בשמים מקודם ביאתם לעולם הזה וגם תפילות שלהם אלו נאמרו מכבר ובעבורם ניצולו ישראל.

ומה שהיו ישראל ראוים ליסורין של עניות שהם קשים ביותר, היינו כי ישראל באו לתקן שבירת הכלים שהם שבעה ספירות הנקראים 'ימי קדם' ואלו יתוקנו על ידי יסורין של עניות יותר משאר מיני יסורין כי שבירתם עניות ותיקונם עשירות.

ובזה מובן נועם שיח דברי רבותנו ז"ל שאמרו הָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב, כי רבב [204] עולה מספר ימי קדם [204] ושבעה ספירות שנשברו נקראים ימי קדם כנודע ולכן נאמר בישראל רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ (יחזקאל טז, ז) שהם היו מוכרי רבב ועל ידי תפילת דוד המלך ע"ה שהיה בסוד ה"א אחרונה שבשם ניצולו מן רבב ונעשו 'רבבה' ולזה אמר שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם (תהלים ט, כא) שית ה"א על רבב ויהיו רבבה וזהו שנאמר תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי (תהלים כג, ה).

שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה רְאוּיִן לִישָׂרֵף בָּאֵשׁ. נראה לי בס"ד תואר איש יצדק על תלמיד חכם כי איש לשון חשיבות כמו איש ירושלים (משנה אבות א, ד), אישי כהן גדול (משנה יומא א, ג), ותוך איש יש יו"ד שהוא סוד חכמה מפסקת בתוך אש ולכן אם אין ביניהם תורה שהוא סוד חכמה ראויין להשרף כי מדה כנגד מדה יסתלק אות יו"ד שהיא סוד חכמה המפסקת בשם איש שראוי לחכם וישאר אש ולכך ראויין להשרף.

או יובן בס"ד התורה נקראת אש דכתיב הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה' (ירמיה כג, כט) אך התורה מעלה חן על לומדיה דכתיב אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן (משלי ה, יט) ואם תוסיף מספר חן [58] על מספר אש [301] יהיה מספר שנ"ט אותיות שטן [359] ולכן התורה שהיא אש ויעלת חן דוחה את השטן ולכן שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ שהוא מקום סכנה וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה שהיא אש המעלה חן לדחות השטן אז רְאוּיִן לִישָׂרֵף בָּאֵשׁ של השטן.

ועל זה הביא הפסוק דקאמר **וַיִּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם** (מלכים ב ב, יא) וקשה הוה ליה למימר 'ויפרידום' ולמה האריך לומר 'בין שניהם'? אך בא הכתוב לרמוז מאחר שהיו הלוך ודבר בדברי תורה שדוחה את השטן לכך נדחה השטן ונפרד מהם והיינו כי ההפרש שיש בין מספר אליהו [52] שעולה ב"ן למספר אלישע [411] שעולה תי"א הוא מספר שנ"ט בדקדוק שהוא אותיות שטן [359] ולזה אמר וַיִּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם רוצה לומר הפרידו השטן שהוא רמוז במספר היתרון שיש בין שניהם.

או יובן בס"ד הכונה אומרו **בֵּין שְׁנֵיהֶם** דאותיות השוים אצל שניהם המה אותיות '**אלי**' [41] שהם מספר שם יוה"ך [41] הרמוז בסופי תיבות כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ (תהלים צא, יא) כי שם זה שומר האדם בדרך ונשאר באליהו ואלישע אותיות '**שעוה**' [381] שהם מספר ספריא־ל [381] הכותב זכיות ישראל ולכן מברכין במה שאמר על נר שעוה דנכתב על ידי מלאך הנזכר שהוא מספר שעוה זכות זה לעת עתה אשר היו הלוך ודבר בדברי תורה.

כָּל תַּלְמִיד חָכָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ דּוֹחַק תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת (ישעיה ל, יט). נראה הטעם דהתורה נקראת חיי עולם ותפלה חיי שעה וכנזכר בגמרא (שבת לג.) עוזבים חיי עולם התורה ועוסקים בחיי שעה התפלה? אתמהה! ולכן זה שלא עזב חיי עולם אפילו שהוא דחוק, בדין הוא שיהא נענה בתפלה שהיא חיי שעה.

והא דאמר **מִתּוֹךְ דּוֹחַק** רמז בזה כי תוך דוחק יש אותיות 'וח' דוא"ו רומז לתורה שבעל פה שהיא ששה סדרים ואות ח' רומזת שיש בה ח' דרגין.

וְאֶלָּא עָלְמָא אַמַּאי קָא מְקַיְּימִים אַקְדּוּשָׁה דְּסִידְרָא וְ'יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא' אַגַּדְתָּא (איוב י, כב). פירוש גזרה זו דכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו האמורה בתוכחה אינה מתקיימת בפועל שאם היתה מתקיימת היה העולם אבד לגמרי! ובאיזה זכות העולם קיים שלא תהיה בו גזרה זו בפועל? ואמר בזכות קדושה דסדרא ואמן יהא שמיה רבה דהגדה.

והא דאיכא מעלה לשתים אלה יותר מכל מצות ומעשים טובים לקיים העולם בעבורם, נראה לי בס"ד דמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בשבח הקדיש שמכניע

הקליפות הוא מפני שהקליפות מבינים בלשון תרגום ובהיותינו אומרים השבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם נכנעים ולזה אמר בזוהר הקדוש על הקדיש מתבר שלשלאין דפרזלא [-שהוא משבר שלשלאות של ברזל] עיין שם, ולפי זה גם הקדושה שהיא שבח גדול ויש בה סודות עמוקים דלכן צוה רבינו האר"י ז"ל את רבינו מורנו הרב רבי חיים ויטאל ז"ל שלא יסתכל בו בשעה שאומר קדושה.

הנה כשאומרים אותה בלשון תרגום שמבינים אותו הקליפות הם נכנעים ובזה יכירו בשבחו של ישראל שניתן להם רשות לומר שבח זה של קדושה שדרכן של מלאכי השרת לאומרו ובזה יכנעו ולא יקטרגו על ישראל לקיים גזרה זו של התוכחה להיות כל יום מרובה משל חבירו וכן יש תועלת גדולה מן הקדיש דאגדה יותר משאר קדישים מפני כי הוא נאמר מתוך שמחה אשר תהיה מחמת האגדה כי באגדה ישמח ישראל ביותר ולכן עניית הקדיש הזה תהיה מעלתה מעולה ביותר.

והא דאמרו אמן יהא שמיה רבה דאגדה ולא אמרו אקדיש דאגדה? נראה לי שיש מעלה בעניית אמן יהא שמיה רבה להמליץ טוב על ישראל בעבור זה טפי מאמירת הקדיש עצמו, חדא כי הקדיש אומר אותו אדם אחד ועניית אמן יהא שמיה רבה היא בכל הציבור כולן ולכן נכנעים הקליפות מן עניית אמן יהא שמיה רבה טפי.

ועוד דכתב הרב פתח עינים ז"ל בריש ברכות בשם הרב מהר"י שארף ז"ל על מאמר רבותנו ז"ל (ברכות ג.) כל זמן שישראל נכנסים לבית הכנסת ועונים אמן יהא שמיה רבה אומר הקדוש ברוך הוא 'אשרי המלך שמקלסין אותו כך' כי בתחלת הקדיש אנחנו מתפללין על גדולת וקדושת שמו יתברך וגם מתפללין על הנוגע לנו דיצמח פורקנה ויקרב משיחיה וכל זה אומר זה האדם האומר הקדיש אך הקהל כשעונים אמן יהא שמיה רבה אין עונים אמן על הנוגע אלינו מצד גאולתינו וביאת המשיח אלא עונין אמן דוקא על גדולת שמו יתברך כי באמירתם אמן יהא שמיה רבה אין מזכירין אלא רק גדולתו יתברך ורוממותו, ועל כן אומר הקדוש ברוך הוא אשרי המלך שמקלסין אותו כך שכל השבח והתפילה הוא לכבודו, עד כאן לשונו.

והוסיף הגאון חיד"א ז"ל על דבריו לומר כי ממה שעונים אמן יהא שמיה רבה מוכח דגם מה שאמר בתחילה ויקרב משיחיה אינו בעבור הנוגע להם אלא מתפללים שיבא משיח לכבוד שכינתו ותורתו יתברך, עד כאן דבריו יעוין שם.

והשתא בזה מובן מה שהזכירו כאן עניית אמן יהא שמיה רבה ולא אמרו בעבור הקדיש בסתם, כי מן עניית אמן יהא שמיה רבה שאין מזכירין בה דבר הנוגע לכבודו יתברך אף

על גב דהאומר הקדיש נקיט לתרווייהו הנה מזה יוצא מליצת יושר וזכות על ישראל מאד ולכן בעבור זה נכנעים הקליפות ומשתתקים המקטרגים ומתקיים העולם.
טָהֳרָה בִּטְלָה טַעַם הַפֵּרוֹת וְרֵיחָם. נראה לי בס"ד טָהֳרָה ראשי תיבות **ט**עם **ה**פירות **ר**יח **ה**פירות דשתים אלו תלויין בטהרה.
ואמר **מַעֲשֵׂר בִּיטֵל שׁוּמָן הַדָּגָן** נראה לזה רמז הכתוב (בראשית מט, כ) 'מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ' רוצה לומר יש בו טעם דגן חשוב ושמן יען כי 'הוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ' זה המעשר שהוא חלק גבוה.
הָא יֵשׁ סָדְרִים תּוֹפְיַע מֵאוֹפֶל (**איוב י, כב**). נראה לי בס"ד סְדָרִים לשון סודר דתרגום וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה (שמות לד, לג) תרגום בירושלמי סוּדָרָא, וקדושה דסדרה והקדיש אמורים בלשון תרגום שהוא אחוריים דקדושה כמו שכתוב בשער הכוונות דהיינו התרגום הוא מסוה על הקדושה כי תרגום מַסְוֶה 'סודר' וכמו שפירש בספר הערוך ז"ל ולהכי מכנה את לשונות של קדושה וקדיש בשם סְדָרִים.
מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שָׁרוּ חַכִּימַיָּא לְמֶהֱוֵי כְּסָפְרַיָּא וְסָפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא וְחַזָּנַיָּא כְּעַמָּא דְּאַרְעָא וְעַמָּא דְּאַרְעָא אָזְלָא וְדַלְדְּלָה וְאֵין שׁוֹאֵל וְאֵין מְבַקֵּשׁ. פירוש אנשי העיר עניים ואינם עשירים כדי שישכרו חכם מורה הוראות לחוד ואחד מלמד תינוקות לחוד אלא מביאים אדם שיהיה הוא חכם העיר להיות מורה הוראות להם והוא עצמו יהיה ספריא כלומר מלמד תינוקות כי המלמד תינוקות נקרא סופר ודא עקא כי טרדתו בענייני הוראות העיר וצרכיהם תעשה בטלה בלימוד התנוקות וגם דא עקא דאין זה כבוד לחכם! גם יש עוד עיר שהם עניים ואין להם יכולת לשכור חזן לחוד ומלמד תנוקות לחוד אלא אצלם ספריא הוא המלמד הוא חזניא ודא עקא שיטרד בענייני החזנות ויהי בטלה קצת בלימוד התנוקות גם עוד יש החזן שלהם אף על פי שהוא לוקח פרס מן הקהל מחמת מיעוט הפרס אינו רואה עצמו שכיר אלא חושב עצמו כעמא דארעא שפטור מן החזנות ואינו מחוייב להיות חזן ודא עקא כי הציבור מצטערים לעשות חזן ערעי ולא ימצא להם בנקל.
אָמַר לוֹ רַב יוֹסֵף לְתָנָא: לָא תִּיתְנִי 'עֲנָוָה', דְּאֵיכָּא אֲנָא. הדבר יפלא איך משבחים עצמן? וכבר פרשתי בזה ועוד נראה לי בס"ד דאין כונתם לשבח עצמן אלא ידוע ברית כרותה לשפתים וחושש פן בלמדו דברי התנא דקאמר בטלה ענוה יתגבר היצר הרע מחמת הדיבור הזה וינצחנו לבטל ממנו מדת הענוה או להחליש אותה לפחות ולזה אמר 'דְּאֵיכָּא אֲנָא' אשר תהילות לא־ל זכיתי ולכן חושש אני פן דברים אלו נזדמן שתנטל ממני כי ברית כרותה לשפתים.

ועוד נראה לי בס"ד לָא תִּיתְנִי לפני העולם שבטלה 'עֲנָוָה' דְּאִיכָּא אֲנָא שהעולם חושבין אותי לבעל ענוה ויהרהרו אחר דברי התנא שאומר בטלה, והלא גם בדור זה שהוא אחרון ורחוק מדור רבי לא בטלה וכל שכן דורות שקודם ממני! וכן כוונת רב נחמן.
או יובן בס"ד כי הוא היה עניו באמת והיו התלמידים והחכמים שבדורו משבחים אותו הרבה במידת הענוה ולא היה רוצה שישבחו אותו בכך לכן נתחכם לומר בפומבי בית המדרש לפני הכל לאותו תנא לָא תִּיתְנִי 'עֲנָוָה' דְּאִיכָּא אֲנָא! כדי שהשומעין לא יחשבו אותו לעניו ממש דהא חזי דהוה משבח עצמו בכך ובאמת הוא כונתו בזה לשם שמים לשם אלקים **חיים**.

דף מט:

מִשְּׁמַת רַבִּי מֵאִיר בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים (**משנה סוטה ט, טו**). הא דהקדים את רבי מאיר קודם כמה חכמים שהיו קודם ממנו בזמן נראה לי בס"ד דבכלהו בטל מן הרוב אבל יש חכמים מועטים שנמצא בהם אך מושלי משלים בטלו גם מן המעוט שלא נמצא אפילו אחד דומה לו בדבר זה.
אי נמי משום דמשלים שלו היה אומרם על פי המוסר לזכות בהם את הרבים למקטון ועד גדול לכך הקדים ענין זה על כולם כי חסרונו ניכר בעולם יותר מכל הנך דברים דנקיט באחרים כי תועלת המשלים שלו היה מאכל כל אדם.
מִשְּׁמַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בָּטַל זִיו הַחָכְמָה (**משנה סוטה ט, טו**). כתב רש"י ז"ל זה לא ידענא מה הוא. ונראה לי בס"ד דבר זה הוא מה שאמרו בגמרא (נדרים מט:) על רבי יהודה שהיו פניו מאירים ואמרה לו אותה מטרוניתא פניך דומין לשתויי יין או למלוים ברבית או למגדלים חזירים! ואמר לה כולהו ליתנהו בי אלא חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו (קהלת ח, א) עיין שם. וקודם רבן יוחנן בן זכאי היה ניכר הארת פנים הזאת בתלמידי חכמים הרבה ונראה לי שהיה להם אודם בפניהם כאודם של התוקע בשופר בציבור ביום ראש השנה ועיין בספר הכונות שם בסוד האודם הזה.
וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ וְאֵין שׁוֹאֵל עַל מִי לָנוּ לְהִשָּׁעֵן (**משנה סוטה ט, טו**). נראה לי בס"ד הטעם דנקיט שלשה לשונות אלו כנגד מחשבה ודבור ומעשה כי יש מתעורר במעשה ויש מתעורר בדיבור ויש מתעורר במחשבה והשתא כולהו ליכא אין דורש במעשה ולא מבעיא במעשה אלא גם אין מבקש בדיבור ולא מבעיא בדיבור אלא אין שואל במחשבה.
אי נמי נקיט שלשה לשונות כנגד שלשה חלוקות של המצות ולא מבעיא אותם שאין השכל מחייבם ואין להם טעם אלא גם באותם שאין השכל מחייבם אך יש להם טעם

ולא מבעיא אלו אלא גם אותם שהשכל מחייבם ויש להם טעם.
אי נמי נקיט שלשה לשונות אלו כנגד מצות דאורייתא ומצות דרבנן והידור מצוה אי נמי כנגד משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו זכור לטוב המבשר טוב אין דורש לזה ואין מבקש על זה ואין שואל על זה.
אי נמי כנגד אות וא"ו ואות ה"א של השם ואות א' של כסא. אי נמי על דרך מה שאמרו רבותנו ז"ל (לעיל דף מד.) 'הֲכִן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ' (משלי כד, כז) זו מקרא ומשנה 'וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ' לך זו תלמוד 'אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ' זו מעשים טובים.
או יובן בס"ד על פי מה שאמרו בגמרא פרק ט' דשבת (שבת פט:) לעתיד לבוא יאמר הקדוש ברוך הוא לישראל לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם! ויאמרו לפניו רבונו של עולם אצל מי נלך? אצל אברהם שאמרת לו 'יָדֹעַ תֵּדַע' (בראשית טו, יג) ולא בקש רחמים עלינו! אצל יצחק שבירך את עשו 'וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד' (בראשית כז, מ) ולא בקש רחמים עלינו! אצל יעקב שאמרת לו 'אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה' (בראשית מו, ד) ולא בקש רחמים עלינו! אצל מי נלך? עכשיו יֹאמַר הֵ'! אמר להן הקדוש ברוך הוא הואיל ותליתם עצמכם בי, אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ (ישעיה א, יח) עיין שם. ולהכי נקיט שלשה לשונות כנגד ג' אבות וְעַל מִי לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם שאמר אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ!
ונראה לי בס"ד אומרו **עַל 'מִי' לָנוּ לְהִשָּׁעֵן** היא הבינה שנקראת 'מי' כי סליחת העון בה תהיה בסוד הכתוב אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָ־הּ אֲדֹנָ־י מִי יַעֲמֹד (תהלים קל, ג) מי דייקא ועוד שנית יש לנו להשען **עַל 'אָבִינוּ' שֶׁבַּשָּׁמַיִם** כלומר על טענה שיש לנו מצד אבינו שבשמים שיש לנו דין בנים ואב שמחל על כבודו כבודו מחול!
מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בָּטְלָה עֲטֶרֶת חֲכָמִים, שֶׁעֲטֶרֶת חֲכָמִים, עָשְׁרָם (משלי יד, כד).
נראה לי בס"ד העטרה הוא הכבוד שמכונה בשם עטרה כי העטרה היא שנותנת הכבוד לאדם והנה בודאי החכמים מכבדים אותם בשביל תורתם אך כפי האמת אין הכבוד הזה נחשב עטרה להם אלא גרעון יען כי נהנים בו בכח התורה ואין נכון לאדם שיהנה מן התורה בעולם הזה אך אם החכמים עשירים כאשר יכבדום אין נחשב להם שנוטלים הכבוד מן התורה דהא מנהגו של עולם יכבדו הכל את העשיר מן החכם ונמצא הכבוד שבא להם מן העושר נחשב לעטרה.
ולזה אמר **שֶׁעֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם** כי העושר עושה להם כבוד אשר נחשב להם עטרה מה שאין כן אם לא יהיו עשירים אף על פי שיש להם כבוד אין כבוד שלהם נחשב לעטרה אלא מגרעות הוא להם על אשר נהנין מחמת התורה בעולם הזה.

או יובן בס"ד העושר מפקח את האדם וכמו שאמר הרב הכנסת הגדולה ז"ל על ר"ת ז"ל שהיה מניח לפניו כלי מלא זהובים בעת שעוסק בתורה כדי שיהיה לו לב פקח ומבין ביותר, ולזה אמר **שֶׁעֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם** כי העטרה לחכמים היא החריפות ופקיחות הלב וזה יהיה להם מכח עושרם.

מִשֶּׁמֵת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. קשה איך יתכן זה דבטלה ענוה אחר רבי? ונראה כאן מיירי באדם שיש לו גדולה של שררה וגם עושר גדול ועם כל זה הוא עניו כמו דנמצא ברבינו הקדוש שהיה נשיא ועשיר גדול ועם כל זה היה עניו אבל חכם שאין לו שררה של נשיאות ואין לו עושר ודאי ימצא בזה הרבה שהם ענוים.

ועוד נראה לי בס"ד דכאן איירי בעניו שבאה הגדולה לידו ופורש ממנה ונותנה לאחר וכמו שאמרו ברבי שאמר בירושלמי דכלאים (ירושלמי כלאים ט, ג) אי סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא מותיב ליה לעילא מינאי דהוא מן דכרייא ואנא מן נוקבתא עיין שם, ועל ענוה כזאת אמר שבטלה אחר פטירת רבי שלא מצינו כזאת.

ובזה ניחא לתרץ קושיא אחריתי דאמר רב יוסף לתנא **לֹא תִּיתְנֵי עֲנָוָה דְּאִיכָּא אֲנָא** וקושיא זו ידועה איך ישבח עצמו בענוה? דאם כן אינו עניו חס ושלום! ובזה ניחא כי ענוה דנקיט תנא דמתניתין הכא הוא כפי מה שביארנו שמוחל על גדולתו שזכה בה ונותנה לאחר.

וכהאי גונא נמצא אצל רב יוסף כדאיתא בסוף הגמרא דהוריות (הוריות יד.) רב יוסף סיני ורבה עוקר הרים, והיו צריכים בבבל להמליך ראש ישיבה ושאלו מחכמי ארץ ישראל איזה מהם קודם? ושלחו להם סיני עדיף דאמר מר הכל צריכין למרי חטיא! ואפילו הכי לא קבל רב יוסף למלוך ומלך רבה כ"ב שנים ואחר שנפטר מלך רב יוסף וכל אותם שנים שמלך רבה לא נהג רב יוסף שררה כלל אפילו בענין ההקזה והיה תמיד עוסק בתורה לפני רבה וכפוף לו עיין שם.

נמצא רב יוסף נהג בענוה זו דאיירי בה התנא דתני בטלה אחר רבי ולכן אמר רב יוסף לאותו השונה המשנה 'לא תתני קמאי ענוה' כי חושש אני פן יהיה לי גאוה חס ושלום מאלה הדברים יען 'דאיכא אנא' דהוה בי בהאי עובדא דאיירי בה התנא דמתניתין ואם כן שמא יאמר לי יצרי חזי דאנת הוה בך ענוה כזו דמשתבח בה התנא ולכן לא תתני קמאי ענוה אבל אין כונתו לעקור דבר מן המשנה גם אין כונתו לשבח עצמו.

ומה שאמר **בָּטְלָה יִרְאַת חֵטְא** על פי מה שכתב רבינו מהר"ם אלשיך בפסוק אֶת יְהֹוָה אֱלֹקֶיךָ תִּירָא (דברים י, כ) הכונה שתתיירא שמא תחטא וכמו שאמרו על יעקב אבינו ע"ה שהיה ירא פן יגרום החטא וכן פירש בפסוק אַחֲרֵי יְהֹוָה אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ (דברים

יג, ה) שתהיו יראים שמא תחטאו שלא תאמינו בעצמכם ובכל עת תיראו פן יצוד אתכם יצר הרע עיין שם, וכאשר מצינו (קידושין פא:) דמכריז רבי טרפון הזהרו בי מפני כלתי. ועל זה קאמר דבטלה שהיה לראשנים מדה זו שתמיד הם יראים פן יכשלו בחטא ואין מאמינים בעצמן בצדקתם.